

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

ΤΗΣ

ΚΑΝΔΕΡΑΚΗ ΜΑΡΙΑΣ

ΑΜ. 57 ΈΤΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ 2005

ΜΕ ΤΙΤΛΟ

*«Κοινοτική Πολιτική
&*

Εισαγωγή Καινοτομιών στην Ελληνική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2007

ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

1. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ _____

2. ΚΟΤΡΟΓΙΑΝΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ _____

3. ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ _____

Ημερομηνία Αξιολόγησης:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
1. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	11
1.1. ΠΕΡΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	11
1.1.1. Η ΔΙΕΥΡΥΝΟΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ.	13
1.1.2. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ: ΑΝΑΔΟΜΗΣΗ & ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	14
1.1.3. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ.	16
1.2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.	17
1.2.4. ΔΙΑΣΦΗΝ ΤΩΝ ΟΡΩΝ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ» & «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ».	19
1.3. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ - ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ.	22
1.4. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ - ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.	29
1.5. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	33
2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.	40
2.1. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ.....	40
2.2. ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ, ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	42
2.2.1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	45
2.2.2. ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	50
2.3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	54
2.3.3. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ. (Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ...).	56
3. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΩΚΡΑΤΗΣ: ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΡΑΣΗ COMENIUS	60
3.1. ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS -ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	62
3.1.1. COMENIUS 1 ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ	63
3.1.2. COMENIUS 2 ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	68
3.1.3. COMENIUS 3 ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ	70
4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ COMENIUS	74
4.1. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.	76
4.1.1. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS 1, 2003	76
4.1.2. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS 1, 2004	82
4.1.3. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS 1, 2005	85
4.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	88
4.2.4. ΣΚΟΠΟΣ – ΒΑΣΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ / ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	88
4.2.5. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ (ΧΡΟΝΟ-ΤΟΠΙΚΑ) ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΔΕΙΓΜΑ	89
4.2.6. Ο ΑΚΡΙΒΗΣ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	90

4.2.7.	ΜΕΣΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	91
4.2.8.	ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ	91
4.3.	ΑΝΑΛΥΣΗ & ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ	94
4.3.9.	ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	94
4.3.10.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	194
5.	<u>ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΛΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ</u>	218
5.1.1.	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	218
5.1.2.	ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ	219
5.1.3.	ΕΥΡΙΔΙΚΗ.	220
5.1.4.	ΕΤWINNING	221
5.1.5.	ΙΣΤΟΣ	222
5.1.6.	ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΦΑΙΑΚΩΝ	222
5.1.7.	ΕΡΙCT	223
5.1.8.	ΣΑΠΦΩ	223
5.1.9.	TRAIN SOUTH EASTERN EUROPE	223
5.1.10.	ACTIV-E	223
5.1.11.	NETD@YS EUROPE	224
5.1.12.	EWATCH	224
5.1.13.	MENON	224
5.1.14.	ETB (EUROPEAN TREASURY BROWSER)	225
5.1.15.	AGROWEB	225
5.1.16.	«ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ» ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	225
5.1.17.	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ (E-LEARNING).	226
5.1.18.	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΧΟΥΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.	226
5.1.19.	ARION	227
5.1.20.	ΕΠΕΑΕΚ	227
5.2.	ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ – ΣΧΟΛΕΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	238
6.	<u>ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ</u>	245
7.	<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ</u>	251
	<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	255

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο θεσμός της Εκπαίδευσης στην Ευρώπη της γνώσης και της πολυπολιτισμικότητας συνδέεται με τη διαμόρφωση των κοινωνιών και ταυτόχρονα με έννοιες όπως ανάπτυξη δεξιοτήτων, δια βίου μάθηση, κινητικότητα, εξειδίκευση, ευελιξία, δίκτυα κ.ά, έννοιες που καθορίζουν τον καινοτομικό χαρακτήρα μιας σύγχρονης κοινωνίας.

Συνεπώς η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συνιστά μία από τις δυναμικότερες και ενεργητικότερες πολιτικές ανάπτυξής της, με αιχμή δόρατος την έννοια της καινοτομίας. Την εφαρμογή και την υλοποίησή της καινοτομίας αναλαμβάνουν πληθώρα προγραμμάτων σε διάφορους τομείς, που αποτελούν και το βασικό εργαλείο πολιτικής της Ε.Ε.

Η Κοινοτική Πολιτική θέτει στο επίκεντρο τη σχολική εκπαίδευση γιατί πρωτίστως συμβάλλει στην ικανοποίηση του στόχου «Εκμάθηση της Μάθησης», που τροφοδοτεί την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπινου κεφαλαίου της οικονομίας. Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ως η βάση του εκπαιδευτικού συστήματος, στην οποία εδραιώνονται ικανότητες, στάσεις και δεξιότητες, είναι χώρος εφαρμογής και υλοποίησης τέτοιων προγραμμάτων.

Πώς, όμως, διεισδύει η επαγγελλόμενη στους προγραμματικούς λόγους καινοτομία και πώς επηρεάζει την ποιότητα του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος;

Μένει να καταγραφεί και να επιχειρηθεί μία ανάλυση αποτελεσμάτων έρευνας, - κύριο μέλημα της του ανά χείρας πονήματος-, ώστε να διαπιστώσουμε αν η καινοτομία αποφέρει τα αναμενόμενα και ευελπιστούμενα αποτελέσματα και τελικώς αν το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα διευρύνεται ποιοτικά για να ανταποκριθεί στη νέα σύνθετη πραγματικότητα της παγκοσμιοποίησης.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΜΑΡΙΑ (ΜΑΡΙΑΝΝΑ) ΚΑΝΔΕΡΑΚΗ

Γενικά στοιχεία

Οικογενειακή κατάσταση: Παντρεμένη, τρία παιδιά

Ηλικία : 42 ετών

Τόπος γέννησης : Λάρισα

Τόπος κατοικίας : Ηράκλειο Κρήτης

Οργανική θέση: 2/θ 13ο Νηπιαγωγείο Ηρακλείου, 2^ο Γρ. ΠΕ νομ. Ηρακλείου

Υπηρετεί: 3ο Γραφείο Π.Ε. Ν. Ηρακλείου, ως Προϊσταμένη.

Κλάδος : Νηπιαγωγών

Βαθμός : Α

Συνολικός χρόνος υπηρεσίας: 20 έτη

Σπουδές

- Πτυχίο της Σχολής Νηπιαγωγών Χανίων.
- Πτυχίο του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Α.Π.Θ.
- Πιστοποιημένη Γνώση στις Νέες Τεχνολογίες.

Ξένες Γλώσσες

First Certificate of Cambridge.

«Παντού όπου τα ονόματα του Γάιου Καίσαρα, του Τραϊανού και του Βιργίλιου, παντού όπου τα ονόματα του Μωϋσή και του Αποστόλου Παύλου, παντού όπου τα ονόματα του Αριστοτέλη, του Πλάτωνα και του Ευκλείδη έχουν ταυτόχρονα και σημασία και κύρος, εκεί υπάρχει η Ευρώπη. Κάθε φυλή και κάθε γη που διαδοχικά εκρωμαϊσθήκε, εκχριστιανίσθηκε και υπεβλήθη, ως προς τα του πνεύματος, στην πειθαρχία των Ελλήνων είναι απολύτως ευρωπαϊκή».

Paul Valery

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο θεσμός της εκπαίδευσης θεωρείται ότι συνδέεται με τη διαμόρφωση των κοινωνιών της Ευρώπης, είτε ως εκπαιδευτικό σύστημα, είτε ως ιδεολογικός μηχανισμός, είτε ως γνώση και μόρφωση, είτε ως διαδικασία.

Η Ευρώπη της γνώσης έχει ένα πολυεπίπεδο και πολυσημιακό αναφορικό περιεχόμενο. Εμφανίζεται ως στόχος, ως πεδίο, ως διαμεσολάβηση. Κινείται τόσο στο πραγματικό επίπεδο (παραγωγή πολιτικών), όσο και στο συμβολικό – φαντασιακό (παραγωγή σημασιών).

Καθορίζει συστήματα γνώσης και υποδεικνύει καθεστώα αλήθειας. Το καθεστώς αλήθειας συνδέεται με το σύγχρονο λόγο που αναπτύσσεται σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και τροφοδοτείται από έννοιες, όπως παγκοσμιοποίηση, ευρωπαϊσμός, κοινωνία της γνώσης, τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνιών, ανταγωνιστικότητα, αγορά, απασχολησιμότητα, ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός.

Το σύστημα γνώσης συνδέεται με έννοιες, όπως δια βίου μάθηση, γνώση ξένων γλωσσών, ανάπτυξη δεξιοτήτων, ευρεία βασική μόρφωση, τεχνολογική εξειδίκευση, ευελιξία, κινητικότητα, δίκτυα, εξ αποστάσεως εκπαίδευση. (Πασιάς - Φλουρήσ 2005:367-374).

Σε τούτα τα πλαίσια, οι πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης βρίσκονται στο επίκεντρο της δημιουργίας και της διάδοσης των γνώσεων, και συνιστούν καθοριστικό παράγοντα για το δυναμικό καινοτομίας της κάθε κοινωνίας. Βρίσκονται επομένως, στον πυρήνα της νέας αυτής δυναμικής, σε αλληλοσυμπλήρωση και συνέργεια με άλλους κοινοτικούς τομείς δράσης, όπως η απασχόληση, η κοινωνική ενσωμάτωση, η έρευνα και

η καινοτομία, ο πολιτισμός και η νεολαία, η πολιτική για τις επιχειρήσεις, η κοινωνία της πληροφορίας, η οικονομική πολιτική και η εσωτερική αγορά. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση επωφελούνται από τις εξελίξεις στους τομείς αυτούς και συμβάλλουν με τη σειρά τους, στην ενίσχυση του αντίκτυπου, που έχουν οι τελευταίοι. Αναγνωρίζεται συνεπώς, ο ρόλος, που διαδραματίζουν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, ρόλος, άρρηκτα συνυφασμένος με την αίσθηση αυξημένης ευθύνης καθώς και την ολοένα και μεγαλύτερη ανάγκη εκσυγχρονισμού και αλλαγών.

Παράλληλα, η βασισμένη στη γνώση κοινωνία γεννά νέες ανάγκες, όσον αφορά την κοινωνική συνοχή, την ενεργό συμμετοχή του πολίτη και την προσωπική ολοκλήρωση, για την ικανοποίηση των οποίων η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι σε θέση να συμβάλλουν σημαντικά.

Όλα τα παραπάνω, συνηγορούν στο ότι η επιτάχυνση της προσαρμογής του εκπαιδευτικού συστήματος και του συστήματος κατάρτισης στις απαιτήσεις γνώσης του επιχειρηματικού πνεύματος και του παγκόσμιου ανταγωνισμού, είναι σημαντικές προκλήσεις για τη σημερινή δημόσια πολιτική.

Η Ε.Ε. προσπαθώντας να πραγματοποιήσει το όραμα που θα τη θέσει ηγέτιδα στην παγκόσμια οικονομία και γνώση, επιχειρεί να εισάγει καινοτόμα προγράμματα εκπαίδευσης στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών μελών της, τα οποία στοχεύουν στην ελκυστικότητα της μάθησης, στην εισαγωγή καινοτομιών, στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των νέων και στην προετοιμασία για την αγορά εργασίας. Τα προγράμματα αυτά, προωθούν την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαιδευτική πολιτική, με στόχο την επένδυση και αξιοποίηση στο οικονομικό δυναμικό της Ε.Ε., τη διακρατική συνεργασία, την πολυπολιτισμικότητα, την κατάρτιση και τη διαβίου μάθηση, θέλοντας να διαδραματίσουν, όλο και μεγαλύτερο ρόλο στην υποστήριξη της ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η εκπαιδευτική πολιτική της Ε.Ε. εισέρχεται σε μία νέα φάση, η οποία χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία της αναπροσαρμογής, της εμπάθυνσης, της διεύρυνσης και της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας.

Με δεδομένη την εξέλιξη της Εκπαιδευτικής Πολιτικής σε μία Ενεργητική πολιτική και την έννοια της καινοτομίας με την προεξάρχουσα θέση, που αυτή κατέχει και ενισχύεται στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να εξετάσει το περιεχόμενο της Κοινοτικής Εκπαιδευτικής Πολιτικής ως προς την εισαγωγή καινοτομιών και ιδιαίτερα το μέρος εκείνο που διαμορφώνεται και εφαρμόζεται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Θα επιχειρηθεί μία ανάλυση, που βασίζεται στην αποσαφήνιση του περιεχόμενου, των στόχων και των μέσων της Εκπαιδευτικής Πολιτικής, η οποία επιχειρεί να εισάγει καινοτομίες στην βασική εκπαίδευση.

Με τον όρο «καινοτομίες» εννοούμε, είτε ριζικές αλλαγές σε ήδη υπάρχουσες καταστάσεις είτε κάτι εντελώς νέο. Η καινοτομία αναφέρεται στην εισαγωγή μιας νέας διαδικασίας στην Εκπαίδευση.

Η καινοτομία, –όρος ο οποίος επικρατεί στους προγραμματικούς λόγους της ΕΕ-, γιατί εισάγεται; Είναι ικανή να μεταβάλλει τη σχέση Οικονομίας – Κοινωνίας – Εκπαίδευσης; Πώς η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική επηρεάζει την ποιότητα του ελληνικού συστήματος εκπαίδευσης και ιδιαίτερα, όσον αφορά την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, πως εισάγεται και εφαρμόζεται η καινοτομία; πού στοχεύει και τι αποτελέσματα παρουσιάζει;

Πρόκειται για ερωτήματα που διατρέχουν το σύνολο άλλωστε της ερευνητικής μας εργασίας.

Πέραν όμως από τη θεωρητική προσέγγιση των όρων «Κοινοτική Εκπαιδευτική Πολιτική» και «καινοτομία» θα πραγματοποιηθεί έρευνα σε πανελλήνια κλίμακα, -ως προσπάθεια διαλόγου θεωρίας με πράξη-, με υποκείμενα εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν υλοποιήσει σχέδια Comenius, κατά το χρονικό διάστημα 2003-2005, με στόχο να απαντήσει στα ερωτήματα, αν η καινοτομία επιλοχώνει ή όχι, πώς και πόσο, στην ελληνική σχολική εκπαίδευση, αν βελτιώνει ή όχι την ποιότητα παροχής υπηρεσιών και κατ' επέκταση την ποιότητα του εκπαιδευτικού μας συστήματος, αν ενδυναμώνεται και πώς προάγεται η ευρωπαϊκή συνεργασία.

Στην Ελλάδα, όταν συζητάμε για εκπαιδευτική πολιτική εννοούμε κατά μείζονα λόγο το Πανεπιστήμιο και κατά δεύτερο τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Λίγοι, εκείνοι που απασχολήθηκαν με κριτική επιστημονική σκέψη για το πεδίο της σχολικής εκπαίδευσης και λιγότεροι εκείνοι που επένδυσαν με πολιτικά κριτήρια στην εκπαίδευση εκείνη, που αποτελεί τη μαζικότερη, την πρώτη και βασική βαθμίδα της εκπαίδευσης. Η συνθήκη της Λισσαβόνας κάνει λόγο για ηγετική θέση της Ευρώπης, που θα στηρίζεται σε κοινωνία αυξημένων δεξιοτήτων και προσόντων, τα οποία δεν θα έχουν αντίκρισμα αν δεν εδραιωθούν στη βάση της εκπαίδευσης, στην οποία δημιουργούνται και αναπτύσσονται οι βασικές εκείνες δεξιότητες για τις οποίες γίνεται ο πολύς λόγος, αλλά εδράζονται ακόμα και οι κοινωνικοί αποκλεισμοί, οι ανισότητες, οι όποιες διαφοροποιήσεις, που συνήθως δημιουργούν κοινωνικο-πολιτικά χάσματα, συνήθως μη αναστρέψιμα. Ο χώρος λοιπόν, της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης παρουσιάζει ερευνητικό ενδιαφέρον στον συγκεκριμένο τομέα.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του ενδιαφέροντος για αυτήν την έρευνα, είναι το ότι μέχρι σήμερα, έχουν εφαρμοστεί και συνεχίζουν να εφαρμόζονται, πληθώρα ευρωπαϊκών προγραμμάτων στη βασική εκπαίδευση, αλλά έως τώρα, δεν έχει επιχειρηθεί μία καταγραφή της εμφιλοχώρησης της καινοτομίας, –αν και εφόσον υπάρχει-, καθώς και η επιρροή και τα αποτελέσματα αυτών των καινοτομιών, όχι τόσο στο θεωρητικό επίπεδο αλλά στο πεδίο της πράξης, στο οποίο και στοχεύουν τα εν λόγω προγράμματα.

Όσον αφορά τη διάρθρωση της εργασίας αυτή αποτελείται από πέντε κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο, εξετάζεται η έννοια της παγκοσμιοποίησης, ως ικανή συνθήκη να επηρεάσει την Πολιτική της Εκπαίδευσης. Η Ενωμένη Ευρώπη, ως υπερεθνικό μόρφωμα με πολιτικό λόγο και εξουσία, οφείλει να προσαρμοστεί στα διεθνή δεδομένα προσδιορίζοντας το ρόλο της πολιτικής της και των πολιτών της. Η Ε.Ε. δεν θα μπορούσε να επιτύχει την επιδιωκόμενη ολοκλήρωσή της και τη νομιμοποίηση των πολιτικών επιλογών της χωρίς τη συναίνεση των πολιτών, χωρίς την ανάδειξη της κουλτούρας της, χωρίς τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής συνείδησης. Αναπόφευκτα η ολοκλήρωση της Ε.Ε. θεμελιώνεται στη σχέση εξουσίας και γνώσης ή αλλιώς στο ζεύγος πολιτικής εξουσίας και εκπαίδευσης. Η ιστορικότητα αυτής της σχέσης καθορίζει κάθε φορά τα επιτεύγματα και τις εξελίξεις που επίκειται.

Παρουσιάζονται επίσης, οι παράγοντες που διαμόρφωσαν ιστορικά και κατεύθυναν την εξελικτική πορεία της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, και παράλληλα επισημαίνονται οι σύγχρονες τάσεις και ο προβληματισμός, που σήμερα επικρατεί.

Στη συνέχεια, εξετάζεται η προώθηση και η υλοποίηση πρωτοβουλιών που στοχεύουν στη βελτίωση της Ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας και πως αυτά αντανακλούν στο χώρο της βασικής εκπαίδευσης. Οι προκλήσεις της εποχής απαιτούν μια ανταγωνιστική οικονομία. Η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με το μονόδρομο της μετατροπής της οικονομίας της σε οικονομία παροχής υψηλών προδιαγραφών, μέσω του αποτελεσματικότερου τρόπου διαμόρφωσης της γνώσης, της εκπαίδευσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύονται και αποσαφηνίζονται το περιεχόμενο, οι στόχοι και τα μέσα της Εκπαιδευτικής Πολιτικής που επιχειρεί να εισάγει καινοτομίες στην βασική εκπαίδευση. Στο ίδιο κεφάλαιο επιχειρείται ακόμα μία ανάλυση της σχέσης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και της καινοτομίας, καθώς και η αλληλεπίδραση της οικονομίας με την καινοτομία.

Η διεθνής αγορά, η απελευθέρωση και κυριαρχία των αγορών, η μεταβολή των κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών προωθεί τον ανταγωνισμό στα εκπαιδευτικά συστήματα. Παρουσιάζονται αναποτελεσματικά, προωθείται η αλλαγή τους στη βάση

της εθνικής οικονομικής αποδοτικότητας και παραγωγής, προς το συμφέρον του εθνικού κράτους. Παράλληλα, η βασισμένη στη γνώση κοινωνία γεννά νέες ανάγκες, όσον αφορά την κοινωνική συνοχή, την ενεργό συμμετοχή του πολίτη και την προσωπική ολοκλήρωση, για την ικανοποίηση των οποίων η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι σε θέση να συμβάλλουν σημαντικά.

Η Ένωση, ενθαρρύνει τις ποιοτικές βελτιώσεις στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, λόγω της σπουδαιότητάς τους για την απασχόληση και την ανάπτυξη. Η βαρύτητα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παραπέμπει (;) στη διαμόρφωση νέων δεδομένων για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσω της ανάπτυξης υψηλού επιπέδου ανθρώπινου δυναμικού; Η εισαγωγή καινοτομιών στην εκπαιδευτική διαδικασία ενδυναμώνει την ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης, όπως τέθηκε στο Συμβούλιο της Λισσαβόνας; Ποια η σχέση της καινοτομίας με το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα; Πως εμφιλοχωρεί και πόσο; Αποτυπώνει τάσεις ή απλώς υπάρχει για να υπάρχει;

Στο τρίτο κεφάλαιο, αναφερόμαστε στην ελληνική περίπτωση, εξετάζοντας την πορεία του εξευρωπαϊσμού σε θέματα εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη έμφαση στα ευρωπαϊκά προγράμματα που εφαρμόζονται στην σχολική εκπαίδευση, εστιάζοντας στο πρόγραμμα Comenius γιατί είναι από τα πλέον διαδεδομένα σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, επιχειρείται η αξιολόγηση του προγράμματος Comenius, η οποία πραγματοποιείται με τη συγκέντρωση ποσοτικών δεδομένων, σύμφωνα με τα εγκεκριμένα σχέδια Comenius από το ΙΚΥ, και με ποιοτική αξιολόγηση του προγράμματος που θα υλοποιηθεί σε Πανελλήνια κλίμακα με πρωτογενή έρευνα. Η συλλογή των ποιοτικών δεδομένων θα γίνει με τη μέθοδο του ερωτηματολογίου.

Η συνοπτική παρουσίαση ευρωπαϊκών προγραμμάτων στο πέμπτο κεφάλαιο, που υλοποιήθηκαν ή συνεχίζουν να υλοποιούνται στη βασική εκπαίδευση, αναδεικνύουν την έμφαση που δίνεται από πλευράς πολιτείας στη γνώση, προσαρμοστικότητα και στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών, προκειμένου το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να ανταποκριθεί στις διεθνείς προκλήσεις. Η παρουσίαση του Ευρωπαϊκού Σχολείου (αν και δεν συγκαταλέγεται στα λεγόμενα ευρωπαϊκά προγράμματα) στοχεύει στην ανάδειξη της πρακτικής εφαρμογής της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, που συνίσταται στη χρυσή τομή των διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων και των διαφορετικών πολιτισμών των κρατών μελών.

Για να επιτύχει λοιπόν, η Ένωση καλύτερες επιδόσεις από τους ανταγωνιστές της σε μια οικονομία βασισμένη στη γνώση, είναι ζήτημα ύψιστης προτεραιότητας να γίνουν περισσότερες και ουσιαστικότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση και την καινοτομία. Η

διαπίστωση αυτή αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία, εάν ληφθεί υπόψη, ότι κατά τα προσεχή έτη θα πολλαπλασιαστούν οι νέες προκλήσεις που θέτει η κοινωνία και οικονομία της γνώσης. Οι σύγχρονες διαδικασίες του μετασχηματισμού των ευρωπαϊκών κοινωνιών θεωρείται, ότι εκφράζουν ένα μοναδικό ιστορικό εγχείρημα στην πορεία του ευρωπαϊκού πολιτισμού, που υποδεικνύει, συνδέεται και παραπέμπει στη γενικότερη συζήτηση για το περιεχόμενο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η επένδυση στην παιδεία και το ανθρώπινο δυναμικό, πρέπει να αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους-άξονες ανάπτυξης και προόδου. Οι τάσεις απελευθέρωσης της αγοράς εργασίας, η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, οδηγούν αναγκαστικά στον επανασχεδιασμό και επαναπροσανατολισμό του εκπαιδευτικού μας συστήματος, ώστε να οδηγεί στη δημιουργία παραγωγικών ατόμων, εφόσον, μόνο οι πιο ικανοί και παραγωγικοί εργαζόμενοι θα έχουν προοπτική.

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εισαγωγή μαζί με τη συγγραφή της παρούσας εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω καταρχάς τον επιβλέποντα καθηγητή μου Νίκο Παπαδάκη, επίκουρο καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης, για τους ορίζοντες γνώσεις που απλόχερα μου χάρισε.

Τον κ. Δημήτρη Κοτρόγιαννο, αναπληρωτή καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του ιδίου Πανεπιστημίου, για τις πόρτες του νου που άνοιξε σε απάτητα διανοητικά μονοπάτια με την απολαυστική διδασκαλία του, τον κ. Βασίλη Δαφέρμο, Λέκτορα καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης, για τη σημαντική συμβολή του στην παρούσα εργασία αλλά και τον χρόνο που αγόγγυστα μου διέθεσε και τέλος τον κ. Λάβδα Κώστα, αναπληρωτή καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης, για τις ευκαιρίες που μου έδωσε να κολυμπήσω σε βαθιά και απάτητα ως τότε νερά.

Ένα ευχαριστώ οφείλω ακόμα και στη συμφοιτήτρια μου Γιούλη Γιανναδάκη, οικονομολόγο, για τη συμβολή της στην αρχική φάση της εργασίας, η οποία όμως ήταν καθοριστική για τη συνέχειά της, καθώς επίσης και στους συνεργάτες μου στο 3^ο Γραφείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης νομ. Ηρακλείου που λίγο ως πολύ όλοι συνέβαλαν με τον τρόπο τους στην τελειοποίηση της εργασίας. Τους ευχαριστώ όλους από καρδιάς.

Κλείνοντας, θα ήταν παράλειψη να μην επισημάνω, ότι δίχως την αμέριστη συμπαράσταση της οικογένειάς μου και ιδιαίτερα του συζύγου μου Γιώργου, τίποτα δεν θα ήταν εφικτό.

1. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1.1. Περί παγκοσμιοποίησης

Με αυστηρό εννοιολογικό περιεχόμενο ο όρος παγκοσμιοποίηση (globalization) εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80, αρχικά σε διάφορα πανεπιστήμια των ΗΠΑ (Harvard, Columbia, Stanford), και από τότε ένα καινούργιο τοπίο διαμορφώνεται. Από την «κοινότητα» περνάμε στην «παγκόσμια κοινωνία», στο «παγκόσμιο χωριό», στην «παγκοσμιοποίηση». Καθιερώθηκε και θεωρείται από τους ειδικούς, ως μία διαδικασία διαμόρφωσης των σύγχρονων κοινωνιών, ως μετάβαση από το εθνικό στο υπερεθνικό.

Παγκοσμιοποίηση είναι η λέξη σύνθημα της εποχής μας. Ίσως είναι μαζί με την ανταγωνιστικότητα η πλέον πολυχρησιμοποιημένη λέξη στο λεξιλόγιο των πολιτικών, των οικονομολόγων και τραπεζιτών. Αποτελεί χωρίς αμφιβολία το καινούργιο «ιδεολόγημα» της άρχουσας τάξης στην ιστορική περίοδο που διανύει η ανθρωπότητα. Δε θα ήταν καθόλου ανακριβής ο ισχυρισμός ότι η παγκοσμιοποίηση έχει καταλάβει τη θέση που άφησε κενή η κατάργηση του θεμέλιου μύθου του ψυχρού Πολέμου. (Κ. Μελλάς, 1999:18-23)

Ο γνωστός Γερμανός κοινωνιολόγος Ούλρικ Μπεκ (1996) κάνει λόγο για σύγχρονη ή δεύτερη νεωτερικότητα, με βασικά της χαρακτηριστικά την παγκοσμιοποίηση και τον ατομικισμό. Η δεύτερη νεωτερικότητα, η «ανακλαστική νεωτερικότητα», είναι η εποχή στην οποία οι νεωτερικές κοινωνίες έρχονται αντιμέτωπες με τις αυτονομημένες, αθέλητες, αθέατες και δευτερογενείς συνέπειες του εκσυγχρονισμού. Υποχρεώνονται, έτσι, να επανεξετάσουν σε βάθος τα θεμέλια, τα όρια και τις αντινομίες του ίδιου του μοντέλου τους (Μπουζάκης 2001).

Ο όρος «παγκοσμιοποίηση» αντιπροσωπεύει μια σύγχρονη, σύνθετη και πολυδιάστατη έννοια με πολλές ερμηνείες που προέρχονται ή και αναφέρονται σε διαφορετικά επίπεδα ανάγνωσης. Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης συνδέεται με την αυξανόμενη κυριαρχία μιας διαρκώς ολοποιούμενης οντότητας, της «παγκόσμιας κοινωνίας», η οποία καθίσταται αισθητή σε πολλά επίπεδα αναφοράς, όπως του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος, της διεθνούς πολιτικής και του έθνους – κράτους (Παντίδης – Πασιάς, 2003:126).

Η παγκοσμιοποίηση είναι πράγματι ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, σύμφωνα με τον Douglas Kellner (1997), που πρέπει να εξεταστεί αυστηρά από την προοπτική της

κριτικής θεωρίας. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης είναι πανταχού παρούσα, και συνεπάγεται από την εκ-δυτικοποίηση του κόσμου στην υπεροχή της κεφαλαιοκρατίας. Δεν αμφισβητείται ως υπαρκτή, αντικειμενική και συνήθως νομοτελειακή διαδικασία, αλλά το κόστος που πρέπει να πληρωθεί για την επιβίωση στα πλαίσιά της παρουσιάζεται δυσβάστακτο και η αποτελεσματικότητα αβέβαιη. Η παγκοσμιοποίηση παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως αναπόφευκτη, αλλά και επικίνδυνη – επώδυνη διαδικασία, (Γρόλλιος 2004)¹ ως ένα άλλο ακονισμένο ξίφος, που αφαιρεί την ικανότητα από το εθνικό πλαίσιο αφενός και αφετέρου υπονομεύει τα ιδρύματα που η κοινωνία πολιτών και το δημοκρατικό κοινό έως τώρα έχουν χρησιμοποιήσει για την επικοινωνία (Torres Carlos Alberto:2002, p. 365).

Η παγκοσμιοποίηση ως μια πολυμορφική ιδέα χρησιμοποιείται για να αποδώσει την ιστορική διαδικασία της κοινωνικής αλλαγής ή του εκσυγχρονισμού, όπως επίσης και τις θεσμίσεις και σημασιοδοτήσεις, οι οποίες όλο και περισσότερο καθορίζουν την τάξη του κόσμου (Καζαμίας 2005:91). Επιφέρει και προσδιορίζει εξελίξεις που ανατρέπουν όλους τους συμβατικούς κανόνες του παρελθόντος και δημιουργούν νέους όρους:

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας οδηγεί σταδιακά στην κατάργηση της έννοιας της τοπικής αγοράς. Η οργάνωση των ίδιων των επιχειρήσεων αλλάζει ταχύτατα επιδιώκοντας μια πιο ευέλικτη οργανωτική δομή, λόγω της ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών, των δικτύων ανταλλαγής πληροφοριών και της τηλεπικοινωνιακής τεχνολογίας. Η δομή αυτή απαιτεί νέας μορφής σχέσεις και επαγγελματικές δεξιότητες. Εμφανίζονται νέου τύπου επαγγέλματα όπως η τηλεργασία, το ηλεκτρονικό εμπόριο ακόμη και η πλήρης επαγγελματική απασχόληση από το σπίτι.

Οι συνεχώς διευρυνόμενες εφαρμογές των Νέων τεχνολογιών, της πληροφορικής και της επικοινωνίας έχουν οδηγήσει στην παγκοσμιοποίηση των διαδικασιών παραγωγής και διάθεσης καταναλωτικών αγαθών, προκαλώντας αναδόμηση της παγκόσμιας οικονομίας (Κασσωτάκης 2004:8). Η εξέλιξη στον τομέα εφαρμογών της τεχνολογίας επιφέρει επίσης μια ταχύτητα αύξησης των γνώσεων που καθιστά κάθε προηγούμενη γνώση παλιά. Μέσα στην σημερινή «κοινωνία της γνώσης» είναι βέβαιο ότι ο ρόλος της διανοητικής εργασίας και της δημιουργικής ικανότητας στο χώρο της παραγωγής, θα εξακολουθήσει να ενισχύεται. Εύστοχα, λοιπόν, λέγεται ότι «οι μετοχές των προηγμένων επιχειρήσεων αντιπροσωπεύουν όλο και περισσότερο «άυλη

---

¹ Γρόλλιος Γ. Παγκοσμιοποίηση, ευρωπαϊκή ενοποίηση και εκπαίδευση. 18^ο Πανελλήνιο συνέδριο ΔΟΕ, Απρίλιος 2004.

περιουσία» που είναι εναποθηκευμένη στο μυαλό των στελεχών τους» (Ηλιάδης 1994:16-18).

Η γνώση με τη μορφή της τεχνογνωσίας είναι σήμερα το σημαντικότερο όπλο του διεθνούς οικονομικού και εμπορικού ανταγωνισμού. Ο ανταγωνισμός αυτός επηρεάζει αναπόφευκτα τα εκπαιδευτικά συστήματα. Τα εκπαιδευτικά συστήματα καλούνται να εξυπηρετήσουν τον ανταγωνισμό του έθνους –κράτους μέσα στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι, μεταλλάσσοντας την ταυτότητα και το ρόλο τους μεταμορφούμενα σε συστήματα παραγωγής «εμπορεύσιμων δεξιοτήτων». Η κύρια αποστολή τους συνίσταται στην κατασκευή έμπειρων, αποτελεσματικών και ειδικευμένων εργαζομένων για τον ανταγωνιστικό κόσμο της αγοράς (Καζαμιάς 2005:90).

1.1.1. Η Διευρυνόμενη Ευρώπη.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να ανταποκριθεί στις επικείμενες προκλήσεις που διαμορφώνονται στον ευρωπαϊκό αλλά και στο διεθνή χώρο (δημογραφική εξέλιξη, επιπτώσεις νέων τεχνολογιών, διαδικασία αναδιάρθρωσης αγορών), επισημαίνει ότι: «η Ένωση θα πρέπει να προσαρμοστεί στη συνεχή διαδικασία παγκοσμιοποίησης και στην εμφάνιση ενός κόσμου πολλαπλών πόλων» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ατζέντα 2000:8, από Παντίδη Πασιά 2003:129). Στην αντιμετώπιση των φαινομένων όπως η παγκοσμιοποίηση, η Ε.Ε. στα μάτια πολλών εμφανίσθηκε να μην βοηθά, αλλά να δημιουργεί προβλήματα. Οι πρωτοβουλίες για άνοιγμα των αγορών υπηρεσιών στον ενδοευρωπαϊκό ανταγωνισμό προκάλεσαν νέα άγχη.

Η τελευταία διεύρυνση έφερε προβλήματα και ήταν λογικό να αναμένει ο κόσμος νέα προβλήματα στο μέλλον. Έφερε, για παράδειγμα, οξύτερο ανταγωνισμό ανάμεσα σε παλαιά και νέα μέλη στην οικονομία και στις εξωτερικές υποθέσεις. Τον βιώνουν περισσότερο στις κεντρικές και βόρειες χώρες που αισθάνονται ισχυρές πιέσεις στις αγορές εργασίας και απειλούνται από μαζική μετακίνηση επιχειρήσεων προς τις χώρες χαμηλού κόστους της Ανατολικής Ευρώπης. Το γεγονός αυτό συμπαρασύρει και την κοινωνική πολιτική.

Με αυτά τα δεδομένα που ακροθιγώς αναφέρθηκαν, θα απαιτηθεί ικανότητα προσαρμογής στις συνεχείς αλλαγές του εργασιακού περιβάλλοντος, δημιουργικότητα, κριτική ικανότητα, γενικές γνώσεις και δεξιότητες για να ανταποκριθεί κάποιος επαρκώς στις νέες εργασιακές προκλήσεις.

Στις συνθήκες αυτές, οι παλαιές βεβαιότητες εξασθενίζουν και οι κοινωνικές προδιαγραφές διαβρώνονται. Η αιτία δεν είναι πιθανόν η ίδια η διεύρυνση, αλλά, σύμφωνα με μια ευρέως αποδεκτή ερμηνεία, η αδυναμία των παλαιών μελών να προχωρήσουν σε μεταρρυθμίσεις και, έτσι, να προετοιμάσουν τις οικονομίες τους για τη νέα κατάσταση και κατ' επέκταση τα εκπαιδευτικά τους συστήματα.

Η σύγχρονη τεχνολογική επανάσταση και η παγκοσμιοποίηση έχουν θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις στα άτομα και στους λαούς. Δημιουργούν νέες ευκαιρίες για παραγωγικές δραστηριότητες και διαμορφώνουν καινούργιες δυνατότητες απασχόλησης. Παράλληλα, όμως, διατυπώνονται φόβοι ότι η παγκοσμιοποίηση εγκυμονεί κινδύνους διεύρυνσης του χάσματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών που θα δημιουργήσει νέες παγκόσμιες κοινωνικές συγκρούσεις (π.χ. η επανάσταση των «αθλιών» στη Γαλλία). Η εγκαθίδρυση νέων οικονομικών αξιών επιφέρει κοινωνικές αξιακές διαφοροποιήσεις που υπονομεύονται και από τον ηγεμονεύοντα ανταγωνισμό.

Ο κίνδυνος να εμφανιστούν νέες μορφές αποκλεισμού ενεργοποιεί τα κράτη να πάρουν μέτρα για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση. Έτσι προβαίνουν σε ενέργειες που σχετίζονται με την εκπαίδευση, την επαγγελματική ενημέρωση, την καθοδήγηση των πολιτών και τον επαναπροσανατολισμό τους σε νέες δραστηριότητες.

Μέσα σε αυτό το ιστορικό – κοινωνικό συγκείμενο αναδύονται ζητήματα που άπτονται της φύσης των σχολικών γνώσεων, της διάρκειας, της χρησιμότητας και της αξίας, ενώ η εκπαίδευση καλείται να αναλάβει έναν καινούργιο ρόλο έναντι μια νέας, ενιαίας², υπερεθνικής βάσης, η οποία θα διαφοροποιείται ανάλογα με τις ανάγκες κάθε κράτους - μέλους. Σε αυτό το πλαίσιο οι συνέπειες για τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών συστημάτων, προδιαγράφονται τεράστιες.

1.1.2. Παγκοσμιοποίηση: Αναδόμηση & Πραγματικότητα

Εντός των πλαισίων των αναδιατάξεων και μετασχηματισμών που πηγάζουν από την παγκοσμιοποίηση, η συζήτηση για την εργασία και την εκπαίδευση αποτελεί ένα

---

² Η τάση για ενιαία κοινή εκπαιδευτική πολιτική και η έννοια της ευρωπαϊκής διάστασης εμφανίζεται κυρίως μετά το 1976 (ψήφισμα Υπουργών Παιδείας της Ε.Ε. (9-2-1976). Επίσης με το Ψήφισμα του Συμβουλίου του 1988 για την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση προβλεπόταν η λήψη μέτρων, που θα συνέβαλαν, μεταξύ άλλων, στην ενίσχυση των νέων ως προς την ευρωπαϊκή τους συμμετοχή, με σαφή συνείδηση της αξίας του ευρωπαϊκού πολιτισμού καθώς και στην προετοιμασία των νέων για τη συμμετοχή τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Κοινότητας. Για αυτό, τα κράτη μέλη καλούνται να εισαγάγουν την ευρωπαϊκή διάσταση στα εκπαιδευτικά τους συστήματα (σχολικά προγράμματα, διδασκαλία φιλολογικών μαθημάτων, γεωγραφίας, ξένων γλωσσών, τεχνών κλπ.)

από τα πλέον κομβικά σημεία καθώς μετάγει την προβληματική μας και σε μια δεύτερη, πιο ενδοσυστημική, ατζέντα αυτήν δηλ που αφορά ζητήματα στάσεων και δεξιοτήτων. Σε αυτό όμως το θέμα θα επανέλθουμε.

Σε κάθε περίπτωση, η σύνδεση αυτών των θεμελιακών κατηγοριών, κατά την περίοδο μεταξύ του 1950 και του 1970, φαινόταν ακόμα ως αυτονόητη και ως εγγύηση της ανεπίστρεπτης διαδικασίας εκσυγχρονισμού που είχε δρομολογηθεί. Η σημερινή κατάσταση φαίνεται να ακυρώνει τέτοια «αυτονόητα», και αυτό όχι μόνο για οικονομικούς λόγους, αλλά και για κοινωνικούς και πολιτικούς. Το διαπιστούμενο σήμερα έλλειμμα κοινωνικών ουτοπιών συνδέεται με τον εκσυγχρονισμό της σχέσης μεταξύ εργασίας και εκπαίδευσης.

Η «εκπαιδευτική έκρηξη» που παρατηρούνταν από τα τέλη του 1950 και παρατηρείται μέχρι σήμερα, και που εντάθηκε μέχρι τα μέσα περίπου του 1970, οδήγησε σε μια σχέση ευφορίας σχετικά με την υλοποίηση της αναγγελίας «ευκαιρίες εκπαίδευσης για όλους» και μάλιστα σε ένα περιβάλλον σύνδεσης εκπαιδευτικών υπηρεσιών και ατομική επιλογή», (choice- driven systems- Ball 1994: 10 & 15). Η πιο πρόσφατη εκδοχή αυτού του, πολιτικού, προγράμματος είναι η επαγγελλόμενη Δια Βίου εκπαίδευση για όλους, (όπως αυτή ανασυγκροτεί στην ουσία το παράδειγμα της Διαδοχικής Εναλλασσόμενης Εκπαίδευσης- OECD 1996). Η τελευταία «αναγγέλλεται πλέον ως ένα πλαίσιο πολιτικών και δράσεων (εντός και εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος), που αποσκοπούν στην παροχή “πολλαπλών ευκαιριών μάθησης”, σε “όλους τους πολίτες”, με “διαφορετικούς σκοπούς”, από διαφορετικές πηγές/ ιδρύματα» (Γράβαρης & Παπαδάκης 2003).

Αυτή η αυξητική τάση συμμετοχής σε εκπαιδευτικές διαδικασίες, τάση που εντοπίζεται ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια και στην εκτίναξη του τομέα της λεγόμενης «επιμόρφωσης ενηλίκων», της συνεχιζόμενης κατάρτισης³ κλπ., συνδέεται, εκτός των άλλων, και με τις δικαιολογημένες ανάγκες και προσδοκίες σχετικά με το συμβολικό, το πολιτιστικό και το κοινωνικό κεφάλαιο των εκπαιδευτικών τίτλων. Συγχρόνως παρατηρούμε έναν εκτεταμένο «μετασχηματισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής σε ενεργητική πολιτική απασχόλησης, με βάση και το παράδειγμα της *μετα- φορντικής οργάνωσης* ανθρωπίνων πόρων» (Μπαρτζάκη & Παπαδάκης 2005: 133). Πρόκειται για ένα μετασχηματισμό που αν συνδυαστεί με τη μετάβαση στην σύγχρονη στρατηγική διαχείρισης ανθρωπίνων πόρων και την επικυριαρχία αξιών οικονομικού τύπου στην

---

³ Εδώ παρατηρούμε ότι το πεδίο των παραδοσιακών «δομών προώθησης απασχόλησης» διευρύνεται, ενώ η επαγγελματική εκπαίδευση και η κατάρτιση αποτελούν πλέον προτεραιότητες τόσο της εκπαιδευτικής πολιτικής όσο και των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης (βλ. Μπαρτζάκη & Παπαδάκης 2005: 132).

εκπαίδευση (βλ. αναλυτικά Παπαδάκης 2006: 228) καταδεικνύει την πλήρη ηγεμονία «της ορθολογικότητας της κρατούσας σήμερα μακρο-οικονομικής πολιτικής (στην εκπαιδευτική πολιτική)» (Γράβαρης 2005: 34).

Σε κάθε περίπτωση, η εκπαίδευση εξακολουθεί να συγκροτεί ένα πεδίο που ευθέως συνδέεται με τις ευκαιρίες για κοινωνική ανέλιξη και κινητικότητα, αλλά και με την διεύρυνση δυνατοτήτων πρόσβασης σε διάφορους τομείς απασχόλησης (κοινωνική δυναμική των τίτλων σπουδών- βλ. Πυργιωτάκης 2002: Μέρος 4^ο). Τέτοιες προσδοκίες φαίνεται ότι δικαιώνονταν σε μεγάλο βαθμό, τουλάχιστον μέχρι πριν από λίγα χρόνια. Η εκπαιδευτική έκρηξη συνοδεύθηκε και συνδέθηκε για αρκετό διάστημα με κάποιες δυνατότητες απασχόλησης, ιδιαίτερα όσον αφορά την Ελλάδα, στο δημόσιο (βλ. αναλυτικά Πυργιωτάκης 1995: 85- 120). Ήδη όμως από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 διαπιστώνουμε ότι έχει αρχίσει μια αναστροφή αυτής της τάσης. Οι εκπαιδευτικοί τίτλοι δεν οδηγούν αναγκαστικά στην εκπλήρωση των προσδοκιών τις οποίες υπόσχεται η εκπαιδευτική πολιτική (βλ. Παπαϊωάννου 1995: 70), ενώ οι τίτλοι σπουδών μάλλον χάνουν την κοινωνική δυναμική τους .

1.1.3. Εκπαίδευση & Αναπροσαρμογή συστημάτων.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '80, τόσο στη Δυτική Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, σημειώνονται δραματικές αλλαγές κυρίως στο επίπεδο της οικονομίας και ιδιαίτερα στον τομέα της απασχόλησης, με σημαντικές επιπτώσεις σε όλα τα πεδία των κοινωνικών σχέσεων. Η απορρύθμιση του κράτους πρόνοιας, οι πολιτικές δημοσιονομικής (μονεταριστικού τύπου) «εξυγίανσης», η εισαγωγή νέων τεχνολογιών και η αδυναμία πολλών παραδοσιακών τομέων να ανταπεξέλθουν στους νέους όρους του οικονομικού ανταγωνισμού συντέιναν στην αύξηση της ανεργίας, ιδιαίτερα ανάμεσα στους νέους. Όπως εύστοχα σημειώνει ο Jarvis «με την παρακμή του κράτους πρόνοιας δεν αποτελεί πια υποχρέωση του κράτους να παρέχει κάθε μορφή εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της ζωής, κάτι που αποτελεί μέρος της κοινωνικής πρόνοιας. Είναι πλέον ευθύνη των εργαζομένων να συνεχίσουν να μαθαίνουν, ώστε να συνεχίσουν να έχουν θέση στην κοινωνία της γνώσης» (Jarvis 2004 όπως παρατίθεται στο Παπαδάκης 2006: 41- 42).

Το να είναι κανείς, ωστόσο, σήμερα άνεργος ισοδυναμεί με καταδίκη, σε κοινωνικό θάνατο με αναστολή, όταν μέσα στην κοινωνία μας ο μισθός για τους περισσότερους είναι προϋπόθεση ζωής. Η μακρόχρονη ανεργία, ειδικά των νέων,

εντείνεται (βλ. Παπαδάκης 2005: 23 και 81), ενώ, με δεδομένη μάλιστα την «θραύση» των δικτύων ασφαλείας, επιτείνεται η ανασφάλεια «που αποτελεί πλέον πραγματικότητα ή ενδεχόμενο για ένα ολοένα και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού» (βλ. Παπαδοπούλου & Τσιώλης 2002: 17- 32). Όλα αυτά οδηγούν εκατομμύρια ανθρώπων, σε κοινωνικό αποκλεισμό και φτώχεια, (όχι μόνο υλική- βλ de Brie 1995: 96). Την ίδια στιγμή «αφενός η αύξηση της ανεργίας και η ύφεση μειώνει τη ζήτηση για τις ειδικότητες αλλά και για το “δυναμικό” που παράγεται από το (παραδοσιακό) εκπαιδευτικό σύστημα, ενώ αφετέρου η αυξημένη προσφορά τόσο σε ειδικότητες όσο και σε εργατικό δυναμικό δεν απορροφάται από την παραγωγή, η οποία βρίσκεται σε κατάσταση ύφεσης» (Γράβαρης 2005: 46). Ο φαύλος κύκλος της πενίας, τον οποίο επισημαίνει εύστοχα ο Πυργιωτάκης, δείχνει και να διευρύνεται και να συγκροτεί νέους όρους κοινωνικού αποκλεισμού και περιθωριοποίησης ευρύτατων κοινωνικών ομάδων.

Η πραγματικότητα αυτή επιβάλλει στο σχολείο μια νέα προσπάθεια αναπροσαρμογής της διδακτικής και των μέσων της ώστε να εξυπηρετούν τις νέες ανάγκες. Γιατί το σχολείο παρότι από τη φύση του διέπεται από τον συντηρητισμό, δεν παύει να είναι και ένας φορέας μετάδοσης γνώσεων, ιδεολογίας και πολιτισμού με διάρκεια και νομιμότητα. Και ένα έθνος ενταγμένο σε μία οικονομικο – πολιτικο – πολιτισμική κοινότητα δεν μπορεί παρά να προετοιμάσει κατάλληλα τα μέλη της για μια διαφορετική συνύπαρξη και διαβίωση. Έτσι η εκπαίδευση αναδομείται ως προϊόν «που μπορεί να πουληθεί στην παγκόσμια αγορά» (Clayton 2004:276).

1.2. Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Πολιτικές Εκπαίδευσης.

Μετά τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973-1974 και 1997-1998 οι κυβερνήσεις των κρατών μελών της Ε.Ε. άρχισαν να προσβλέπουν στην υπερεθνικότητα ως την πιο βιώσιμη λύση των οικονομικών τους. Οι μεταβολές στην διεθνή οικονομική σκηνή λειτούργησαν καταλυτικά, ώστε τα κράτη μέλη να συνειδητοποιήσουν ότι δεν μπορούσαν να κινούνται πλέον ανεξάρτητα. Αυτή η διεθνοποίηση της πολιτικής οικονομίας οδήγησε στη διαδικασία της ουσιαστικής Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η τάση αυτή προς την υπερεθνικότητα στηρίζεται άμεσα στην ολοένα αυξανόμενη σχέση κράτους και διεθνούς κεφαλαίου.

Η διεθνοποίηση της διαδικασίας παραγωγής και ανταλλαγής παράγει μια διεθνοποίηση του κράτους ή σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, μια νέα μορφή πολιτικής οργάνωσης, σε περιφερειακό – υπερεθνικό επίπεδο (Moschonas, 1996:25).

Η Ευρώπη των «Δώδεκα», αρχικά, είχε να αντιμετωπίσει την απειλή της αμερικάνικης και ιαπωνικής τεχνολογικής ηγεμονίας, ενώ η μετέπειτα «Ευρωπαϊκή Ένωση», αντίκρισε μια πολύ ισχυρότερη πρόκληση: την παγκοσμιοποίηση, την οποία, όχι μόνο αντιμετώπισε, αλλά αποφάσισε και να την εκφράσει. Να την αντιμετωπίσει πειθαρχώντας τις εθνικές οικονομίες, αναπτύσσοντας την τεχνολογική της ανάπτυξη και διασπώντας τη δυαρχία δολαρίου-γιεν με την εισαγωγή του ευρώ. Να την εκφράσει με παραχώρηση από πλευράς των μελών της όλο και περισσότερης εθνικής κυριαρχίας στα υπερεθνικά της όργανα, αναπτύσσοντας πολιτικές σε ένα ευρύτατο φάσμα τομέων και θεμάτων.

Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι οι διαδικασίες παγκοσμιοποίησης επηρεάζουν ριζικά τη θέση, το ρόλο και τις λειτουργίες ενός από τα βασικότερα «μεγέθη» της νεωτερικότητας, του έθνους – κράτους, και ειδικότερα συνδέονται με διαδικασίες «αποφλοιώσης» της κεντρικής εξουσίας (Παντίδης – Πασιάς, 2003:128).

Η διεθνοποίηση της σχέσης Κράτους – Οικονομίας διευκόλυνε την κίνηση των κρατών μελών προς την υπερεθνικότητα και την μετατόπιση μέρους της ισχύος τους από το εθνικό στο υπερεθνικό επίπεδο, αλλά και τη στροφή στην ανάγκη εκσυγχρονισμού των όρων διαχείρισης των ανθρωπίνων πόρων (Παπαδάκης, Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, κατάρτιση και Στρατηγική της Λισσαβόνας. Πέρα από την αρχή της επικουρικότητας; (Παπαδάκης:2007).

Η «υπερεθνικοποίηση» της πολιτικής εκείνης, που κατεξοχήν είναι επιφορτισμένη με την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων και των δεξιοτήτων τους, ήτοι της εκπαιδευτικής πολιτικής, έδειχνε περίπου αναπόφευκτη. Εύστοχα επισημαίνεται από τον Mark Murphy ότι: «αυτό που τελικά εντοπίζουμε σήμερα στην Ε.Ε., είναι μια κατάσταση στην οποία η εκπαιδευτική πολιτική από μόνη της έχει γίνει έντονα διεθνοποιημένη. Αν και βεβαίως οι περισσότερες πτυχές της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ε.Ε. είναι ακόμα υπό τον έλεγχο των μεμονωμένων κρατών μελών, η υιοθέτηση της δια βίου μάθησης σε υπερ-εθνικό επίπεδο συνιστά μια ευθεία αναγνώριση από τα κράτη μέλη των αλλαγών στην πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων και της εντεινόμενης ανάγκης για μια μορφή εκπαίδευσης, που θα συμβάλλει στην πολιτική και οικονομική επιβίωση των της Ευρώπης...» (Murphy 2005: 129) .

Σύμφωνα με τον Habermas, η Ε.Ε. είναι ένας υπερεθνικός πολιτικός οργανισμός που μπορεί να διασώσει την αστική φιλελεύθερη δημοκρατία χωρίς την ανάγκη της πολιτιστικής ομοιογένειας που είναι απαραίτητη στο έθνος κράτος. (...) Τα κράτη πρέπει να στραφούν στη δημιουργία μιας υπερεθνικής κοινωνίας που τη θέση του εθνικισμού θα πάρει ο συνταγματικός πατριωτισμός. Στις σημερινές συνθήκες

παγκοσμιοποίησης το έθνος κράτος δεν είναι βιώσιμο. Οι αξίες που το διέπουν όμως, δηλαδή αυτές του κοινωνικού φιλελεύθερου συνταγματισμού, μπορούν να διαφυλαχθούν ως μέρος της κοινής ευρωπαϊκής κληρονομιάς (Habermas 1996:288).

Αν στις παραπάνω αξίες προστεθούν και αυτές του πλουραλισμού, τότε κατά τον Habermas, έχουμε καταλήξει σε ένα αποδεκτό σύστημα κοινών αξιών (στο ίδιο:293) που θα ενώσει τους πολίτες των κρατών μελών κάτω από υπερεθνικούς στόχους, όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η ειρήνη κ.λ.π.

Με το κράτος να μοιράζεται την κυριαρχία του με άλλα κράτη, τη φιλελεύθερη δημοκρατία σε κρίση και με τα κεφάλαια, τα αγαθά, τις εικόνες και τις πληροφορίες να ρέουν ανεμπόδιστα, η ταυτότητα του πολίτη του έθνους κράτους συσκοτίζεται ή αποδυναμώνεται και η έμφαση μετατοπίζεται σε άλλου είδους ταυτότητες, ατομικές ή συλλογικές (Μούτσος, 2004:66).

Έτσι, ο πολιτικός λόγος που αναπτύσσεται στους κόλπους της Ε.Ε. συνδέεται με τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης, των οικονομικών σχέσεων, της κοινωνίας της πληροφορίας, των τεχνολογικών επιστημών, την αντιμετώπιση των κοινωνικών, πολιτισμικών και δημογραφικών προβλημάτων. Συνδέεται με θέματα όπως περιφερειακές ανισότητες, αποδυνάμωση του κράτους πρόνοιας, ρατσισμός, ανεργία. Από την άλλη πλευρά τα πεδία της κοινωνίας που συνδέονται με τη γνώση και τον πολιτισμό είναι η ευρωπαϊκή συνείδηση, η συνεργασία, η κοινωνική αλληλεγγύη, η ιστορική κληρονομιά, ο εθνικός χαρακτήρας. Και το πολιτικό κράμα όλων αυτών κλήθηκε «Ευρωπαϊκή Εκπαίδευση».

1.2.4. Διασάφηση των όρων «Ευρωπαϊκή Εκπαίδευση» & «Εκπαιδευτική Πολιτική».

Για να προσδιορίσουμε εννοιολογικά τον όρο «ευρωπαϊκή εκπαίδευση» στο βαθμό που αυτός υφίσταται ουσιαστικά, θα λέγαμε ότι αυτός ο όρος περιγράφει τη σχέση συζήτησης και δράσης, που έχει ως αφετηρία τη διαδικασία της οικονομικής και πολιτικής ένωσης, και που αναφέρεται στα κράτη μέλη της Ε.Ε.. Αυτή προέκυψε από ένα διπλό ενδιαφέρον: από τη μια πλευρά, από το ενδιαφέρον να εξασφαλίσει στο λαό ευρωπαϊκή, δηλαδή διεθνική πολιτική και διοίκηση, καθώς και περισσότερη αποδοχή και νομιμότητα, και από την άλλη πλευρά, από το ενδιαφέρον να δημιουργήσει τα απαραίτητα προσόντα για τη λειτουργία διεθνικής συνεργασίας στην πολιτική και την οικονομία. (Reich, 1997:69).

Πριν από το 1992 καμία νομοθετική εξουσία δεν είχε δοθεί στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναφορικά με την εκπαίδευση (Murphy 2005:112). Μέχρι τότε η Ε.Ε. περιοριζόταν στο πεδίο της επαγγελματικής κατάρτισης και τα ζητήματα της εκπαίδευσης παρέμεναν υποθέσεις της εθνικής πολιτικής των κρατών-μελών. Ο σταθμός για τη συνεργασία στην εκπαίδευση στάθηκε η Συνθήκη του Μάαστριχτ που μετασχημάτισε το ρόλο της εκπαίδευσης στην Ε.Ε. γιατί εισήγαγε ένα διαχωρισμό μεταξύ εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Απόρροια της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν η απόκτηση περισσότερων εξουσιών και η εισαγωγή μέτρων σε τομείς κοινωνικής πολιτικής. Η εκπαίδευση είναι ένας τομέας όπου η Ε.Ε. απέκτησε περισσότερο έλεγχο. Τα κράτη ενδιαφέρθηκαν –μετά την απειλή της πολιτικής και οικονομικής τους εξουσίας-, πραγματικά για την εκπαίδευση και για τη δια βίου μάθηση. Έτσι η δια βίου μάθηση αποτέλεσε προτεραιότητα της Ε.Ε. αλλά και ταυτόχρονα σηματοδότησε τη μεταφορά αρμοδιοτήτων από το εθνικό στο ευρωπαϊκό επίπεδο, μέσω της θέσπισης ειδικών κανόνων, οδηγιών και διατάξεων. Δεν μπορεί, βέβαια, να παραβλεφθεί ο καθοριστικός ρόλος που παίζουν οι ευρωπαίοι πολίτες οι οποίοι, στο βαθμό που αποδέχονται την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, συναινούν και συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωσή της, άρα νομιμοποιούν τις πολιτικές και οικονομικές επιλογές της Ε.Ε.

Πώς όμως η Ε.Ε. θα αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης ταυτόχρονα με τις αντιδράσεις εναντίον του πολυεθνικού της και πολυπολιτισμικού της χαρακτήρα;

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μας απαντάει ότι: «Το να γίνει η Ε.Ε. η ηγέτιδα οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την κρίσιμη συμβολή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης ως παραγόντων οικονομικής μεγέθυνσης, καινοτομίας, βιώσιμης απασχολησιμότητας και κοινωνικής συνοχής. (...) Η εκπαίδευση και η κατάρτιση δεν είναι μόνο μέσο για την απασχολησιμότητα αλλά (...) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση της κοινωνικής συνοχής... (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2002:9)».

Η εξασφάλιση λοιπόν της κοινωνικής συνοχής, ικανή και αναγκαία συνθήκη για την υλοποίηση οποιασδήποτε ευρωπαϊκής ή κρατικής πολιτικής, προϋποθέτει την ανάδειξη μιας κοινής ευρωπαϊκής κουλτούρας και τη διαμόρφωση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής συνείδησης που θα ενισχύσουν στους ευρωπαίους την αίσθηση ότι ανήκουν στην ίδια οικονομική, πολιτική και πολιτιστική κοινότητα. Γι' αυτό, το κύριο βάρος για την επίτευξη του σκοπού της ευρωπαϊκής ενοποίησης εστιάζεται πλέον στην πειστικότητα του ιδεολογικού περιεχομένου της «Ευρωπαϊκής εκπαίδευσης».

Οι δεσμευτικές αξίες της Ε.Ε. που συνοψίζονται στον κοσμοπολιτισμό, στην πίστη για Δημοκρατία, στο σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στην κοινωνική αλληλεγγύη, στον ορθολογισμό και στην επικοινωνία, θα πρέπει να λειτουργήσουν δεσμευτικά για τους πολίτες της Ενωμένης Ευρώπης. (Πετρονικολός 2004:109). Για την πραγματοποίηση αυτού του μοντέλου η Ε.Ε. προωθεί μια συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική που θέτει την εργαλειακότητα της γνώσης και την ταυτότητα του πολίτη υπό την ευθύνη των εκπαιδευτικών συστημάτων.

Αν θα θέλαμε, λοιπόν, να διερευνήσουμε περαιτέρω τον όρο «Εκπαιδευτική Πολιτική», θα διαπιστώναμε ότι είναι ένας πολυπαραγοντικός όρος. Αφενός η λέξη «Εκπαιδευτική» που προσανατολίζει στην κοινωνική κινητικότητα και ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου και αφετέρου η λέξη «Πολιτική», που σαφώς αναφέρεται στην ιδεολογία του κράτους και στη διοίκηση. Η φράση «Εκπαιδευτική Πολιτική» καταδεικνύει ότι αυτά τα φαινόμενα συνδέονται άμεσα μέσω των μηχανισμών συσσώρευσης απαιτήσεων ή ικανότητας για δράση, παρά τις όποιες παραλλαγές στον τρόπο οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος των διάφορων κοινωνιών, επιβεβαιώνοντας έτσι την αίσθηση ότι, οι εκπαιδευτικές επιλογές είναι πολιτικές.

Οι απόψεις για τον όρο «πολιτική» διέφεραν σε παλαιότερη στη σχετική βιβλιογραφία. Αναφέρονταν ως προγραμματική διακήρυξη των σκοπών και επιδιώξεων, ως αποφάσεις σχετικές με προγράμματα, ως προϋπολογισμοί σχετικά με προγράμματα και ως αποτελέσματα καθώς αυτά (προγράμματα) εφαρμόζονταν. Τούτο σήμαινε εν ολίγοις ότι τα διαφορετικά επίπεδα του όρου ενδεχόταν να περιλαμβάνουν διαφορετικές μίξεις πολιτικών παραγόντων και πράξεων, δηλ. τα διαφορετικά επίπεδα της ίδιας πολιτικής να αποφασίζονταν σε διαφορετικά μέρη για διαφορετικούς σκοπούς. Αυτή η πολυμέρεια και η κατάτμηση φαίνεται να αποτελεί εχθρικό στόχο της σημερινής ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής

Στη σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ένωση, ο όρος εξακολουθεί να είναι πολυσχιδής. Στην τροχιά της Λισαβόνας ο όρος κατανοείται ως συγκερασμός κοινωνικών και οικονομικών πρωτίστως όρων. Εννοώντας αφενός, κοινωνική και πολιτισμική συνοχή, κοινωνική αλληλεγγύη, συνεργασία, ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων και αφετέρου περιφερειακές ανισότητες, δημογραφικό πρόβλημα, ανταγωνιστικότητα, αγορές εργασίας, επενδύσεις, ανεργία. Αναδύονται σχέσεις ζευγών όπως αποτελεσματικότητας επενδύσεων και μεταρρυθμιστικών προτεραιοτήτων, συναίνεση εθνικών πολιτικών και επικουρικότητας, ταξινόμησης-αξιολόγησης και βελτίωσης-ανάπτυξης δεξιοτήτων, Ευρωπαίος πολίτης και Ευρωπαίος εργαζόμενος. Θα μπορούσε να εκφραστεί ως μία σύζευξη οικονομίας και εκπαίδευσης, ανταγωνιστικότητας και κράτους πρόνοιας, με

σκοπό της παγκοσμιοποίησης της φιλοσοφίας των εκπαιδευτικών συστημάτων και στόχο ανταγωνιστικότερη κοινωνία της γνώσης.

Αυτές ακριβώς οι επιχειρούμενες συζεύξεις, (οικονομίας-εκπαίδευσης-ανταγωνιστικότητας-κράτος πρόνοιας), δείχνουν να απαρτίζουν το πλαίσιο νομιμοποίησης του μετασχηματισμού της εκπαιδευτικής πολιτικής, σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Πρόκειται για μια πολιτική, η οποία μετεξελίσσεται ως προς τις κανονιστικές και πραξολογικές της διαστάσεις, ενόσω εμβαπτίζεται καθοριστικά σε μια συγκεκριμένη οικονομική ορθολογικότητα. Η ένθεση της κουλτούρας των ανθρωπίνων πόρων σχεδόν σε κάθε συστατική της αρχή και έκφραση, φαίνεται να μετάγει την εκπαιδευτική πολιτική από μια μείζονα συνιστώσα της «κοινωνικής νομιμοποίησης της Ένωσης» (με όρους Χρυσόχου- 2005: 108 και 112) που κυρίως λειτουργεί σε εθνικό επίπεδο, σε όρο συγκρότησης της νέας απασχολησιμότητας, άρα και νομιμοποίησης του επι-κυρίαρχου υποδείγματος οικονομικής ανάπτυξης (σ.σ. growth development) (Παπαδάκης:2007).

1.3. Ιστορικό συγκείμενο - Διαμόρφωση του Θεσμικού πλαισίου.

Η αναγνώριση της σημασίας της εκπαίδευσης στη διαδικασία ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας περιορίστηκε αρχικά στη συμβολή της στη δημιουργία του «ανθρώπινου κεφαλαίου» υπό τη στενή του έννοια, που είναι απαραίτητο για την εξυπηρέτηση των οικονομικών στόχων της Κοινότητας και κυρίως για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας. Αργότερα, διαπιστώθηκε ότι, αν ο σκοπός της Ε.Ο.Κ. δεν είναι απλώς η οικονομική ενότητα αλλά η πολιτική και πολιτιστική ενότητα των χωρών μελών για την πραγματοποίηση μιας Ενωμένης Ευρώπης, η κοινοτική δραστηριότητα στο χώρο της εκπαίδευσης δε θα έπρεπε να καθοριστεί αποκλειστικά από στόχους της ενιαίας αγοράς. Μια τέτοια ενέργεια θα συνέβαλλε στην πολιτιστική και πολιτική πτώχευση της Κοινότητας βάζοντας έτσι σε άμεσο κίνδυνο τη δημιουργία της «Ευρώπης των πολιτών».

Η έννοια της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση είχε εισαχθεί από το 1976 με ψήφισμα που σηματοδοτούσε την ανάπτυξη της κοινοτικής δράσης στον ειδικότερο τομέα της εισαγωγής της «Ευρώπης στα σχολεία». Καθιερώθηκε πιο συστηματικά με το ψήφισμα των υπουργών Παιδείας το 1988 και τίθεται κατά προτεραιότητα ως συνεκτικός δεσμός των εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών μελών και ως κοινός στόχος και διαδικασία για την ανάπτυξη και διαμόρφωση στα παιδιά και στους νέους της

ευρωπαϊκής ταυτότητας. Πρόκειται για τη συνειδητοποίηση από κάθε Ευρωπαίο ότι, ενώ ανήκει ως πολίτης στη χώρα που έχει γεννηθεί και διαμένει, παράλληλα αποκτά την ιθαγένεια μιας ευρύτερης επικράτειας, αυτής της Ε.Ε., της οποίας οι θεσμοί, η οργάνωση και η νομοθεσία επηρεάζουν πλέον άμεσα τη ζωή του, την παιδεία του, την εργασία του, καθώς και το περιβάλλον και τις συνθήκες διαβίωσής του. Η έννοια της ευρωπαϊκής διάστασης περιλαμβάνει ακόμη την απαίτηση, οι πολίτες κάθε χώρας να διατηρούν ακέραιη και αναλλοίωτη την εθνική τους συνείδηση, όπως διαμορφώνεται μέσα από την παράδοση και την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα, το χαρακτήρα και τη νοοτροπία του λαού στον οποίο ανήκουν (Κακαβούλης, Α. 1995: 27-28.)

Με αφετηρία τις Συνθήκες ΕΚΑΧ και ΕΟΚ και την αναθεώρησή τους το 1987, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ανέπτυξε σταδιακά ένα πλέγμα ρυθμίσεων για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση. Παράλληλα διαμορφώθηκε μία δέσμη από σχετικά προγράμματα και δράσεις που ουσιαστικά προσδιορίζουν το χαρακτήρα της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Το 1988 δημοσιεύτηκε μια σημαντική έκθεση από το Βέλγο Pierre Vanbergen με τίτλο «Enhanced treatment of the European dimension in education». Η έκθεση αυτή, που συντάχθηκε κατ' εντολή της Επιτροπής εν όψει της Συνόδου των υπουργών Παιδείας, αναφερόταν στα μέχρι τότε αποτελέσματα από τις προσπάθειες για την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση. Η έκθεση υπογραμμίζει την ανάγκη για μια ευρωπαϊκή κοινωνία οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά ολοκληρωμένη και καυτηριάζει την αντίληψη που θεωρεί την Ε.Ε. αποκλειστικά οικονομική ένωση κρατών. Σύμφωνα με την έκθεση, η εκπαιδευτική πολιτική της Ε.Ε. θα πρέπει να στοχεύει στην ανάπτυξη μιας κοινωνίας που θεμελιώνεται στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη δημοκρατία, την ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, τον πλουραλισμό, την ελεύθερη διακίνηση προσώπων και ιδεών και τη συνείδηση της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς (Μπουζάκης (1997: 537)

Το γενικό πλαίσιο δράσης της Ε.Ε. στον τομέα της παιδείας και οι σχετικές κατευθυντήριες γραμμές δίνονται στο άρθρο 149 της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπου αναφέρεται ότι η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών, και, αν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη ταυτόχρονα πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία. Το προαναφερθέν άρθρο επιτρέπει σε κάποιο βαθμό μια ενδεχόμενη σύγκλιση/εναρμόνιση των εκπαιδευτικών συστημάτων

των κρατών μελών, αφού η παιδεία, εκτός των άλλων, εδράζεται στο πολιτιστικό υπόβαθρο κάθε κράτους, το οποίο όμως διατηρεί την αυτοτέλειά του, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός πολιτιστικού μωσαϊκού. Ωστόσο, ο ρόλος της Ε.Ε. στα εκπαιδευτικά τεκταινόμενα είναι καθοριστικός, καθόσον η εκ μέρους της Ε.Ε. χρηματοδότηση ορισμένων πρότυπων δράσεων, των κρατών μελών της δίνει το δικαίωμα όχι μόνο να υποστηρίζει και να συμπληρώνει αυτές τις δράσεις αλλά και να τις επιβάλλει ως αναγκαίες.

Βέβαια, αν και οι ιδρυτικές συνθήκες αντιμετώπιζαν τα εκπαιδευτικά ζητήματα κυρίως από την πλευρά της επαγγελματικής κατάρτισης με στόχο τη βελτίωση στην ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου, η Συνθήκη του Μάαστριχτ έθεσε για πρώτη φορά το κανονιστικό πλαίσιο για την προώθηση υπερεθνικών μέτρων εκπαιδευτικής πολιτικής και στις δύο αλληλένδετες διαστάσεις της: την επαγγελματική εκπαίδευση και την ευρύτερη εκπαίδευση. Υιοθετείται η δια βίου εκπαίδευση και αποτελεί προτεραιότητα για την Ε.Ε.. Πρέπει να τονιστεί ότι η αρχή της επικουρικότητας ισχύει για κάθε κράτος μέλος, το οποίο έχει την πλήρη ευθύνη για την οργάνωση και το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών συστημάτων του, όπως τονίζεται και από το άρθρο 150 της Συνθήκης, που ορίζει ότι η Ένωση εφαρμόζει την πολιτική της επαγγελματικής επιμόρφωσης προς υποστήριξη και συμπλήρωση της δράσης των Κ-Μ. Οι δράσεις που αναλαμβάνονται βάσει των άρθρων αυτών ακολουθούν τη διαδικασία συναπόφασης και απαιτούν ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο. (Θεματολογικά δελτία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 2000).

Η εξέλιξη της εκπαιδευτικής πολιτικής καθώς και ο επίσημος λόγος της Ε.Ε. για την παιδεία συνεχίζεται με την «Πράσινη βίβλο για την Ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης» που δημοσιεύτηκε λίγους μήνες μετά τη συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993. Στο κείμενό της επιχειρείται για πρώτη φορά η νομιμοποίηση μιας κοινής για όλες τις χώρες κατεύθυνσης σε θέματα υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Το 1995 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τη «Λευκή Βίβλο για την κατάρτιση και την Εκπαίδευση». Στο έγγραφο αυτό υποστηρίζεται ότι οι ανά τον κόσμο κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις δεν αποτελούν μόνο αιτίες για αναστάτωση στις σύγχρονες κοινωνίες αλλά και μοναδική ευκαιρία για την πραγματοποίηση του στόχου της Ενωμένης Ευρώπης (Πετρονικολός, 2004:110).

Σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΚ) το οποίο έχει ανέκαθεν υποστηρίζει τη στενή συνεργασία των κρατών μελών στους τομείς της παιδείας, της επιμόρφωσης και της νεολαίας, και ένας από τους στόχους του ήταν η συμπερίληψη στις Συνθήκες μιας στέρεης νομικής βάσης για την παιδεία και την

επιμόρφωση. Με την έγκριση των Συνθηκών του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ, που εισήγαγαν δύο νέα άρθρα στους τομείς αυτούς, το ΕΚ απέκτησε σημαντική επιρροή επί της εφαρμοζόμενης πολιτικής, δεδομένου ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται με τη διαδικασία συναπόφασης και κατά πλειοψηφία ψηφοφορίας στο Συμβούλιο.⁴

Στη συνέχεια της πορείας της Ε.Ε. και στο Σχέδιο δράσης (Action plan) του 1996 καθώς και στην «Πράσινη» και τη «Λευκή Βίβλο» για την εργασία, του 1996 και 2000 αντίστοιχα, γίνεται φανερή η πίεση που αισθάνεται η Ευρώπη από την παγκοσμιοποίηση.

Το 1997 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέτει τέσσερις στόχους για το 2000:

1. Την κατασκευή της ευρωπαϊκής ταυτότητας του πολίτη.
2. Την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την καταπολέμηση της ανεργίας.
3. Τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και
4. Την αξιοποίηση των ευκαιριών που παρέχει η «κοινωνία της πληροφορικής» (Πετρονικολός 2004:110).

Οι καιροί απαιτούν γενναίες πρωτοβουλίες και το Συμβούλιο της Ευρώπης στη Σύνοδο Κορυφής της Λισσαβόνας (2000) εξουσιοδοτεί την Επιτροπή να κινηθεί προς την κατεύθυνση δημιουργίας της e-Europe.

Η Ευρώπη, λειτουργώντας ως ενιαίος οικονομικός χώρος, βρίσκεται αντιμέτωπη με έναν ολοένα αυξανόμενο οικονομικό ανταγωνισμό, σε ένα διαρκώς εντεινόμενο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Εκτός από τον ανταγωνισμό με τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία, ανερχόμενες οικονομίες όπως αυτές της Κίνας και της Ινδίας αναπτύσσονται ραγδαία. Την ίδια στιγμή στην Ευρώπη, η γήρανση του πληθυσμού και η καθυστέρηση ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς, σε συνδυασμό με τους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, παραγωγικότητας και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας τής κοστίζουν σε ό,τι αφορά την ανταγωνιστικότητά της.

Παρόλα αυτά, όμως, ευθείες αναφορές στην ανταγωνιστικότητα από τα όργανα και τις αποφάσεις της Ε.Ε. δεν ήταν συνήθεις πριν το 2000.

Η πρώτη σοβαρή συζήτηση για τα θέματα ανταγωνιστικότητας και τις αναπτυξιακές δυνατότητες της Ευρώπης πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της Στρατηγικής της Λισσαβόνας (ΣτΛ). Για πρώτη φορά, τα κράτη-μέλη συμφώνησαν ότι η

---

⁴ Το ΕΚ κατάφερε έτσι να αυξήσει τον προϋπολογισμό του SOCRATES II από τα 1.400 εκατ. ευρώ που πρότεινε η Επιτροπή σε 1.850 εκατ. Όσον αφορά το Πρόγραμμα Κοινοτικής Δράσης "Νεολαία" το ΕΚ κατάφερε να αυξηθεί ο προϋπολογισμός του κατά 30 εκατ. ευρώ έναντι της αρχικής πρότασης του Συμβουλίου και μπόρεσε να εισάγει ρήτρα αναθεώρησης στο δημοσιονομικό πλαίσιο.

Επίσης, το ΕΚ πρότεινε να ενθαρρυνθούν κοινές δράσεις του Tempus και άλλων κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης και να ενσωματωθεί νέος στόχος για τη συνδρομή στην προσαρμογή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις νέες κοινωνικο-οικονομικές και πολιτιστικές ανάγκες των επλέξιμων χωρών.

ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας δεν είναι ένα απλό οικονομικό θέμα, αλλά αφορά ένα σύνθετο πλέγμα τομέων όπως τη δημόσια διοίκηση, την παιδεία, την κατάρτιση, την κοινωνική συνοχή και το περιβάλλον.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας του 2000, οι αρχηγοί των Κρατών-Μελών έθεσαν ως μείζον στρατηγικό στόχο για τη δεκαετία 2000- 2010 τη δημιουργία «της πλέον ανταγωνιστικής και δυναμικότερης οικονομίας της γνώσης παγκοσμίως», ικανή να διατηρήσει σταθερή την οικονομική της ανάπτυξη με βελτιώσεις στην αγορά εργασίας, μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή και σεβασμό στο περιβάλλον. Επίσης δεσμεύτηκαν για ένα δεκαετές πρόγραμμα, το οποίο καλούνταν να εφαρμόσουν τα Κ-Μ.

Γίνεται δε απόλυτα σαφές, ότι ένας από τους κυριότερους στόχους της Ε.Ε., είναι η Δια Βίου μάθηση, που θα συντελέσει στη βέλτιστη ανάπτυξη της ευελιξίας και προσαρμοστικότητας του ενεργού πληθυσμού, προϋποθέσεις απαραίτητες στην ανταπόκριση των απαιτήσεων των παγκοσμιοποιημένων αγορών εργασίας.

Τέθηκαν δεκατρείς κεντρικές στοχεύσεις⁵ και επιδιώξεις, οι οποίες υπηρετούν τους στρατηγικούς στόχους της Ε.Ε., δηλ. τη βελτίωση ποιότητας και αποτελεσματικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, τη διευκόλυνση της πρόσβασης στα εν λόγω συστήματα και το άνοιγμα των συστημάτων αυτών στον ευρύτερο κόσμο (European Commission 2002b:8). Η εφαρμογή της διαδικασίας συνεργασίας ως προς το σχεδιασμό και την υλοποίηση καινοτόμων πολιτικών, στα πλαίσια της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, εδράστηκε εξ αρχής στην αξιοποίηση μιας σειράς εργαλείων πολιτικής (policy tools), με πλέον αναγνωρίσιμο (και πιθανόν πετυχημένο) την «ανοικτή μέθοδο συντονισμού (open method of coordination)» μεταξύ των Κ-Μ. (Παπαδάκης:2007). Στη συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης (Μάρτιος 2002) επιβεβαίωσε τους προαναφερόμενους στρατηγικούς στόχους επισημαίνοντας επιπλέον την ιστορική σημασία της εκπαίδευσης για τη θεμελίωση του Ευρωπαϊκού «Κοινωνικού Προτύπου (social model)» (Παπαδάκης:2007). Επισημάνθηκε ότι «η εκπαίδευση και η κατάρτιση συμβάλλουν στην προσωπική ολοκλήρωση των Ευρωπαίων, στην ευημερία και στην ενεργό συμμετοχή στις δημοκρατικές κοινωνίες, οι οποίες σέβονται την πολιτισμική και γλωσσική διαφορά» (European Commission 2002b:8). Παράλληλα συσχέτισε την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων και την επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό, με την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας (Παπαδάκης Ν:2007).

---

⁵ Η πιο σημαντική ιδιότητα αυτών των 13 στοχεύσεων, αφορά στο γεγονός ότι σε αυτές θεμελιώνεται το ιδιαίτερα επιδραστικό, Πλαίσιο / Πρόγραμμα Εργασίας (Work Programme) “Education & Training 2010”. Πρόκειται στην πραγματικότητα για το πλαίσιο ανάπτυξης της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, εντός της ΣτΛ. (Παπαδάκης:2007)

Παράλληλα το Πλαίσιο / Πρόγραμμα Εργασίας (Work Programme) “Education & Training 2010” που αφορά όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και κατάρτισης, από τη βασική έως την ανώτατη, και το οποίο βασίζεται στην «ανοιχτή μέθοδο συντονισμού», προκειμένου να επιτύχει τη σύγκλιση των εθνικών πολιτικών με βάση τους κοινούς στόχους, αξιοποιεί έγκυρα στατιστικά δεδομένα (Unesco, OECD, Eurostat) προκειμένου να καθιερώσει κοινούς «Ευρωπαϊκούς Δείκτες»⁶ για την εκπαίδευση και κατάρτιση, σε πεδία μείζονος σημασίας για τους στρατηγικούς στόχους της Λισσαβόνας ήτοι: μαθητική διαρροή, απόφοιτοι στα μαθηματικά, θετικές επιστήμες και τεχνολογία, ολοκλήρωση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δια Βίου μάθηση.

Οι εξελίξεις που ακολούθησαν το Συμβούλιο της Βαρκελώνης, το Ανακοινωθέν για τις Ευρωπαϊκές τιμές - στόχους ήταν διαφωτιστικές του τρόπου με τον οποίο Διακηρύξεις και στοχεύσεις αποτυπώνονταν ολοένα και πιο συγκεκριμένα σε πολιτικές και εντοπισμό καλών πρακτικών, δίνοντας έμφαση στην επένδυση στους ανθρώπινους πόρους. Έτσι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (2003), υιοθετώντας την σχετική πρόταση της Commission, καθόρισε 5 τιμές- στόχους για τα συστήματα κατάρτισης και εκπαίδευσης το 2010. Αρκετοί εξ αυτών συνδέονται, άμεσα ή έμμεσα, με την ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων⁷ (Παπαδάκης:2007).

Το 2004 γίνεται η ενδιάμεση αξιολόγηση των μεταρρυθμίσεων στην εκπαίδευση, η οποία κατέληξε σε οκτώ πεδία παρακολούθησης και αξιολόγησης των αλλαγών:

1. βελτίωση της ποιότητας εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών- “teachers and trainers”,
2. ανάπτυξη δεξιοτήτων για την Κοινωνία της Γνώσης,
3. αύξηση ενδιαφέροντος στις θετικές επιστήμες και στις τεχνικές σπουδές,
4. βέλτιστη αξιοποίηση πόρων,
5. περιβάλλον ανοικτής μάθησης και κατάρτισης,
6. ενδυνάμωση της ελκυστικότητας της μάθησης,
7. βελτίωση οριζόντιων δεξιοτήτων, που αφορούν στην εκμάθηση ξένων γλωσσών και

⁶ Το 2002 η Commission εξέδωσε Ανακοινωθέν με τίτλο «Ευρωπαϊκές τιμές – στόχοι για την εκπαίδευση και κατάρτιση: follow up στη Στρατηγική της Λισσαβόνας».

⁷ Επίτευξη ενός Μ.Ο. μαθητικής διαρροής που δεν θα υπερβαίνει το 10% για τις χώρες της Ε.Ε - Αύξηση κατά 15% του αριθμού των αποφοίτων στα μαθηματικά, τις θετικές επιστήμες και την τεχνολογία, με παράλληλη άμβλυνση των ανισοτήτων κατά φύλο - Το 85% των ατόμων ηλικίας 22 ετών να έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση - Το ποσοστό των 15χρόνων με χαμηλές επιδόσεις στην ανάγνωση και συναφείς ελλειμματικές δεξιότητες να έχει μειωθεί κατά 20% σε σχέση με το 2000 (ας μην ξεχνάμε ότι οι δεξιότητες ανάγνωσης θεωρούνται βασικές δεξιότητες για την Κοινωνία της Γνώσης) - Ο Μ.Ο. συμμετοχής στη Δια Βίου Μάθηση και Κατάρτιση οφείλει να αντιστοιχεί στο 12,5 % της κρίσιμης ηλικιακής ομάδας 25- 64. (Παπαδάκης:2007)

8. αύξηση της κινητικότητας και των ανταλλαγών, με σύγχρονη πιστοποίηση και αναγνώριση των δεξιοτήτων που αποκτώνται- αναπτύσσονται στα πλαίσια της εν λόγω κινητικότητας / βλ. αναλυτικότερα European Commission 2004b: 19- 73) (Παπαδάκης:2007), Το 2005 πραγματοποιείται η ενδιάμεση αναθεώρηση⁸ της ΣτΑ με την οποία φαίνεται να ενισχύεται περαιτέρω η θέση της εκπαίδευσης και κατάρτισης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Μάρτιο του 2005 συνέχισε να υπογραμμίζει τη σημασία του ανθρώπινου δυναμικού ως κύριο πλεονέκτημα της Ευρώπης και απαίτησε την εφαρμογή της Δια Βίου μάθησης ως απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της Λισσαβόνας (βλ. Meeting of the ETCSG – 13/13 Dec 2005).

Παρατηρείται εν κατακλείδι, ότι η Ε.Ε. έχει αυξήσει τα τελευταία χρόνια την παραγωγή της εκπαιδευτικής πολιτικής με διακηρυκτικά κείμενα, δείκτες, στοχοθεσίες, προγράμματα, αποτιμήσεις κ.λ.π. Συσχετίζεται η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο με την ανάπτυξη της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας ταυτόχρονα δε, είναι εμφανής η οικονομική ορθολογικότητα που διέπει τις πολιτικές προτάσεις για τη διάχυση της γνώσης, την αναβάθμιση αλλά και απόκτηση δεξιοτήτων κ.λ.π. Δηλαδή, η βασική ιδέα που διέπει την κοινοτική δράση, είναι η σταδιακή οικοδόμηση ενός ανοικτού και δυναμικού ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού πεδίου, που θα εστιάζει στην παροχή των αναγκαίων μέσων, προκειμένου να καταστεί δυνατή η συνεχής ανανέωση των υφιστάμενων γνώσεων, ώστε, αφενός να ενισχυθεί η απασχολησιμότητα μέσω της απόκτησης δεξιοτήτων που παρακολουθούν τη φύση και την οργάνωση της εργασίας, και αφετέρου να χρησιμοποιηθεί ως βοηθητικό πλαίσιο για τη διαδικασία του σχηματισμού της ευρωπαϊκής ταυτότητας του πολίτη.

Παράλληλα δε, με την ένταξη της εκπαιδευτικής πολιτικής στον ίδιο τίτλο με την κοινωνική πολιτική της Κοινότητας, αλλά και με την αναγνώριση από το ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Βαρκελώνης για τη συμβολή της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση της κοινωνίας, καταδεικνύεται ότι για την Κοινότητα η εκπαιδευτική πολιτική δεν αναφέρεται ούτε στην εκπαίδευση ως αυτοσκοπό, ούτε στην εκπαίδευση και κατάρτιση ως μέσο επιδίωξης καθαρά οικονομικών σκοπών αλλά προσδίδει στην κοινοτική εκπαιδευτική πολιτική μια ευρύτερη κοινωνική και πολιτική διάσταση» (Τσαούσης, 1998:13).

⁸ Το ευρύ φάσμα των θεμάτων, η πληθώρα των ποσοτικών στόχων και δεικτών παρακολούθησης, η έλλειψη αποφασιστικότητας των Κ-Μ, καθώς και το πολύπλοκο σύστημα εκθέσεων που καθιερώθηκε αποτέλεσαν τροχοπέδη στην πορεία επίτευξης των στόχων. Έτσι αποφασίστηκε μετά από διαβουλεύσεις και προτάσεις (έκθεση Κοκ, πρόταση Επιτροπής), αποφασίστηκε ο επαναπροσδιορισμός της Στρατηγικής.

1.4. Προβληματική - Σύγχρονες τάσεις Εκπαιδευτικής Πολιτικής στην Ε.Ε.

Η εκπαιδευτική πολιτική στην εξελικτική της πορεία, από τις απαρχές της μέχρι και σήμερα, ακολούθησε βραδείς ρυθμούς, σε σχέση πάντοτε με ευρωπαϊκές πολιτικές σε άλλους τομείς (λ.χ. αγροτική, οικονομική). Αυτή η βραδύτητα οφείλεται τόσο στον χαρακτήρα της παιδείας, ο οποίος είναι ευαίσθητος, εθνοκεντρικός, επιδεκτικός διαφόρων ιδεολογικών, φιλοσοφικών και κοινωνικών φορτίσεων, όσο και στην εύλογη απροθυμία των κρατών μελών να δεχτούν με δεσμευτικό τρόπο κατευθυντήριες γραμμές σε έναν παραδοσιακό τομέα άσκησης της κυβερνητικής πολιτικής, όπως είναι το εκπαιδευτικό σύστημα. Επιπρόσθετα, στον χώρο της παιδείας αντανακλώνται με ευκρίνεια αλλά και με σφοδρότητα οι αντιθέσεις, που ενυπάρχουν ανάμεσα σε διαφορετικές κοινωνικοπαιδαγωγικές ιδεολογίες και συναφείς προσδοκίες, τόσο της εκπαιδευτικής κοινότητας, όσο και του κοινωνικού συνόλου μιας χώρας. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, να αναφερθεί εδώ ο έντονος προβληματισμός που υφίσταται δίκην διχοστασίας σχετικά με τον προσδιορισμό του σύγχρονου ρόλου της εκπαίδευσης ως συνδιαμορφωτή της εθνικής ή της ευρωπαϊκής ταυτότητας (;), σχετικά με τη σκοπιμότητα εξυπηρέτησης εκ μέρους της παιδείας πρωτίστως κοινωνικών ή οικονομικών αναγκών (;), σχετικά με την δέουσα έμφαση στο διδακτικό υλισμό ή φορμαλισμό (;), σχετικά με την προτεραιότητα εστίασης στη γενική ή στην επαγγελματική εκπαίδευση (;) και, συνακόλουθα, στη δημιουργία κυρίως ενός θεωρητικού στοχαστή ή ενός πραξιακού εφαρμοστή (;) και ούτω καθεξής.

Η παρούσα χρονική περίοδος σηματοδοτείται οπωσδήποτε από τις κοινοτικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Λισσαβόνας, οι οποίες καθόρισαν σε γενικές γραμμές τους συγκεκριμένους μελλοντικούς στόχους των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων, ως εξής:

- βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης,
- διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση σε όλη τη διάρκεια της ζωής και
- άνοιγμα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στον κόσμο.

Παράλληλα αποφασίστηκε να στηριχθούν οι προσπάθειες των Κ-Μ ώστε να ενεργοποιηθούν χωρίς καθυστέρηση οι εξής τρεις μοχλοί:

- ✓ η επικέντρωση των μεταρρυθμίσεων και των επενδύσεων στα βασικά σημεία,
- ✓ η πραγμάτωση της δια βίου εκπαίδευσης,
- ✓ η οριστική οικοδόμηση μιας Ευρώπης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Στη συλλογιστική για τον προσδιορισμό των παραπάνω στόχων και επιδιώξεων, δεσπόζουσα θέση κατέχει η άποψη ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση αντιπροσωπεύουν ένα κατεξοχήν μέσο για την κοινωνική και πολιτισμική συνοχή, καθώς και ένα σπουδαίο οικονομικό πλεονέκτημα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και του δυναμισμού της Ευρώπης. Οι αναγκαίοι πόροι για την εκπαίδευση και την κατάρτιση και η αποτελεσματικότητά τους θα πρέπει να αποτελέσουν ζήτημα προτεραιότητας κατά τις συζητήσεις σε κοινοτικό επίπεδο. Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή θα πρέπει να αναλογιστούν σε ποιους τομείς είναι επιτακτικότερη η ανάγκη συνεργασίας.

Ταυτόχρονα, ο δημογραφικός παράγοντας που αφορά κυρίως στο ζήτημα του εργατικού δυναμικού και της κοινωνικής ασφάλισης εμφανίζεται να κατέχει βαρύνουσα θέση στη σχετική κοινοτική συλλογιστική. Για παράδειγμα, στην 2639η σύνοδο του Συμβουλίου των υπουργών Παιδείας στις Βρυξέλλες, υπό την προοπτική της ενδιάμεσης επανεξέτασης της στρατηγικής της Λισσαβόνας, τονίζεται ο επιτακτικός χαρακτήρας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης με το σκεπτικό ότι περίπου 33 εκατομμύρια ατόμων στην Ε.Ε. δεν έχουν ενεργό απασχόληση, ενώ το εργατικό δυναμικό της Ευρώπης γηράσκει και από αυτό το 32% έχει χαμηλού επιπέδου δεξιότητες. Υπολογίζεται⁹ δε, ότι κατά την προσεχή πενταετία μόνο το 15% των νέων θέσεων απασχόλησης θα απευθύνονται σε άτομα με βασική εκπαίδευση, ενώ το 50% των νέων θέσεων απασχόλησης θα απαιτούν εργαζομένους υψηλής εξειδίκευσης. Υπολογίζεται ακόμα ότι από τώρα μέχρι το 2030, ο ενεργός πληθυσμός θα πέσει κατά 6,8%, ενώ σε λιγότερο από είκοσι χρόνια ο μισός πληθυσμός της Ευρώπης θα είναι άνω των 50 ετών. Η δημογραφική αλλαγή θα επιδεινώσει τις ελλείψεις σε εξειδίκευση και τη δυνατότητα της κοινωνίας να μεταρρυθμίζει και να καινοτομεί.

Μια προσεκτική μελέτη των διακηρυκτικών κειμένων της Ε.Ε. αναδεικνύει την ολοένα ενισχυόμενη έμφαση που δίνεται στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, στην ποσοτική αξιολόγηση με την αξιοποίηση δεικτών, τιμών και στόχων που μετρούν την αποτελεσματικότητα και την ικανότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων, καθώς επίσης και την

---

⁹ European Commission (2006) COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN COUNCIL, (INFORMAL MEETING IN LAHTI – FINLAND, 20 October 2006), An innovation-friendly, modern Europe, Brussels, 12 October 2006, COM(2006)589

υιοθέτηση και ανταλλαγή «καλών πρακτικών» για τη βελτίωση της χάραξης πολιτικής και της εφαρμογής της μεταρρύθμισης. Η αναθεώρηση της ΣτΛ¹⁰ επισημαίνει επίσης μια διαμόρφωση συναίνεσης των εθνικών πολιτικών, ως προς τη διασφάλιση ποιότητας της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες, και εγκαθιδρύει ένα νέο σχήμα σχέσης αποτελεσματικότητας των επενδύσεων και μεταρρυθμιστικών προτεραιοτήτων, μέσω της πραγματικής συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη μέλη, ενώ διαφυλάσσει τα προνόμια του κάθε κράτους μέλους σε επίπεδο περιεχομένου και οργάνωσης του συστήματος εκπαίδευσης και του συστήματος κατάρτισης. Χαρακτηριστικό της επικουρικότητας είναι η εντολή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβόνας προς το Συμβούλιο Παιδείας «να επιδοθεί σε γενικότερο προβληματισμό σχετικά με τους συγκεκριμένους μελλοντικούς στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων, επικεντρωμένο σε κοινά μελήματα και προτεραιότητες αλλά σεβόμενο παράλληλα την εθνική ποικιλομορφία, με στόχο να συμβάλει στις διαδικασίες του Λουξεμβούργου και του Κάρντιφ»¹¹

Το νέο σχήμα φαίνεται να λαμβάνεται συστηματικά υπόψιν από τα Κ- Μ στη διαμόρφωση των σχετικών προτεραιοτήτων τους, και έχει συγκροτηθεί σχετική τυπολογία προκειμένου να ταξινομηθούν τα 25 Κ-Μ (βλ. European Commission 2005: 10 και Παπαδάκης 2006 Παράρτημα- Πίνακας Β.4.3). Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές, ότι το πεδίο παρέμβασης της πολιτικής για την εκπαίδευση και την κατάρτιση μετασχηματίζεται μαζί με τους όρους συγκρότησης αυτής της πολιτικής (για τις μορφές εμφάνισης του πεδίου παρέμβασης της εκπαιδευτικής πολιτικής βλ. και Γράβαρης 2005: 36- 37).

Η αναγγελία για την ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης σημαίνει την προώθηση σύγκλισης των συστημάτων μέσω συναίνεσης των εθνικών πολιτικών και αποδεικνύει ξεκάθαρα την αγωνία της Ευρώπης για συστήματα που να ανταποκρίνονται σε σύγχρονα πρότυπα διαχείρισης και ανάπτυξης ανθρωπίνων πόρων, αλλά και την αγωνία της για μια παγκοσμιοποίηση της φιλοσοφίας που διέπει τα εκπαιδευτικά συστήματα. Έτσι, η εκπαιδευτική πολιτική δεν υπερεθνικοποιείται απλώς, αλλά φαίνεται εν μέρει να απεμπλέκεται από την αρχή της επικουρικότητας η οποία εξακολουθεί να υφίσταται βάσει της συνθήκης του Maastricht, προκειμένου να διαμορφώσει τον Ευρωπαϊό πολίτη συνάμα με τον Ευρωπαϊό εργαζόμενο.

Στο πρόσφατο παρελθόν τέθηκε το ερώτημα ποιός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης. Από την προοπτική της οικονομίας το ζήτημα ήταν, πώς η εκπαίδευση πρέπει να λειτουργήσει ώστε ο μαθητής να γίνει περισσότερο καταρτισμένος και

¹⁰ Η αναδιαμόρφωση ξεκίνησε στις αρχές του 2005, με βάση τις διαπιστώσεις της έκθεσης Wim Kok- βλ Wim Kok & High Level Group 2004

¹¹ Έγγρ. SN 100/1/00 REV 1, παράγραφος 27.

επομένως ανταγωνιστικότερος. Αντιμετωπίζοντας τις αλλαγές στο παγκόσμιο σύστημα, το πρότυπο τροποποιήθηκε ελαφρώς για να αναγνωρίσει ότι εάν οι άνθρωποι εκπαιδεύονται για να σκεφτούν πιο αναλυτικά μέσω μιας παιδαγωγικής που δίνει έμφαση στις δεξιότητες και εάν, συγχρόνως, οι άνθρωποι μάθουν πώς να εργάζονται συνεργατικά στην επίλυση ενός προβλήματος, η εκπαίδευση θα εκπληρώσει το ρόλο της. Αυτός ακριβώς ο συλλογισμός βρίσκεται πίσω από μια ημερήσια διάταξη για την εκπαιδευτική αλλαγή που περιλαμβάνει την ανάπτυξη των εθνικών προτύπων για τα προγράμματα σπουδών, επιτεύγματα σπουδαστών, πιστοποίηση δασκάλων, και εξευρωπαϊσμό του σχολείου (Carlos Alberto Torres:2002 p. 375). Όμως, ενώ αυτός ο συλλογισμός δείχνει τον δρόμο προς την αλλαγή, δεν θα πρέπει κατά την άποψή μας να συντελέσει και στην ομοιομορφία των συστημάτων. Ακόμα και αν θεωρούνταν θεμιτό να υπαχθεί η εκπαίδευση στις ανάγκες του οικονομικού γίνεσθαι, η επιδίωξη της ομοιομορφίας της εκπαίδευσης δεν θα ήταν λογική.

Ένας άλλος προβληματισμός που έχει τεθεί, αφορά την αξιακή κρίση. Κατά την διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας οι υπουργοί Παιδείας της Ε.Ε. συμφώνησαν ότι η Ευρώπη είναι μια ένωση αξιών. Μια ένωση στην οποία μας οδηγεί η κοινή κληρονομιά των μεγάλων δημοκρατικών αξιών, η κοινή κληρονομιά που επιτρέπει να υπάρχει αυτός ο ευρωπαϊκός πολιτικός πολιτισμός. Όλοι ξέρουμε ότι η Ένωση δεν μπορεί να είναι μόνο οικονομική και θεσμική. Πρέπει να είναι Ένωση αξιών και, επομένως, θέλουμε να διερευνηθεί η δυνατότητα των αξιών αυτών, ώστε να αποτελέσουν βάση δραστηριοτήτων στα εκπαιδευτικά μας συστήματα. Αυτό ακριβώς αντικατοπτρίζεται και στην ονομασία της γενικής διεύθυνσης της εκπαίδευσης όπου τιτλοφορείται «Εκπαίδευση και Πολιτισμός», η οποία σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στοχεύει να διαφυλάξει τα καλύτερα στοιχεία της πολύμορφης εκπαιδευτικής εμπειρίας στη Ευρώπη, να ανυψώσει το επίπεδο της εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ε.Ε., να καλύψει τις σύγχρονες εκπαιδευτικές απαιτήσεις με στόχο την επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου μόρφωσης σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Το δυτικοευρωπαϊκό κοινωνικοοικονομικό μοντέλο, όπως αυτό οικοδομήθηκε έπειτα από μακρά και επίπονη πορεία, στηρίζεται σε δύο θεμελιακούς πυλώνες: πλήρης απασχόληση και κράτος πρόνοιας. Σήμερα, το πρώτο ολοένα φαίνεται να απομακρύνεται και το δεύτερο να συρρικνώνεται. Το όραμα για μια Ευρώπη ανθρωποκεντρική, που θα κυριαρχείται όλο και λιγότερο από οικονομικές και τεχνοκρατικές απόψεις, μία Ευρώπη πιο κοντά στις ανάγκες διαβίωσης και εργασίας των πολιτών της, φαίνεται να εκτοπίζεται. Και η χάραξη μιας Κοινής Κοινωνικής Πολιτικής αποδεικνύεται δύσκολη.

Και τώρα τι; Ο *civis economicus* υπερίσχυσε του *civis politicus*; Μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι οι πολιτιστικές και δημοκρατικές αξίες, το κράτος πρόνοιας ή η εθνική αυτονομία έχουν υποταγεί πλήρως στις αξίες της ανταγωνιστικής οικονομίας και της υπερεθνικότητας; Είναι παρακινδυνευμένο και απόλυτο για να το υποστηρίξει κάποιος. Υπάρχει διέξοδος; Ίσως και όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει ο Μπουζάκης «Το σχολείο θα το σώσει η συνειδητή προσπάθεια όλων όσων το υπηρετούν, η καθολική συμμετοχή της κοινωνίας και η επινόηση μιας νέας πολιτικής που σημαίνει «όχι μόνο πολιτική που εφαρμόζει αλλά πολιτική της κοινωνίας, όχι μόνο πολιτική της εξουσίας, αλλά και δημιουργική πολιτική τέχνη της πολιτικής». Έτσι κι αλλιώς όμως τίποτα δεν έχει τελειώσει...

1.5. Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Ελλάδα.

Η γενικότερη Παιδεία των Ελλήνων και το εκπαιδευτικό νεοελληνικό σύστημα είχαν πάντοτε την ευρωπαϊκή τους διάσταση. Η ευρωκεντρική αυτή κατεύθυνση και οι τρόποι έκφρασής της ποίκιλλαν κάθε φορά. Η συζήτηση για την Παιδεία επικεντρώθηκε στο κατά πόσο μπορεί αυτή να υπηρετεί παράλληλα τη συνείδηση της εθνοθησκευτικής μας ταυτότητας και την προοπτική της εξομοίωσης με την Ευρώπη, ώστε στην εκπαιδευτική μας πραγματικότητα να εκπροσωπούνται τόσο το «εθνικό» όσο και το «ευρωπαϊκό» πρότυπο (Λαμπράκη-Παγάνου, 1989:179-180 από Παντίδη Πασιά 2003:321). Η εισαγωγή της ευρωπαϊκής διάστασης σχετίζεται άμεσα με τα προγράμματα σπουδών της γενικής εκπαίδευσης, όπως η διδασκαλία ευρωπαϊκής φιλολογίας, γεωγραφίας και ιστορία της Ευρώπης, διδασκαλία ξένων γλωσσών ενώ οι σκοποί και οι στόχοι κάθε εκπαιδευτικού συστήματος ορίζονται από την εκπαιδευτική νομοθεσία κάθε χώρας. Οι γενικοί σκοποί είναι κοινói στις περισσότερες χώρες ενώ οι ειδικοί στόχοι διαφέρουν (Φλουρής Γ., 1996:185-250, στο Καλογιαννάκη Π. Μακράκης Β. (επιμ)). Βασικό στόχο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής αποτελεί η συνεχής βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στις ανάγκες και απαιτήσεις της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, όπως αυτές διαμορφώνονται στο πλαίσιο της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της παγκοσμιοποίησης.

Η σχολική πραγματικότητα, από την άλλη μεριά, συνδέεται με ζητήματα όπως η προάσπιση του εθνικού χαρακτήρα, η διατήρηση της ιστορικής και πολιτιστικής

κληρονομιάς, η αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας και η διάδοση συγχρόνων ιδεών. Παράλληλα σχετίζεται με θέματα όπως η επιλογή και διάδοση της γνώσης, η ενίσχυση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων καθώς και η ανάπτυξη των στάσεων των μαθητών, που έχουν ως στόχους την ένταξή τους στην κοινωνία, την προετοιμασία για την αγορά εργασίας, τη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης και την ανάπτυξη στάσεων βασισμένες στις οικουμενικές αξίες και στα ανθρώπινα ιδανικά (Παντίδης-Πασιάς, 2003:308).

Ο διάλογος στη χώρα μας για την παιδεία επηρεάζεται από τον υψηλό βαθμό εθνοθησκευτικής ομοιογένειας και από τις επιδράσεις της ένταξής μας στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Για το σκοπό αυτό επιδιώκεται όλο και περισσότερο η διεθνής και ευρωπαϊκή συνεργασία για θέματα εκπαίδευσης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων διεθνών οργανισμών με σκοπό τη διαμόρφωση κοινών στόχων, την ανταλλαγή πληροφοριών, την ενίσχυση της διαφάνειας των συστημάτων και της διεθνούς συγκρισιμότητάς τους, τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών, την ανάπτυξη κοινών πολιτικών και προγραμμάτων.

Η προώθηση της υπερεθνικής διάστασης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αποτελεί έναν από τους στόχους της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Για το σκοπό αυτό βρίσκεται σε εξέλιξη η διαμόρφωση συγκεκριμένων μέτρων που στοχεύουν στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Λισσαβόνας και των διαδικασιών της Μπολόνια και της Κοπεγχάγης. Η Ελλάδα προωθεί και υλοποιεί πρωτοβουλίες, δράσεις και εθνικά μέτρα που αφορούν την ευρωπαϊκή και διεθνή διάσταση της εκπαίδευσης. Οι πολιτικές αυτές στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας της ελληνικής εκπαίδευσης, στην αποτελεσματικότερη συμβολή της στις ανάγκες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας με την προώθηση της διεθνούς εκπαιδευτικής συνεργασίας, στην ανάπτυξη της κατανόησης της πολιτιστικής διαφορετικότητας και της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Και όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Γρόλλιος, «η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση πρέπει να συγκροτήσουν το χώρο ανάπτυξης της βασικής κουλτούρας προσαρμογής, ώστε το πέρασμα των νέων στην περιοχή των συνεχών καταρτίσεων (τριτοβάθμια και δια βίου εκπαίδευση) να είναι ομαλό από πολιτικοκοινωνική άποψη και (εν δυνάμει) αποδοτικό από οικονομική» (Γρόλλιος 2003:57).

Στα πλαίσια αυτά η ευρωπαϊκή και διεθνής διάσταση της εκπαίδευσης προωθείται μέσα από:

1. τη συμμετοχή της χώρας στη διαμόρφωση και υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

2. τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς και στα προγράμματά τους,

3. εθνικές πρωτοβουλίες για τη σύναψη διμερών και πολυμερών μορφωτικών συμφωνιών,

4. την προώθηση της ευρωπαϊκής και διεθνούς διάστασης στα αναλυτικά προγράμματα όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης,

5. την προώθηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και την ενίσχυση των Ελληνικών Σπουδών στο εξωτερικό.

Τρεις, είναι συνοπτικά, οι βασικές προκλήσεις που εγείρονται για την υποχρεωτική εκπαίδευση της Ελλάδας που σχετίζονται με την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής:

α) η άρση ή ο περιορισμός της εθνικής περιχαράκωσης, που αναφέρεται τόσο στην ύπαρξη μιας ευρωπαϊκής διάστασης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα όσο και στην ταχεία αύξηση της πολιτισμικής ετερογένειας στις σχολικές τάξεις,

β) η προετοιμασία για την ένταξη των μελλοντικών εργαζομένων σε μια ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και

γ) η ύπαρξη ενωσιακών κονδυλίων που επιτρέπουν τη διεύρυνση, την επέκταση και τη βελτίωση τόσο των δομών όσο και της λειτουργίας του συστήματος (Σταμέλος, Βασιλόπουλος, 2004:154).

Σύμφωνα με την άποψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα αναλυτικά προγράμματα πρέπει να ανασκευαστούν έτσι, ώστε ο μαθητής όταν ολοκληρώνει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση να έχει αναπτύξει την κριτική του σκέψη, να μπορεί να αυτενεργεί, να κατανοεί σε βάθος τη γλώσσα του, να επιλύει καθημερινά μικροπροβλήματα, να μπορεί να χρησιμοποιεί τις σύγχρονες πηγές γνώσης και πληροφόρησης, να επικοινωνεί με τους «συμπολίτες του στον υπόλοιπο κόσμο», αλλά και να είναι συνεργάσιμος, ευέλικτος, αποφασιστικός.

Η προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση του καθενός, η κοινωνική και επαγγελματική του ένταξη και οιαδήποτε συνακόλουθη μάθηση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την απόκτηση δέσμης βασικών ικανοτήτων μέχρι τα τέλη της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης. Η δέσμη αυτή, για την οποία τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα, θα μπορούσε να περιλαμβάνει τη συνεννόηση στη μητρική γλώσσα και σε ξένες γλώσσες, τις βασικές γνώσεις μαθηματικών και τις βασικές επιστημονικές και τεχνολογικές γνώσεις, τις δεξιότητες στον τομέα της τεχνολογίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), την ικανότητα ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων και συμμετοχής στην κοινωνία των πολιτών, το επιχειρηματικό πνεύμα και τις πολιτιστικές ευαισθησίες,

τη μεθοδολογία της απόκτησης γνώσεων. (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 6905/3/04, REV 3 (el), EDUC 43 σ.25)

Η εκμάθηση της μάθησης, (εκμάθηση διαδικασιών μάθησης), είναι η έννοια που μας επιτρέπει να κατανοήσουμε τη σχέση μεταξύ της προτεραιότητας στη δια βίου κατάρτιση με τις αλλαγές που προωθούνται στη σχολική εκπαίδευση. Οι απόψεις της Επιτροπής για προώθηση της δια βίου κατάρτισης προϋποθέτουν, σε επίπεδο σχολικής εκπαίδευσης, μόρφωση λιγότερο εξειδικευμένη, πιο ευρεία και διεπιστημονική, που θα περιλαμβάνει την απόκτηση τεχνικών γνώσεων και κοινωνικών ικανοτήτων, αλλά της οποίας ο ζωτικός στόχος – ικανότητα, θα είναι η εκμάθηση της μάθησης. Η εκμάθηση της μάθησης αποτελεί στόχο αιχμής, επειδή θεωρείται ως η κρίσιμη ικανότητα που μπορεί να «διαποτίζει» το νέο πρότυπο για τον πολυδύναμο – πολυλειτουργικό συλλογικό εργαζόμενο του μέλλοντος..(....)..γιατί ανοίγει το δρόμο για τη δια βίου κατάρτιση περισσότερο από κάθε άλλη ικανότητα¹² (Γρόλλιος 2005:54). Έτσι, το βάρος των νέων αναλυτικών προγραμμάτων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, –αλλά και στην Δευτεροβάθμια-, πέφτει στους ακόλουθους τομείς: Γλώσσα- Ανάγνωση, Μαθηματικά, Φυσικές επιστήμες, Ηλεκτρονικοί υπολογιστές και Ξένες γλώσσες.

Η καλή γνώση της γλώσσας και η καλή χρήση του προφορικού και γραπτού λόγου δίνει τη δυνατότητα σε ένα νέο να κατανοεί πλήρως και να αξιοποιεί σωστά τις προσλαμβάνουσες γνώσεις στην καθημερινή του ζωή. Επίσης, η εξοικείωση με τη μελέτη - ανάγνωση τον βοηθά να χρησιμοποιεί τις πηγές πληροφόρησης, να αξιολογεί τις πληροφορίες, να διευρύνει τους ορίζοντές του. Αν και σήμερα το ποσοστό των αναλφάβητων πολιτών μειώνεται συνεχώς, δεν συμβαίνει το ίδιο με εκείνο των λειτουργικά αναλφάβητων.

Η γνώση και κατανόηση της λογικής των μαθηματικών ασκεί την κριτική σκέψη και οξύνει το νου, γεγονός που βοηθά στην καλύτερη διαχείριση των προσωπικών και επαγγελματικών προβλημάτων και διλημμάτων. Στο ίδιο πλαίσιο, οι φυσικές επιστήμες βοηθούν τον μαθητή να μετουσιώνει τη σχολική γνώση σε καθημερινή πρακτική, να λύνει προβλήματα, να είναι αποτελεσματικός. Βέβαια, το παράθυρο στον σύγχρονο κόσμο ο μαθητής θα το ανοίξει με την καλή γνώση ξένων γλωσσών και τη χρήση υπολογιστών. Δύο δεξιότητες που η σημασία τους μέσα στην πολυπολιτισμική κοινωνία

---

¹² Η εκμάθηση της μάθησης τεκμηριώνεται ακόμα από την αναφορά της Λευκής Βίβλου: «Παράλληλα, η ανάπτυξη της γενικής μόρφωσης, της ικανότητας δηλαδή να συλλαμβάνουμε το νόημα των πραγμάτων, να κατανοούμε και να εκφέρουμε κρίση, είναι ο πρώτος παράγοντας προσαρμογής στην εξέλιξη της οικονομίας και της απασχόλησης. Η έκθεση της Στρογγυλής Τραπέζης των Ευρωπαίων Βιομηχάνων (Φεβρουάριος 1995) έδωσε έμφαση στην αναγκαιότητα μιας πολυδύναμης κατάρτισης βασισμένης σε διευρυμένες γνώσεις που θα αναπτύσσει την αυτονομία και θα παρακινεί «να μαθαίνουμε πώς να μαθαίνουμε» δια βίου (Λευκή Βίβλος, σ. 27 από Γρόλλιο 2005:55).

μας θεωρούνται απαραίτητες για τον πολίτη του 21ου αιώνα και που έχουν ήδη εισαχθεί στα δημοτικά σχολεία μας. Η χρήση των υπολογιστών από μαθητές εστιαζόταν μέχρι πρότινος ως διδασκαλία μόνο στα πλαίσια του ολοήμερου σχολείου, αλλά με την εισαγωγή των νέων βιβλίων στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση κατά το τρέχον σχολικό έτος η διδασκαλία της χρήσης του Η/Υ επεκτείνεται πλέον σε διάφορες θεματικές ενότητες που απαιτούνται από τη χρήση των νέων εγχειριδίων. Όσον αφορά τη διδασκαλία ξένων γλωσσών, βρίσκεται σε αρκετά προοδευμένο στάδιο. Διδάσκεται από την Τρίτη Δημοτικού μία ξένη γλώσσα ενώ, η διδασκαλία της δεύτερης ξένης γλώσσας αρχίζει από την Ε Δημοτικού. Η διδασκαλία της βασικής ξένης γλώσσας (αγγλικά) συνεχίζεται και στις ώρες του ολοήμερου σχολείου, αλλά δεν υπάρχει ενιαίο αναλυτικό πρόγραμμα και για τις δύο βάρδιες, με αποτέλεσμα να μην οδηγείται ο μαθητής στο τέλος των βασικών του σπουδών στη λήψη πτυχίου γλωσσομάθειας.

Αναγνωρίζεται ότι η στείρα γνώση δεν βοηθά πλέον, ότι το σχολείο πρέπει να αναπτύσσει την προσωπικότητα του μαθητή, να καλλιεργεί μαζί το πνεύμα και το σώμα, να αναπτύσσει το πνεύμα συνεργασίας, την αποφασιστικότητα, την επιχειρηματικότητα, την αλληλεγγύη, τον σεβασμό προς το διαφορετικό. Οι αλλαγές αυτές κατά γενική ομολογία, πρέπει να ξεκινήσουν από το Δημοτικό, τότε που κτίζονται οι πρώτες βάσεις των γνώσεων.

Το εκπαιδευτικό μας σύστημα πρέπει να γίνει πιο ευέλικτο και περισσότερο προσαρμοστικό. Ο σημερινός νέος και αυριανός πολίτης πρέπει να κατέχει βασικές γνώσεις του αντικειμένου σπουδών, με πλατιά υποδομή – αναστοχαστική αναφορά (Γράβαρης:2005:37)¹³, ώστε να μπορεί να προσαρμόζεται εύκολα στις αλλαγές και ν' ανταποκρίνεται με άνεση στις νέες απαιτήσεις της αγοράς.

Η ελληνική εκπαίδευση, παρά τη γενική στόχευσή της στη βελτίωση των ικανοτήτων των μαθητών, δεν έχει θεσμοθετήσει την ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων. Μεγάλο ζήτημα, επίσης, για το ελληνικό σχολείο είναι η απουσία αξιολόγησης του έργου που παράγεται. Η μόνη αξιολόγηση στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση γίνεται από τους δασκάλους για τις επιδόσεις των μαθητών ανά μάθημα. Σε όλες τις χώρες γίνεται αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου στην υποχρεωτική εκπαίδευση, πλην της Ελλάδας, ενώ σε νεότερη έρευνα του Ιδρύματος Λαμπράκη στον ιστοχώρο της e-paideia.net, που διεξήχθη 4-31 Μαΐου 2005,

---

¹³ Η παραγωγή μιας εξειδικευμένης και συγκεκριμένης γνώσης που είναι απαραίτητη για μια ξεχωριστή δεξιότητα, εμπεριέχει ως προϋπόθεση έναν αναστοχασμό πάνω στις προϋποθέσεις για παραγωγή και αναπαραγωγή της δεξιότητας. Η αναστοχαστική αναφορά θεωρείται –κατά το συγγραφέα– ένα από τα ουσιώδη γνωρίσματα της εκπαιδευτικής λειτουργίας. Το δεύτερο γνώρισμα είναι η σχετική αυτοτέλεια.

επιβεβαιώνεται η γενικότερη θετική στάση απέναντι στην εισαγωγή διαδικασιών αξιολόγησης στις επιμέρους εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Στην Ελλάδα σχεδιάστηκε και άρχισε να υλοποιείται σταδιακά το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (νέα αναλυτικά προγράμματα και βιβλία στην υποχρεωτική εκπαίδευση, από τη σχολική χρονιά 2004 – 2005, ενώ τέθηκε σε εφαρμογή η ευέλικτη ζώνη από το σχολικό έτος 2005-2006). Αντικαταστάθηκαν τα Αναλυτικά Προγράμματα του 1980 και ενσωματώνονται στα νέα, ιδέες όπως «πολυδιάστατη κοινωνία της γνώσης», «πολυπολιτισμική πραγματικότητα», «κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας» κ.α. Το εγχείρημα παρά την καθυστέρησή του εφαρμόζεται από την τρέχουσα σχολική χρονιά 2006-2007 συμβοηθούμενο και από την εισαγωγή των νέων βιβλίων για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση αλλά και τη Β/θμια εκπαίδευση. Τα θέματα διευρύνονται και προσεγγίζονται διαθεματικά και εμπλουτίζονται με τη νέα τεχνολογία.

Το ελληνικό σύστημα φαίνεται μόλις να αγγίζει το στόχο. Αν και το εργατικό δυναμικό είναι ιδιαίτερα μορφωμένο, το είδος της εκπαίδευσης που παρεχόταν μέχρι σήμερα δεν συνέβαλε στην ορθολογική αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων. Ήταν μια αποτυχία της πολιτικής του σχεδιασμού του εργατικού δυναμικού, –μια πολιτική που έλαβε χώρα από το 1950 και διήρκησε για τρεις δεκαετίες περίπου-, η οποία φυσικά δεν μπορεί να συνεχιστεί ανάμεσα σε ανταγωνιστικές κοινωνίες και οικονομίες του μέλλοντος.

Όλα τα δεδομένα συγκλίνουν στο ότι από την πλευρά της Ελλάδας, η αναπτυξιακή πολιτική της χώρας βρίσκεται σε τροχιά Λισσαβόνας, καθώς οι προκλήσεις της εποχής της παγκοσμιοποίησης που διανύουμε, απαιτούν μια πραγματικά ανταγωνιστική οικονομία. Η νέα πρόκληση για την Ελλάδα είναι να μετατρέψει την οικονομία της σε οικονομία που να παρέχει υπηρεσίες και να παράγει ποιοτικά προϊόντα, υψηλής προστιθέμενης αξίας, σε ένα υγιές και σταθερό δημοσιονομικό περιβάλλον, εξασφαλίζοντας απασχόληση, ανάπτυξη και ευημερία.

Η επικρατούσα άποψη θέλει το εκπαιδευτικό μας σύστημα να πρέπει να εγκαταλείψει τη νοοτροπία της εσωστρέφειας που το διακατέχει και να διασυνδεθεί περισσότερο με τον κόσμο της οικονομίας και των επιχειρήσεων. Μια πολιτική που θα σχεδιάζεται και θα υλοποιείται ως πολιτική «ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων» (Παπαδάκης 2005:18).

Η επένδυση στην παιδεία και το ανθρώπινο δυναμικό πρέπει να αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους-άξονες ανάπτυξης και προόδου. Οι τάσεις απελευθέρωσης της αγοράς εργασίας, η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, οδηγούν αναγκαστικά στον επανασχεδιασμό και επαναπροσανατολισμό του

εκπαιδευτικού μας συστήματος, που οφείλει να αναπτύξει μηχανισμούς διαρκούς προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, ώστε να οδηγεί στη δημιουργία παραγωγικών ατόμων, εφόσον μόνο οι πιο ικανοί και παραγωγικοί εργαζόμενοι θα έχουν προοπτική.

2. **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ.**

2.1. **Προκλήσεις.....**

Αναντίρρητα, η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα φόρουμ που επιτρέπει την ανταλλαγή ιδεών και ορθών πρακτικών αλλά δεν έχει υλοποιήσει, (τουλάχιστον μέχρι τώρα), στην πράξη μια «κοινή εκπαιδευτική πολιτική». Η εκπαιδευτική πολιτική αντανακλά συνήθως τις πολιτιστικές και παραδοσιακές διαφορές μεταξύ των διάφορων χωρών αλλά δεν έχει λόγο, για παράδειγμα, στη διαμόρφωση της εθνικής διδακτέας ύλης, το περιεχόμενο των μαθημάτων ή την επιλογή της γλώσσας εργασίας στις τάξεις. Στηρίζει και συμπληρώνει τις ενέργειες που αναλαμβάνουν τα κράτη μέλη, με στόχο την επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου μόρφωσης σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αυτή η ευρωπαϊκή διάσταση συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών. Οι σημαντικές προκλήσεις που εγείρονται για την οικονομία της γνώσης της Ε.Ε, -πέρα από τις διαφορές των εκπαιδευτικών συστημάτων ανάμεσα στις χώρες-μέλη, θα μπορούσαν να συνοψιστούν:

- ✓ Προτεραιότητα για τις τοπικές/περιφερειακές ανάγκες.
- ✓ *Ένδεια καινοτομιών* σε διδασκαλία & μάθηση
- ✓ Απαίτηση για *βελτίωση της ποιότητας* της κατάρτισης και διασύνδεση της με τη γενική και την τριτοβάθμια εκπαίδευση
- ✓ Αύξηση της προσπελασιμότητας της ΔΒΜ, ειδικά “πάνω στη δουλειά” - διασφάλιση της αξιολόγησης της (νέας) γνώσης.
- ✓ Επείγουσα ανάγκη για διάθεση αξιόπιστων και συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων.
- ✓ Πιο συνεκτικές διαδικασίες μεταξύ επιμέρους αναφορών και ροών πληροφοριών
- ✓ Ενίσχυση της *ευρωπαϊκής διάστασης* - διευκόλυνση *κινητικότητας* για μαθητευόμενους και εργαζόμενους.
- ✓ Διευρυμένη εφαρμογή της *ανοιχτής μεθόδου συντονισμού*.

Δεδομένου ότι τα επόμενα είκοσι έτη, θα συμβεί μια θεμελιώδης μεταβολή στο οικονομικό μοντέλο της Ευρώπης, όπου η μεταποιητική βάση της θα συνεχίσει να συρρικνώνεται ενώ η μελλοντική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία θα βασίζεται όλο και περισσότερο σε βιομηχανίες και υπηρεσίες έντασης της γνώσης, η Ευρώπη θα πρέπει να ενισχύσει τους τρεις πόλους του τριγώνου της γνώσης: εκπαίδευση, έρευνα και

καινοτομία. Η μάθηση θα πρέπει να συμπεριλάβει και εγκάρσιες δεξιότητες, όπως η ομαδική εργασία και η επιχειρηματικότητα, επιπλέον της εξειδικευμένης γνώσης, οι οποίες θα πρέπει να επενδυθούν από διεπιστημονικότητα και ευρωπαϊκή διάσταση. Οι αλλαγές αυτές όχι μόνο απαιτούν «το ριζικό μετασχηματισμό της ευρωπαϊκής οικονομίας», αλλά και «ένα τολμηρό πρόγραμμα για τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας και εκπαίδευσης».

Για το σκοπό αυτό, η Ε.Ε. διαμόρφωσε ένα πλαίσιο για θέματα, όπως είναι οι ίσες ευκαιρίες, ο αναλφαβητισμός, η ασφάλεια στα σχολεία, η μαθητική διαρροή, η βελτίωση ποιότητας, η αύξηση χρηματοδότησης, κ.α., τα οποία τα κράτη μέλη αναμένεται να ενσωματώσουν στις εθνικές τους πολιτικές. Ταυτόχρονα η Ε.Ε. δημιουργεί δράσεις που ενθαρρύνουν την Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση διαμέσου των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιεί και που αποτελούν τους κύριους εκφραστές της Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η αλλαγή των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης συνιστά μια δυναμική διαδικασία που επιτελείται σε μεσοπρόθεσμο και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Ο προβληματισμός και οι μεταρρυθμίσεις, που έχουν ήδη δρομολογηθεί στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδεικνύουν ότι οι αρμόδιοι για θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, περιλαμβανομένων των κοινωνικών εταίρων, ενεργοποιούνται απέναντι στα προβλήματα με τα οποία είναι αντιμέτωποι. Έχουν αναλάβει να προσαρμόσουν τα συστήματα και τις προβλέψεις τους έτσι ώστε να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις της κοινωνίας και της οικονομίας της γνώσης. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να σημειωθεί και να ληφθεί υπόψη ότι τα κράτη έχουν διαφορετικά σημεία αφετηρίας και ότι οι αναλαμβανόμενες μεταρρυθμίσεις αντικατοπτρίζουν διαφορετικές εθνικές πραγματικότητες και προτεραιότητες.

Αναντίλεκτα, η Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική αποτελεί μία ενεργό πολιτική και ως τέτοια εισάγει καινοτομίες στην εκπαίδευση. Η εισαγωγή καινοτομιών στην Εκπαιδευτική Πολιτική επιτυγχάνεται από την ανταλλαγή δεδομένων, μεθόδων και απόψεων και μέσω μίας διαδικασίας διάδρασης των πολιτικών που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη και όχι από ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο, καθώς δεν υπάρχει κοινή εκπαιδευτική πολιτική. Άλλωστε, η διαδικασία του εξευρωπαϊσμού στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής επιτυγχάνεται μέσω συμφωνιών ως προς τους κοινούς στόχους, ενώ σε επίπεδο περιεχομένου ο εξευρωπαϊσμός επιτυγχάνεται μέσω αλληλεπίδρασης των κρατών μελών κατά την υλοποίηση των κοινών εκπαιδευτικών προγραμμάτων καθώς το θεσμικό πλαίσιο δεν είναι κοινό τα κράτη μέλη.

2.2. Καινοτομία, Τάσεις και Προσεγγίσεις

Ο πληρέστερος ορισμός για τον όρο της καινοτομίας δίνεται από τον Chris Freeman:

"Η βιομηχανική καινοτομία περιλαμβάνει τις δραστηριότητες τεχνικού σχεδιασμού, παραγωγής, διοίκησης και εμπορίας που σχετίζονται με την εισαγωγή ενός νέου (ή βελτιωμένου) προϊόντος ή με την πρώτη εμπορική εφαρμογή μιας νέας (ή βελτιωμένης) διαδικασίας ή εξοπλισμού"

Η καινοτομία ¹⁴ορίζεται στην Πράσινη Βίβλο του 1995 ως: «Η ανανέωση και η διεύρυνση του φάσματος των προϊόντων και των υπηρεσιών και των σχετικών αγορών, η καθιέρωση νέων μεθόδων παραγωγής, προμήθειας και διανομής, η εισαγωγή αλλαγών στη διοίκηση, την οργάνωση της εργασίας, τις συνθήκες εργασίας και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού».

Συνεπώς, η καινοτομία δεν είναι μια μονομερής, γραμμική διαδικασία. Πράγματι, εμπλέκονται πολλοί παράγοντες όπως οι επιχειρήσεις, τα ερευνητικά κέντρα και οι φορείς λήψης πολιτικών αποφάσεων. Επίσης, η καινοτομία επιβάλλει μορφές συνεργασίας μεταξύ των διάφορων πολιτικών, όπως κυρίως της πολιτικής για τις επιχειρήσεις, της πολιτικής για την εκπαίδευση και την κατάρτιση και της πολιτικής για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη. Όπως αναφέρεται στο Annual Innovation Report 2004-2005, η πολιτική της καινοτομίας θεωρείται ως παράγωγο είτε της ερευνητικής πολιτικής είτε της πολιτικής για τις ιδιωτικές επενδύσεις. Από την πλευρά της ερευνητικής άποψης, η καινοτομία είναι το απαύγασμα των προσπαθειών ή της γνώσης των ερευνητικών ομάδων που εμπορευματοποιεί τα ερευνητικά αποτελέσματα. Από την πλευρά της ιδιωτικής χρηματοδότησης, η καινοτομία είναι το παράγωγο μιας απόφασης να εισαχθούν νέα προϊόντα σε νέες αγορές ή να βελτιωθούν οι διαδικασίες παραγωγής προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα και να μειωθεί το κόστος παραγωγής.

Η καινοτομία¹⁵ δηλαδή, συνίσταται στην παραγωγή, την αφομοίωση και την εκμετάλλευση με επιτυχία των νέων επιτευγμάτων στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Σήμερα αναγνωρίζεται ευρέως ότι οι καινοτομίες και οι τεχνολογικές αλλαγές είναι ανάμεσα στους σημαντικότερους παράγοντες που καθορίζουν την οικονομική

¹⁴ Ανακοίνωση της Επιτροπής της 20ής Σεπτεμβρίου 2000 προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο - «Καινοτομία στο πλαίσιο της οικονομίας της γνώσης» [COM (2000) 567]

¹⁵ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 11 Μαρτίου 2003, «Πολιτική της καινοτομίας: ενημέρωση προσέγγισης της Ένωσης στο πλαίσιο στρατηγικής της Λισσαβόνας»

ανάπτυξη. Σειρά από μελέτες ¹⁶βασισμένες σε εμπειρικά δεδομένα συνέδεσαν την καινοτομία με την ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον K.Pavitt, οι διαφορές ανάμεσα στην ανταγωνιστικότητα των οικονομιών μπορούν σε μεγάλο βαθμό να ερμηνευτούν με τις διαφορές στις επιδόσεις της καινοτομικής δραστηριότητας ανάμεσα στις οικονομίες. Επίσης ο Fagerberg επισημαίνει ότι οι διαφορές στο κατά κεφαλή εισόδημα που παρατηρούνται ανάμεσα στις οικονομίες, εν μέρει οφείλονται σε διαφορές στο επίπεδο της τεχνολογικής ανάπτυξης.

Η σημασία επομένως της καινοτομίας και των τεχνολογικών αλλαγών στην οικονομική ανάπτυξη, θέτει τις πολιτικές για την εκπαίδευση και την ανάπτυξη καινοτομίας σε θέση υψηλής προτεραιότητας στην πολιτική ατζέντα της Ε.Ε.. Κάτω από αυτό το πρίσμα, η γνώση των μηχανισμών ανάπτυξης της καινοτομίας αποκτά άμεσα πολιτικό ενδιαφέρον.

Η βιβλιογραφία που αναπτύχθηκε από τα τέλη της δεκαετίας του '70 έως σήμερα, αναδεικνύει το μηχανισμό των καινοτομιών ως ιδιαίτερα σύνθετο που ξεφεύγει από τα αρχικά γραμμικά μοντέλα που αναπτύχθηκαν στη δεκαετία του '60. Ένα σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι οι τυπικές δραστηριότητες Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (E&TA) αποτελούν ένα μικρό μέρος της προσπάθειας για καινοτομία. Την τελευταία δεκαετία το ενδιαφέρον των ερευνητών έχει επικεντρωθεί στις διαδικασίες μάθησης οι οποίες αναδεικνύονται σε σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης των καινοτομιών. Η παραδοχή αυτή μας επιτρέπει να θεωρήσουμε την εκπαίδευση ως πρωταρχικό παράγοντα στη διαδικασία ανάπτυξης καινοτομιών σε μία οικονομία, και συγκεκριμένα στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά.

Την τελευταία δεκαετία το ενδιαφέρον των ερευνητών έχει επικεντρωθεί στις διαδικασίες μάθησης, οι οποίες αναδεικνύονται σε σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης των καινοτομιών. Η μάθηση, δεν περιορίζεται στα στενά πλαίσια της κωδικοποιημένης και με επαγωγικό τρόπο παραγόμενης γνώσης μέσα στην ερευνητική διαδικασία, ούτε εξαντλείται σε διαδικασίες learning by doing, ή learning by using (ή άλλου τύπου μάθησης). Οι παραπάνω μορφές είναι σημαντικές αλλά όχι μοναδικές.

Η παραπάνω διαπίστωση ενισχύει την άποψη ότι η καινοτομία σπάνια αποτελεί προϊόν της προσπάθειας μίας μεμονωμένης επιχείρησης. Αντίθετα, τις περισσότερες φορές είναι αποτέλεσμα συνεργασίας των επιχειρήσεων, των φορέων εκπαίδευσης, της εκπαιδευτικής πολιτικής και της μεταξύ τους αλληλεπίδρασης. Η διαπίστωση αυτή προσδίδει ένα συστημικό χαρακτήρα στην καινοτομία και εντάσσει την επιχείρηση σε

---

¹⁶ Σύμφωνα με την πρώτη Κοινοτική Απογραφή της Καινοτομίας (Community Innovation Survey CIS 1) που καλύπτει την περίοδο 1990-92. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, σε 12 χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πάνω από 30% του κύκλου εργασιών της μεταποίησης προέρχεται από καινοτομίες προϊόντων.

ένα πλαίσιο αλληλοδραστικών συνδέσεων ανάμεσα σε οργανισμούς και Ευρωπαϊκές Πολιτικές.

Στον κόσμο έχει δημιουργηθεί ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον σε μια σχετικά μικρή χρονική περίοδο, δεδομένου ότι όλο και περισσότερες χώρες έχουν υιοθετήσει τις αρχές της παγκόσμιας αγοράς. Στη συνεδρίαση που έγινε στο Hampton Court της Φιλανδίας τον περασμένο Οκτώβριο¹⁷, οι αρχηγοί κρατών αναγνώρισαν ότι για να επιτύχουμε τους απαραίτητους ρυθμούς ανάπτυξης ικανούς για να στηρίξουν το βιοτικό μας επίπεδο, η Ευρώπη θα πρέπει να εκμεταλλευτεί περισσότερο τις δημιουργικές της δυνάμεις και τη δυνατότητά της να μετατρέψει τη γνώση σε υψηλής ποιότητας προϊόντα, υπηρεσίες και νέα επιχειρησιακά πρότυπα για τα οποία υπάρχει ισχυρή παγκόσμια ζήτηση, ώστε να είναι ανταγωνιστικότερη στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι. Σήμερα η καινοτομία χτίζεται γύρω από τα δίκτυα γνώσης, που με τη διάχυση, αναπτύσσουν και συσσωρεύουν γνώσεις, διευκολύνοντας την ταχεία ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, μέσω νέων ιδεών. Η πρόοδος στην καινοτομία θα είναι ο μοχλός προς την επιτυχία της ανανεωμένης στρατηγικής της Λισσαβόνας, και στην αντιμετώπιση των κύριων προκλήσεων που αντιμετωπίζουμε τώρα, όπως την αλλαγή κλίματος, την ανίχνευση και την πρόληψη των ασθενειών, τη συμφόρηση, την ασφάλεια, και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η απόδοση καινοτομίας της Ε.Ε. καθυστερεί σε σύγκριση με τους κύριους ανταγωνιστές της¹⁸, ακόμα κι αν οι οικονομίες μερικών κρατών μελών είναι μεταξύ των πιο καινοτόμων του κόσμου. Ενώ πολλά Κ-Μ κατέχουν προτερήματα καινοτομίας συχνά εμφανίζεται το παράδοξο να μην μετασηματίζουν τις εφευρέσεις σε νέα προϊόντα, σε εργασίες και σε διπλώματα ευρεσιτεχνίας και επίσης τα μικρά, ιδιαίτερα καινοτόμα ξεκινήματα δεν μετατρέπονται εύκολα σε μεγάλες, επιτυχείς επιχειρήσεις. Σε ορισμένους τομείς, όπως οι τηλεπικοινωνίες, η υιοθέτηση των καινοτομιών (ICT) έχει οδηγήσει σε σημαντικά κέρδη παραγωγικότητας, αλλά σε άλλους, όπως οι οικονομικές υπηρεσίες και το διανεμητικό εμπόριο, η πολιτική της Ένωσης έχει αποτύχει.

Πολλές αναπτυσσόμενες, ανταγωνιστικές προς την Ε.Ε. οικονομίες, υιοθετούν μια στρατηγική μέθοδο στην καινοτομία, επενδύουν βαριά στην υποδομή υψηλής τεχνολογίας, και παράγουν μεγάλους αριθμούς ταλαντούχων, ιδιαίτερα μορφωμένων εργαζομένων. Στο παρελθόν οι δεξιότητες των μορφωμένων παρέμεναν έγκυρες για δεκαετίες. Τώρα υπάρχει η επιτακτική ανάγκη για ανανέωση των δεξιοτήτων μέσω

---

¹⁷ Ανακοίνωση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Φινλανδία, 20 Οκτωβρίου 2006

¹⁸ «Evaluating and Comparing the innovation performance of the United States and the European Union. Expert report prepared for the TrendChart Policy Workshop 2005» June 29, 2005

προγραμμάτων κατάρτισης και επανακατάρτισης. Έχει υπολογιστεί¹⁹ ότι ο μέσος όρος ενήλικων της ΕΕ είναι σημαντικά λιγότερο εκπαιδευμένος από τους ενήλικους σε άλλες βιομηχανικές χώρες, ενώ επενδύουμε αρκετά λιγότερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από ότι πολλοί από τους ανταγωνιστές μας.

Η παροχή της υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης είναι κρίσιμη στην προετοιμασία των πολιτών μας για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης. Για την απαιτούμενη υποστήριξη, θα πρέπει να υπάρξουν εθνικές προσπάθειες υποστηριζόμενες από κοινοτικά όργανα. Η ενεργή κινητοποίηση των σχεδιαστών της πολιτικής (policy maker), προκειμένου να γεφυρωθεί το χάσμα, που παρατηρείται μεταξύ των πολιτικών στόχων και του τελικού αποτελέσματος, κρίνεται απαραίτητη, ώστε να δημιουργηθούν όροι που να επιτρέπουν στα Κ-Μ να εκμεταλλευτούν πλήρως τη δυνατότητα των διαφορετικών πολιτικών και προγραμμάτων της Ε.Ε.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι η καινοτομία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανάπτυξη. Πρέπει όμως να γίνει κατανοητό, ότι καινοτομία δεν νοείται μόνο στον τεχνολογικό, βιομηχανικό ή εμπορικό τομέα. Αντιθέτως συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση και τις πολιτικές που εφαρμόζει ή επιχειρεί να εφαρμόσει η Ε.Ε. και πρέπει εξίσου να τονίσουμε ότι η εκπαίδευση και η κατάκτηση της γνώσης είναι συνυφασμένες με όλο το κοινωνικο-οικονομικό πλέγμα της ανάπτυξης σε όλους τους τομείς της σύγχρονης δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, αν και πρέπει να γίνουν πολλά βήματα ακόμη προς την κατεύθυνση αυτή, η καινοτομία στην εκπαίδευση με σκοπό της κατάκτηση της γνώσης πρέπει να μετασχηματίζεται σε καινοτομία στον παραγωγικό τομέα έτσι ώστε η οικονομία της Ε.Ε. να γίνει ακόμα πιο ανταγωνιστική στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι.

2.2.1. Εκπαιδευτική Πολιτική της Ευρώπης και Καινοτομία

Σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης η οικονομία της γνώσης και της καινοτομίας αποτελεί μονόδρομο. Οι οικονομίες, όπως άλλωστε και οι επιχειρήσεις, μπορούν να επιτύχουν ανάπτυξη μέσα από την επένδυση στη γνώση και στην καινοτομία. Οι επενδύσεις αφορούν το συντελεστή εργασία και όχι μόνο το συντελεστή κεφάλαιο. Ποιοί είναι όμως οι μηχανισμοί απόδοσης του παραγωγικού συντελεστή εργασία;

Η εκπαιδευτική πολιτική που παρουσιάζεται στη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, περιέχει ένα φιλόδοξο στόχο: τη

¹⁹ Το 2005, μόνο το 22,8% του ενεργού πληθυσμού της Ε.Ε. (25-64) έχει ανώτατη εκπαίδευση έναντι 39% των ΗΠΑ και 37% της Ιαπωνίας, COM(2006)589

διαμόρφωση ενός νέου τύπου «συλλογικού εργαζόμενου», πολυδύναμου και πολυλειτουργικού, ο οποίος μπορεί να προσαρμόζεται στις αλλαγές των συνθηκών της παραγωγής και να εργάζεται σε ομάδες και δίκτυα. Ο στόχος αυτός που θεμελιώνεται ως αναγκαίος σε μια ανάλυση των σύγχρονων κοινωνικών διεργασιών με βάση την έννοια της κοινωνίας της πληροφορίας και της παγκοσμιοποίησης, θεωρείται ότι μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αναδιάρθρωσης των λειτουργιών των εκπαιδευτικών μηχανισμών με την απόδοση προτεραιότητας στη γενική μόρφωση και την «εκμάθηση της μάθησης» στην περιοχή της σχολικής εκπαίδευσης. »(Γρόλλιος, Γ. ,2003:17).

Πράγματι, το επίπεδο και οι προοπτικές ανάπτυξης μιας χώρας δεν κρίνονται στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομική πραγματικότητα από τη γεωγραφική θέση, τους φυσικούς πόρους ή την έκτασή της, αλλά από τις επίκτητες παραγωγικές ικανότητες των κατοίκων της σε όλα τα επίπεδα. Χωρίς χρήμα, κεφάλαιο, επενδύσεις, είναι φύσει αδύνατο να υπάρξει πρόοδος και ευημερία γεγονός που σήμερα δεν αμφισβητείται. Εκείνο όμως που φαίνεται να μην έχει αποτελέσει ακόμη κοινή συνείδηση είναι ότι, κατά σημαντικότατο πλέον μέρος, το κεφάλαιο είναι η γνώση, και η επιδεξιότητα κι η ικανότητα του ανθρώπινου δυναμικού των επιχειρήσεων μιας χώρας, είναι θέμα άμεσα συναρτημένο με την εκπαίδευση (Η Καθημερινή, 8/10/2005).

Είναι πλέον κοινά αποδεκτό ότι η τεχνολογική εξέλιξη και οι παράλληλες αλλαγές στο κοινωνικό και οικονομικό γίνεσθαι επιτυγχάνονται μέσω της υλοποίησης καινοτομιών. Η ικανότητα μιας κοινωνίας να καινοτομεί αποτελεί, σε ένα βαθμό, μηχανισμό ανανέωσης και εξέλιξης. Συνεπώς στη σημερινή εποχή της τεχνολογικής ανάπτυξης αναγκαία είναι η αναβάθμιση των προσεγγίσεων στον τομέα της εκπαίδευσης, με στόχο την εισαγωγή καινοτομιών ώστε να επιτευχθεί η ζητούμενη οικονομική και κοινωνική ευημερία.

Σε τούτα τα πλαίσια οι πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης βρίσκονται στο επίκεντρο της δημιουργίας και της διάδοσης των γνώσεων, και συνιστούν καθοριστικό παράγοντα για το δυναμικό καινοτομίας της κάθε κοινωνίας. Βρίσκονται επομένως στον πυρήνα της νέας αυτής δυναμικής, σε αλληλοσυμπλήρωση και συνέργεια με άλλους κοινοτικούς τομείς δράσης, όπως η απασχόληση, η κοινωνική ενσωμάτωση, η έρευνα και η καινοτομία, ο πολιτισμός και η νεολαία, η πολιτική για τις επιχειρήσεις, η κοινωνία της πληροφορίας, η οικονομική πολιτική και η εσωτερική αγορά. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση επωφελούνται από τις εξελίξεις στους τομείς αυτούς και συμβάλλουν με τη σειρά τους στην ενίσχυση του αντίκτυπου που έχουν οι τελευταίοι. Αναγνωρίζεται συνεπώς ο ρόλος που διαδραματίζουν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, ρόλος

άρρηκτα συνυφασμένος με την αίσθηση αυξημένης ευθύνης καθώς και την ολοένα και μεγαλύτερη ανάγκη εκσυγχρονισμού και αλλαγών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αφού εντόπισε τα σημεία συμφόρησης²⁰ των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης, θεωρεί τους ανθρώπινους πόρους κεντρικής σημασίας για τη δημιουργία και τη μετάδοση γνώσεων που συνιστούν καθοριστικό παράγοντα για τις δυνατότητες των κοινωνιών για καινοτομία. Το ανθρώπινο δυναμικό²¹ αποτελεί τον κύριο πόρο της Ένωσης και έχει πλέον αναγνωρισθεί ότι οι επενδύσεις²² στον τομέα αυτόν αποτελούν καθοριστικό παράγοντα ανάπτυξης και παραγωγικότητας, όπως οι επενδύσεις σε κεφάλαια και σε εξοπλισμό. Με βάση τα προαναφερθέντα σημεία συμφόρησης των Κ-Μ, το βασικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της Εκπαιδευτικής Πολιτικής στηρίζεται καταρχήν, στην ελκυστικότητα, τη βελτίωση της ποιότητας και στη χρηματοδότηση για να πετύχει «την παιδεία της αριστείας».

Για την ελκυστικότητα απαιτείται εις βάθος αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών, όχι μόνο για να διασφαλιστεί το υψηλότερο δυνατό επίπεδο ακαδημαϊκού περιεχομένου, αλλά και για να υπάρχει ανταπόκριση στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των αγορών εργασίας. Η μάθηση πρέπει να συμπεριλάβει εγκάρσιες δεξιότητες, όπως η ομαδική εργασία και η επιχειρηματικότητα επιπλέον της εξειδικευμένης γνώσης. Η προωθούμενη π.χ επιχειρηματικότητα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, έχει κεντρικό ρόλο τόσο για την δημιουργία των απαραίτητων δεξιοτήτων για την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, όσο και για την δημιουργία φιλικού προς την επιχειρηματικότητα κλίματος συμβάλλοντας προς την ίδια την κατεύθυνση: της καινοτομίας.

---

²⁰ Τα σημεία συμφόρησης αναφέρονται στην Τριτοβάθμια Εκπ/ση, αλλά αντανακλούν και σε όλες τις υπόλοιπες βαθμίδες. Προσδιορίζονται δε, στην ομοιομορφία (μονοτομεακά προγράμματα και παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας), την απομόνωση (από τις επιχειρήσεις, περιορισμένη μεταφορά γνώσης και κινητικότητας), την υπέρμετρη ρύθμιση που παρεμποδίζει τον εκσυγχρονισμό και την αποτελεσματικότητα καθώς επίσης και την ανεπαρκή χρηματοδότηση. Ως αντίμετρα προτείνει την Ελκυστικότητα, (βελτίωση της ποιότητας, ευέλικτη διδασκαλία, διεύρυνση της πρόσβασης στη γνώση), τη Διακυβέρνηση (καλύτερη διαχείριση του συστήματος και θεσμική) και την αυξημένη χρηματοδότηση (βλ. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, COM(2005) 152 τελικό, Βρυξέλλες, 20.4.2005).

²¹ Έχει υπολογισθεί ότι η αύξηση των μέσων μορφωτικών επιδόσεων του πληθυσμού κατά ένα έτος έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού ανάπτυξης κατά 5% μεσοπρόθεσμα, και κατά 2,5% επί πλέον μακροπρόθεσμα, (βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο: «Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη». COM(2002) 779 της 10ης Ιανουαρίου 2003 (έγγρ. 5269/03). Εξ άλλου, έχει ήδη αποδειχθεί ευρύτατα ο θετικός αντίκτυπος της εκπαίδευσης στην απασχόληση, την υγεία, την κοινωνική ενσωμάτωση και τη ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία.

²² Σύμφωνα με πρόσφατες αναλύσεις (βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Προς έναν Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας, Βασικά στοιχεία 2003-2004», Γενική Διεύθυνση Έρευνας), η Ευρωπαϊκή Ένωση, στο σύνολό της, υστερεί σε σχέση με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ιαπωνία όσον αφορά το επίπεδο των επενδύσεων στην οικονομία της γνώσης, παρότι σε ορισμένα κράτη μέλη τα επίπεδα είναι παρόμοια ή και μεγαλύτερα από ό,τι στις δύο αυτές χώρες. Όσον αφορά τις επιδόσεις, στη βασισμένη στη γνώση οικονομία, η Ε.Ε. υστερεί επίσης έναντι των ΗΠΑ, αλλά υπερτερεί της Ιαπωνίας. Κατά τα τελευταία πέντε έτη της δεκαετίας του '90 η κατάσταση βελτιώθηκε κάπως, αλλά η Ένωση πρέπει να εντείνει τις προσπάθειές της για να εξαλειφθεί η διαφορά με τις ΗΠΑ έως το 2010.

Η κινητικότητα τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών, η εξατομικευμένη μάθηση, η ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού από ποσοτική αλλά και από ποιοτική άποψη, καθώς και η αξιοποίηση των Ν.Τ. στη διδασκαλία/μάθηση, είναι καθοριστικοί παράγοντες μείωσης του χάσματος της ελκυστικότητας από κράτος σε κράτος και αποτελούν ενισχυτικά μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση.

Οι διαπιστώσεις αυτές, συνιστούν την υπερεθνική διάσταση της Εκπαιδευτικής Πολιτικής, (αυτό που συνήθως καλούμε ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική), στην εισαγωγή ριζικών ή βελτιωτικών αλλαγών στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών της Ε.Ε. Συνεπώς η Ε.Ε. προκειμένου να αντιμετωπίσει τη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για εκσυγχρονισμένη παιδεία θεσπίζει κοινοτικά προγράμματα τα οποία εισάγουν καινοτομίες στη εκπαίδευση. Τα καινοτόμα αυτά προγράμματα στοχεύουν, - όπως προείπαμε-, στην ελκυστικότητα της μάθησης, στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των νέων και στην προετοιμασία για την αγορά εργασίας. Προωθούν επίσης την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαιδευτική πολιτική με στόχο την επένδυση και αξιοποίηση του οικονομικού δυναμικού της Ε.Ε., τη διακρατική συνεργασία, την πολυπολιτισμικότητα, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση, θέλοντας να διαδραματίσουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο στην υποστήριξη της ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου. Εξάλλου, από την εισαγωγή των καινοτομιών επιτυγχάνεται και ο στόχος της δημιουργίας της Ευρώπης της Γνώσης.

Ωστόσο υπάρχει ακόμα μία καινοτομική εξέλιξη, που δεν αφορά τόσο το περιεχόμενο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, όσο την ίδια τη διαδικασία εκπόνησης της, άρα και το πλαίσιο διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων. Πιο συγκεκριμένα η Commission (από κοινού με τα Κ-Μ και τους Ευρωπαίους Κοινωνικούς Εταίρους) προχώρησε στην ίδρυση του Education & Training 2010 Coordination Group (ETCG). Πρόκειται για ένα συντονιστικό όργανο με πρωτοφανή, για τα κοινοτικά δεδομένα σε εκπαίδευση και κατάρτιση, ισχύ και πεδίο αρμοδιοτήτων.²³ Απολύτως χαρακτηριστικό της ισχύος του, αλλά και του συγκεντρωτισμού στη λήψη αποφάσεων που εγκαινιάζει, είναι το γεγονός ότι η Commission κατήργησε τα τρία μείζονα συντονιστικά όργανα για την κοινοτική πολιτική σε εκπαίδευση και κατάρτιση, ήτοι το Copenhagen Coordination Group, τους Lifelong Learning Coordinators και τους Coordinators of the National E&T2010 Reports, μεταβιβάζοντας τις αρμοδιότητες τους στο ETCG. Το τελευταίο αναμένεται να αποκριθεί στην «ανάγκη για μεγαλύτερη

---

²³ Εκπροσωπούνται σε αυτό όλα τα Κ-Μ, αλλά και οι 7 Ε.Ε.Α και υποψήφιος για ένταξη χώρες, με έναν ή δυο εκπροσώπους (στην περίπτωση που τα Υπουργεία Εκπαίδευσης και Απασχόλησης εκπροσωπούνται ξεχωριστά), οι Ευρωπαίοι Κοινωνικοί Εταίροι (UNICE, ETUC, CEEP, UEAPME) και το CEDEFOP.

συνοχή, διαφάνεια και αποτελεσματικότητα στην συνολική εφαρμογή (της κοινοτικής πολιτικής) και διαχείριση των διαδικασιών» (European Commission 2005d). Ο ρόλος του είναι συντονιστικός για το σύνολο της πολιτικής, συμβουλευτικός για τις επιμέρους δράσεις στα πεδία εκπαίδευσης και κατάρτισης και διαμεσολαβητικός μεταξύ Commission και K-M. (ETCG 1st report, 2005). Στην ουσία μαζί με την Επιτροπή Παιδείας (Education Committee) συγκροτούν το δίπολο των «ηγεμονικών» βουλευόμενων σωμάτων για την εκπαιδευτική πολιτική της Ένωσης (Παπαδάκης: 2007). Η αναδιανομή αυτή των αρμοδιοτήτων και δραστηριοτήτων αναμένεται να προωθήσει την επιδιωκόμενη αποτελεσματικότητα και καθιστά προφανή την από-ιδεολογικοποίηση και τον εξορθολογισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής. Η διαβούλευση μεταφέρεται σε ένα «υπερ-όργανο» και οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων αναμορφώνονται και αναδιατάσσονται σε ότι αφορά την κοινοτική πολιτική για την εκπαίδευση. (Παπαδάκης:2007).

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι για να πετύχει η Ένωση καλύτερες επιδόσεις από τους ανταγωνιστές της σε μια οικονομία βασισμένη στη γνώση, είναι ζήτημα ύψιστης προτεραιότητας να γίνουν περισσότερες και ουσιαστικότερες επενδύσεις στην εκπαίδευση και την καινοτομία. Η διαπίστωση αυτή αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία εάν ληφθεί υπόψη ότι, κατά τα προσεχή έτη θα πολλαπλασιαστούν οι νέες προκλήσεις που θέτει η κοινωνία και οικονομία της γνώσης. Μπροστά στην πιθανή αύξηση της μέσης διάρκειας ενεργού απασχόλησης και στις διαρκώς ταχύτερες οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές, οι πολίτες θα υποχρεώνονται όλο και συχνότερα να αναβαθμίζουν συνεχώς τις δεξιότητες και τα προσόντα τους. Η προαγωγή της απασχολησιμότητας και της κινητικότητας μέσα σε μια ανοικτή ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, που συμπληρώνει την ενιαία αγορά αγαθών και υπηρεσιών, πρέπει να προέχει και επομένως να θέτει νέες απαιτήσεις για την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Εν προκειμένω, έχει ουσιώδη σημασία να δημιουργηθούν στενότερες σχέσεις μεταξύ του εκπαιδευτικού κόσμου και της εργοδοσίας, έτσι ώστε η κάθε πλευρά να αντιλαμβάνεται καλύτερα τις ανάγκες της άλλης. Παράλληλα, η βασισμένη στη γνώση κοινωνία γεννά νέες ανάγκες όσον αφορά την κοινωνική συνοχή, την ενεργό συμμετοχή του πολίτη και την προσωπική ολοκλήρωση, για την ικανοποίηση των οποίων η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι σε θέση να συμβάλλουν σημαντικά.

2.2.2. Καινοτομία και Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Η αλλαγή των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης συνιστά μια δυναμική διαδικασία που επιτελείται σε μεσοπρόθεσμο και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Ο προβληματισμός και οι μεταρρυθμίσεις, που έχουν ήδη δρομολογηθεί στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδεικνύουν ότι οι αρμόδιοι για θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, περιλαμβανομένων των κοινωνικών εταίρων, ενεργοποιούνται απέναντι στα προβλήματα με τα οποία είναι αντιμέτωποι. Έχουν αναλάβει να προσαρμόσουν τα συστήματα και τις προβλέψεις τους έτσι, ώστε να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις της κοινωνίας και της οικονομίας της γνώσης. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να σημειωθεί και να ληφθεί υπόψη, ότι τα κράτη μέλη έχουν διαφορετικά σημεία αφετηρίας και ότι οι αναλαμβανόμενες μεταρρυθμίσεις αντικατοπτρίζουν διαφορετικές εθνικές πραγματικότητες και προτεραιότητες. Οι διαθέσιμες εκθέσεις και δείκτες συντείνουν στο ίδιο συμπέρασμα : για να επιτευχθούν οι στόχοι στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, πρέπει να επιταχυνθεί ο ρυθμός των μεταρρυθμίσεων. Εξακολουθούν να υπάρχουν πάρα πολλές αδυναμίες που περιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξης στην Ένωση. Η κατάσταση καθίσταται ακόμα πιο ανησυχητική, εάν αναλογιστούμε ότι ο αντίκτυπος που θα έχουν οι μεταρρυθμίσεις στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν είναι άμεσος και ότι η προθεσμία του 2010 καταφθάνει με ταχύτητα.

Η ανάπτυξη των αναγκαίων ανθρώπινων πόρων στην Ελλάδα αποδεικνύεται εξαιρετικά περιορισμένη και σημαντικά πενιχρή, για να μπορέσει να στηρίξει την οικονομία της χώρας στη νέα εποχή του παγκόσμιου ανταγωνισμού, της τεχνολογίας και της πληροφορίας. Οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας επιβεβαιώνουν αυτήν την αδυναμία της χώρας να ανταποκριθεί στις συνθήκες του ανταγωνισμού, η οποία μεταφράζεται χρόνο με τον χρόνο με την όξυνση των προβλημάτων στο ισοζύγιο προϊόντων και υπηρεσιών της χώρας, που σημαίνει συνεχή μείωση της θέσης με όρους διεθνούς εμπορίου, δηλαδή συγκριτικά με άλλες χώρες χαμηλή παραγωγικότητα και απώλεια ανταγωνιστικότητας. Ο πίνακας της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας IMD του 2006²⁴ κατατάσσει την Ελλάδα στη 42^η θέση (από τις 61 χώρες που εξέτασε), ενώ η έκθεση WEF (παγκόσμιο οικονομικό φόρουμ) 2004²⁵ ταξινομεί την Ελλάδα στην 37^η θέση στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας (από 104 χώρες). Στην ταξινόμηση των υποδεικτών²⁶ η Ελλάδα βρίσκεται 38^η στην τεχνολογία (αποδίδοντας καλύτερα στην

²⁴ http://imd.ch/research/publications/wcy/competitiveness_scoreboard_2006.cfm

²⁵ <http://www.weforum.org>

²⁶ European Trend Chart on Innovation, Greece, 2004-2005 σελ. i.

καινοτομία παρά στην μεταφορά ICT και τεχνολογίας), γεγονός που καταδεικνύει ότι η τεχνολογία και η καινοτομία δεν είναι τα πιο αδύνατα²⁷ σημεία της ελληνικής απόδοσης της ανταγωνιστικότητας, αλλά σαφώς δεν είναι ικανοποιητικοί δείκτες για ένα μέλος της Ε.Ε.

Η οικονομική ανάπτυξη της σύγχρονης Ελλάδας έχει κυρίως βασιστεί στη μεταφορά της τεχνολογίας από στο εξωτερικό και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Το εκπαιδευτικό σύστημα επικεντρώθηκε στις μεταρρυθμίσεις της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για υψηλότερες αποδόσεις και όσον αφορά την ανώτατη εκπαίδευση, η έρευνα παραμένει στο 0,65% του ΑΕΠ, 70%, η οποία είναι χρηματοδοτούμενη από το δημόσιο (εθνικοί πόροι και ΕΕ)²⁸. Αυτό το πλαίσιο δεν παράγει ευνοϊκούς όρους για ενδογενή καινοτομία. Το σύστημα καινοτομίας είναι αρκετά απλό και μερικά από τα στοιχεία του είναι ακόμα σε ένα εμβρυικό στάδιο.

Οι ελληνικές δραστηριότητες παραγωγής γνώσης (έρευνα), εξουσιάζονται παραδοσιακά από τα Πανεπιστήμια (κοντά στο 50% της εθνικής προσπάθειας). Η εκπαιδευτική πολιτική του εποπτεύοντος υπουργείου²⁹, ασκεί έμμεση μόνο επίδραση στις ερευνητικές δραστηριότητες των πανεπιστημίων και τεχνολογικών ιδρυμάτων και εν ολίγοις, το σύστημα λειτουργεί «από κάτω προς τα πάνω», εξαρτώμενο από τις προσωπικές στρατηγικές των καθηγητών και των διαφόρων χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων από την Ε.Ε., βιομηχανίας ή υπουργείων. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος τεμαχισμού της έρευνας στα πανεπιστήμια και στην Ελλάδα εν γένει. Εν τούτοις, η καθιέρωση παράλληλων δομών στην κύρια πανεπιστημιακή διοίκηση για χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων, αν και επικρίνεται, δημιουργεί μια βάση για περαιτέρω ανάπτυξη. Εκτός από τα πανεπιστήμια, διάφορα δημόσια ερευνητικά κέντρα συμβάλλουν (περίπου 20%), στη συμμετοχή της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα επιστήμης αλλά μη δίνοντας τη δέουσα προσοχή στη «μετάφραση» της επιστημονικής τους γνώσης σε τεχνολογία. Τα πανεπιστήμια και τα κέντρα καταδεικνύουν υψηλή απόδοση στις δημοσιεύσεις ανά ερευνητή ή ανά ευρώ που ξοδεύεται στην Ε&ΤΑ, αλλά

²⁷ Στα αδύνατα σημεία περιλαμβάνονται οι μικρές, παραδοσιακές επιχειρήσεις με περιορισμένους τομείς αγοράς, οι επιχειρήσεις που δαπανούν πολύ λίγα χρήματα για έρευνα και τεχνολογία, τα πανεπιστήμια που αντιστέκονται στην ανάπτυξη θεσμικών συνδέσεων με τη βιομηχανία, η τεχνοφοβική συμπεριφορά μεγάλου μέρους του πληθυσμού, η αργή ανάπτυξη νέων τομέων όπως ICT, Biotech, ανανεώσιμη ενέργεια, έλλειψη τομέα καινοτομίας στην χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής κ.λ.π. Αντιθέτως, τα δυνατά της σημεία εστιάζονται στην «επιθετικότητα» των ερευνητών και στην επιτυχή αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων της Ε.Ε. για την Τ&Ε, στη συνειδητοποίηση της σημασίας και τις δυνατότητες της καινοτομίας, στη θετική στάση απέναντι στο επιχειρηματικό πνεύμα, η βελτίωση της μακροπρόθεσμης χάραξης για την καινοτομία κ.α.

²⁸ European Trend Chart on Innovation, Greece, 2004-2005 σελ. 1

²⁹ Η επιτυχία μερικών χωρών στη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για καινοτομία οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος σε μια συνειδητή πολιτική απόφαση να υιοθετηθεί μια στρατηγική μέθοδος για την καινοτομία, με τη συγκέντρωση της πολιτικής σε ένα βασικό πλαίσιο και την εξασφάλιση ότι, η εφαρμογή της είναι θέμα πολιτικής υψηλού επιπέδου (COM(2006)589).

οι παραπομπές ανά δείκτη δημοσιεύσεων, δεν επιβεβαιώνουν υψηλό επιστημονικό αντίκτυπο της διενεργηθείσας έρευνας ή μιας αποτελεσματικής δικτύωσης με αντίστοιχα ερευνητικά κέντρα του εξωτερικού³⁰.

Η μειονεξία αυτή, κατά τη γνώμη των ανθρώπων της οικονομίας, είναι αδύνατον να ξεπερασθεί, εάν δεν υπάρξει μία ριζοσπαστική αλλαγή του σημερινού σκηνικού εκπαίδευσης και δεν ανταγωνισθεί η Ελλάδα επί ίσοις όροις τα εκπαιδευτικά συστήματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών, -κυρίως των χωρών μελών της Ε.Ε., που είναι διαμορφωμένα έτσι, ώστε να επενδύουν σε ανθρώπινο δυναμικό. (Η Καθημερινή, 8/10/2005).

Η επιτάχυνση της προσαρμογής του εκπαιδευτικού συστήματος και συστήματος κατάρτισης στις απαιτήσεις γνώσης του επιχειρηματικού πνεύματος και του παγκόσμιου ανταγωνισμού, καθώς και η αντικατάσταση των παραδοσιακών επιχειρήσεων σε δυναμικές επιχειρήσεις νέας τεχνολογίας, είναι σημαντικές προκλήσεις για τη σημερινή δημόσια πολιτική. Και ενώ έχει τονιστεί η σημασία της καινοτομίας για την οικονομική ανάπτυξη, εντούτοις η πολιτική συζήτηση απέχει από την ενσωμάτωση της καινοτομίας ως ένα από τα κύρια συστατικά της οικονομικής ευμάρειας.

Η ευθύνη βαραίνει και την εκπαίδευση, εάν μεταξύ άλλων υπολογίσει κανείς ότι οι ελληνικές εξαγωγές χάνουν συνεχώς έδαφος στους νέους τομείς της τεχνολογίας, όπου εκεί άλλωστε, σημειώνεται τελευταίως και μια πλημμυρίδα εισαγωγών. Η έρευνα, για καινοτομίες που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα, που διευρύνουν ή επιταχύνουν την οικονομική δραστηριότητα, δεν είναι εφικτή όταν δεν υπάρχει η κατάλληλη υποδομή γνώσης και εξειδίκευσης. Οι χαμηλές δαπάνες για την εκπαίδευση, την έρευνα, τις νέες τεχνολογίες, ο αριθμός των ευρεσιτεχνιών και άλλοι διεθνείς δείκτες που τοποθετούν την Ελλάδα στις τελευταίες θέσεις, αντανακλούν το μείζον πρόβλημα της εκπαίδευσης και κατά βάθος της οικονομίας.

Οι προκλήσεις που εγείρονται για την Ελλάδα σήμερα θα μπορούσαν να εστιαστούν στα παρακάτω:

- Αντιστροφή της προτίμησης των νέων για γενική και τριτοβάθμια εκπαίδευση αντί της επαγγελματικής κατάρτισης (EEK).
- Αναβάθμιση της δημόσιας εικόνας και του κύρους της αρχικής όσο και της συνεχιζόμενης EEK και καθιέρωση συστημάτων διασφάλισης ποιότητας της.
- Διαρκής επιμόρφωση εκπαιδευτών κι εκπαιδευτικών.

---

³⁰ Towards the economy of knowledge, GSRT, Ministry of Development 2004

- Καθιέρωση μεθόδων και μέσων πιστοποίησης και αναγνώρισης των άτυπα αποκτηθέντων προσόντων και διασύνδεση της (άτυπης) συνεχιζόμενης εκπαίδευσης με τη σταδιοδρομία.
- Επαρκής τεκμηρίωση κάθε μεταρρύθμισης στην ΕΕΚ - Παγιοποίηση δομών - Συνεχής έλεγχος & αναθεώρηση.
- Προώθηση της εφαρμοσμένης έρευνας πάνω στην ΕΕΚ και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και σύνδεση της ΕΕΚ με τον κόσμο της εργασίας.
- Συστηματική αξιοποίηση της ευρωπαϊκής εμπειρίας και τεχνογνωσίας, διαθέσιμης από το Cedefop και αλλού.

Το μεγαλύτερο, όμως, πρόβλημα για την Ελλάδα, είναι ότι η μεγάλη πλειοψηφία των ειδικών, εντός και εκτός συνόρων, συμφωνούν ότι η στάθμη των υπηρεσιών που παρέχει το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα είναι σαφώς κατώτερη των προσδοκιών και κατώτερη των διεθνώς αποδεκτών στάνταρ (εννοούμε τον οικονομικά ανεπτυγμένο κόσμο). Η διαπίστωση αυτή αφορά όλο το φάσμα της εκπαίδευσης. Η ανεπάρκεια είναι καταφανής, από τον πρωταγωνιστικό ρόλο που παίζει επί σειρά ετών η λεγόμενη παραοικονομία, η οποία στην ουσία καλύπτει, (με επαχθείς όρους), την αυξημένη ζήτηση για εκπαίδευση, που δεν μπορεί να καλύψει η αποσαθρωμένη μηχανή της προσφοράς. Η δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην προκειμένη περίπτωση και η μονοπωλιακή κρατική ανώτατη εκπαίδευση, η οποία δεν τυγχάνει καμίας ουσιαστικής αναγνώρισης στην υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτελούν σημαντικότερους παράγοντες υπονόμησης της οικονομικής προοπτικής του τόπου. Γεγονός, που υπό τις παρούσες συνθήκες, δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών, να σχηματίσει το απαιτούμενο νέο ανθρώπινο κεφάλαιο, την ατμομηχανή των σύγχρονων οικονομιών.

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η εγκλωβισμένη σε παραδοσιακές δομές ελληνική εκπαίδευση δεν έχει άλλη επιλογή παρά να ακολουθήσει τα χνάρια της Ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, να δημιουργήσει τις προοπτικές εκείνες που θα την απαγκιστρώσουν από το τέλμα της στασιμότητας και θα την κάνουν ικανή να συμβαδίσει, ως ισότιμο μέλος, με τα άλλα Κ-Μ της Ένωσης προς την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων της.

2.3. Οικονομική και Πολιτική ολοκλήρωση μέσω της εισαγωγής καινοτομιών στην εκπαίδευση

Οι περισσότερες μελέτες για τις σύγχρονες διεργασίες στην ευρωπαϊκή εκπαίδευση στηρίζονται στην εξελικτική πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, ως διαδικασία μετάβασης από την οικονομική στην πολιτική σύγκλιση. Μέσα από τη μετάβαση αυτή θα εξεταστεί ο ρόλος των καινοτομιών στην εκπαίδευση στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης αποτελεί ένα από τα πλέον σημαντικά πολιτικά ζητήματα της εποχής μας πάνω στο οποίο γεννιούνται έντονοι προβληματισμοί. Στόχος της ανάλυσης και της ερμηνείας του πολυσύνθετου αυτού φαινομένου, είναι η αναζήτηση προοπτικής στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο αναπτύσσεται έντονος διάλογος σε όλα τα πεδία που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τις πολιτικές της Ε.Ε. Η Εκπαιδευτική πολιτική αναγορεύεται πλέον, ως ένα από τα σημαντικότερα πεδία προβληματισμού για την Ε.Ε. ιδιαίτερα μετά την έναρξη της εφαρμογής των προγραμμάτων για την εκπαίδευση. (Socrates, Leonardo Da Vinci).

Οι διατάξεις των συνθηκών της κοινότητας αποτελούν κατ' ουσία βάση για την ανάπτυξη μέτρων υπερεθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Ωστόσο, η πολιτική αυτή έχει ουσιαστικά προσδιοριστεί από τις παράγωγες δράσεις της κοινότητας, είτε αυτές είναι κανονισμοί, είτε οδηγίες, είτε αποφάσεις ή απλές γνώμες, και έχει υλοποιηθεί από τα διάφορα προγράμματα για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση. Οι δυνατότητες που προσφέρουν αυτά τα προγράμματα τείνουν να ορίζουν σε τελική ανάλυση, τη μορφή και το περιεχόμενο της εκπαιδευτικής πολιτικής της κοινότητας. (Moschonas A., 1998)

Τα νέα προγράμματα άρχισαν να εφαρμόζονται, τρία περίπου χρόνια μετά την υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχ (7/2/1992). Τα προγράμματα για την εκπαίδευση της Ε.Ε. έχουν στόχο την υλοποίηση των νομικών διατάξεων της συνθήκης που αφορούν τη γενική και την επαγγελματική εκπαίδευση.³¹ Η εκπαιδευτική πολιτική της Ε.Ε. εισέρχεται σε μία νέα φάση, η οποία χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία της αναπροσαρμογής, της εμβάθυνσης, της διεύρυνσης και της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας. Είναι χαρακτηριστική η εισαγωγή της Edith Cresson στο Γενικό Ενημερωτικό Οδηγό (Γ.Ε.Ο) του Socrates: «Το νέο στοιχείο του προγράμματος συνίσταται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι πρόκειται για ένα γενικό πρόγραμμα, το οποίο συγκεντρώνει όλες τις προηγούμενες δράσεις και δημιουργεί νέες(...) Το σύνολο

³¹ Συγκεκριμένα, των άρθρων 126 και 127. Συνθήκη για την Ε.Ε., 1992, σσ47-48.

του χώρου της εκπαίδευσης καλύπτεται από ένα φάσμα δράσεων, οι οποίες αναπτύσσονται από το 1995 έως το 1999»(Γρόλλιος, Γ. ,2003:13).

Η αλλαγή στο περιεχόμενο της εκπαιδευτικής πολιτικής συνίσταται στην εισαγωγή καινοτομιών στο περιεχόμενο των ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Ενώ, μέχρι το 1992 τα ευρωπαϊκά προγράμματα για την εκπαίδευση στόχευαν αποκλειστικά στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση από τότε και στο εξής, στρέφονται προς τη γενική εκπαίδευση. Το 1992 η γενική εκπαίδευση περιλαμβάνεται για πρώτη φορά σε καταστατικό κείμενο της Ε.Ε..

Παράλληλα ο μερικός χαρακτήρας των ευρωπαϊκών προγραμμάτων Commet, Erasmus, Force, αντικαταστάθηκε από τα ενοποιημένα προγράμματα όπως το Socrates, για τα οποία διατίθενται διπλάσιοι πόροι από αυτούς που δίνονταν για όλα τα προγράμματα μαζί» (Dent 1997:377).

Η Ε.Ε. τα τελευταία χρόνια καταβάλει σοβαρές προσπάθειες για τη δημιουργία μιας υπερεθνικής πολιτικής στην εκπαίδευση, στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αυτό έχει θεωρηθεί ως ένας παράγοντας, που συμβάλει στην εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς και στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας μέσα από καινοτόμες δράσεις, και προκειμένου να βελτιώσει η Ευρώπη τα επίπεδα διαβίωσης των πολιτών της, οφείλει να επιταχύνει την αύξηση του ρυθμού απασχόλησης και παραγωγικότητας μέσα από ένα ευρύ φάσμα μεταρρυθμιστικών πολιτικών, καθώς και ένα ευρύτερο μακροοικονομικό πλαίσιο, το οποίο θα υποστηρίζει όσο το δυνατόν περισσότερο την ανάπτυξη, τη ζήτηση και την απασχόληση. Η υψηλότερη ανάπτυξη και οι θέσεις εργασίας δεν επιτυγχάνονται με μεμονωμένες ενέργειες. Αντίθετα, εάν εφαρμοστούν ταυτόχρονα μια σειρά αλληλένδετων πρωτοβουλιών και διαρθρωτικών αλλαγών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα έχουν ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση του δυναμικού, που αδιαμφισβήτητα αυτή διαθέτει.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε ότι η Ε.Ε. έχοντας προχωρήσει στην αναθεώρηση, εμβάθυνση και αναδιάρθρωση της εκπαιδευτικής της πολιτικής, στοχεύει σε μία υπερεθνική εκπαιδευτική πολιτική. Σκοπός της παραμένει η ολοκλήρωση του οικονομικού και πολιτικού ευρωπαϊκού κεκτημένου μέσω της εισαγωγής καινοτομιών στην εκπαίδευση. Αυτό επιτυγχάνεται με τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα, ικανοποιητικά χρηματοδοτούμενα, τα οποία έχουν καθολική εφαρμογή σε όλα τα Κ-Μ, με σκοπό τη δημιουργία ενός ιδεώδους γύρω από την εκπαίδευση.

Αυτή η πολιτική της Ε.Ε. αποτελείται από δύο ανεξάρτητες συνιστώσες: την κοινωνική-οικονομική διάσταση της εκπαίδευσης, που ορίζεται από τις απαιτήσεις της

οικονομικής ολοκλήρωσης, και την πολιτισμική -πολιτική διάσταση της εκπαίδευσης, που ορίζεται από τις απαιτήσεις της πολιτικής ολοκλήρωσης. (Μοσχονάς Α, 2001)³²

2.3.3. Ευρωπαϊκά Προγράμματα: Οικονομική & Πολιτική Διάσταση. (Ο ρόλος των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων...).

Η εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς³³ συνδέεται με την πλήρη λειτουργία των τεσσάρων βασικών οικονομικών ελευθεριών που ορίζουν την οικονομική ολοκλήρωση. Οι ελευθερίες αυτές είναι: η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, κεφαλαίων, υπηρεσιών και προσώπων.

Η ελεύθερη κυκλοφορία και προσώπων στα πλαίσια της οικονομικής ολοκλήρωσης στην Ε.Ε. περιλαμβάνει την ελεύθερη κυκλοφορία εργατικού δυναμικού, ως προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς του συντελεστή «εργασία».

Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαίδευση γίνεται το μέσο για τη βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου και έτσι συμβάλλει στην ανύψωση της παραγωγικότητας εργασίας και στην ισχυροποίηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Αυτή η κοινωνική-οικονομική διάσταση της εκπαίδευσης είναι ουσιαστικά μια λειτουργία της οικονομικής ολοκλήρωσης, που επιβάλλει τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, ικανής να ανταποκριθεί στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. (Μοσχονάς Α, 2001)

Τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των παραπάνω αναγκών της Ε.Ε. με στόχο τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην εξαρτημένη απασχόληση, μέσα από τη δημιουργία αναγκαίων και ικανών συνθηκών για την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Εντούτοις, ένα από τα σημεία συμφόρησης που έχει διαπιστώσει η Ε.Ε., είναι και η ανεπαρκής χρηματοδότηση της εκπαίδευσης. Από την άποψη της πολιτικής, η ανεπαρκής χρηματοδότηση και η εξάρτηση από την κρατική χρηματοδότηση δεν έχουν ως μόνη συνέπεια τη σχετική ένδεια του τομέα της εκπαίδευσης. Οι συνέπειες

---

³² Από το συλλογικό τόμο Δημόπουλος Δ., Μπαλτάς Ν., Χασσιδ Ι., (2001) «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές»σελ 698

³³ Ο όρος ενιαία αγορά είναι ταυτόσημος με τον όρο εσωτερική αγορά όπως αυτός εξειδικεύεται στα άρθρα 3γ και 14 παρ 2 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της ΕΚ (στη συνέχεια Συνθ ΕΚ) καθώς και με τον παλαιότερο όρο κοινή αγορά. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές ως εσωτερική αγορά νοείται ένας χώρος «χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων».(Γ. Καρύδης Νομικό πλαίσιο της Ενιαίας αγοράς : Θεμελιώσεις Ελευθερίες από το συλλογικό τόμο Δημόπουλος Δ., Μπαλτάς Ν., Χασσιδ Ι., (2001) «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές»,)

διαφέρουν από τη μια χώρα στην άλλη και προσδιορίζονται από την αδυναμία προετοιμασίας των σπουδαστών για την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, τις δυσκολίες, όσον αφορά την προσέλκυση και τη διατήρηση ατόμων με υψηλά προσόντα κ.λ.π..

Έχοντας υπόψη την υπερβολικά μεγάλη διάρκεια σπουδών, τα υψηλά ποσοστά εγκατάλειψης των σπουδών καθώς και την ανεργία των πτυχιούχων, η αύξηση των επενδύσεων στο σημερινό σύστημα μπορεί να θεωρηθεί μη παραγωγική ή ακόμη και αντιπαραγωγική. Ωστόσο, η ανεπαρκής χρηματοδότηση σε συνδυασμό με την ακαμψία του συστήματος, είναι τόσο σοβαρό πρόβλημα σε ορισμένες χώρες, ώστε παρεμποδίζουν τη διαδικασία μεταρρύθμισης. Η αύξηση βέβαια της χρηματοδότησης δεν μπορεί να δικαιολογηθεί χωρίς αλλαγές σε βάθος, γιατί ακριβώς, αυτή η πραγματοποίηση των αλλαγών είναι η κύρια αιτιολόγηση και ο κύριος σκοπός των νέων επενδύσεων.

Στην παρούσα οικονομική και δημοσιονομική κατάσταση, τα επιχειρήματα υπέρ της «ουσιαστικής αύξησης» των επενδύσεων σε ανθρώπινους πόρους, την οποία επιζήτησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, είναι σοβαρότερα από ποτέ, ιδίως γιατί η αύξηση αυτή θα καθορίσει τη μελλοντική ανάπτυξη, καθώς και την κοινωνική συνοχή. Με βάση τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών για την περίοδο 2003-2005³⁴ και τις κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση, θα πρέπει να ληφθούν δραστικά μέτρα για την προώθηση των επενδύσεων στη γνώση, βελτιώνοντας μεταξύ άλλων την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Πέραν αυτού, οι δαπάνες σε ανθρώπινο κεφάλαιο δεν θα πρέπει να θεωρούνται κόστος, αλλά επένδυση. «Η απαραίτητη αύξηση των πόρων θα πρέπει να προέλθει από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα ταυτόχρονα, οι δε ρόλοι και ευθύνες μεταξύ των διαφόρων συντελεστών θα πρέπει να προσδιοριστούν με ακρίβεια, συνεκτιμωμένων των εθνικών συστημάτων και καταστάσεων. «Η απαιτούμενη αύξηση θα πρέπει να συνδυαστεί με αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων, συν τοις άλλοις, και με επικέντρωση των επενδύσεων σε τομείς που αποδίδουν υψηλότερη ποιότητα και συνάφεια, καλύτερα εκπαιδευτικά αποτελέσματα, καθώς και με επιδίωξη επενδύσεων που βασίζονται στις ανάγκες των ατόμων» (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 6905/3/04, REV 3 (el), EDUC 43, σ. 23).

Στην ενδιάμεση έκθεση του Συμβουλίου και της Επιτροπής για την εφαρμογή του λεπτομερούς προγράμματος των επακόλουθων εργασιών, σχετικά με τους στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ευρώπη, επισημαίνεται, ότι σε εθνικό

³⁴ Σύσταση του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 για τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών και της Κοινότητας (για την περίοδο 2003 έως 2005). Ε.Ε. L 195 της 1ης Αυγούστου 2003.

http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/comenius/index_en.html

επίπεδο θα πρέπει να υπάρξουν υψηλότερες δημόσιες επενδύσεις σε ορισμένους βασικούς τομείς, όπου στο πλαίσιο των υπαρχόντων δημοσιονομικών περιορισμών να μπορούν να γίνουν στοχοθετημένες αυξήσεις των δημόσιων επενδύσεων, μεγαλύτερη συνεισφορά του ιδιωτικού τομέα, ενώ σε κοινοτικό επίπεδο τα διαρθρωτικά ταμεία και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων θα πρέπει να κινητοποιηθούν περισσότερο, υπέρ της ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν περισσότερο τα μέσα αυτά για επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους που τέθηκαν με τη στρατηγική της Λισσαβόνας.

Παράλληλα με τον άξονα της οικονομικής ολοκλήρωσης αναπτύσσεται και η πολιτική ολοκλήρωση μέσα από την εισαγωγή πολιτισμικών και πολιτικών στοιχείων στα πλαίσια των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Η διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας συνδέεται με την πλήρη λειτουργία των βασικών πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών που ορίζουν την πολιτική ολοκλήρωση. Αυτά είναι τα παραδοσιακά αστικά δικαιώματα και ελευθερίες, όπως το δικαίωμα για ισότητα, δικαιοσύνη, ελεύθερη έκφραση και συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτική διαδικασία, ως προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πολιτικής κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό η εκπαίδευση γίνεται το μέσο για τη βελτίωση της ποιότητας του ατόμου, –ως ιδιώτη και ως πολίτη–, και της κοινωνίας, συμβάλλοντας έτσι στην ατομική ικανοποίηση και στην πολιτική αποτελεσματικότητα και σταθερότητα. (Μοσχονάς Α, 2001)

Η σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και πολιτικής ολοκλήρωσης, η οποία ορίζει την πολιτιστική-πολιτική διάσταση στην εκπαίδευση αποτελεί για την Ε.Ε. στόχο εισαγωγής της ευρωπαϊκής διάστασης στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο οι δράσεις μέσω προγραμμάτων της Ε.Ε. στοχεύουν στη γενική και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, που μαζί συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας «ευρωπαϊκής ταυτότητας».

Οι πεπεισμένοι ευρωπαίστες όπως ο Jean Monnet, συνηθίζουν να λένε ότι κτίζοντας την Ευρωπαϊκή Κοινότητα «δεν συνασπίζουμε κράτη, ενώνουμε ανθρώπους.»(Bull, of the EC-11,1988:7)

Παρά ταύτα, το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν προσελκύει ακόμα το απαιτούμενο ενδιαφέρον ούτε και την αμέριστη υποστήριξη των πολιτών της Ένωσης. Ακόμα και αν έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος, ιδίως χάρη στον αντίκτυπο των κοινοτικών δράσεων και προγραμμάτων στους τομείς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της νεολαίας, οι δημοσκοπήσεις επιβεβαιώνουν τακτικά την επιτακτική ανάγκη να

ενισχυθεί η ανθρωποκεντρική διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.³⁵ Το θέμα αυτό βρέθηκε στο επίκεντρο των εργασιών της συνέλευσης για το μέλλον της Ευρώπης, από τις κύριες φιλοδοξίες της οποίας ήταν να ταχθούν οι ευρωπαϊκοί λαοί αποφασιστικότερα υπέρ της ιδέας της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Το σχολείο έχει να παίξει ζωτικό ρόλο επιτρέποντας σε όλους να ενημερωθούν και να κατανοήσουν την έννοια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Όλα τα εκπαιδευτικά συστήματα θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε οι μαθητές τους να διαθέτουν μετά το πέρας των σπουδών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τις αναγκαίες γνώσεις και ικανότητες, που θα τους προετοιμάσουν στον ρόλο τους ως μελλοντικών πολιτών της Ευρώπης, πράγμα που συν τοις άλλοις, απαιτεί την εντατικότερη διδασκαλία ξένων γλωσσών σε όλα τα επίπεδα, καθώς και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών και στα διδακτικά προγράμματα της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

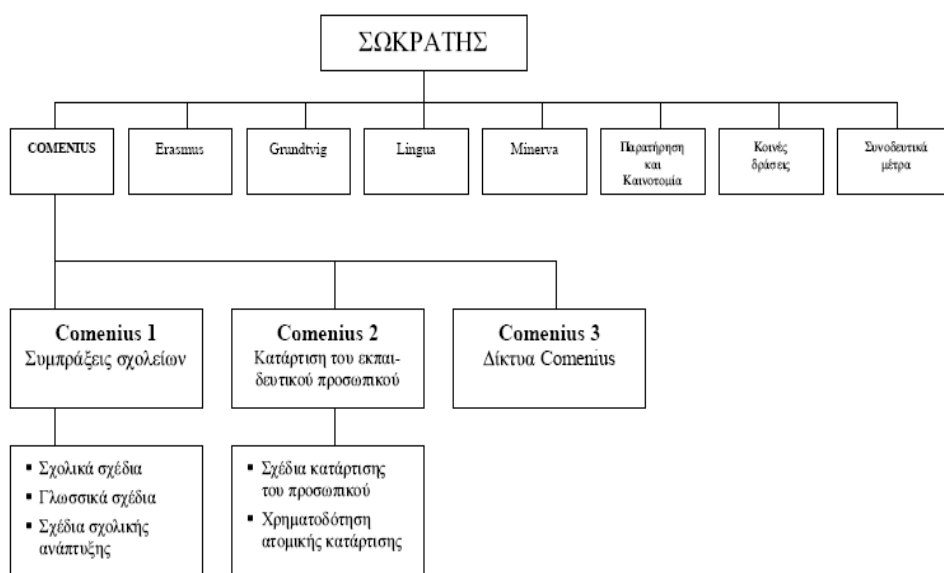
Ταυτόχρονα, οι δράσεις της Ε.Ε. στον τομέα της πολιτικής ολοκλήρωσης μέσα από τη διαμόρφωση μιας «ευρωπαϊκής ταυτότητας» και κατ' επέκταση μέσα από το σχηματισμό μιας ευρωπαϊκής κοινωνίας, είναι αμφιλεγόμενη, καθώς επηρεάζει και επηρεάζεται από ζητήματα πολιτισμού, ταυτότητας και πολιτικής οργάνωσης.

---

³⁵ «Η κοινή γνώμη στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Ευρωβαρόμετρο 59 (Ιούνιος 2003). Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Τύπος και Επικοινωνία.

3. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΩΚΡΑΤΗΣ: ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΗ ΔΡΑΣΗ COMENIUS

Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Σωκράτης είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που στοχεύει στην προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης και στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης ενθαρρύνοντας παράλληλα τη συνεργασία και την κινητικότητα μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών. Το πρόγραμμα Σωκράτης είναι ένα πολύπλευρο πρόγραμμα καθώς στοχεύει σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης από τους μαθητές των νηπιαγωγείων έως ενήλικες μαθητές κάθε κατηγορίας στις χώρες που συμμετέχουν.

Εικόνα 1: Η δομή του προγράμματος Σωκράτης

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Κυριότεροι στόχοι του Προγράμματος είναι:

- Η ενίσχυση της Ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση και η διευκόλυνση της ευρείας διακρατικής πρόσβασης σε εκπαιδευτικούς πόρους στην Ευρώπη.
- Η προαγωγή της ποσοτικής και ποιοτικής βελτίωσης του επιπέδου γνώσης των γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως των λιγότερο διαδεδωμένων και των λιγότερο διδασκόμενων.
- Η προαγωγή της συνεργασίας και της κινητικότητας στον τομέα της εκπαίδευσης, ιδίως μέσω ανταλλαγών μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, μέσω προώθησης της

ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και μέσω βελτιώσεων στο σύστημα αναγνώρισης ακαδημαϊκών τίτλων και περιόδων σπουδών.

- Η ενθάρρυνση καινοτομιών στην ανάπτυξη διδακτικών πρακτικών και υλικών και διερεύνηση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική.

Η εφαρμογή αυτών των στόχων σε ευρωπαϊκό επίπεδο συμπληρώνει τις πολιτικές που διεξάγουν τα κράτη μέλη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φροντίζει, ώστε αυτές οι ενέργειες του προγράμματος να είναι συνεπείς με τις άλλες ενέργειες και πολιτικές της Κοινότητας.

Φορείς υλοποίησης και διαχείρισης του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και Επιτροπή Σωκράτης, οι εθνικές αρχές, οι εθνικές μονάδες συντονισμού και το γραφείο τεχνικής υποστήριξης σε κοινοτικό επίπεδο.

Στα πλαίσια διαφορετικών ενεργειών του Προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ δίνεται η δυνατότητα στους εμπλεκόμενους στην εκπαίδευση, να αποκομίσουν πολλαπλά οφέλη, συμβατά με τους γενικότερους και επί μέρους στόχους του.

Η ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ και η ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ στα εκπαιδευτικά συστήματα και τις εκπαιδευτικές πολιτικές συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας των εκπαιδευτικών συστημάτων, καθώς και στην προώθηση της διαδικασίας εκπαιδευτικών καινοτομιών στην Ευρώπη. Ενισχύει οικονομικά τα δίκτυα EYPYΔΙΚΗ, NARIC, και ARION.

Οι κοινές ενέργειες συνδέουν το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ με άλλα κοινοτικά προγράμματα (LEONARDO DA VINCI, NEOΛΑΙΑ).

Τα συνοδευτικά μέτρα υποστηρίζουν πρωτοβουλίες, που συμβάλλουν στην επίτευξη των γενικών στόχων του Προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ, όπως δραστηριότητες ευαισθητοποίησης και πληροφόρησης, δραστηριότητες διάδοσης και κατάρτισης.

Το πρώτο στάδιο εφαρμογής του Προγράμματος είχε διάρκεια πέντε χρόνια (1995-1999) και σήμερα το πρόγραμμα έχει μπει στη δεύτερη φάση που διαρκεί επτά χρόνια (2000-2006).

Στο πρόγραμμα συμμετέχουν τα 25 Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι τρεις χώρες ΕΖΕΣ/ΕΟΧ και οι υποψήφιες χώρες: Βουλγαρία, Ρουμανία και Τσεχία. Ο προϋπολογισμός του έργου είναι 1850 εκατομμύρια Euro για διάρκεια επτά ετών.

Το πρόγραμμα προβλέπει δύο κύρια είδη ενεργειών:

- α) Ενέργειες στα τρία βασικά στάδια της εκπαίδευσης (σχολική, τριτοβάθμια και εκπαίδευση ενηλίκων)

β) Ενέργειες που αφορούν εγκάρσια μέτρα σε τομείς όπως οι γλώσσες, οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών, οι ανταλλαγές πληροφοριών, η καινοτομία, η διάδοση των αποτελεσμάτων, οι κοινές δράσεις και η αξιολόγηση του προγράμματος.

Το πρόγραμμα Σωκράτης έχει στόχο να υποστηρίξει τις διεθνικές δράσεις που προβλέπονται στα διάφορα κεφάλαια του προγράμματος και περιλαμβάνει 8 δράσεις μία από τις οποίες είναι και το πρόγραμμα Comenius.

Στην παρούσα εργασία θα αναλυθούν και θα αξιολογηθούν οι ενέργειες του προγράμματος που εισάγουν καινοτομίες στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και συγκεκριμένα την ενέργεια Comenius.

3.1. Υποπρόγραμμα Comenius -Σχολική Εκπαίδευση

Το Comenius είναι μέρος του προγράμματος Σωκράτης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, απευθύνεται στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και αναπτύσσεται με τρεις δράσεις. Η πρώτη, προωθεί τις συμπράξεις μεταξύ των σχολικών ιδρυμάτων για την εκπόνηση ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών σχεδίων, συμπεριλαμβανομένων των ανταλλαγών και των επισκέψεων εκπαιδευτικών. Η δεύτερη, αφορά την επιμόρφωση εκπαιδευτικού προσωπικού με σεμινάρια και κύκλους μαθημάτων. Η τρίτη δράση Comenius, ενθαρρύνει τη δικτύωση σχεδίων, τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος, με στόχο την προαγωγή της ευρωπαϊκής συνεργασίας και των καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση.

Βασικός στόχος του προγράμματος είναι να εφαρμόσει μία ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, συμπληρωματική με τις ενέργειες των κρατών μελών, με στόχο την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ τους στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης.

Ειδικότεροι στόχοι του Comenius είναι η βελτίωση της ποιότητας της σχολικής εκπαίδευσης, η ενίσχυση της Ευρωπαϊκής διάστασης στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μέσω διακρατικής συνεργασίας μεταξύ σχολικών ιδρυμάτων, η προαγωγή της εκμάθησης γλωσσών και η διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση. Το Comenius ενισχύει την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση κάθε επιπέδου με την παροχή ευρείας διακρατικής πρόσβασης στους εκπαιδευτικούς πόρους στην Ευρώπη και με παράλληλη προώθηση της ισότητας ευκαιριών σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα προωθεί την ποιοτική και ποσοτική βελτίωση της γνώσης των γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως των λιγότερο

διαδεδομένων και λιγότερο διδασκόμενων, ώστε να ενισχυθεί η κατανόηση και η αλληλεγγύη μεταξύ των λαών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η προώθηση της διαπολιτισμικής διάστασης της παιδείας καθώς προάγει τη συνεργασία και την κινητικότητα στον τομέα της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα με την:

- ενθάρρυνση των ανταλλαγών μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων,
- προώθηση της ανοικτής και εξ αποστάσεως μάθησης,
- ενθάρρυνση βελτιώσεων όσον αφορά την αναγνώριση των πτυχίων και των περιόδων σπουδών,
- ανάπτυξη της ανταλλαγής πληροφοριών και τη συμβολή στην άρση των σχετικών εμποδίων,
- ενθάρρυνση των καινοτομιών στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών πρακτικών και υλικών, συμπεριλαμβανομένης, όπου ενδείκνυται, της χρησιμοποίησης νέων τεχνολογιών, και διερεύνηση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της εκπαίδευσης.

Η δράση COMENIUS εστιάζει από την προσχολική ηλικία έως τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και απευθύνεται σε όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας: μαθητές, εκπαιδευτικό προσωπικό, τοπικές αρχές, ενώσεις γονέων, μη κυβερνητικές οργανώσεις. Υποστηρίζει τις σχολικές συνεργασίες, τα έργα για την κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού και τα δίκτυα σχολικής εκπαίδευσης. Στοχεύει, έτσι, να βελτιώσει την ποιότητα της διδασκαλίας, να ενισχύσει την ευρωπαϊκή διάστασή στην εκπαίδευση και να ενθαρρύνει την εκμάθηση γλωσσών και την κινητικότητα. Η δράση, επίσης, ενισχύει την πολυπολιτισμικότητα και υποστηρίζει τις μειονότητες που αντιμετωπίζουν το κοινωνικό αποκλεισμό.

Η Δράση Comenius 1 περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις

3.1.1. Comenius 1 Συμπράξεις σχολικών ιδρυμάτων για την ανάπτυξη ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών σχεδίων

Η ενέργεια COMENIUS 1 συμβάλλει στην επίτευξη των γενικών στόχων του COMENIUS ενισχύοντας διακρατικές συμπράξεις σχολικών ιδρυμάτων. Κάθε σύμπραξη υλοποιεί ένα σχέδιο διακρατικής συνεργασίας στο πλαίσιο του Σχεδίου COMENIUS κάθε συμμετέχοντος σχολικού ιδρύματος.

Στα πλαίσια της δράσης αυτής, τα σχολικά ιδρύματα έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν αίτηση για οικονομική ενίσχυση σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες σχεδίων.

A) Σχέδια Comenius για σχολικά ιδρύματα

B) Σχέδια Comenius για εκμάθηση γλωσσών

Γ) Σχέδια Comenius για ανάπτυξη σχολικών ιδρυμάτων

Τα Σχολικά Σχέδια προάγουν την ευρωπαϊκή συνεργασία μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών από διάφορες χώρες. Η συνεργασία προσφέρει στους συμμετέχοντες την ευκαιρία να γνωρίσουν ο ένας τη χώρα του άλλου, να διερευνήσουν τις διάφορες πολιτισμικές παραμέτρους, αλλά και τον τρόπο σκέψης και ζωής, και να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τη διαφορετικότητα. Τα σχολικά σχέδια προκαλούν την παραδοσιακή μάθηση και διδασκαλία, εισάγοντας νέους και δημιουργικούς τρόπους αντιμετώπισης των μαθημάτων του σχολικού προγράμματος.

Ο σκοπός των γλωσσικών σχεδίων είναι να αναβαθμιστεί το ενδιαφέρον των μαθητών και να βελτιωθεί η ικανότητα επικοινωνίας τους σε ξένες γλώσσες, πράγμα που μπορεί να επιτευχθεί όχι με την παραδοσιακή διδασκαλία αυτή καθαυτή, αλλά μέσω της συνεργασίας επί ενός θέματος κοινού ενδιαφέροντος, με νέους από άλλη χώρα. Οι δραστηριότητες στα πλαίσια των γλωσσικών σχεδίων εντάσσονται στο κανονικό πρόγραμμα σπουδών των μαθητών. Τα σχέδια αυτά περιλαμβάνουν αμοιβαία ανταλλαγή 10 τουλάχιστον μαθητών, ηλικίας 12 ετών και άνω, οι οποίοι επισκέπτονται το ξένο σχολείο για περίοδο 14 τουλάχιστον ημερών.

Τα Σχέδια Σχολικής Ανάπτυξης αφορούν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ως θεσμούς. Τα σχέδια αυτά αποσκοπούν στη βελτίωση της σχολικής διαχείρισης και των παιδαγωγικών προσεγγίσεων, και δίνουν τη δυνατότητα στη διεύθυνση και το διδακτικό προσωπικό να ανταλλάξουν εμπειρίες για προβλήματα και ανάγκες που έχουν επισημανθεί από κοινού. Τα σχέδια αυτού του τύπου μπορούν να επικεντρωθούν, είτε σε διοικητικά, είτε σε παιδαγωγικά θέματα

	Σχολικά σχέδια	Γλωσσικά σχέδια	Σχέδια Σχολικής ανάπτυξης
Μαθητοκεντρικά	X	X	
Με επίκεντρο τα σχολικά ιδρύματα			X
Διμερείς συμπράξεις		X	
Πολυεταιρικές συμπράξεις	X		X
Διάρκεια	Τουλάχιστον 3 συνεχή έτη	Κανονικά ενός έτους	Τουλάχιστον 3 συνεχή έτη
Με έμφαση στη γλώσσα		X	
Ενταγμένα στο σχολικό πρόγραμμα	X	X	
Διεπιστημονικά	X	X	

Πίνακας1 Επισκόπηση σχεδίων Comenius I- Κατηγορίες υποστηριζόμενων σχεδίων

Πηγή: Ε.Ε.

Η Δράση αυτή έχει ως στόχο:

- -την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων
- -την προτροπή επαφών μεταξύ μαθητών διαφορετικών χωρών
- -την προώθηση της Ευρωπαϊκής Διάστασης στην Εκπαίδευση
- -την προτροπή για κινητικότητα εκπαιδευτικών
- -τη βελτίωση της γνώσης του πολιτισμού και των γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα Σχέδια Comenius, μεταξύ άλλων, προάγουν τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση. Μαθητές και εκπαιδευτικοί έρχονται σε επαφή με άλλους πολιτισμούς και τρόπους ζωής. Η συνεργασία με άλλα σχολεία της Ευρώπης ενισχύει την Ευρωπαϊκή διάσταση στην Εκπαίδευση μέσα από το καθημερινό πρόγραμμα του σχολείου. Δίνει τη δυνατότητα στους πολίτες και ειδικότερα στους νέους, να βρουν την ταυτότητα τους και να εκτιμήσουν τις ιδιαιτερότητές τους μέσα στην πολυπολιτισμική Ευρώπη.

Αποσκοπούν, επίσης, στην ανάπτυξη και διάδοση μεθόδων καταπολέμησης του εκπαιδευτικού αποκλεισμού και της σχολικής αποτυχίας, στην ενσωμάτωση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε όλους τους εκπαιδευτικούς τομείς, στην προαγωγή της

χρήσης των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στη σχολική εκπαίδευση και στην κατάρτιση του προσωπικού. Τα σχέδια αυτά, αφορούν τη συνεργασία τουλάχιστον τριών σχολικών ιδρυμάτων σε θέματα σχετικά με τη διοίκηση και τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις. Το διευθυντικό και διδακτικό προσωπικό των σχολικών ιδρυμάτων ανταλλάσσει εμπειρίες και πληροφορίες, αναπτύσσουν από κοινού μεθόδους και προσεγγίσεις για την κάλυψη των αναγκών τους, και υλοποιούν αποτελεσματικές οργανωτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις.

Ιδιαίτερος σημαντική θεωρείται η διακρατική κινητικότητα, τόσο των εκπαιδευτικών, όσο και των μαθητών, η οποία στηρίζεται και ενισχύεται οικονομικά κατά την εκπόνηση των εκπαιδευτικών σχεδίων, στα πλαίσια των ενεργειών του Προγράμματος COMENIUS.

Τα σχέδια COMENIUS για σχολικά ιδρύματα εστιάζονται κυρίως στη διαδικασία της συνεργασίας, κατά την υλοποίησή τους από κοινού με εταίρους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Στα αποτελέσματα περιλαμβάνονται συνήθως φυλλάδια, αντικείμενα, καλλιτεχνικές παραστάσεις, ιστοχώροι, CD Roms, κ.λ.π.).

Εξαιρετικά σημαντική κατά την εκπόνηση ενός σχεδίου είναι η συμμετοχή όλου του σχολείου. Τα εκπαιδευτικά σχέδια πρέπει να ενσωματώνονται στις συνήθεις δραστηριότητες του σχολείου, να διεξάγονται στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος, να περιλαμβάνουν ομάδες από περισσότερες τάξεις και να έχουν τον ευρύτερο δυνατό αντίκτυπο στο σχολικό ίδρυμα.

Στο πρόγραμμα μπορούν να συμμετέχουν:

1. Παιδικοί σταθμοί, Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Σχολεία ειδικής αγωγής, Λύκεια όλων των τύπων (Γενικά Λύκεια, Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές, Εκκλησιαστικά, Μουσικά, Αθλητικά Λύκεια), Δημόσια και Ιδιωτικά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)

2. Σχολές Μαθητείας του ΟΑΕΔ.

3. Σχολεία σε νοσοκομεία του Υπ. Υγείας Πρόνοιας και σχολεία σε φυλακές του Υπ. Δικαιοσύνης

4. Σχολές Τουριστικών Επαγγελμάτων του ΕΟΤ

5. Ωδεία των Δήμων.

Τρόπος οργάνωσης σχεδίων

1. Χαρακτηριστικά των συμπράξεων

Στα σχέδια COMENIUS για σχολικά ιδρύματα και στα σχέδια COMENIUS για ανάπτυξη σχολικών ιδρυμάτων, η σύμπραξη πρέπει να αποτελείται από σχολικά ιδρύματα τριών τουλάχιστον χωρών, που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Το βέλτιστο μέγεθος της σύμπραξης εξαρτάται από τη φύση του σχεδίου και, ως εκ τούτου, δεν τίθεται ανώτατο όριο αριθμού σχολικών ιδρυμάτων.

Στα σχέδια COMENIUS για εκμάθηση γλωσσών, οι συμπράξεις αποτελούνται από δύο σχολικά ιδρύματα, καθένα από τα οποία προέρχεται από μία χώρα που συμμετέχει στο πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Με τον τρόπο αυτό διευκολύνεται σε κάθε σχολικό ίδρυμα η διδασκαλία της γλώσσας του εταίρου ιδρύματος. Και στις τρεις κατηγορίες σχεδίων, στη σύμπραξη είναι πάντα απαραίτητη η συμμετοχή ενός τουλάχιστον σχολικού ιδρύματος από κράτος μέλος της Ε.Ε..

Οι συμμετέχοντες οργανισμοί αποφασίζουν από κοινού ποιός θα αναλάβει το ρόλο του "συντονιστή του σχεδίου", ποιός δηλαδή θα είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό του σχεδίου από άποψη περιεχομένου και διαχείρισης. Ο συντονιστής συναποφασίζει με τους εταίρους για τον παιδαγωγικό προσανατολισμό του σχεδίου, παρακολουθεί την υλοποίησή του από όλα τα συμμετέχοντα ιδρύματα και λειτουργεί ως κεντρικό σημείο επαφής.

2. Διάρκεια σχεδίων

Τα σχέδια COMENIUS για σχολικά ιδρύματα και τα σχέδια COMENIUS για ανάπτυξη σχολικών ιδρυμάτων χρηματοδοτούνται για περίοδο μέγιστης διάρκειας τριών συνεχών σχολικών ετών.

Όσον αφορά τα σχέδια COMENIUS για εκμάθηση γλωσσών, η διάρκεια είναι κανονικά ένα σχολικό έτος. Σε περίπτωση κατά την οποία είναι ανέφικτη η διοργάνωση και των δύο ανταλλαγών στη διάρκεια του ίδιου σχολικού έτους, η περίοδος δραστηριότητας μπορεί να παραταθεί σε δύο συνεχή σχολικά έτη.

3. Επιλέξιμες δραστηριότητες

Οι δραστηριότητες για τις οποίες μπορούν να υποβάλουν υποψηφιότητα για οικονομική ενίσχυση τα σχολικά ιδρύματα είναι οι ακόλουθες:

- Εργασίες στο πλαίσιο του σχεδίου, που πραγματοποιούνται από μαθητές και προσωπικό σχολικών ιδρυμάτων, όπως:
  - Σύνταξη και έκδοση φυλλαδίων και άλλου υλικού τεκμηρίωσης σχετικά με τις δραστηριότητες συνεργασίας και το θέμα του σχεδίου κ.λπ.

- Ανταλλαγή εμπειριών και ορθών πρακτικών, ανταλλαγή, ανάπτυξη και δοκιμή διδακτικού υλικού κ.λπ.
- Κατασκευή τεχνικών αντικειμένων, σχεδίων και καλλιτεχνικών αντικειμένων.
- Χρήση και παραγωγή υλικού των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας (π.χ. ιστοσελίδες, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, βιντεοδιασκέψεις).
- Επιτόπια εργασία, έρευνα σχετικά με το σχέδιο κ.λπ.
- Παραστάσεις (π.χ. θεατρικών έργων, μουσικών έργων κ.λπ.).
- Γλωσσική προετοιμασία προσωπικού και μαθητών: η παρεχόμενη γλωσσική προετοιμασία πρέπει να είναι επαρκής, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι συμμετέχοντες σε δραστηριότητες διακρατικής κινητικότητας θα διαθέτουν τις αναγκαίες δεξιότητες στη γλώσσα ή τις γλώσσες διδασκαλίας του ιδρύματος υποδοχής.
- Συνεργασία με άλλα σχέδια σε συναφή γνωστικά πεδία (συμπεριλαμβανομένων και των δικτύων COMENIUS 3, βλ. κατωτέρω), ανταλλαγή εμπειριών με άλλα σχολικά ιδρύματα της περιοχής κ.λπ.
- Δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης.
- Διάδοση εμπειριών και αποτελεσμάτων του σχεδίου.
- Διακρατική κινητικότητα εκπαιδευτικού προσωπικού και μαθητών.

3.1.2. Comenius 2 Επιμόρφωση Εκπαιδευτικού Προσωπικού

Η Δράση Comenius 2 Κατάρτιση Εκπαιδευτικού Προσωπικού Σχολικών Ιδρυμάτων, συμβάλλει στην επίτευξη των γενικών στόχων του Comenius, μέσω της υποστήριξης των ακόλουθων δράσεων:

- COMENIUS 2.1: Ευρωπαϊκά Σχέδια Συνεργασίας για την Κατάρτιση Εκπαιδευτικού Προσωπικού Σχολικών Ιδρυμάτων.
- COMENIUS 2.2: Ατομικές Υποτροφίες Κατάρτισης.

Στόχος του Comenius 2 είναι:

α) ενίσχυση διακρατικών σχεδίων συνεργασίας (Κεντρική δράση Comenius 2.1) μεταξύ επιλέξιμων οργανισμών, προερχομένων από τουλάχιστον τρεις συμμετέχουσες χώρες, με στόχο τη βελτίωση της κατάρτισης των διδασκόντων και του προσωπικού, που απασχολείται στη σχολική εκπαίδευση και την ανάπτυξη στρατηγικών για τη βελτίωση

της ποιότητας της διδασκαλίας και της μάθησης. Η αξιολόγηση και η επιλογή των προτάσεων για τη δράση αυτή γίνεται από την Ε.Ε. και,

β) ενίσχυση δραστηριοτήτων ατομικής κινητικότητας (Αποκεντρωμένη δράση Comenius 2.2), όσων αποσκοπούν στην προώθηση της επαγγελματικής εξέλιξης όλων των κατηγοριών εργαζομένων, που απασχολούνται στην σχολική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, υποστηρίζονται: α) Ατομικές Οικονομικές Ενισχύσεις για Αρχική Κατάρτιση Εκπαιδευτικού Προσωπικού β) Άσκηση Βοηθών Μελλοντικών Καθηγητών Ξένων Γλωσσών γ) Ατομικές Οικονομικές Ενισχύσεις Ενδοϋπηρεσιακής Κατάρτισης.

Η ενέργεια αυτή αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας της διδακτικής διαδικασίας και στην ενίσχυση της Ευρωπαϊκής διάστασης. Στοχεύει, επίσης, στην προώθηση της ποιοτικής διδασκαλίας των γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην προώθηση της διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης στη σχολική εκπαίδευση στην Ευρώπη.

Αναπτύσσονται προγράμματα σπουδών για κατάρτιση διδασκόντων, από συνεργαζόμενα ιδρύματα εκπαίδευσης διδασκόντων, για κινητικότητα μαθητευομένων καθηγητών και για σχέδια ανάπτυξης διδακτικών στρατηγικών μεθόδων και υλικών για συγκεκριμένες ομάδες εκπαιδευομένων. Τα προγράμματα σπουδών που προσφέρονται κατόπιν ποιοτικού ελέγχου, συμπεριλαμβάνονται στο Ευρετήριο COMENIUS, στο οποίο πρέπει να ανατρέξουν οι ενδιαφερόμενοι για επιμόρφωση. Στα πλαίσια της ενέργειας αυτής, χορηγούνται ατομικές υποτροφίες κατάρτισης σε διδάσκοντες και λοιπές κατηγορίες προσωπικού, που απασχολείται στον τομέα της εκπαίδευσης για ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση διάρκειας 1-4 εβδομάδων, καθώς και σε μελλοντικούς καθηγητές ξένων γλωσσών για περίοδο άσκησης 3-8 μηνών.

Η αξιολόγηση και επιλογή των αιτήσεων για συμμετοχή στη δράση αυτή, γίνεται από τον Εθνικό Φορέα της κάθε χώρας. Οι δραστηριότητες επιμόρφωσης καλύπτουν τις πιο κάτω φάσεις και πτυχές της επαγγελματικής εξέλιξης του εκπαιδευτικού προσωπικού:

	Επιλέξιμα άτομα	Κατηγορία δραστηριότητας κατάρτισης	Περίοδος παραμονής σε άλλη χώρα	Συνήθης υποτροφία σε ευρώ
A	Μαθητευόμενοι καθηγητές (ανεξαρτήτως γνωστικού αντικειμένου)	Αρχική κατάρτιση διδασκόντων	1-10 εβδομάδες	500
B	Μελλοντικοί καθηγητές ξένων γλωσσών	Περίοδος άσκησης καθηγητών γλωσσών COMENIUS	3-8 μήνες	Ποικίλλει ανάλογα με το διάστημα παραμονής και τη χώρα υποδοχής
Γ	Διδάσκοντες οποιουδήποτε γνωστικού αντικειμένου και λοιπές κατηγορίες προσωπικού που απασχολείται στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης	Προγράμματα ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης (ενδεχομένως και τοποθέτηση σε εμπορικές ή βιομηχανικές επιχειρήσεις)	1-4 εβδομάδες (καθηγητές γλωσσών 2-4 εβδομάδες)	500-1500
Πίνακας 2: Κατηγορίες υποστηριζόμενων σχεδίων Comenius 2 Πηγή: ΙΚΥ				

3.1.3. **Comenius 3 Θεματικά Δίκτυα**

Η ενέργεια Comenius 3 ενθαρρύνει τη δικτύωση σχεδίων Comenius, τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος, με στόχο την προαγωγή της ευρωπαϊκής συνεργασίας και των καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση, σε διάφορους θεματικούς τομείς. Ο συντονισμός των δικτύων αναλαμβάνεται από ιδρύματα με ισχυρή οργανωτική βάση

Τα δίκτυα αυτά αποτελούν βάση για την ενίσχυση της συνεργασίας ατόμων και ιδρυμάτων, που συμμετέχουν στην ενέργεια Comenius 3, καθώς και για τη διατήρηση και εδραίωση της ευρωπαϊκής συνεργασίας, μετά το πέρας της κοινοτικής οικονομικής ενίσχυσης των συγκεκριμένων σχεδίων. Παράλληλα, αποτελούν μια ενέργεια κοινού

προβληματισμού και συνεργασίας, (υπερεθνικότητα), προκειμένου να εντοπισθούν και να προαχθούν καινοτομίες και βέλτιστες πρακτικές στους διάφορους θεματικούς τομείς.

Προκειμένου να είναι επιλέξιμες για οικονομική ενίσχυση οι συμπράξεις, που προτείνουν τη δημιουργία δικτύων, πρέπει να περιλαμβάνουν μεταξύ των εταίρων τους τουλάχιστον έναν οργανισμό από έξι διαφορετικές χώρες, οι οποίες συμμετέχουν στο πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Στα δίκτυα θα συμμετέχουν κυρίως εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα οποία επί του παρόντος είναι εταίροι σχεδίων στο πλαίσιο της ενέργειας Comenius 1 ή Comenius 2, έχουν ολοκληρώσει τέτοιου είδους σχέδια ή ασχολούνται με την εκπόνηση νέων σχεδίων στο πλαίσιο μίας εκ των δύο ανωτέρω ενεργειών ή και των δύο. Το έργο τους θα εμπλουτισθεί περαιτέρω από άλλους οργανισμούς με μεγάλη πείρα στο συγκεκριμένο τομέα. Μπορούν να συμμετάσχουν επίσης και ειδικοί σε εκπαιδευτικά θέματα, καθώς και αρμόδιοι λήψης αποφάσεων, οι οποίοι συμμετέχουν σε επισκέψεις μελέτης ΑΡΙΩΝ στο πλαίσιο του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ.

Ο συντονισμός των δικτύων Comenius πρέπει να αναλαμβάνεται από ιδρύματα με ισχυρή οργανωτική βάση. Για το λόγο αυτό, η Επιτροπή θεωρεί προτιμότερο ο συντονιστικός ρόλος να μην ασκείται κατά κανόνα από σχολικά ιδρύματα, αλλά από δημόσιες αρχές, ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδρύματα κατάρτισης εκπαιδευτικών, ερευνητικά κέντρα κ.λπ.

Η Ε.Ε. χρηματοδοτεί τη δημιουργία δικτύων στα πλαίσια της Δράσης Comenius 3, η οποία αποβλέπει στη διασύνδεση όλων, σχεδίων ή ιδρυμάτων, που συμμετέχουν ή έχουν συμμετάσχει στις δράσεις Comenius 1 ή Comenius 2. Αυτή η δράση έχει ως στόχο να σταθεροποιήσει, να συνδυάσει και να διευρύνει τα θετικά επιτεύγματα και τις καινοτόμους πρακτικές, να διαδώσει τις ιδέες και τα θετικά αποτελέσματα, να προσδώσει διαρκές αποτέλεσμα στα σχέδια. Η διαχείριση της Δράσης Comenius 3 γίνεται κεντρικά από την Ε.Ε.

Επιλέξιμες δραστηριότητες

Στις δραστηριότητες, οι οποίες πραγματοποιούνται από τα δίκτυα και για τις οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθεί η επιχορήγηση, κατά κανόνα περιλαμβάνονται:

- Δραστηριότητες, οι οποίες διευκολύνουν και ενισχύουν την ευρωπαϊκή συνεργασία, όπως ανταλλαγή πληροφοριών, κατάρτιση συντονιστών σχεδίων, προώθηση νέων σχεδίων, διάδοση αποτελεσμάτων και ορθής πρακτικής.
- Δραστηριότητες, οι οποίες προάγουν τις εκπαιδευτικές καινοτομίες και την ορθή πρακτική στο συγκεκριμένο θεματικό τομέα, όπως συγκριτικές αναλύσεις,

περιπτωσιολογικές μελέτες, διατύπωση συστάσεων και διοργάνωση ομάδων εργασίας, σεμιναρίων ή συνεδρίων.

- Δραστηριότητες, οι οποίες αφορούν το συντονισμό και τη διαχείριση σχεδίων.

Κάθε δίκτυο αναμένεται τουλάχιστον:

- να δημιουργήσει ιστοχώρο και άλλα ενδεδειγμένα εργαλεία για την υποστήριξη της ανταλλαγής και της διάδοσης πληροφοριών,
- να εκπονήσει ετήσια έκθεση για τις καινοτομίες που επιτεύχθηκαν στον τομέα δραστηριότητάς του,
- να παρέχει στους φορείς που συμμετέχουν στην ενέργεια COMENIUS πλήρη ενημέρωση σχετικά με τις εκδηλώσεις και τις δραστηριότητες του δικτύου,
- να διοργανώσει συνάντηση με τη συμμετοχή εκπροσώπων σχεδίων COMENIUS, τα οποία ασχολούνται με τον θεματικό τομέα του δικτύου. Η συνάντηση αυτή μπορεί να έχει τη μορφή ανοικτού σεμιναρίου ή διάσκεψης, στην οποία θα συνδυάζεται μια σειρά στόχων του δικτύου.

Με σκοπό την παρακολούθηση και την προαγωγή της συνέργειας, θα διοργανώνεται από την Επιτροπή τουλάχιστον μία συνάντηση συντονιστών κάθε συμβατικό έτος, στην οποία αναμένεται να παρίστανται οι συντονιστές των δικτύων.

Υποστήριξη σε δίκτυα που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες ομάδες στόχους ή θεματικούς τομείς παρέχεται και από άλλα μέρη του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ, όπως τα ERASMUS, GRUNDTVIG, LINGUA και MINERVA. Εκτός του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ, υπάρχουν και άλλα σχολικά δίκτυα τα οποία προωθούν την ευρωπαϊκή συνεργασία. Ενθαρρύνεται η ανάπτυξη συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των δικτύων COMENIUS και άλλων συναφών δικτύων, όπου ενδείκνυται.

Φορέας επιλογής δικτυακών σχεδίων και κριτήρια επιλογής

Η ενέργεια Comenius 3 είναι "κεντρική ενέργεια" στο πλαίσιο του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ, κατά συνέπεια η επιλογή των σχεδίων διεξάγεται σε κεντρικό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επικουρούμενη από ομάδα ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων.

Τα Δίκτυα Comenius αποσκοπούν στην ανάπτυξη συνεργασίας σε συγκεκριμένους θεματικούς τομείς ιδιαίτερης σημασίας για τη σχολική εκπαίδευση στην Ευρώπη. Ως εκ τούτου, επικεντρώνονται στους θεματικούς τομείς προτεραιότητας της ενέργειας Comenius στο σύνολό της, όπως η ευρωπαϊκή διάσταση της σχολικής

εκπαίδευσης, η διαπολιτισμική εκπαίδευση, η εκμάθηση γλωσσών ή οι καινοτομίες στη σχολική εκπαίδευση, συμπεριλαμβανόμενης της χρήσης των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην εκπαίδευση.

4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ COMENIUS

Οι καταγιστικές εξελίξεις στην παγκόσμια κοινωνία, που συνδέονται εκτός των άλλων με την κατάργηση των συνόρων, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, την πολυπολυτισμικότητα και την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας εγείρουν ερωτήματα, προβληματισμούς και προκλήσεις στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η παρούσα χρονική περίοδος σηματοδοτείται από τις αποφάσεις της ΣτΛ, οι οποίες τονίζουν τη βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, την πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση.

Στα παραπάνω, σημαντική θέση κατέχει η άποψη ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι το κύριο μέσο για την κοινωνική και πολιτισμική συνοχή καθώς και ένα οικονομικό πλεονέκτημα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και του δυναμισμού της Ευρώπης. Η Ευρώπη έχει ανάγκη από μια ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης, από συστήματα που να ανταποκρίνονται σε σύγχρονα πρότυπα διαχείρισης και ανάπτυξης ανθρωπίνων πόρων.

Η εκπαιδευτική πολιτική της Ε.Ε. συνίσταται στο να στηρίζει και να συμπληρώνει τις ενέργειες και τις δράσεις των κρατών μελών χωρίς ωστόσο να υλοποιεί στην πράξη μια «κοινή εκπαιδευτική πολιτική», όπως για παράδειγμα να διαμορφώνεται μέσω αυτής η εθνική διδακτέα ύλη ή το περιεχόμενο των μαθημάτων. Ωστόσο, αποτελούν προκλήσεις η προτεραιότητα στις τοπικές ανάγκες, ο εμπλουτισμός των καινοτομιών στη διδασκαλία, η ποιοτική κατάρτιση και η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης και κινητικότητας για μαθητευόμενους και εργαζόμενους.

Με δεδομένο ότι τα επόμενα χρόνια θα συμβεί μια θεμελιώδης μεταβολή στο οικονομικό μοντέλο της Ευρώπης, αφού η οικονομική ανάπτυξη θα βασίζεται σε βιομηχανίες και υπηρεσίες έντασης της γνώσης, η Ευρώπη θα πρέπει να ενισχύσει τους τρεις πόλους του τριγώνου της γνώσης: εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία και να συμπεριλάβει δεξιότητες, όπως η ομαδική εργασία, η εξειδικευμένη και διεπιστημονική γνώση.

Έτσι, η εκπαίδευση αντιμετωπίζεται και βιώνεται ως μια τροποποιητική διαδικασία, μια δυναμική συσχέτιση με τον κόσμο και τα προβλήματά του και το σχολείο επιφορτίζεται με το απαιτητικό έργο να εκπαιδεύσει και να μορφώσει όλους τους μαθητές ισότιμα, ανεξάρτητα πολιτισμικής ή εθνικής προέλευσης, ώστε να διασφαλίσει την απρόσκοπτη λειτουργία μιας ανταγωνιστικής οικονομίας αφενός, και να διατηρήσει την κοινωνική συνοχή αφετέρου.

Κεντρική θέση στην εκπαιδευτική πολιτική της Ευρώπης κατέχουν τα ευρωπαϊκά προγράμματα ως μέσα επίτευξης των σκοπών και των στόχων της κοινοτικής πολιτικής για την παιδεία, εισάγοντας καινοτομίες στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα.

Η προώθηση της υπερεθνικής διάστασης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αποτελεί έναν από τους στόχους της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Για το σκοπό αυτό βρίσκεται σε εξέλιξη η διαμόρφωση συγκεκριμένων μέτρων που στοχεύουν στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Λισαβόνας και των διαδικασιών της Μπολόνια και της Κοπεγχάγης. Η Ελλάδα προωθεί και υλοποιεί πρωτοβουλίες, δράσεις και εθνικά μέτρα που αφορούν την ευρωπαϊκή και διεθνή διάσταση της εκπαίδευσης. Οι πολιτικές αυτές στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας της ελληνικής εκπαίδευσης, στην αποτελεσματικότερη συμβολή της στις ανάγκες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας με την προώθηση της διεθνούς εκπαιδευτικής συνεργασίας, στην ανάπτυξη της κατανόησης της πολιτιστικής διαφορετικότητας και της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Πώς όμως τα ευρωπαϊκά προγράμματα συμβάλλουν αν συμβάλλουν στη βελτίωση ποιότητας της ελληνικής σχολικής εκπαίδευσης; Πώς προάγουν και αν, την πολυπολυτισμικότητα; Πως αντιμετωπίζονται από τους εκπαιδευτικούς που καλούνται να τα εφαρμόσουν; Εισάγουν όντως κάτι καινοτομικό ή όχι;

Στο πλαίσιο των προλεγόμενων προβληματισμών και έχοντας ως γνώμονα ότι το ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης οφείλει να ανταποκριθεί στις προσδοκίες αλλά και στα διεθνή αποδεκτά πρότυπα, αντικείμενο της ανά χείρας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων.

Πραγματοποιήθηκε αξιολόγηση του προγράμματος Comenius με τη συγκέντρωση ποσοτικών δεδομένων σύμφωνα με τα εγκεκριμένα σχέδια Comenius από το ΙΚΥ καθώς και με τη διεξαγωγή σχετικής πανελλήνιας έρευνας, μέσω της οποίας επιχειρείται η καταγραφή των απόψεων και του βαθμού αποδοχής ή όχι των εισαγόμενων από ευρωπαϊκά προγράμματα καινοτομιών από τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, που έχουν εμπλακεί σε προγράμματα Comenius. Όντας οι εκπαιδευτικοί αποδέκτες αλλά και εφαρμοστές της κοινοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής, καλούνται να απαντήσουν αν τα ευρωπαϊκά προγράμματα ενισχύουν την ποιότητα της εκπαίδευσης, αν συμβάλλουν στην ενίσχυση της διαπολιτισμικής συνειδητοποίησης και της ευρωπαϊκής διάστασης στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης.

4.1. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Για την αξιολόγηση του προγράμματος συγκεντρώθηκαν δεδομένα σύμφωνα με τα εγκεκριμένα σχέδια της δράσης Comenius στην Ελλάδα, από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ). Τα ποσοτικά δεδομένα³⁶ αναφέρονται στο πρόγραμμα και στις τρεις δράσεις του για τα έτη 2003, 2004 και 2005.

Τα δεδομένα καταγράφουν τα σχολεία που συμμετείχαν στις τρεις δράσεις του προγράμματος ως συμμετέχοντες ή ως εταίροι, το εγκεκριμένο σχέδιο ανά σχολείο, τη διοικητική περιφέρεια της Ελλάδας στην οποία υπάγεται το κάθε σχολείο και το ποσό επιχορήγησης που έλαβε το κάθε σχολείο για το σχέδιο.

Η κατάταξη και τα αποτελέσματα διεξάγονται με ταξινόμηση των δεδομένων. Η ταξινόμηση εκτελείται ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, ανά συμμετέχοντες, ανά περιφέρεια και ανά ποσό επιχορήγησης, με στόχο τη διαγραμματική απεικόνιση και την εξαγωγή ποσοτικών στοιχείων αναφορικά με τη δράση Comenius.

Η αξιολόγηση και τα συμπεράσματα διεξάγονται με άξονα την ύπαρξη περιφερειακής διάστασης στο πρόγραμμα με βάση την απορρόφηση των εγκεκριμένων κονδυλίων. Παράλληλα αποδεικνύεται η ενίσχυση της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ανά γεωγραφική περιφέρεια της Ελλάδας μέσα από τη δράση Comenius ως εργαλείο πολιτικής που εισάγει καινοτομίες.

Τα συμπεράσματα που διεξάγονται από την αξιολόγηση παράλληλα βοηθάνε στην ποσοτικοποίηση του βαθμού συμμετοχής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα μέσα από την Υπερεθνική Διάσταση της Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

4.1.1. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS 1, 2003

Σχέδια Comenius για σχολικά ιδρύματα

Σύμφωνα με τα στοιχεία του **Πίνακα 3**, το 2003 στη δράση Comenius, (σχέδια για σχολικά ιδρύματα), η πρωτοβάθμια εκπαίδευση έλαβε επιχορήγηση ύψους 468.631 €, ποσοστό 52,78% επί του συνόλου των εγκεκριμένων επιχορηγήσεων για τη δράση. Το υπόλοιπο 47,22% αποτελεί επιχορηγήσεις για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Η Πρωτοβάθμια εκπαίδευση συμμετείχε ενεργά στην προώθηση και ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων διαφορετικών χωρών. Παράλληλα στην

---

³⁶ Για το έτος 2004 δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με το ύψος των επιχορηγήσεων.

πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύθηκε η συμμετοχή στην προώθηση της Ευρωπαϊκής Διάστασης στην Εκπαίδευση καθώς οι συμμετέχοντες από την πρωτοβάθμια ανήλθαν στους 80 με ποσοστό 54%. Η κινητικότητα των συμμετεχόντων είναι αυξημένη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και κατορθώνει να αποσπάσει μεγαλύτερη επιχορήγηση από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

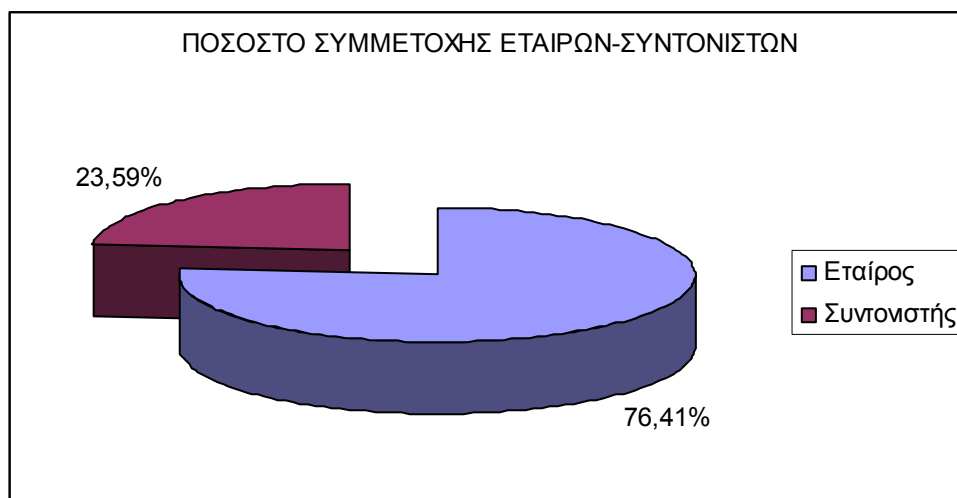
ΒΑΘΜΙΔΑ	EURO	%	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	%
ΒΑΘΜΙΔΑ Α	468.631	52,78%	80	54%
ΒΑΘΜΙΔΑ Β	419.225	47,22%	68	46%
ΣΥΝΟΛΟ	887.856	100%	148	100%

Πίνακας 3: Απορρόφηση Ευρωπαϊκών Κονδυλίων και συμμετέχοντες ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, 2003

Τα ποσοστά συμμετοχής εταιρών και συντονιστών για τη δράση Comenius 1 ανέρχονται το 2003 σε 76,41% και 23,59% αντίστοιχα. Παρατηρείται ότι το ποσοστό των εταιρών είναι πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των συντονιστών οι οποίοι ανέρχονται στο 23%.

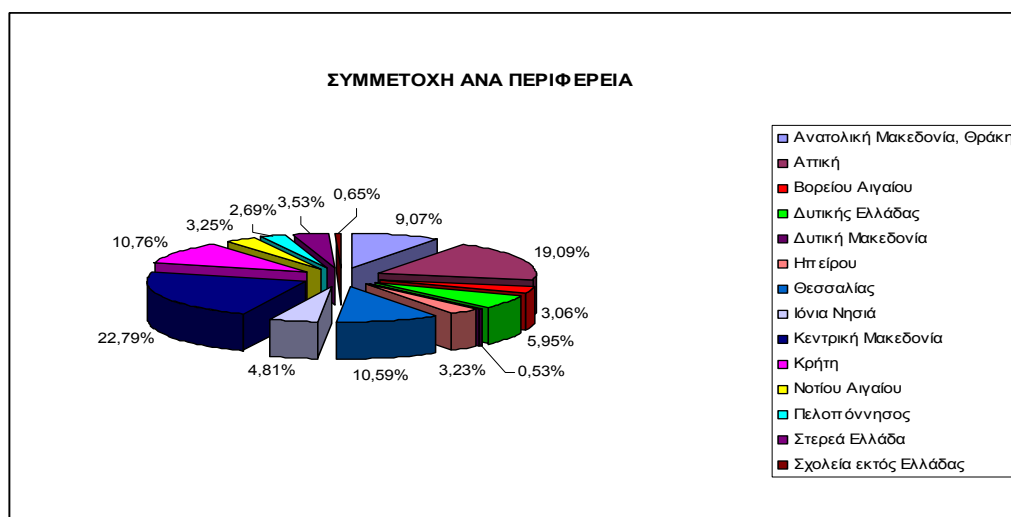
ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ/ ΕΤΑΙΡΟΣ	EURO	%	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ
Εταίρος	678.393	76,41%	115
Συντονιστής	209.463	23,59%	33
ΣΥΝΟΛΟ	887.856	100,00%	148

Πίνακας 4: Συμμετοχή εταιρών/συντονιστών, 2003

Γράφημα 1: Συμμετοχή εταιρών/συντονιστών, 2003

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 5, το 2003 στη δράση Comenius -σχέδια για σχολικά ιδρύματα, δεν υπάρχει περιφερειακή διάσταση στο πρόγραμμα. Οι επιχορηγήσεις κατανέμονται κυρίως στα αστικά κέντρα όπως περιφέρεια Αττικής 19,09%, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Αθήνας, και στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας 22,79%, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Θεσσαλονίκης. Ενεργή συμμετοχή στο πρόγραμμα παρατηρείται στην περιφέρεια Κρήτης και Θεσσαλίας, όπου τα ποσοστά συμμετοχής ανέρχονται στο 10,76% και 10,59% αντίστοιχα, αλλά ακόμα και σε αυτές τις περιφέρειες το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης απορροφάται από σχολεία που βρίσκονται σε αστικά κέντρα όπως το Ηράκλειο και η Λάρισα. Χαμηλά ποσοστά συμμετοχής εμφανίζονται στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας 0,53% και στην περιφέρεια Πελοποννήσου 2,69%. Παράλληλα στο πρόγραμμα συμμετείχε και το Ελληνικό σχολείο του Λονδίνου το οποίο επιχορηγήθηκε με 5808€.

Γράφημα 2 Συμμετοχή ανά περιφέρεια, 2003

Η μειωμένη συμμετοχή στο πρόγραμμα από απομακρυσμένες περιφέρειες οφείλεται στο μικρότερο αριθμό εκπαιδευτικών ανά σχολείο σε σχέση με τα αστικά κέντρα. Οι δυσκολίες στη σύνταξη ορθής αίτησης συμμετοχής στο πρόγραμμα και ο φόρτος εργασίας σε απομακρυσμένες περιοχές λόγω ανεπάρκειας εκπαιδευτικού προσωπικού, αποτελούν αντικίνητρα για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα. Η τάση αποκέντρωσης του προγράμματος είναι χαμηλή, καθώς το μεγαλύτερο ύψος των κονδυλίων απορροφάται κυρίως από περιφέρειες στις οποίες υπάγονται αστικά κέντρα με ποσοστό συμμετοχής 41,88% σε σχέση με το σύνολο των περιφερειών της χώρας. Με το ποσοστό αυτό γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για ενίσχυση της περιφερειακής διάστασης του προγράμματος, με αύξηση των κινήτρων συμμετοχής στις απομακρυσμένες περιοχές,

ώστε το πρόγραμμα να γίνει περισσότερο αποκεντρωμένο και οι δράσεις του να διαμοιράζονται με άξονα τη βελτίωση της ποιότητας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παράλληλα σε όλη την Ελληνική επικράτεια.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	EURO	%	Εταίρος	Συντονιστής	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	80.515	9,07%	9	5	14
Αττική	169.465	19,09%	24	3	27
Βορείου Αιγαίου	27.180	3,06%	3	1	4
Δυτική Ελλάδα	52.800	5,95%	8	1	9
Δυτική Μακεδονία	4.732	0,53%	0	1	1
Ηπείρου	28.672	3,23%	3	1	4
Θεσσαλία	94.059	10,59%	13	3	16
Ιόνια Νησιά	42.700	4,81%	7	1	8
Κεντρική Μακεδονία	202.347	22,79%	23	11	34
Κρήτη	95.510	10,76%	11	4	15
Νότιο Αιγαίο	28.831	3,25%	4	1	5
Πελοπόννησος	23.923	2,69%	5	0	5
Στερεά Ελλάδα	31.314	3,53%	4	1	5
Εκτός Ελλάδας-Λονδίνο	5.808	0,65%	1	0	1
ΣΥΝΟΛΟ	887.856	100,00%	115	33	148

Πίνακας 5: Επιχορηγήσεις και συμμετέχοντες ανά περιφέρεια, 2003

Σχέδια Comenius για ανάπτυξη σχολικών ιδρυμάτων

Σύμφωνα με τα στοιχεία του **Πίνακα 6**, το 2003 στη δράση Comenius για ανάπτυξη σχολικών ιδρυμάτων, η πρωτοβάθμια εκπαίδευση έλαβε επιχορήγηση ύψους 88539 €, ποσοστό 28,86% επί του συνόλου των εγκεκριμένων επιχορηγήσεων για τη δράση. Το υπόλοιπο 71,14% αποτελεί επιχορηγήσεις για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Η Πρωτοβάθμια εκπαίδευση δε συμμετείχε ενεργά στη βελτίωση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ως θεσμών εκπαιδευτικής πολιτικής. Οι συμμετέχοντες από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση ανέρχονται μόλις στο 29,17% και είναι 14, γεγονός που

αποδεικνύει το μειωμένο ενδιαφέρον της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για πρόοδο σε διοικητικά και παιδαγωγικά θέματα, με στόχο την ενίσχυση της σχολικής διαχείρισης και των παιδαγωγικών προσεγγίσεων.

Η κινητικότητα των συμμετεχόντων ήταν μειωμένη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και κατά συνέπεια μειωμένες είναι και οι επιχορηγήσεις σε σχέση με τη δράση - σχέδια Comenius για εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σε αντίθεση με τα προγράμματα διακρατικής συνεργασίας των σχολείων, το ενδιαφέρον στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση εμφανίζεται μειωμένο ως προς τη συνεργασία των σχολείων για την αναβάθμιση της οργανωτικής δομής, την αντιμετώπιση εκπαιδευτικών προβλημάτων και την επίλυση διοικητικών θεμάτων.

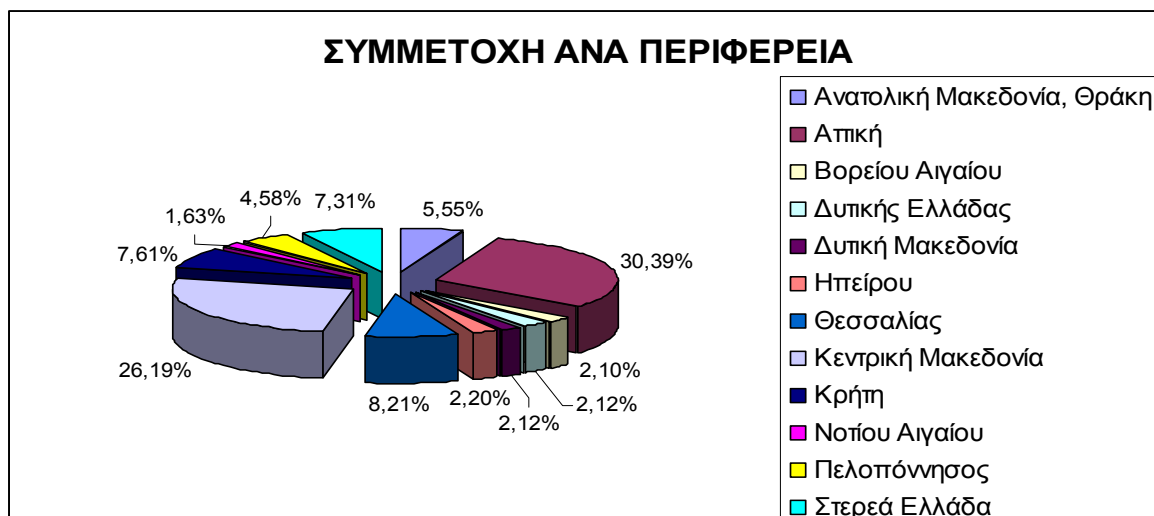
ΒΑΘΜΙΔΑ	EURO	%	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	%
ΒΑΘΜΙΔΑ Α	88.539	28,86%	14	29,17%
ΒΑΘΜΙΔΑ Β	218.281	71,14%	34	70,83%
ΣΥΝΟΛΟ	306.820	100,00%	48	100,00%

Πίνακας 6: Απορρόφηση Ευρωπαϊκών Κονδυλίων και συμμετέχοντες ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, 2003

Τα ποσοστά συμμετοχής εταίρων και συντονιστών για τη δράση Comenius για ανάπτυξη σχολικών ιδρυμάτων, ανέρχονται το 2003 σε 85,42% και 14,58% αντίστοιχα. Παρατηρείται ότι το ποσοστό των εταίρων είναι πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των συντονιστών στην οργάνωση των σχολείων σε θεσμικά θέματα, σε σχέση με το πρόγραμμα συνεργασίας μεταξύ των σχολείων διαφορετικών χωρών .

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ/ ΕΤΑΙΡΟΣ	EURO	%	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	%
Εταίρος	256.373	83,56%	41	85,42%
Συντονιστής	50.447	16,44%	7	14,58%
ΣΥΝΟΛΟ	306.820	100,00%	48	100,00%

Πίνακας 7: Συμμετοχή εταίρων/συντονιστών, 2003

Γράφημα 3: Συμμετοχή ανά περιφέρεια

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 8, το 2003 στη δράση Comenius για την ανάπτυξη των σχολικών ιδρυμάτων, δεν υπάρχει τάση αποκέντρωσης στις δράσεις του προγράμματος με άξονα την ενίσχυση της συμμετοχής των σχολικών ιδρυμάτων των απομακρυσμένων περιοχών. Οι επιχορηγήσεις κατανέμονται κυρίως στα αστικά κέντρα όπως περιφέρεια Αττικής 30,39%, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Αθήνας, και στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας 26,19%, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Θεσσαλονίκης. Ενεργό συμμετοχή στο πρόγραμμα σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της Ελλάδας παρατηρείται στην περιφέρεια Κρήτης και Θεσσαλίας όπου τα ποσοστά συμμετοχής ανέρχονται στο 7,61% και 8,21% αντίστοιχα αλλά και στις συγκεκριμένες περιφέρειες το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης απορροφάται από σχολεία που βρίσκονται σε αστικά κέντρα όπως το Ηράκλειο και η Λάρισα. Χαμηλά ποσοστά συμμετοχής εμφανίζονται στις περιφέρειες Βορείου και Νοτίου Αιγαίου με ποσοστά 1,63% και 2,10% αντίστοιχα.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	EURO	%	Εταίρος	Συντονιστής	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	17.025	5,55%	3		3
Αττική	93.232	30,39%	13	1	14
Βορείου Αιγαίου	6.450	2,10%	1		1
Δυτικής Ελλάδας	6.500	2,12%	1		1
Δυτική Μακεδονία	6.500	2,12%	1		1
Ηπείρου	6.740	2,20%		1	1
Θεσσαλίας	25.191	8,21%	3	1	4
Κεντρική Μακεδονία	80.357	26,19%	10	3	13
Κρήτη	23.346	7,61%	4		4
Νοτίου Αιγαίου	5.000	1,63%	1		1
Πελοπόννησος	14.044	4,58%	1	1	2
Στερεά Ελλάδα	22.435	7,31%	3		3
ΣΥΝΟΛΟ	306.820	100,00%	41	7	48

Πίνακας 8: Συμμετοχή ανά περιφέρεια

Η μειωμένη συμμετοχή στο πρόγραμμα από απομακρυσμένες περιφέρειες οφείλεται στο μικρότερο αριθμό εκπαιδευτικών ανά σχολείο σε μη αστικές περιοχές σε σχέση με τα αστικά κέντρα. Η έλλειψη κινήτρων για ενασχόληση με τα θεσμικά θέματα στην εκπαίδευση και με την επίλυση και αναμόρφωση των διοικητικών διαδικασιών και προβλημάτων παρατηρείται σε απομακρυσμένες γεωγραφικά περιοχές της Ελλάδας. Η τάση αποκέντρωσης του προγράμματος είναι χαμηλότερη σε σχέση με το πρόγραμμα συνεργασίας μεταξύ των σχολείων διαφορετικών χωρών, καθώς το μεγαλύτερο ύψος των κονδυλίων απορροφάται κυρίως από περιφέρειες στις οποίες υπάγονται αστικά κέντρα με ποσοστό συμμετοχής 56,58% σε σχέση με το σύνολο των περιφερειών της χώρας. Με το ποσοστό αυτό γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για ενίσχυση των κινήτρων των Εκπαιδευτικών για ενασχόληση με τα διοικητικά και θεσμικά προβλήματα στην εκπαίδευση σε όλη την Ελληνική επικράτεια.

4.1.2. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS 1, 2004

Σχέδια Comenius για σχολικά ιδρύματα

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 9, το 2004 στη δράση Comenius για σχολικά ιδρύματα, η πρωτοβάθμια εκπαίδευση συμμετείχε με ποσοστό 49,72% επί του συνόλου των εγκεκριμένων συμμετοχών για τη δράση. Η ενεργός συμμετοχή της

Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στη δράση οφείλεται στα θετικά αποτελέσματα και στη δυνατότητα ανανέωσης υπαρχόντων σχεδίων που είχαν ήδη εγκριθεί από το 2003. Η υψηλή συμμετοχή της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με 72 εταίρους και 16 συντονιστές αποδεικνύει το αυξημένο ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών για τα προγράμματα διακρατικής συνεργασίας των σχολείων.

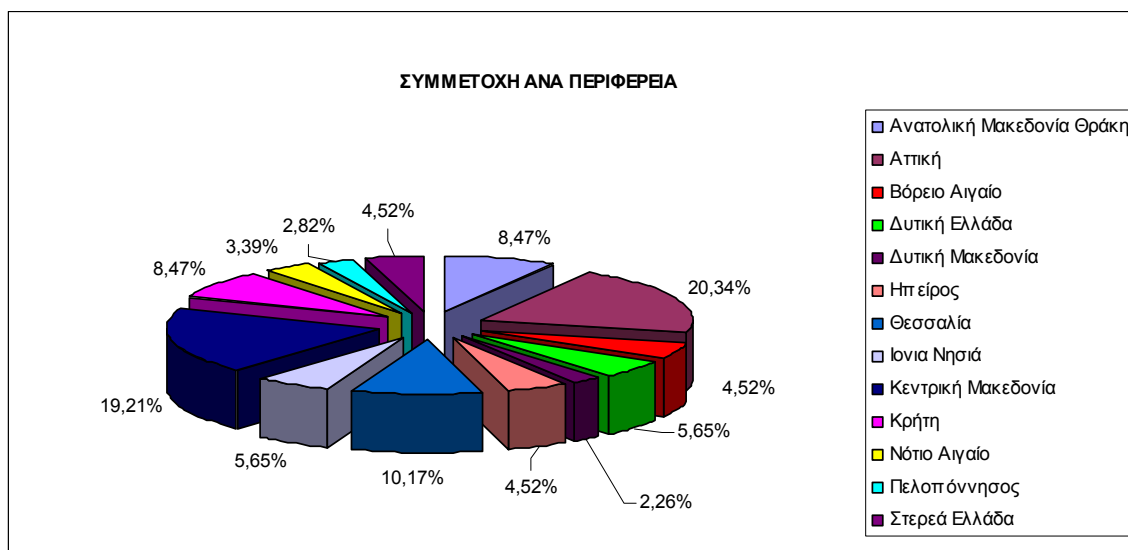
ΒΑΘΜΙΔΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ	%	ΕΤΑΙΡΟΙ	ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΕΣ
ΒΑΘΜΙΔΑ Α	88	49,72%	72	16
ΒΑΘΜΙΔΑ Β	89	50,28%	77	12
ΣΥΝΟΛΟ	177	100,00%	149	28

Πίνακας 9 : Συμμετοχή ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, 2004

Σύμφωνα με τα στοιχεία του **Πίνακα 10**, το 2004 στη δράση Comenius σχέδια δράσης για σχολικά ιδρύματα, δεν υπάρχει τάση αποκέντρωσης σύμφωνα με τις εγκεκριμένες συμμετοχές στο πρόγραμμα. Τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν προέρχονται κυρίως από τα αστικά κέντρα, όπως περιφέρεια Αττικής 20,34%, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Αθήνας, και στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας 19,21%, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Θεσσαλονίκης. Ενεργό συμμετοχή στο πρόγραμμα σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της Ελλάδας παρατηρείται στην περιφέρεια Θεσσαλίας 10,47% επί του συνόλου των συμμετεχόντων σχολείων της χώρας, στην Κρήτη και στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη με ποσοστά 8,47% η κάθε περιφέρεια. Ωστόσο και στις συγκεκριμένες περιφέρειες το μεγαλύτερο μέρος της συμμετοχής καλύπτεται από σχολεία που βρίσκονται σε αστικά κέντρα όπως το Ηράκλειο και η Λάρισα.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΣΧΟΛΕΙΑ	%
Ανατολική Μακεδονία Θράκη	15	8,47%
Αττική	36	20,34%
Βόρειο Αιγαίο	8	4,52%
Δυτική Ελλάδα	10	5,65%
Δυτική Μακεδονία	4	2,26%
Ήπειρος	8	4,52%
Θεσσαλία	18	10,17%
Ιόνια Νησιά	10	5,65%
Κεντρική Μακεδονία	34	19,21%
Κρήτη	15	8,47%
Νότιο Αιγαίο	6	3,39%
Πελοπόννησος	5	2,82%
Στερεά Ελλάδα	8	4,52%
ΣΥΝΟΛΟ	177	100,00%

Πίνακας 10: Συμμετοχή ανά περιφέρεια 2004

Γράφημα 4: Συμμετοχή ανά περιφέρεια

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην υποβολή των δικαιολογητικών για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα, η δυσκολία επικοινωνίας με τους συντονιστές και η έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού, αποθαρρύνουν τα σχολεία που βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές να συμμετέχουν στα Ευρωπαϊκά προγράμματα. Η αύξηση της συμμετοχής σε υπερεθνικές συνεργασίες των σχολείων που βρίσκονται

εκτός αστικών κέντρων αποτελεί εργαλείο εκπαιδευτικής πολιτικής με στόχο την ισόρροπη ανάπτυξη ανάμεσα στις περιφέρειες της Ελλάδας.

4.1.3. ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ COMENIUS 1, 2005

Σχέδια Comenius για σχολικά ιδρύματα

Το 2005 σύμφωνα με τα στοιχεία του **Πίνακα 11**, για το 2005 στη δράση Comenius για σχολικά ιδρύματα, η πρωτοβάθμια εκπαίδευση έλαβε επιχορήγηση ύψους 652.330 €, ποσοστό 41,97% επί του συνόλου των εγκεκριμένων επιχορηγήσεων για τη δράση. Οι επιχορηγήσεις για τη δράση αυξήθηκαν σε σχέση με το 2003.

Η Πρωτοβάθμια εκπαίδευση συμμετείχε ενεργά στη διακρατική συνεργασία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Τα γεγονός αυτό αποδεικνύει το αυξημένο ενδιαφέρον και την παράλληλη αύξηση των επιχορηγήσεων για τις ήδη υπάρχουσες συμβάσεις από το 2003 και τις συνεργασίες που πραγματοποιήθηκαν το 2005. Τα ποσοστά επιχορηγήσεων διαμορφώθηκαν σε πολύ υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τα προηγούμενα έτη (Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση έλαβε επιχορήγηση ύψους 468.631 €, το 2003.)

ΒΑΘΜΙΔΑ	EURO	%	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	%
ΒΑΘΜΙΔΑ Α	652.330	41,97%	95	44,81%
ΒΑΘΜΙΔΑ Β	902.061	58,03%	117	55,19%
ΣΥΝΟΛΟ	1.554.391	100%	212	100%

Πίνακας 11: Συμμετοχή ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, 2005

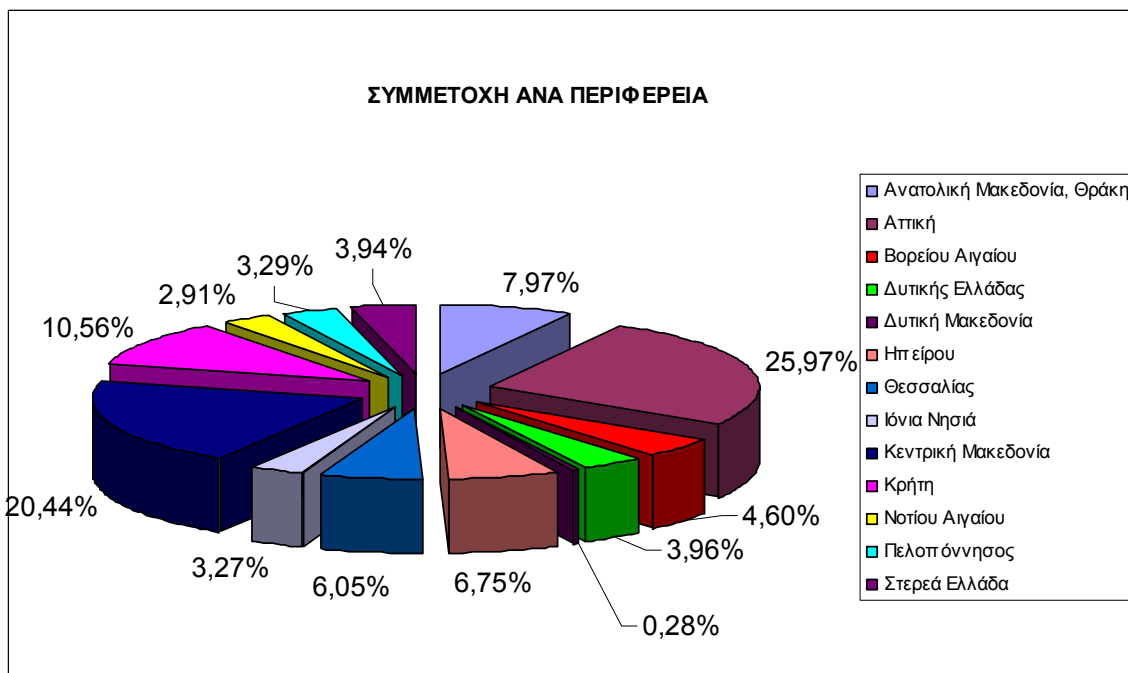
Η συμμετοχή των απομακρυσμένων περιοχών εξακολουθεί να είναι μειωμένη και για το έτος 2005 καθώς τα κίνητρα συμμετοχής στο πρόγραμμα όπως προαναφέρθηκε είναι περισσότερα για τις περιοχές που βρίσκονται εντός των αστικών κέντρων. Η περιφέρεια Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας εμφανίζουν υψηλά ποσοστά συμμετοχής που ανέρχονται σε 25,97% και 20,44%. Αθροιστικά τα ποσοστά αυτά αποτελούν το 46,41% του συνόλου των επιχορηγήσεων και απομένει το 53,59% το οποίο

διαμοιράζεται στις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας. Η Κρήτη συμμετέχει στο πρόγραμμα με ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά 10,56% σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας.

Τα ποσοστά αυτά θέτουν αναγκαία την αύξηση των κινήτρων συμμετοχής στις απομακρυσμένες περιοχές, ώστε το πρόγραμμα να γίνει περισσότερο αποκεντρωμένο και οι δράσεις του να διαμοιράζονται με άξονα τη βελτίωση της ποιότητας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παράλληλα σε όλη την Ελληνική επικράτεια.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	EURO	%	Εταίρος	Συντονιστής	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	123.920	7,97%	15	2	17
Αττική	403.702	25,97%	46	15	61
Βορείου Αιγαίου	71.552	4,60%	9	0	9
Δυτικής Ελλάδας	61.580	3,96%	7	2	9
Δυτική Μακεδονία	4.304	0,28%	1	0	1
Ηπείρου	104.866	6,75%	5	2	7
Θεσσαλίας	94.059	6,05%	13	1	14
Ιόνια Νησιά	50.762	3,27%	5	2	7
Κεντρική Μακεδονία	317.786	20,44%	39	9	48
Κρήτη	164.152	10,56%	18	4	22
Νοτίου Αιγαίου	45.272	2,91%	5	0	5
Πελοπόννησος	51.184	3,29%	7	0	7
Στερεά Ελλάδα	61.252	3,94%	4	1	5
Σχολεία εκτός Ελλάδας		0,00%	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	1.554.391	100,00%	174	38	212

Πίνακας 12: Συμμετοχή ανά περιφέρεια 2005

Γράφημα 5: Συμμετοχή ανά περιφέρεια

4.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

4.2.4. Σκοπός – Βασικά Ερωτήματα / Προβληματισμοί

Βρισκόμαστε σε μια εποχή, όπου οι φράσεις Ευρωπαϊκή Ένωση, Καινοτομία, Ευρωπαϊκά προγράμματα, Δια βίου μάθηση, Κατάρτιση κατακλύζουν τις εκπαιδευτικές κοινότητες. Όμως τι ακριβώς σημαίνουν όλα αυτά, πώς υπηρετούνται στο εκπαιδευτικό μας σύστημα και γιατί;

Πιστεύουμε, ότι έχουν γίνει αρκετές μελέτες και συνεχίζουν να εξετάζονται σε ικανοποιητικό βαθμό ερωτήματα, που άπτονται του θεωρητικού και ιδεολογικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής Πολιτικής από αρκετούς μελετητές, ιδιαίτερα δε, στο μέρος που αφορά την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Κατάρτιση. Όμως, το μέρος εκείνο, όπου συνίσταται η ανάπτυξη των βασικών δεξιοτήτων αλλά και της κουλτούρας, δηλαδή ο τομέας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, θεωρούμε, ότι δεν έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους ερευνητές, ίσως γιατί δεν θεωρείται σημαντικό πεδίο αιχμής.

Η άποψη του Γρόλλιου: «Η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση πρέπει να συγκροτήσουν το χώρο ανάπτυξης της βασικής κουλτούρας προσαρμογής, ώστε το πέρασμα των νέων στην περιοχή των συνεχών καταρτίσεων (τριτοβάθμια και δια βίου εκπαίδευση) να είναι ομαλό από πολιτικοκοινωνική άποψη και (εν δυνάμει) αποδοτικό από οικονομική (Γρόλλιος 2003:57)», μας βρίσκει απόλυτα σύμφωνους.

Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να καλύψει μέρος του κενού και να εξετάσει επί του πρακτέου, πως η αναγγέλλουσες καινοτομίες εμφορούν στην εκπαιδευτική πρακτική, χρησιμοποιώντας ένα case study για την εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στο οποίο αναλύεται το πρόγραμμα Comenius. Ξεκινώντας από την παραδοχή, ότι τα προγράμματα της ΕΕ αποτελούν τους κύριους εκφραστές της Εκπαιδευτικής Πολιτικής, η περιπτώσιολογική μελέτη επιθυμεί να αποδείξει το μετασχηματισμό, την εξέλιξη και την τελική διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής Πολιτικής, μέσα από τη συμμετοχή των κρατών μελών στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα. Μέσω της ανάλυσης του πλαισίου, των στόχων, των συμμετεχόντων και την εφαρμογή των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, διαμορφώνεται ο άξονας, βάσει του οποίου, αναδύεται η υπερεθνικότητα στη Εκπαιδευτική Πολιτική, στον τομέα της εισαγωγής καινοτομιών.

Με βάση τη θεωρητική τεκμηρίωση της σπουδαιότητας της καινοτομίας για την οικονομική ανάπτυξη των χωρών της Ε.Ε. και ιδιαίτερα της Ελλάδας, οροθετούνται, ως πρωταρχικοί σκοποί της έρευνας:

- I. Εάν και κατά πόσο επιδορούν καινοτομίες, μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων στη σχολική εκπαίδευση αφενός,
- II. και αφετέρου, εάν και πώς, η εφαρμογή του Comenius, ενισχύει τη βελτίωση της ποιότητας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Ειδικότερα, για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών, η έρευνα αναζητά να δώσει απαντήσεις κυρίως στα εξής ερωτήματα/προβληματισμούς:

- ❖ Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;
- ❖ Συμβάλλει στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;
- ❖ Το υποπρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;
- ❖ Το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;
- ❖ Πώς μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;

4.2.5. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ (ΧΡΟΝΟ-ΤΟΠΙΚΑ) ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΔΕΙΓΜΑ

Η διεξαγωγή της έρευνας ξεκίνησε τον Μάιο του 2006 και ολοκληρώθηκε στα μέσα του επόμενου μηνός, έχοντας, ως αντικείμενο, τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ειδικότερα, τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν νηπιαγωγοί, δάσκαλοι και καθηγητές ειδικοτήτων, που εργάζονται στην δημόσια και ιδιωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση και έχουν υλοποιήσει σχέδια Comenius, κατά την τριετία 2003-2005.

Στην έρευνα συμμετείχαν εκατόν εξήντα έξι (166) δημοτικά σχολεία και δεκαεννέα (19) νηπιαγωγεία, εκ των οποίων δεκατέσσερα (14) ειδικά σχολεία και τέσσερα (4) ειδικά νηπιαγωγεία, ένα (1) διαπολιτισμικό και ένα (1) Μειονοτικό.

Επειδή ο αριθμός των σχολείων, που έχουν συμμετάσχει στο πρόγραμμα κρίνεται σχετικά μικρός (185) και λόγω του ότι, οι εκπαιδευτικοί της ΠΕ μετακινούνται από σχολείο σε σχολείο λόγω μεταθέσεων, αποσπάσεων, επιμορφώσεων, μακροχρόνιων αδειών κ.λ.π., κρίνεται απαραίτητο, να συμμετάσχουν όλοι οι εκπαιδευτικοί, που έχουν εμπλακεί στο πρόγραμμα Comenius ανά την Ελλάδα κατά την τριετία 2003-2005.

Από το σύνολο των σχολείων (185) απάντησαν εκατόν είκοσι τέσσερα (124), εκ των οποίων δέκα (10) Νηπιαγωγεία, εννέα (9) Ειδικά δημοτικά και ένα (1) Ειδικό νηπιαγωγείο και συλλέχθηκαν συνολικά 262 ερωτηματολόγια.

Τα στοιχεία αντλήθηκαν από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ), το οποίο είναι ο Εθνικός Συντονιστής, για το πρόγραμμα Σωκράτης. Τα σχολεία καλύπτουν όλο το φάσμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δηλ. δημόσια κανονικά και ειδικά νηπιαγωγεία, δημόσια, κανονικά, ειδικά και ιδιωτικά δημοτικά σχολεία.

4.2.6. Ο ΑΚΡΙΒΗΣ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Προκειμένου να καθορίσουμε το μέγεθος του δείγματος που θα έπρεπε να λάβουμε στην έρευνα μας προβήκαμε στις παρακάτω παραδοχές:

A) Στο ερωτηματολόγιο της έρευνας κρίθηκαν ως σπουδαιότερες μεταβλητές εκείνες της ερώτησης 6 του ερωτηματολογίου της έρευνας και συγκεκριμένα η Ε6Α και Ε6Β. Η πιλοτική φάση της έρευνας έδειξε, ότι σε ένα δείγμα 30 οι τυπικές αποκλίσεις για αυτές τις μεταβλητές έχουν ως εξής:

$$s_{E6A} = 0,762 \text{ και } s_{E6B} = 0,873$$

Απ' αυτές επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε τη μέγιστη δηλαδή εκείνη της μεταβλητής Ε6Β για να εισαχθεί στον τελικό τύπο υπολογισμού του μεγέθους του δείγματος, όπου στον τελευταίο θα θέσουμε $s=0,873$

B) Επειδή το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ), το οποίο είναι ο Εθνικός Συντονιστής για το πρόγραμμα Σωκράτης στη χώρα μας δεν παρέχει προσωπικά στοιχεία εκπαιδευτικών που έχουν εμπλακεί σε δράσεις του Comenius μπορούμε να υποθέσουμε, ότι κατά μέσο όρο έλαβαν μέρος τρεις (3) εκπαιδευτικοί στην υλοποίηση των σχεδίων Comenius από κάθε σχολείο που συμμετείχε στη δράση, κατά την τριετία 2003-2005. Τότε ο μέγιστος αριθμός για τον πληθυσμό της έρευνας ανέρχεται σε $185 \times 3 = 555$ άτομα.

Επομένως στον τύπο υπολογισμού του μεγέθους του δείγματος που προαναφέραμε θα θέσουμε $N = 555$.

Γ) Εάν υποθέσουμε ότι το ανεκτό σφάλμα δειγματοληψίας για την έρευνα είναι το 3%, τότε θα έχουμε $d=4 \times 0,03=0,12$.

Δ) Τέλος εάν υποθέσουμε ότι αναζητούμε αποτελέσματα σε επίπεδο εμπιστοσύνης 99% τότε προφανώς θα έχουμε:

$$1 - \alpha=0,99 \Rightarrow \alpha = 0,01 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = \frac{0,01}{2} = 0,005 \Rightarrow 1 - \frac{\alpha}{2} = 1 - 0,005 = 0,9950$$

$$\Rightarrow Z_{0,9950} = 2,576 \cong 2,58.$$

Ε) Ο τύπος υπολογισμού του δείγματος είναι ως γνωστό:

$$n = \left(n - \frac{1}{N} \right) \cdot \frac{Z^2 \cdot S^2}{d^2} \text{ στον οποίο αν θέσουμε τις παραπάνω τιμές έχουμε}$$

$$n=215,501.$$

Εμείς λάβαμε δείγμα $n=262$.

4.2.7. ΜΕΣΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για τη συλλογή των στοιχείων της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ανώνυμο ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπεριλαμβάνει κλειστές και ανοικτές ερωτήσεις, ερωτήσεις κλίμακας, προκατασκευασμένες, και ταξινόμησης. Επίσης, συμπεριλαμβάνει ορισμένες ερωτήσεις, που αφορούν προσωπικά στοιχεία των εκπαιδευτικών (συμπληρωματικές μεταβλητές). Προκειμένου να δομηθεί το ερωτηματολόγιο, χορηγήθηκε πιλοτικό ερωτηματολόγιο στα ανάλογα υποκείμενα, στην Περιφέρεια Κρήτης. Με βάση τον έλεγχο ορθότητας και σαφήνειας των ερωτήσεων, αναδιατυπώθηκαν και συμπληρώθηκαν οι ερωτήσεις.

4.2.8. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Α) Επιλέχθηκε η στατιστική διαδικασία One Way Anova για να ελεγχθούν οι παρακάτω παραδοχές:

1. Τυχαίο δείγμα
2. Ανεξάρτητες παρατηρήσεις
3. Κανονικότητα σε όλα τα επίπεδα (factor variable)
4. Ομοιογένεια (Levene test)

Επιλέχθηκε επίσης η μέθοδος Scheffe στις περιπτώσεις που υπήρχε ήπια³⁷ παραβίαση των συνθηκών κανονικότητας και ομοιογένειας, γιατί η μέθοδος φαίνεται να μην επηρεάζεται σοβαρά από τις παραβιάσεις των παραδοχών της κανονικότητας και της ισότητας των διασπορών (Παπαναστασίου, 1977,σελ.171 από Δαφέρμο, 2005, σελ.594), ενώ η μέθοδος Tukey, επιλέχθηκε στις περιπτώσεις που υπήρχε ικανοποίηση των συνθηκών κανονικότητας και ομοιογένειας αλλά ο αριθμός των συγκρίσεων ήταν σχετικά μεγάλος (> 10) (Δαφέρμος, 2005:595). Τέλος, η μέθοδος Bonferroni επιλέχθηκε στις περιπτώσεις που οι συνθήκες ομοιογένειας και κανονικότητας ικανοποιούνταν, αλλά είχαμε σχετικά μικρό αριθμό συγκρίσεων (<10) (Δαφέρμος, 2005:595).

Β) Χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι προσομοίωσης στις περιπτώσεις που δεν ικανοποιούνταν παραδοχές για συγκεκριμένα παραμετρικά ή μη παραμετρικά κριτήρια, όπως π.χ. X^2 ή το μη παραμετρικό αντίστοιχο αυτού (nonparametric, one way, chi-square).

Στο πλαίσιο αυτών των προσομοιωτικών μεθόδων επιλέχθηκε η μέθοδος Monte Carlo για το λόγο ότι, παρουσιάζει αναφορικά με τη μέθοδο Exact, τα εξής πλεονεκτήματα:

1. Δεν απαιτεί H/Y μεγάλης υπολογιστικής ισχύος.
2. Παρέχει άμεσα αποτελέσματα αναφορικά με το χρόνο επεξεργασίας.
3. Προσφέρει ακριβή και αξιόπιστα αποτελέσματα, όπως και η μέθοδος Exact (Δαφέρμος, 2005:344).
4. Να σημειωθεί ότι και οι δύο μέθοδοι προσομοίωσης δεν απαιτούν μεγάλο δείγμα (οικονομία υποκειμένου) (Δαφέρμος, 2005:348).

Γ) Το στατιστικό κριτήριο T – test επιλέχθηκε για ανεξάρτητα δείγματα και βέβαια ελέγχθηκαν οι παρακάτω παραδοχές:

1. Τυχαίο δείγμα.
2. Ανεξάρτητες παρατηρήσεις.
3. Κανονικότητα.
4. Ομοιογένεια.

Δ) Ακόμα χρησιμοποιήθηκε το παραμετρικό chi-square και ελέγχθηκαν οι παρακάτω παραδοχές:

1. Τυχαίο δείγμα.

---

³⁷ Ήπια παραβίαση της παραδοχής της κανονικότητας, είναι να μας προσφέρει το SPSS, στο σχετικό έλεγχο κανονικότητας, παρατηρούμενο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας μέχρι 3% (Δαφέρμος, 2005:595)

2. Ανεξάρτητες παρατηρήσεις, που σημαίνει ότι κάθε παρατήρηση θα πρέπει να προέρχεται από διαφορετικό υποκείμενο.
3. Θα πρέπει το πολύ το 20% των κελιών του πίνακα συνάφειας να έχουν αναμενόμενη συχνότητα κάτω από 5.
4. Θα πρέπει το μέγεθος του δείγματος να κυμαίνεται από 25 μέχρι 250 (Champion Dean, 1981, από Δαφέρμο, 2005:297).

Ε) Επιλέχθηκε επίσης το μη παραμετρικό Chi- Square και εξετάστηκαν οι εξής παραδοχές:

1. Τυχαίο δείγμα.
2. Ανεξάρτητες παρατηρήσεις.

ΣΤ) Χρησιμοποιήθηκε το μη παραμετρικό X^2 και ελέγχθηκαν οι παρακάτω παραδοχές:

1. Τυχαίο δείγμα.
2. Ανεξάρτητες παρατηρήσεις.
3. Θα πρέπει το πολύ το 20% των κελιών του πίνακα συνάφειας να έχουν αναμενόμενη συχνότητα κάτω από 5.
4. Θα πρέπει το μέγεθος του δείγματος να κυμαίνεται από 25 μέχρι 250 (Champion Dean, 1981, από Δαφέρμο, 2005:297).

Ζ) Χρησιμοποιήθηκε επίσης, το μη παραμετρικό τεστ Kruskal Wallis, στις περιπτώσεις που υπήρχαν σοβαρές παραβιάσεις κανονικότητας και ομοιογένειας στην ανάλυση διασποράς με έναν παράγοντα (One Way Anova).

Η) Τέλος, χρησιμοποιήθηκε το μη παραμετρικό κριτήριο Mann Whitney U στις περιπτώσεις εκείνες που ήταν αδύνατη η εφαρμογή του μη παραμετρικού κριτηρίου T-Test για ανεξάρτητα δείγματα, λόγω της ισχυρής παραβίασης της συνθήκης κανονικότητας.

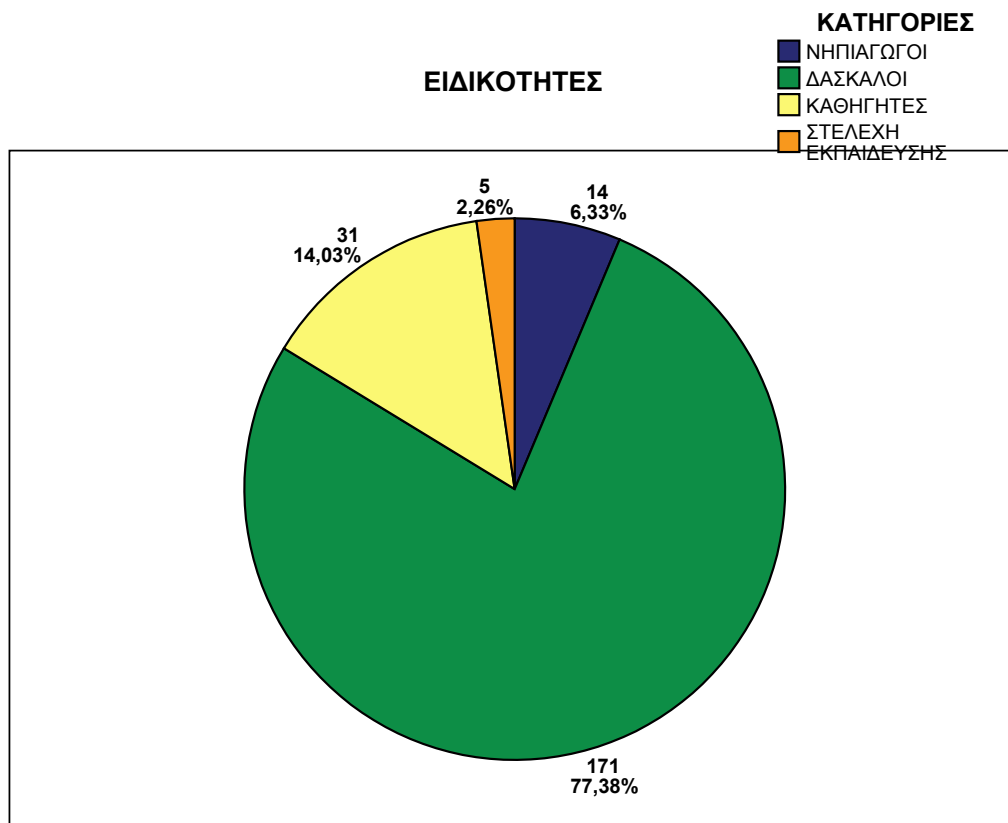
4.3. ΑΝΑΛΥΣΗ & ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

4.3.9. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ανάλυση συμπληρωματικών μεταβλητών

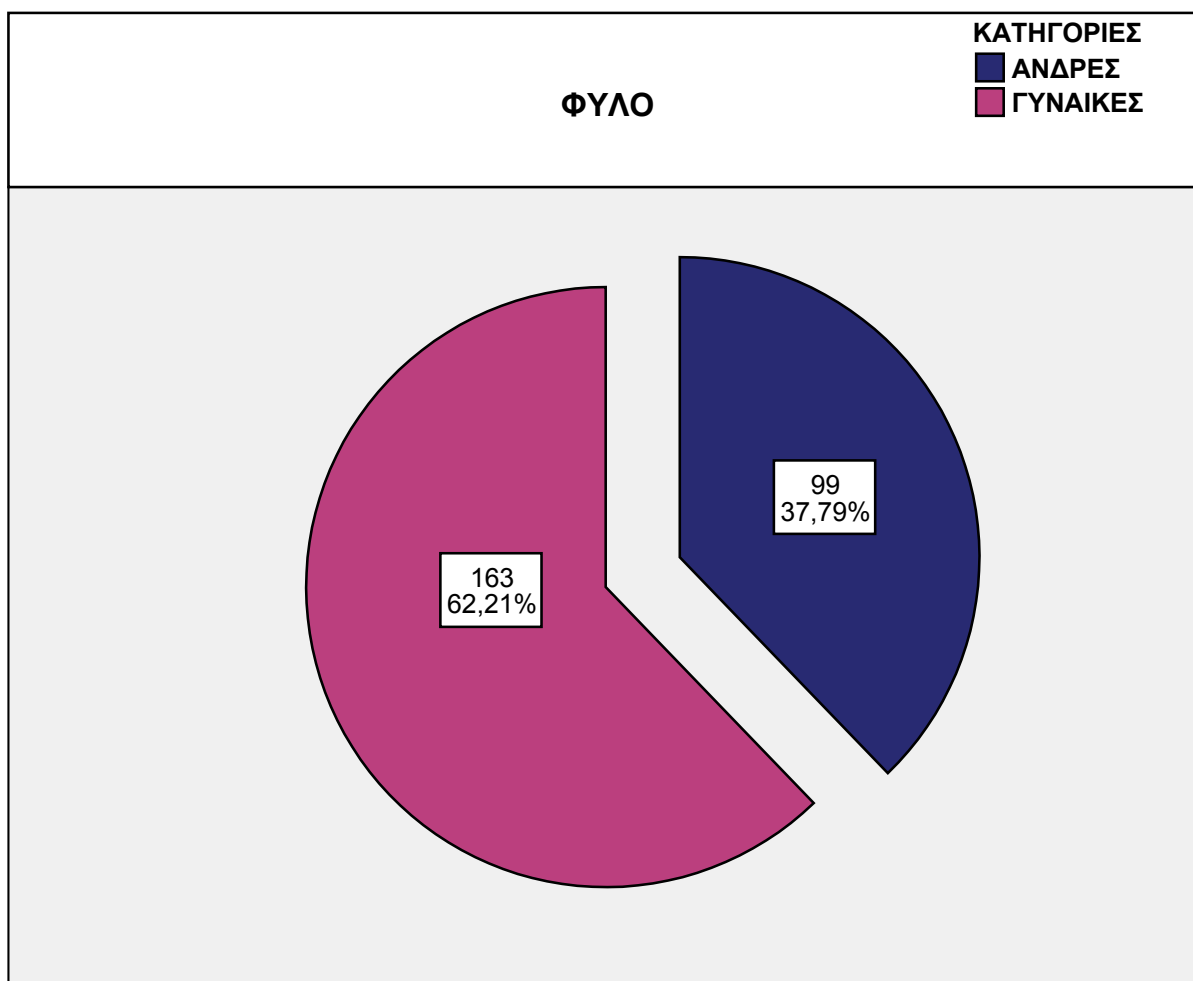
Η *συμπληρωματική μεταβλητή 1*, που αφορά την *ειδικότητα*, έχει συμπεριλάβει τις εξής κατηγορίες ειδικοτήτων: 1=Νηπιαγωγός, 2=Δάσκαλος, 3=Καθηγητής Ειδικότητας, 4=Στελέχη εκπαίδευσης. Στην ερώτηση απάντησαν 14 νηπιαγωγοί, 171 δάσκαλοι, 31 καθηγητές ειδικοτήτων και 5 στελέχη εκπαίδευσης, ενώ 41 δεν απάντησαν, ποσοστό 15,6% επί του συνόλου των συμμετεχόντων.

Όπως φαίνεται στο **Γράφημα 6**, η συχνότητα εμφάνισης της ειδικότητας των δασκάλων είναι πολύ μεγαλύτερη σε ποσοστό 77,38%, έναντι εκείνης των νηπιαγωγών 6,3%, των καθηγητών ειδικοτήτων 14% ή των στελεχών εκπαίδευσης 2,3%. Το υψηλό αυτό ποσοστό είναι αναμενόμενο, γιατί από τα 124 σχολεία της έρευνας τα 105 είναι δημοτικά σχολεία ενώ τα νηπιαγωγεία είναι δέκα (10).

Γράφημα 6

Στην *συμπληρωματική μεταβλητή 2*, που αφορά το **φύλο**, απάντησαν όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα (262 άτομα) και όπως φαίνεται στο **Γράφημα 7**, οι άνδρες είναι λιγότεροι από ότι οι γυναίκες, σε ποσοστό 37,8% έναντι 62,2 των γυναικών. Κατηγορίες Φύλου: 1=Άνδρας, 2= Γυναίκα.

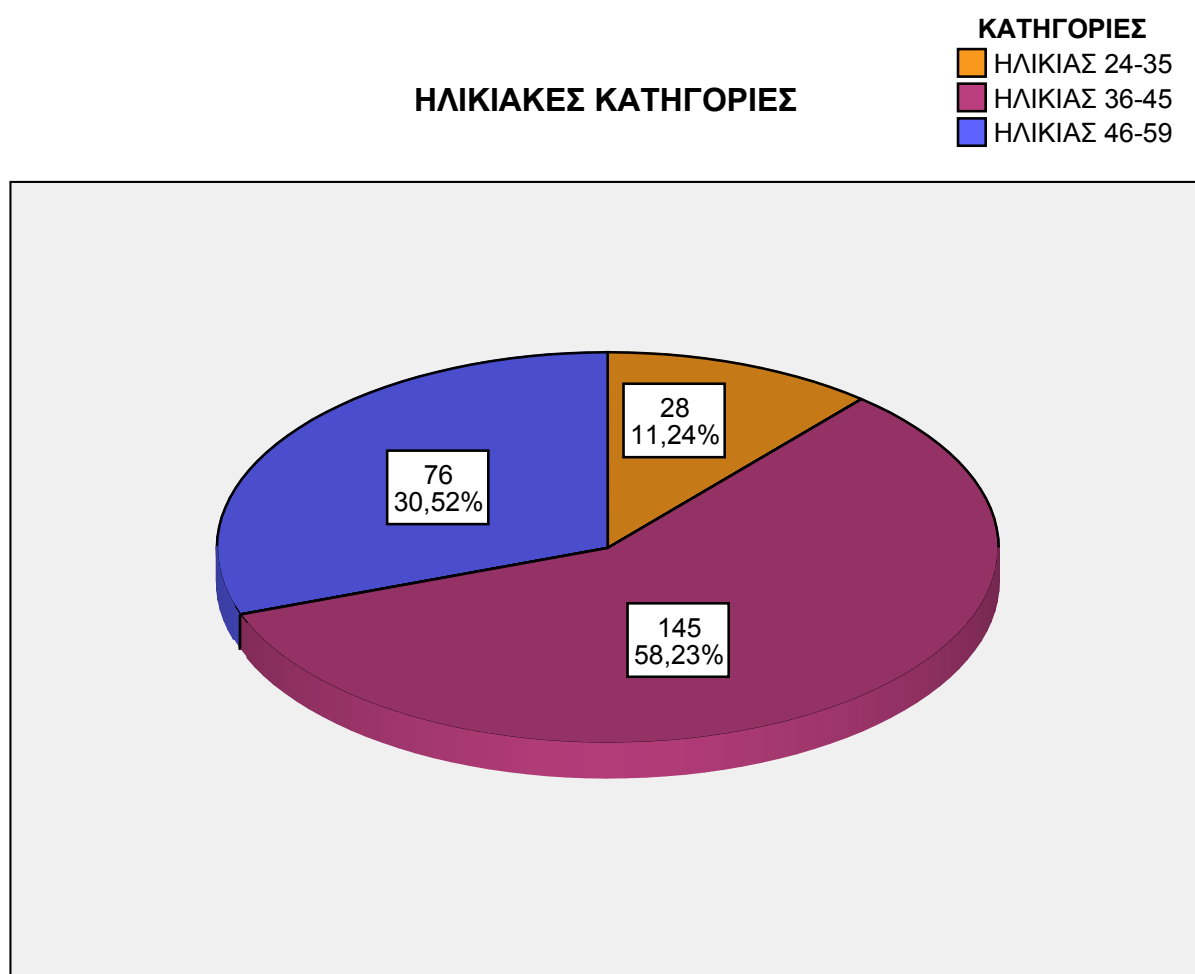

Γράφημα 7

Η συμπληρωματική μεταβλητή 3, που αφορά την ηλικία, χωρίστηκε σε τρεις κατηγορίες ως εξής: 1=24-35 ετών, 2=36-45 ετών, 3=46-59 ετών.

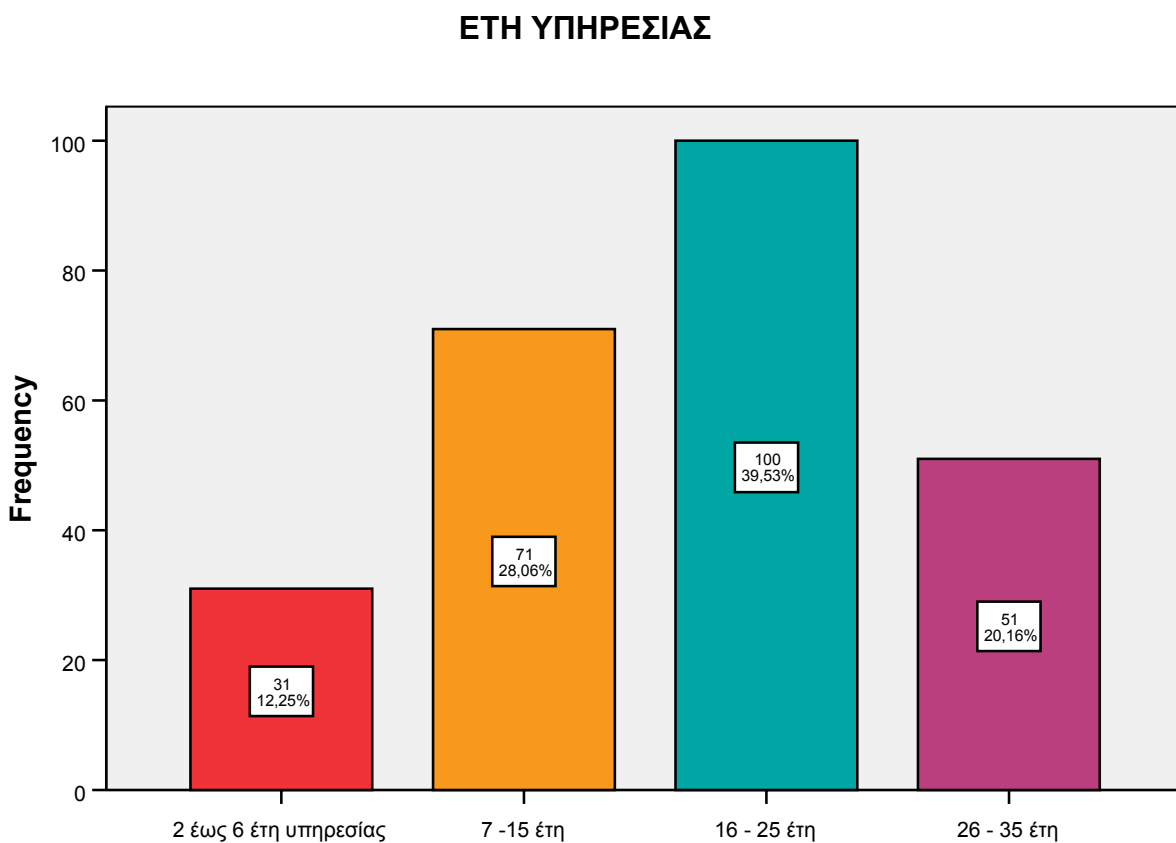
Από τους ερωτώμενους απάντησαν 249 άτομα, ενώ δεν απάντησαν 13. Όπως φαίνεται στο **Γράφημα 8**, η συχνότερα απαντώμενη ηλικιακή κατηγορία είναι εκείνη των 36 έως 45 ετών, με ποσοστό 58,23% έναντι της ηλικιακής ομάδας 24-35 με ποσοστό 11,24% και της ομάδας των 46 έως 59 ετών, με ποσοστό 30,52%.

Γράφημα 8

Στην *συμπληρωματική μεταβλητή 4*, που αφορά τα *έτη υπηρεσίας*, απάντησαν 253 άτομα, ενώ δεν απάντησαν 9. Τα έτη υπηρεσίας κατανεμήθηκαν σε τέσσερις κατηγορίες: 1= 2 έως 6 χρόνια υπηρεσίας, 2 = 7-15 έτη, 3 = 16-25 έτη και 4= 26-35 έτη υπηρεσίας.

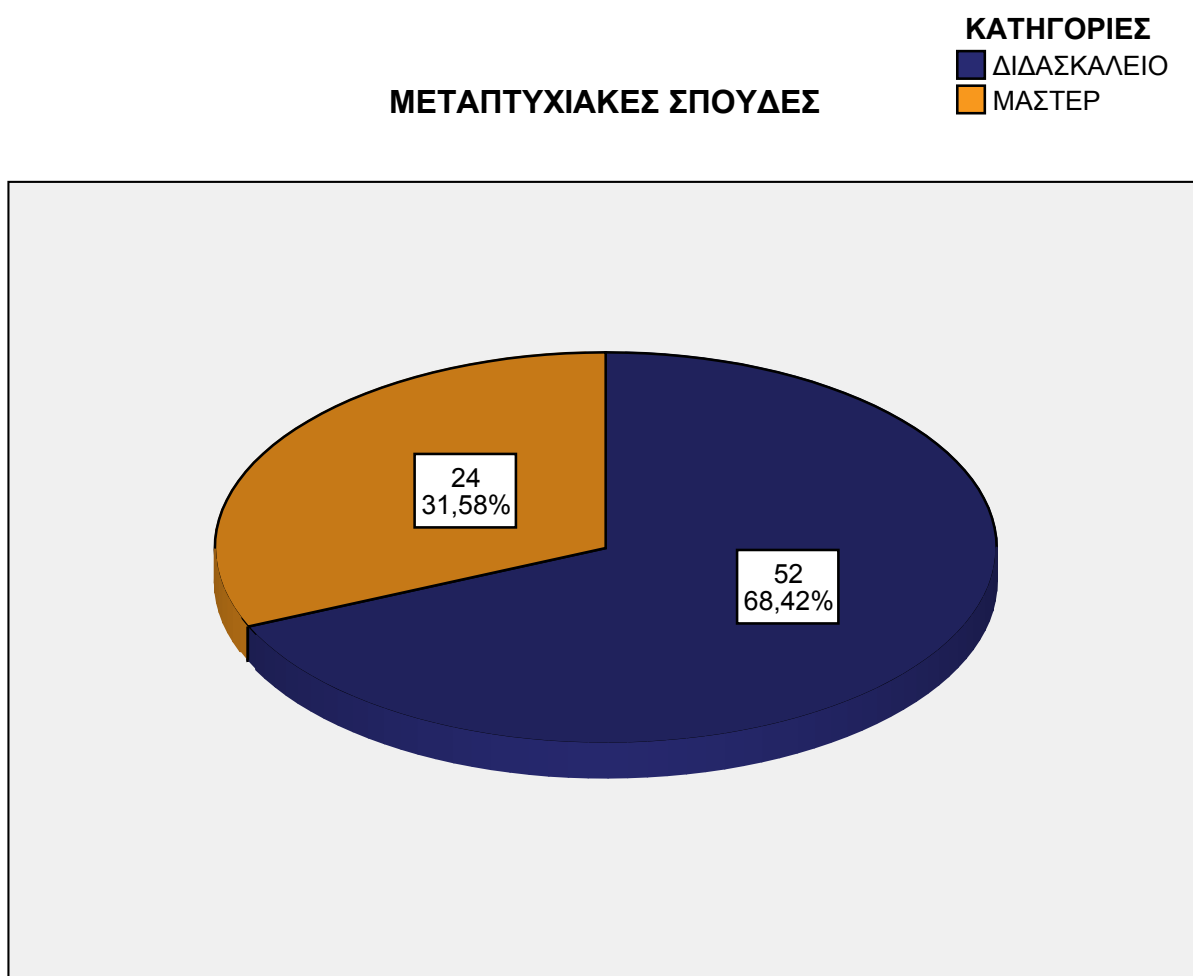
Όπως φαίνεται από το **Γράφημα 9**, υπερτερεί η ομάδα με έτη υπηρεσίας από 16 έως 25 σε ποσοστό 39,53% έναντι των άλλων ομάδων.

Γράφημα 9

Στην *συμπληρωματική μεταβλητή 5* για πιθανές μεταπτυχιακές σπουδές από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, απάντησαν οι 76 ενώ 186 δεν απάντησαν. Η ερώτηση είχε τρεις κατηγορίες: 1=Διδασκαλείο, 2=Μεταπτυχιακές Σπουδές (Master) και 3=Διδακτορικό. Το ποσοστό που δεν απάντησε κυμαίνεται στο 71% του συνόλου των συμμετεχόντων.

Στο **Γράφημα 10**, διακρίνομε το σύνολο των ατόμων που απάντησαν θετικά στην ερώτηση και από αυτούς έχουν πτυχίο Διδασκαλείου 52 άτομα, ποσοστό 68,4%, μεταπτυχιακές σπουδές έχουν 24 άτομα, ποσοστό 31,6%, ενώ κανείς δεν έχει διδακτορικό δίπλωμα.

Γράφημα 10

Από την ανάλυση των συμπληρωματικών μεταβλητών, συνάγουμε τα παρακάτω γενικά συμπεράσματα:

- Οι δάσκαλοι είναι περισσότεροι από τους νηπιαγωγούς και καθηγητές ειδικοτήτων.
- Οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άνδρες.
- Η ηλικιακή ομάδα που απαντά περισσότερο, είναι εκείνη της ομάδας 36 έως 45 ετών.
- Η συχνότερα απαντώμενη κατηγορία ετών υπηρεσίας είναι εκείνη των 16 έως 25 ετών.
- Από τους εκπαιδευτικούς που απάντησαν, οι περισσότεροι δεν έχουν μεταπτυχιακές σπουδές, ενώ από εκείνους που έχουν, υπερτερούν εκείνοι με πτυχίο Διδασκαλείου.

Ανάλυση Ερώτησης 1 (E1):

«Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Σχέση E1 και μεταβλητής ειδικότητας³⁸ των εκπαιδευτικών

Στην Ερώτηση 1, όπως παρατηρείται στον Πίνακα 1, οι μέσοι όροι (Μ.Ο.) για τα τρία επίπεδα της μεταβλητής special2 (ειδικότητα), έχουν παραπλήσιες τιμές και άρα, δεν αναμένεται στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσά τους.

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	14	3,29	,825	,221
ΔΑΣΚΑΛΟΙ	175	3,27	,767	,058
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ	31	3,29	,739	,133
Total	220	3,27	,763	,051

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Στον Πίνακα 2, παρατηρείται ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την ερώτηση 1 και τις ειδικότητες, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, και 2-3.

Πράγματι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 99,6% > 5% => H₀³⁹ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 2-3 έχουμε sig = 98,8% > 5% => H₀ ισχύει

³⁸ Ειδικότητες: 1=Νηπιαγωγός, 2=Δάσκαλος, 3=Καθηγητής Ειδικότητας

³⁹ Γενική έκφραση για τη μηδενική υπόθεση: Δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη των κατηγοριών των ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών, αναφορικά με τη συμβολή του Comenius στη βελτίωση της ποιότητας στη σχολική εκπαίδευση. Εναλλακτική υπόθεση: Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη των κατηγοριών των ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών, αναφορικά με τη συμβολή του Comenius στη βελτίωση της ποιότητας στη σχολική εκπαίδευση.

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

	(I) ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	(J) ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,017	,213	,996
		3	-,005	,247	1,000
	2	1	-,017	,213	,996
		3	-,022	,149	,988
	3	1	,005	,247	1,000
		2	,022	,149	,988
Scheffe	1	2	,017	,213	,997
		3	-,005	,247	1,000
	2	1	-,017	,213	,997
		3	-,022	,149	,989
	3	1	,005	,247	1,000
		2	,022	,149	,989
Bonferroni	1	2	,017	,213	1,000
		3	-,005	,247	1,000
	2	1	-,017	,213	1,000
		3	-,022	,149	1,000
	3	1	,005	,247	1,000
		2	,022	,149	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Επομένως, και οι τρεις ειδικότητες έχουν περίπου τις ίδιες απόψεις για τη συμβολή του Comenius στη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση.

Σχέση ερώτησης E1 και φύλου⁴⁰,

Όπως παρατηρείται στον **Πίνακα 3**, όπου αναλύεται η **Ερώτηση 1** «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» σε σχέση με το **φύλο** η διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δεν αναμένεται στατιστικώς σημαντική, γιατί οι Μ.Ο. είναι περίπου ίδιοι. Παρατηρούμε επίσης, ότι οι γυναίκες είναι περισσότερες από τους άνδρες.

⁴⁰ Φύλο: 1= Άνδρας, 2=Γυναίκα

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

	ΦΥΛΟ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	ΑΝΔΡΕΣ	99	3,28	,809	,081
	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	162	3,23	,760	,060

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Στον **Πίνακα 4**, καταδεικνύεται, ότι η ομοιογένεια ισχύει. Επομένως, έχουμε sig=62,8% > 5% και άρα δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην Ερώτηση 1.

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Equal variances assumed	,366	,546	,486	259	,628	,048	,099	
Equal variances not assumed			,478	197,434	,633	,048	,101	

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Συμπερασματικά, τα δύο φύλα πιστεύουν στον ίδιο βαθμό, ότι το Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση ποιότητας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Σχέση ερώτησης E1 και ηλικιακών κατηγοριών⁴¹,

Όσον αφορά την **Ερώτηση 1** «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» σε σχέση με τις **ηλικιακές κατηγορίες** στον **Πίνακα 5**, βλέπουμε, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες ηλικιών, αναφορικά με τον τρόπο

⁴¹ Κατηγορίες: 1=24-35 ετών, 2=36-45 ετών, 3=46-59 ετών

αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Ε1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»				
ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
24 – 35 ετών	28	3,46	,508	,096
36 – 45 ετών	144	3,24	,769	,064
46 – 59 ετών	76	3,20	,833	,096
Total	248	3,25	,766	,049

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Στον **Πίνακα 6**, παρατηρείται ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την ερώτηση E1 «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» και τις **ηλικιακές κατηγορίες**, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, και 2-3.

Πράγματι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 34,3% $\Rightarrow$ 5% $\Rightarrow$ H_0 ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 25,7% $>$ 5% $\Rightarrow$ H_0 ισχύει

γ) 2-3 έχουμε sig. = 90,7 $>$ 5% $\Rightarrow$ H_0 ισχύει

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»					
	(I) AGE_CL2	(J) AGE_CL2	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,221	,158	,343
		3	,267	,169	,257
	2	1	-,221	,158	,343
		3	,046	,109	,907
	3	1	-,267	,169	,257
		2	-,046	,109	,907
Scheffe	1	2	,221	,158	,377
		3	,267	,169	,290
	2	1	-,221	,158	,377
		3	,046	,109	,915
	3	1	-,267	,169	,290
		2	-,046	,109	,915
Bonferroni	1	2	,221	,158	,489
		3	,267	,169	,348
	2	1	-,221	,158	,489
		3	,046	,109	1,000
	3	1	-,267	,169	,348
		2	-,046	,109	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Επομένως, και οι τρεις ηλικιακές κατηγορίες έχουν περίπου ίδιες απόψεις για τη συμβολή του Comenius στη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση.

Σχέση ερώτησης E1 και ετών υπηρεσίας,⁴²

Αναφορικά με την **Ερώτηση 1**, αν πιστεύεται ότι το πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στη σχολική εκπαίδευση και σε σχέση με τα **έτη υπηρεσίας** ο **Πίνακας 7**, καταδεικνύει, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες των ετών υπηρεσίας, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

E1 «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»				
ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
2-6 έτη	30	3,43	,504	,092
7-15 έτη	71	3,35	,776	,092
16-25 έτη	100	3,15	,796	,080
26-35 έτη	51	3,16	,857	,120
Total	252	3,24	,779	,049

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Στον **Πίνακα 8**, παρατηρείται, ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την **Ερώτηση 1** «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» και τις **κατηγορίες των ετών υπηρεσίας**, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, 1-4, 2-3, 2-4 και 3-4.

Πράγματι για τα ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 96,3% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 29,7% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 1-4 έχουμε sig = 40,9% > 5% => H₀ ισχύει

δ) 2-3 έχουμε sig = 33,7 > 5% => H₀ ισχύει

ε) 2-4 έχουμε sig = 51,8% > 5% => H₀ ισχύει και

στ) 3-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

⁴² Κατηγορίες ετών υπηρεσίας: 1=2 – 6 έτη, 2=7-15 έτη, 3=16-25 έτη και 4=26-35 έτη υπηρεσίας.

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

	(I) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	(J) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,081	,169	,963
		3	,283	,161	,297
		4	,276	,178	,409
	2	1	-,081	,169	,963
		3	,202	,120	,337
		4	,195	,142	,518
	3	1	-,283	,161	,297
		2	-,202	,120	,337
		4	-,007	,133	1,000
	4	1	-,276	,178	,409
		2	-,195	,142	,518
		3	,007	,133	1,000
Scheffe	1	2	,081	,169	,972
		3	,283	,161	,381
		4	,276	,178	,494
	2	1	-,081	,169	,972
		3	,202	,120	,422
		4	,195	,142	,598
	3	1	-,283	,161	,381
		2	-,202	,120	,422
		4	-,007	,133	1,000
	4	1	-,276	,178	,494
		2	-,195	,142	,598
		3	,007	,133	1,000
Bonferroni	1	2	,081	,169	1,000
		3	,283	,161	,482
		4	,276	,178	,735
	2	1	-,081	,169	1,000
		3	,202	,120	,565
		4	,195	,142	1,000
	3	1	-,283	,161	,482
		2	-,202	,120	,565
		4	-,007	,133	1,000
	4	1	-,276	,178	,735
		2	-,195	,142	1,000
		3	,007	,133	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Συνεπώς, οι ηλικιακές κατηγορίες έχουν ενιαίο τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης, για το αν το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης

Σχέση ερώτησης E1 και μεταπτυχιακών σπουδών⁴³

Όσον αφορά την **Ερώτηση 1** «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» και τις μεταπτυχιακές σπουδές, παρατηρούμε στον **Πίνακα 9**, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες **μεταπτυχιακών σπουδών**, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»					
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
		ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ	52	3,31	,805
	MASTER	24	3,46	,779	,159

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Στον **Πίνακα 10**, καταδεικνύεται ότι η ομοιογένεια ισχύει. Επομένως, έχουμε $\text{sig} = 44.6\% > 5\%$ και άρα δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες των μεταπτυχιακών σπουδών, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση 1.

Συμπερασματικά, οι δύο κατηγορίες μεταπτυχιακών σπουδών (διδασκαλείο και master) πιστεύουν στον ίδιο βαθμό, ότι το Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση ποιότητας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

E1: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»								
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
E1	Equal variances assumed	,353	,554	,766	74	,446	,151	,197
	Equal variances not assumed			,775	46,214	,442	,151	,194

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

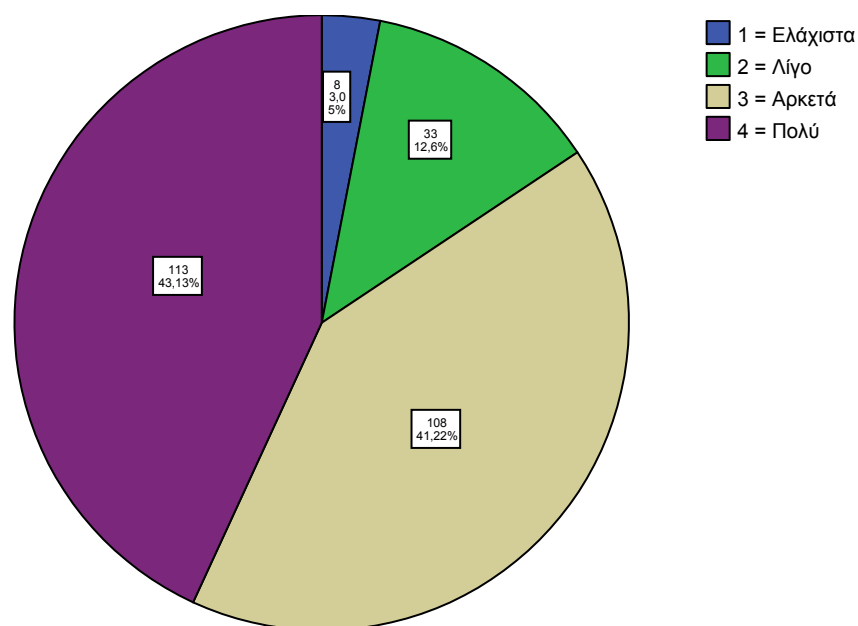
⁴³ Κατηγορίες: 1=Διδασκαλείο και 2=Μεταπτυχιακός τίτλος σπουδών (Master)

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, αναφορικά με την ερώτηση **E1**: «Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;».

Από την ανάλυση της ερώτησης εάν πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης, θα μπορούσαμε να συνάγουμε τα εξής:

- Δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης ανάμεσα στα δύο φύλα, στις ηλικιακές ομάδες, στις κατηγορίες ειδικοτήτων και ετών υπηρεσίας καθώς και στις ομάδες των μετεκπαιδευομένων εκπαιδευτικών. Δηλαδή, τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες, τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί με τους καθηγητές ειδικοτήτων, αλλά και όλοι οι εκπαιδευτικοί ανεξαρτήτως ετών υπηρεσίας και μεταπτυχιακών σπουδών, πιστεύουν στον ίδιο βαθμό, ότι το Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση.

«Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;».

Γράφημα 11

Όπως φαίνεται από το παραπάνω **Γράφημα 11**, το 43,1% των εκπαιδευτικών θεωρεί, ότι τα ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα και αξιολογεί θετικά την ύπαρξη αυτών των προγραμμάτων, ως εργαλείο πολιτικής που ενδυναμώνει το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα.

Σύμφωνα με την πλειοψηφία (43,13%) των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών στο Πρόγραμμα Comenius, το πρόγραμμα και οι επιμέρους δράσεις του, ικανοποιούν σε άριστο επίπεδο το στόχο του προγράμματος για βελτίωση της ποιότητας στην σχολική εκπαίδευση. Παράλληλα το 41,27% των ερωτηθέντων, δηλώνει, ότι η συμβολή του προγράμματος είναι πολύ μεγάλη, σχετικά με την αναβάθμιση της ποιότητας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η μειοψηφία των ερωτηθέντων (15,6%), δηλώνουν ελάχιστα ή λίγο ικανοποιημένοι από τη συνεισφορά του προγράμματος στην προσπάθεια ενίσχυσης του περιεχομένου και της ενδυνάμωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Ανάλυση Ερώτησης 4:

«Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;»

Σχέση ερώτησης E4 και ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών

Στον Πίνακα 11, παρατηρούμε ότι οι Μ.Ο. για τα τρία επίπεδα της μεταβλητής **special (ειδικότητα)**, έχουν παραπλήσιες τιμές, άρα δεν αναμένεται στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσά τους.

<i>E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»</i>				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
Νηπιαγωγοί	14	3,79	,426	,114
Δάσκαλοι	176	3,60	,642	,048
Καθηγητές ειδικοτήτων	31	3,45	,768	,138
Total	221	3,59	,651	,044

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Στον Πίνακα 12, παρατηρούμε ότι υπάρχει μία ισχυρή παραβίαση ($\text{sig} = 3,5\% < 5\%$) των συνθηκών ομοιογένειας ενώ είδαμε και τις συνθήκες κανονικότητας. Για τον λόγο αυτόν θα καταφύγουμε σε μη παραμετρική μέθοδο Kruskal Wallis (βλ. Πίνακα 13).

<i>E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»</i>				
Test of Homogeneity of Variances				
Levene Statistic	df1	df2	Sig.	
3,399	2	218	,035	

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Η μηδενική υπόθεση διατυπώνεται ως εξής: Δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις τρεις κατηγορίες εκπαιδευτικών αναφορικά με την τοποθέτησή τους στην πρόταση της ερώτησης E4.

Στον Πίνακα 13, παρατηρούμε ότι, όσον αφορά την Ερώτηση Ε4 «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;» σε σχέση με τις ειδικότητες, η εφαρμογή τόσο του κριτηρίου μη παραμετρικού Kruskal Wallis όσο και της ασυμπτωτικής προσομοιωτικής μεθόδου Monte Carlo με 10.000 δειγματικούς πίνακες, μας οδηγεί σε παραπλήσια φαινόμενα στατιστικής σημαντικότητας:

1. Asymp. sig. = 41,9 % > 5% και
2. Monte Carlo sig. = 40,3% > 5%

Άρα, η μηδενική μας υπόθεση H_0 ⁴⁴ ισχύει, και επομένως δεν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις ειδικότητες, αναφορικά με την Ερώτηση Ε4 «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;», δηλαδή και οι τέσσερις κατηγορίες ειδικοτήτων έχουν περίπου ίδιες απόψεις για την προαγωγή της διαπολιτισμικής συνειδητοποίησης μέσω του Comenius.

E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»			
Ranks		N	Mean Rank
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	4	128,38
	ΔΑΣΚΑΛΟΙ	8	128,38
	ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ	62	114,60
	ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	147	108,06
	Total	221	
Test Statistics(b,c)			
Chi-Square			2,830
df			3
Asymp. Sig.			,419
Monte Carlo Sig.	Sig.		,403(a)
	99% Confidence Interval	Lower Bound	,390
		Upper Bound	,415
a Based on 10000 sampled tables with starting seed 215962969. b Kruskal Wallis Test c Grouping Variable: E4			
ΠΙΝΑΚΑΣ 13			

⁴⁴ Μηδενική υπόθεση: Το πρόγραμμα Comenius όντως προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Α/θμια Εκπ/ση.

Σχέση ερώτησης Ε4 και φύλου⁴⁵,

Όπως παρατηρείται στον **Πίνακα 14**, όπου αναλύεται η **Ερώτηση Ε4** «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;» σε σχέση με το **φύλο** η διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δεν αναμένεται στατιστικώς σημαντική, γιατί οι Μ.Ο. είναι περίπου ίδιοι.

<i>E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»</i>					
	ΦΥΛΟ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	ΑΝΔΡΑΣ	99	3,59	,729	,073
	ΓΥΝΑΙΚΑ	163	3,63	,599	,047

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Στον **Πίνακα 15**, καταδεικνύεται, ότι η ομοιογένεια ισχύει. Επομένως, έχουμε $\text{sig} = 63,1\% > 5\%$ και άρα δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην **Ερώτηση Ε4**. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, οι απόψεις των δύο φύλων είναι ενιαίες για το αν το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

<i>E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»</i>							
	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Equal variances assumed	2,343	,127	-,481	260	,631	-,040	,083
Equal variances not assumed			-,459	176,998	,647	-,040	,087

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

⁴⁵ Φύλο: 1= Άνδρας, 2=Γυναίκα

Σχέση ερώτησης Ε4 και ηλικιακών κατηγοριών⁴⁶,

Αναφορικά με την Ερώτηση Ε4 «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;» και τις ηλικιακές κατηγορίες στον Πίνακα 16, βλέπουμε, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες ηλικιών, όσον αφορά τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Ε4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Προτοβάθμια Εκπαίδευση;»				
ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
24 -35 ετών	28	3,68	,476	,090
36 – 45 ετών	145	3,63	,634	,053
46 – 59 ετών	76	3,54	,756	,087
Total	249	3,61	,658	,042

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Στον Πίνακα 17, παρατηρείται ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την Ερώτηση Ε4 «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;» και τις ηλικιακές κατηγορίες, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, και 2-3.

Πράγματι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 92,6% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 60,6% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 2-3 έχουμε sig = . 61,3> 5% => H₀ ισχύει

⁴⁶ Κατηγορίες: 1=24-35 ετών, 2=36-45 ετών, 3=46-59 ετών

E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»

	(I) ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	(J) ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,051	,136	,926
		3	,139	,146	,606
	2	1	-,051	,136	,926
		3	,088	,093	,613
	3	1	-,139	,146	,606
		2	-,088	,093	,613
Scheffe	1	2	,051	,136	,932
		3	,139	,146	,635
	2	1	-,051	,136	,932
		3	,088	,093	,641
	3	1	-,139	,146	,635
		2	-,088	,093	,641
Bonferroni	1	2	,051	,136	1,000
		3	,139	,146	1,000
	2	1	-,051	,136	1,000
		3	,088	,093	1,000
	3	1	-,139	,146	1,000
		2	-,088	,093	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Επομένως, οι διάφορες ηλικιακές κατηγορίες των εκπαιδευτικών έχουν ενιαίες απόψεις, αναφορικά με την ερώτηση «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;».

Σχέση ερώτησης Ε4 και ετών υπηρεσίας⁴⁷,

Αναφορικά με την **Ερώτηση Ε4**, «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;» και τα **έτη υπηρεσίας** ο **Πίνακας 18** καταδεικνύει, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες των ετών υπηρεσίας, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Ε4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Προτοβάθμια Εκπαίδευση;»				
ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
2-6 έτη	31	3,58	,620	,111
7-15 έτη	71	3,72	,614	,073
16-25 έτη	100	3,58	,622	,062
26-35 έτη	51	3,51	,784	,110
Total	253	3,60	,656	,041

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Στον **Πίνακα 19**, παρατηρείται ότι, όσον αφορά την **Ερώτηση Ε4** και τις **κατηγορίες των ετών υπηρεσίας**, δεν εμφανίζεται στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, 1-4, 2-3, 2-4 και 3-4.

Επιλέγουμε τη μέθοδο Bonferroni α) γιατί οι συνθήκες κανονικότητας και ομοιογένειας ικανοποιούνται και β) γιατί δεν έχουμε μεγάλο αριθμό συγκρίσεων.

Πράγματι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 1-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

δ) 2-3 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

ε) 2-4 έχουμε sig = 50,6% > 5% => H₀ ισχύει και

στ) 3-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

⁴⁷ Κατηγορίες ετών υπηρεσίας: 1=2 – 6 έτη, 2=7-15 έτη, 3=16-25 έτη και 4=26-35 έτη υπηρεσίας.

Φαίνεται λοιπόν, ότι οι εκπαιδευτικοί όλων των ετών υπηρεσίας έχουν ενιαία αντιμετώπιση της ερώτησης για το αν προάγεται μέσω του Comenius η διαπολιτισμική συνειδητοποίηση και δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ τους.

E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»					
	(I) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	(J) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Bonferroni	1	2	-,138	,141	1,000
		3	,001	,135	1,000
		4	,071	,149	1,000
	2	1	,138	,141	1,000
		3	,138	,102	1,000
		4	,209	,120	,506
	3	1	-,001	,135	1,000
		2	-,138	,102	1,000
		4	,070	,113	1,000
	4	1	-,071	,149	1,000
		2	-,209	,120	,506
		3	-,070	,113	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Σχέση ερώτησης E4 και μεταπτυχιακών σπουδών⁴⁸,

Αναφορικά με την **Ερώτηση E4** «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;» και τις μεταπτυχιακές σπουδές, παρατηρούμε στον **Πίνακα 20**, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες **μεταπτυχιακών σπουδών** σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση για το αν προάγεται η διαπολιτισμική συνειδητοποίηση μέσω του Comenius, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»					
	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ	52	3,69	,612	,085
	MASTER	24	3,50	,780	,159

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

⁴⁸ Κατηγορίες: 1=Διδασκαλείο και 2=Μεταπτυχιακός τίτλος σπουδών (Master)

Στον **Πίνακα 21**, φαίνεται ότι η ομοιογένεια ισχύει. Επομένως, έχουμε $\text{sig} = 24,8\% > 5\%$ και άρα δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες των μεταπτυχιακών σπουδών, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην Ερώτηση 4.

Συμπερασματικά, οι δύο κατηγορίες μεταπτυχιακών σπουδών, (διδασκαλείου και κάτοχοι master), πιστεύουν στον ίδιο βαθμό, ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

<i>E4: «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»</i>								
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	<i>Sig. (2-tailed)</i>	Mean Difference	Std. Error Difference
	Equal variances assumed	2,572	,113	1,166	74	,248	,192	,165
	Equal variances not assumed			1,066	36,570	,293	,192	,180

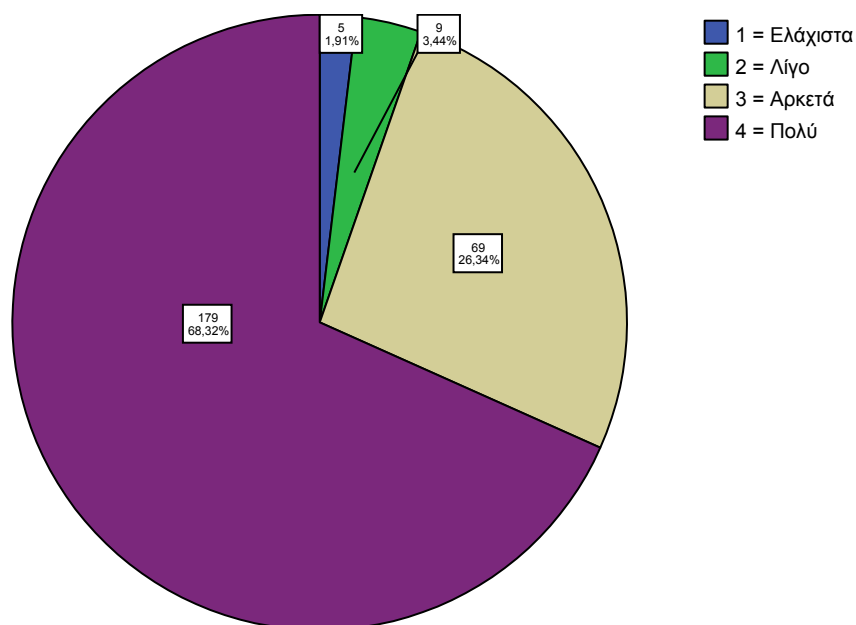
ΠΙΝΑΚΑΣ 21

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, αναφορικά με την ερώτηση: **Ε4:** «Πιστεύεται ότι το Πρόγραμμα Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση;»

Από την ανάλυση της ερώτησης «Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση, θα μπορούσαμε να συνάγουμε τα εξής:

Δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης ανάμεσα στις ειδικότητες, στα δύο φύλα, στις ηλικιακές ομάδες, στα έτη υπηρεσίας καθώς και στις ομάδες των μετεκπαιδευομένων εκπαιδευτικών. Δηλαδή, τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες, τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί με τους καθηγητές ειδικοτήτων, αλλά και οι μετεκπαιδευμένοι εκπαιδευτικοί καθώς και οι εκπαιδευτικοί με διαφορετικά έτη υπηρεσίας, πιστεύουν στον ίδιο βαθμό, ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση.

"Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;"

Γράφημα 12

Σύμφωνα με το **Γράφημα 12**, η αντίληψη και κατανόηση της Πολυπολιτισμικότητας και του αιτήματος για πολιτισμική ποικιλομορφία στην εκπαίδευση, πραγματοποιείται σε μεγάλο βαθμό, μέσω του προγράμματος Comenius, σύμφωνα με την πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών, κατά ποσοστό 68,32%. Αντίθετα, ελάχιστοι είναι εκείνοι που θεωρούν, ότι το πρόγραμμα δεν ενισχύει τη

πολυπολιτισμικότητα 1,9%, ενώ εκείνοι που ικανοποιούνται λίγο, είναι το 3,4% του δείγματος.

Η ενίσχυση και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής πολιτισμικής πολυμορφίας, αποτελούν πρωταρχικό στόχο της Ε.Ε. και περιλαμβάνονται, ως βασικοί στόχοι, στο Πρόγραμμα Comenius, όπως και στα περισσότερα ευρωπαϊκά προγράμματα. Η πολυπολιτισμικότητα (multicultural approach) αποτελεί αναγκαίο εργαλείο πολιτικής με στόχο την προσαρμογή των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτικών συστημάτων στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για ενίσχυση του αιτήματος. Ο βαθμός ικανοποίησης του στόχου αυτού αποδεικνύει, ότι μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων προάγεται η διαπολιτισμική συνειδητοποίηση, ενώ περιθώρια βελτίωσης διαφαίνονται για περισσότερο συστηματική και οργανωμένη προσέγγιση κατά τη σύνταξη των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

Ανάλυση Ερώτησης Ε6

«Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Σχέση ερώτησης Ε6 και ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών

Στον Πίνακα 22 και 23, παρατηρούμε, ότι είναι 100% το επίπεδο της στατιστικής σημαντικότητας και άρα η μηδενική μας υπόθεση (H_0)⁴⁹ ισχύει, αφού η μία μεταβλητή διαχέει τα στοιχεία της άλλης, με ομοιόμορφο τρόπο.

E6: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»					
			E6		Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	Count	14	0	14
		Expected Count	13,9	,1	14,0
		% of Total	6,3%	,0%	6,3%
		Residual	,1	-,1	
	ΔΑΣΚΑΛΟΙ	Count	175	1	176
		Expected Count	175,2	,8	176,0
		% of Total	79,2%	,5%	79,6%
		Residual	-,2	,2	
	ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ	Count	31	0	31
		Expected Count	30,9	,1	31,0
		% of Total	14,0%	,0%	14,0%
		Residual	,1	-,1	
Total		Count	220	1	221
		Expected Count	220,0	1,0	221,0
		% of Total	99,5%	,5%	100,0%

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Εφαρμόζουμε το παραμετρικό X^2 για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «ειδικότητες» και την ερώτηση Ε6 ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ). Ωστόσο, μία από αυτές που αναφέρεται στο ποσοστό των κελιών

⁴⁹ Μηδενική υπόθεση: Δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις τρεις κατηγορίες εκπαιδευτικών αναφορικά με τη στάση τους στην ερώτηση Ε6.

με αναμενόμενη συχνότητα <5 δεν ικανοποιείται, όπως βλέπουμε από στην πρώτη (α) υποσημείωση του **Πίνακα 23**. Γίνεται σαφές ότι η εφαρμογή του X² είναι αδύνατη, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Τα ελαττωματικά κελιά είναι 50%, δηλ. περισσότερα από 5% εκείνων που θα μπορούσαμε να ανεχθούμε (Δαφέρμος, 2005:347). Για τον λόγο αυτό, εφαρμόζουμε την μέθοδο προσομοίωσης Monte Carlo.

Καταδεικνύεται λοιπόν, ότι δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» και από τις τρεις κατηγορίες ειδικοτήτων.

E6: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»						
Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	,257(a)	2	,879	1,000(b)	1,000	1,000
Likelihood Ratio	,457	2	,796	1,000(b)	1,000	1,000
Fisher's Exact Test	1,740			1,000(b)	1,000	1,000
Linear-by-Linear Association	,030(c)	1	,863	1,000(b)	1,000	1,000
N of Valid Cases	221					
a 3 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,06. b Based on 10000 sampled tables with starting seed 1993510611. c The standardized statistic is -,173.						
ΠΙΝΑΚΑΣ 23						

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, ότι και οι τρεις κατηγορίες ειδικοτήτων, δηλ. και τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί αλλά και οι καθηγητές ειδικοτήτων, διακατέχονται από ενιαία αντίληψη και στάση αναφορικά με την ερώτηση, για το αν το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων, τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης.

Σχέση ερώτησης E6 και φύλου

Στον Πίνακα 24, παρατηρούμε στη δεύτερη υποσημείωση (b), ότι υπάρχει παραβίαση κάτω από 5, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Τα ελαττωματικά κελιά είναι 50%, δηλ. περισσότερα από 5% εκείνων που θα μπορούσαμε να ανεχθούμε (Δαφέρμος, 2005:347). Στην περίπτωση του πίνακα 2Χ2, η μέθοδος Monte Carlo ταυτίζεται με τη μέθοδο Exact. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι, ότι και να επιλέξουμε, θα λάβουμε τα ίδια αποτελέσματα (Δαφέρμος, 2005:344).

E6: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»						
			E6		Total	
			NAI	OXI		
ΦΥΛΟ	ΑΝΔΡΑΣ	Count	97	2	99	
		Expected Count	97,5	1,5	99,0	
		% of Total	37,0%	,8%	37,8%	
		Residual	-,5	,5		
	ΓΥΝΑΙΚΑ	Count	161	2	163	
		Expected Count	160,5	2,5	163,0	
		% of Total	61,5%	,8%	62,2%	
		Residual	,5	-,5		
Total		Count	258	4	262	
		Expected Count	258,0	4,0	262,0	
		% of Total	98,5%	1,5%	100,0%	
Chi-Square Tests(d)						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	,258(b)	1	,612	1,000	,487	
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000			
Likelihood Ratio	,250	1	,617	1,000	,487	
Fisher's Exact Test				,634	,487	
Linear-by-Linear Association	,257(c)	1	,612	1,000	,487	,334
N of Valid Cases	262					
<p>a Computed only for a 2x2 table b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,51. c The standardized statistic is -,507. d For 2x2 crosstabulation, exact results are provided instead of Monte Carlo results.</p>						
ΠΙΝΑΚΑΣ 24						

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι και τα δύο φύλα δηλ. και τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, συμφωνούν στην αντίληψη τους, αναφορικά με την ερώτηση, για το αν το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης.

Σχέση ερώτησης E6 και ηλικιακών κατηγοριών

Στον **Πίνακα 25**, εφαρμόζουμε το παραμετρικό X^2 για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «ηλικιακές κατηγορίες» και την ερώτηση E6, ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ). Ωστόσο, μία από αυτές που αναφέρεται στο ποσοστό των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα <5 δεν ικανοποιείται, όπως βλέπουμε από την υποσημείωση α. Γίνεται σαφές ότι η εφαρμογή του X^2 είναι αδύνατη, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Για τον λόγο αυτό εφαρμόζουμε την μέθοδο προσομοίωσης Monte Carlo.

Παρατηρούμε, ότι το επίπεδο της στατιστικής σημαντικότητας είναι $\text{sig} = 61,3\% > 5\%$ και επομένως, τα επίπεδα των ηλικιακών κατηγοριών διαχέονται από την ερώτηση E6 με ομοιόμορφο τρόπο.

E6: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»						
			E6		Total	
			NAI	OXI		
ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	24-35 ΕΤΩΝ	Count	28	0	28	
		Expected Count	27,6	,4	28,0	
		% of Total	11,2%	,0%	11,2%	
		Residual	,4	-,4		
	36-45 ΕΤΩΝ	Count	143	2	145	
Expected Count		142,7	2,3	145,0		
% of Total		57,4%	,8%	58,2%		
Residual		,3	-,3			
	46-59 ΕΤΩΝ	Count	74	2	76	
Expected Count		74,8	1,2	76,0		
% of Total		29,7%	,8%	30,5%		
Residual		-,8	,8			
Total		Count	245	4	249	
		Expected Count	245,0	4,0	249,0	
		% of Total	98,4%	1,6%	100,0%	
Chi-Square Tests						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				<i>Sig.</i>	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	1,010(a)	2	,604	,613(b)	,600	,625
Likelihood Ratio	1,381	2	,501	,613(b)	,600	,625
Fisher's Exact Test	,815			,758(b)	,746	,769
Linear-by-Linear Association	1,004(c)	1	,316	,417(b)	,404	,429
N of Valid Cases	249					
a 3 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,45. b Based on 10000 sampled tables with starting seed 1993510611. c The standardized statistic is 1,002.						
ΠΙΝΑΚΑΣ 25						

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι, οποιαδήποτε κατηγορία ηλικιών σε σχέση με την άλλη, έχει ενιαία αντιμετώπιση, αναφορικά με την ερώτηση για το αν το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης.

Σχέση ερώτησης E6 και ετών υπηρεσίας

Στον **Πίνακα 26**, εφαρμόζουμε το παραμετρικό χ^2 για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «έτη υπηρεσίας» και την ερώτηση E6, ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ). Ωστόσο, μία από αυτές που αναφέρεται στο ποσοστό των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα <5 δεν ικανοποιείται, όπως βλέπουμε από την υποσημείωση α. Γίνεται σαφές, ότι η εφαρμογή του χ^2 είναι αδύνατη, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Για τον λόγο αυτό εφαρμόζουμε την μέθοδο προσομοίωσης Monte Carlo.

Παρατηρούμε επίσης, στον **Πίνακα 26**, αναφορικά με την ερώτηση «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων, τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» και τα έτη υπηρεσίας, ότι τα έτη υπηρεσίας και η ερώτηση E6 δεν σχετίζονται, επειδή το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι $9,4\% > 5\%$ και άρα η μηδενική μας υπόθεση (H_0)⁵⁰ ισχύει, γιατί διαχέει με ομοιόμορφο τρόπο τα επίπεδα της μεταβλητής «έτη υπηρεσίας» από την ερώτηση E6.

---

⁵⁰ Μηδενική υπόθεση: Δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις τέσσερις κατηγορίες των ετών υπηρεσίας, αναφορικά με τη στάση τους απέναντι στην πρόταση της ερώτησης E6.

E6: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»						
			E6		Total	
			NAI	OXI		
ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	2-6 έτη	Count	31	0	31	
		Expected Count	30,5	,5	31,0	
		% of Total	12,3%	,0%	12,3%	
		Residual	,5	-,5		
	7-15 έτη	Count	71	0	71	
		Expected Count	69,9	1,1	71,0	
		% of Total	28,1%	,0%	28,1%	
		Residual	1,1	-1,1		
	16-25 έτη	Count	96	4	100	
		Expected Count	98,4	1,6	100,0	
		% of Total	37,9%	1,6%	39,5%	
		Residual	-2,4	2,4		
	26-35 έτη	Count	51	0	51	
		Expected Count	50,2	,8	51,0	
		% of Total	20,2%	,0%	20,2%	
		Residual	,8	-,8		
Total		Count	249	4	253	
		Expected Count	249,0	4,0	253,0	
		% of Total	98,4%	1,6%	100,0%	
Chi-Square Test s						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	6,218(a)	3	,101	,094(b)	,087	,102
Likelihood Ratio	7,524	3	,057	,059(b)	,052	,065
Fisher's Exact Test	3,775			,188(b)	,178	,198
Linear-by-Linear Association	,490(c)	1	,484	,601(b)	,589	,614
N of Valid Cases	253					
a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,49. b Based on 10000 sampled tables with starting seed 1993510611. c The standardized statistic is ,700.						
ΠΙΝΑΚΑΣ 26						

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι, οποιαδήποτε κατηγορία ετών υπηρεσίας σε σχέση με την άλλη, έχει ενιαία αντιμετώπιση και κρίση, αναφορικά με την ερώτηση για το αν το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων, τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης.

Σχέση ερώτησης E6 και μεταπτυχιακών σπουδών

Στον **Πίνακα 27**, εφαρμόζουμε το παραμετρικό X^2 , για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «μεταπτυχιακές σπουδές» και την ερώτηση E6 «Πιστεύετε ότι

το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;», ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ). Ωστόσο, μία από αυτές που αναφέρεται στο ποσοστό των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα <5 δεν ικανοποιείται, όπως βλέπουμε από την υποσημείωση b. Γίνεται σαφές ότι η εφαρμογή του Χ² είναι αδύνατη, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Τα ελαττωματικά κελιά είναι 50%, δηλ. περισσότερα από 5% εκείνων που θα μπορούσαμε να ανεχθούμε (Δαφέρμος, 2005:347). Στην περίπτωση του πίνακα 2Χ2 η μέθοδος Monte Carlo ταυτίζεται με τη μέθοδο Exact. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι, ότι και να επιλέξουμε, θα λάβουμε τα ίδια αποτελέσματα (Δαφέρμος, 2005:344).

E6 : «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»						
			E6		Total	
			NAI	OXI		
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ	Count	51	1	52	
		Expected Count	51,3	,7	52,0	
		% of Total	67,1%	1,3%	68,4%	
		Residual	-,3	,3		
	MASTER	Count	24	0	24	
		Expected Count	23,7	,3	24,0	
		% of Total	31,6%	,0%	31,6%	
		Residual	,3	-,3		
Total	Count	75	1	76		
	Expected Count	75,0	1,0	76,0		
	% of Total	98,7%	1,3%	100,0%		
Chi-Square Tests						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	,468(b)	1	,494	1,000	,684	
Continuity Correction(a)	,000	1	1,000			
Likelihood Ratio	,765	1	,382	1,000	,684	
Fisher's Exact Test				1,000	,684	
Linear-by-Linear Association	,462(c)	1	,497	1,000	,684	,684
N of Valid Cases	76					
a Computed only for a 2x2 table b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,32. c The standardized statistic is -,679. d For 2x2 crosstabulation, exact results are provided instead of Monte Carlo results.						
ΠΙΝΑΚΑΣ 27						

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε, ότι και οι δύο κατηγορίες μεταπτυχιακών σπουδών, έχουν την ίδια συμπεριφορά απέναντι στην ερώτηση, για το αν

το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων, τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης

Σχέση ερώτησης E6 και θετικής ή αρνητικής στάσης των ερωτώμενων

Όπως παρατηρούμε στον **Πίνακα 28**, υπάρχει καταφανής διαφορά ανάμεσα στο ναι και στο όχι που κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενοι, αναφορικά με την ερώτηση «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Συνεπώς, σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι ανεξαρτήτως ειδικότητας, φύλου, ηλικίας, ετών υπηρεσίας ή μεταπτυχιακών σπουδών πιστεύουν, ότι όντως το πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

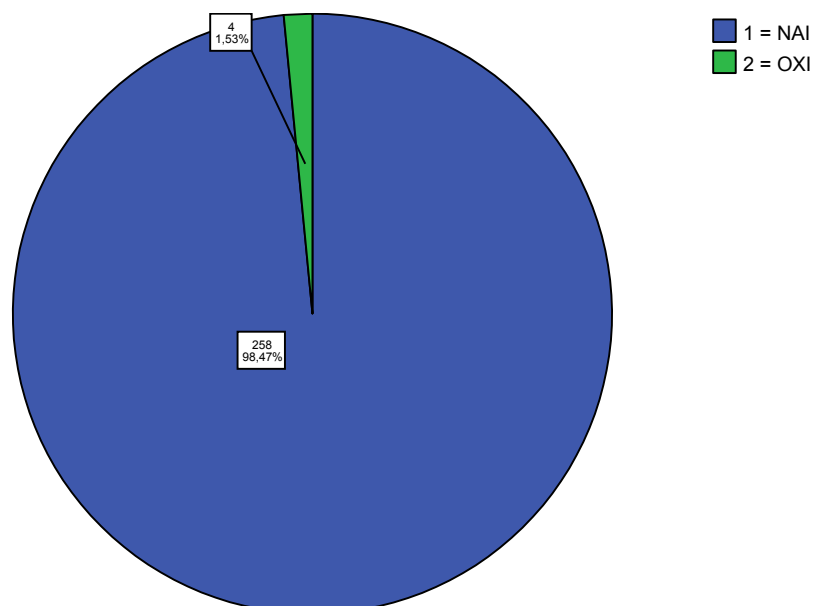
E6 : «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»			
	Observed N	Expected N	Residual
ΝΑΙ	258	131,0	127,0
ΟΧΙ	4	131,0	-127,0
Total	262		
Test Statistics			
Chi-Square(a)			246,244
df			1
Asymp. Sig.			,000
Monte Carlo Sig.	Sig.		,000(b)
	99% Confidence Interval		
	Lower Bound		,000
	Upper Bound		,000
a 0 cells (.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 131,0.			
b Based on 10000 sampled tables with starting seed 79654295.			
ΠΙΝΑΚΑΣ 28			

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, αναφορικά με την ερώτηση: **Ε6:** «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης ανάμεσα στις ειδικότητες, στα δύο φύλα, στις ηλικιακές ομάδες, στις διάφορες κατηγορίες των ετών υπηρεσίας καθώς και στις ομάδες των μετεκπαιδευμένων εκπαιδευτικών. Δηλαδή, τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες, τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί με τους καθηγητές ειδικοτήτων, αλλά και οι μετεκπαιδευμένοι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτικοί με διαφορετικά έτη υπηρεσίας, πιστεύουν στον ίδιο βαθμό, ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων που μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Από τους διακόσιους εξήντα δύο (262) ερωτώμενους, οι διακόσιοι πενήντα οκτώ (258), ανεξαρτήτως ειδικότητας, φύλου, ηλικίας, ετών υπηρεσίας ή μεταπτυχιακών σπουδών, έχουν θετική άποψη ότι, το πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων, τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

«Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Γράφημα 13

Σύμφωνα με το **Γράφημα 13** αλλά και από την παραπάνω ανάλυση, οι εκπαιδευτικοί σε σχεδόν απόλυτη πλειοψηφία 98,5% θεωρούν, ότι μέσα από το

πρόγραμμα, μπορούν να διαμορφωθούν και να λειτουργήσουν δίκτυα με στόχο την περαιτέρω ενίσχυση ενός ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου σε θέματα Εκπαιδευτικής πολιτικής. Μέσα από τα δίκτυα αυτά ενισχύονται και οι πολιτικές της Ε.Ε., καθώς η επικοινωνία των εκπαιδευτικών, μέσω των δικτύων, έχει ως στόχο τη λήψη αποφάσεων σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος όπως θεσμικά και διοικητικά θέματα, σχολικά προγράμματα, μέθοδοι διδασκαλίας κ.λ.π.

Ανάλυση Ερώτησης Ε6Α

«Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Σχέση ερώτησης Ε6Α και ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών

Στον Πίνακα 29, παρατηρούμε ότι οι Μ.Ο. για τα τρία επίπεδα της μεταβλητής special (ειδικότητα) σε σχέση με την ερώτηση Ε6Α, έχουν παραπλήσιες τιμές, άρα δεν αναμένεται στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσά τους.

<i>Ε6Α: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.</i>				
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	14	3,57	,646	,173
ΔΑΣΚΑΛΟΙ	175	3,45	,675	,051
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ	31	3,42	,720	,129
Total	220	3,45	,677	,046

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

Στον Πίνακα 30, παρατηρείται ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την Ερώτηση Ε6Α («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας) και σε σχέση με τις ειδικότητες, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, και 2-3.

Πράγματι για τα ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 78,3% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 76,7% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 2-3 έχουμε sig = 97,8% > 5% => H₀ ισχύει

Άρα, οι τρεις κατηγορίες ειδικοτήτων συμφωνούν ως προς τη στάση αντιμετώπισης της ερώτησης.

E6A: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»					
Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.					
	(I) ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	(J) ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,126	,189	,783
		3	,152	,219	,767
	2	1	-,126	,189	,783
		3	,026	,132	,978
	3	1	-,152	,219	,767
		2	-,026	,132	,978
Scheffe	1	2	,126	,189	,801
		3	,152	,219	,786
	2	1	-,126	,189	,801
		3	,026	,132	,980
	3	1	-,152	,219	,786
		2	-,026	,132	,980
Bonferroni	1	2	,126	,189	1,000
		3	,152	,219	1,000
	2	1	-,126	,189	1,000
		3	,026	,132	1,000
	3	1	-,152	,219	1,000
		2	-,026	,132	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

Σχέση ερώτησης Ε6Α και φύλου

Όπως παρατηρείται στον Πίνακα 31, όπου αναλύεται η Ερώτηση Ε6Α («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας) και σε σχέση με το φύλο η διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα δεν αναμένεται στατιστικώς σημαντική, γιατί οι Μ.Ο. είναι περίπου ίδιοι.

<i>Ε6Α: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.</i>					
	ΦΥΛΟ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	ΑΝΔΡΑΣ	98	3,43	,746	,075
	ΓΥΝΑΙΚΑ	161	3,47	,633	,050

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

Στον Πίνακα 31^A καταδεικνύεται ότι η ομοιογένεια ισχύει. Επομένως, έχουμε sig = 66,8% > 5% και άρα, δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση.

<i>Ε6Α: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.</i>							
	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Equal variances assumed	2,041	,154	-,429	257	,668	-,037	,087
Equal variances not assumed			-,412	179,647	,681	-,037	,090

ΠΙΝΑΚΑΣ 31 A

Συμπερασματικά, τα δύο φύλα αξιολογούν στον ίδιο βαθμό, ότι το Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Σχέση ερώτησης Ε6Α και ηλικιακών κατηγοριών

Όσον αφορά την **Ερώτηση Ε6Α** («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας) σε σχέση με τις **ηλικιακές κατηγορίες**, στον **Πίνακα 32**, βλέπουμε ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες ηλικιών, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

<i>Ε6Α: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.</i>				
ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	N	<i>Mean</i>	Std. Deviation	Std. Error
24-35 ετών	28	3,50	,745	,141
36-45 ετών	144	3,47	,625	,052
46-59 ετών	74	3,38	,771	,090
Total	246	3,45	,685	,044

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

Στον **Πίνακα 33**, παρατηρείται ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την **Ερώτηση Ε6Α** («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας) σε σχέση με τις **ηλικιακές κατηγορίες**, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, και 2-3.

Πράγματι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 97,9% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 70,4% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 2-3 έχουμε sig = 60,5% > 5% => H₀ ισχύει

E6A: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»
Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

	(I) ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	(J) ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,028	,142	,979
		3	,122	,152	,704
	2	1	-,028	,142	,979
		3	,094	,098	,605
	3	1	-,122	,152	,704
		2	-,094	,098	,605
Scheffe	1	2	,028	,142	,981
		3	,122	,152	,727
	2	1	-,028	,142	,981
		3	,094	,098	,633
	3	1	-,122	,152	,727
		2	-,094	,098	,633
Bonferroni	1	2	,028	,142	1,000
		3	,122	,152	1,000
	2	1	-,028	,142	1,000
		3	,094	,098	1,000
	3	1	-,122	,152	1,000
		2	-,094	,098	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

Επομένως, και οι τρεις ηλικιακές κατηγορίες έχουν περίπου ίδιες απόψεις για την αξιολόγηση της συμβολής του Comenius στη δημιουργία δικτύων μέσω της προαγωγής της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Σχέση ερώτησης E6A και ετών υπηρεσίας

Αναφορικά με την *Ερώτηση E6A*, («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας) και σε σχέση με τα *έτη υπηρεσίας*, ο **Πίνακας 34**, καταδεικνύει, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες των ετών υπηρεσίας, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι παραπλήσιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Ε6Α: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ				
2-6 έτη	31	3,42	,720	,129
7-15 έτη	71	3,55	,628	,074
16-25 έτη	97	3,42	,659	,067
26-35 έτη	51	3,37	,774	,108
Total	250	3,45	,682	,043

ΠΙΝΑΚΑΣ 34

Επιλέγουμε τη μέθοδο Bonferroni, γιατί οι συνθήκες κανονικότητας και ομοιογένειας ικανοποιούνται και δεν αναδεικνύεται καμιά διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη.

Πράγματι, στον **Πίνακα 35**, παρατηρείται ότι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 1-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

δ) 2-3 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

ε) 2-4 έχουμε sig = 95,9% > 5% => H₀ ισχύει

στ) 3-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

Ε6Α: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.					
	(I) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	(J) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Bonferroni	1	2	-,130	,147	1,000
		3	-,003	,141	1,000
		4	,047	,156	1,000
		2	1	,130	,147
3	,127		,107	1,000	
4	,177		,125	,959	
3	1	2	,003	,141	1,000
		3	-,127	,107	1,000
		4	,050	,118	1,000
		4	1	-,047	,156
2	-,177		,125	,959	
3	-,050		,118	1,000	

ΠΙΝΑΚΑΣ 35

Επομένως, δεν υπάρχει καμιά διαφορά αντίληψης στους εκπαιδευτικούς με διαφορετικά έτη υπηρεσίας, σχετικά με την αξιολόγηση για τη συμβολή του Comenius στη δημιουργία δικτύων μέσω της προαγωγής της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Σχέση ερώτησης Ε6Α και μεταπτυχιακών σπουδών

Αναφορικά με την *Ερώτηση 6Α* («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας) και τις μεταπτυχιακές σπουδές παρατηρούμε στον **Πίνακα 36**, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες **μεταπτυχιακών σπουδών**, σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο δεν διαφέρουν (3,54 και 3,25) και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

<i>Ε6Α: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.</i>					
	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	N	<i>Mean</i>	Std. Deviation	Std. Error Mean
	ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ	52	<i>3,54</i>	,641	,089
	MASTER	24	<i>3,25</i>	,897	,183

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

Στον **Πίνακα 37**, φαίνεται, ότι η ομοιογένεια δεν διαφέρει και στις δύο περιπτώσεις. Το T-test Independent Samples εκτελέστηκε για να βρούμε διαφορές στα επίπεδα της μεταβλητής study (μεταπτυχιακές σπουδές) και κατά τα στοιχεία είναι:

$T = 1,418$, βαθμός ελευθερίας $df = 34,247$, $sig.(2-tailed) = 0,165$ και άρα $16,5\% > 5\%$, άρα η ομοιογένεια ισχύει. Επίσης δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στους δύο Μ.Ο. (βλ. πίνακα 36).

**E6A: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»
 Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.**

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
		Equal variances assumed	4,400	,039	1,602	74	,114	,288
<i>Equal variances not assumed</i>			<i>1,418</i>	<i>34,247</i>	<i>,165</i>	<i>,288</i>	<i>,203</i>	

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

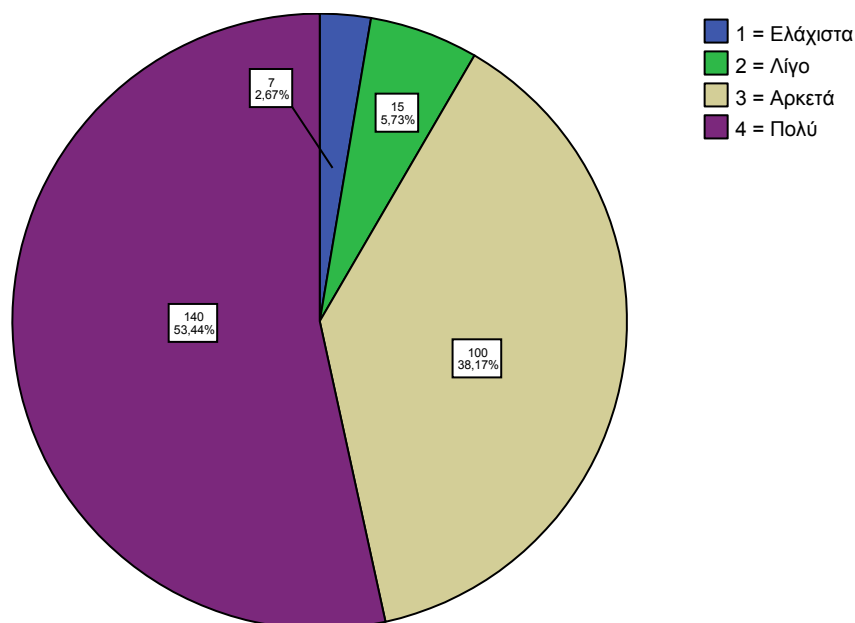
Συμπερασματικά λοιπόν, οι δύο κατηγορίες μεταπτυχιακών σπουδών, - διδασκαλείου και κάτοχοι master-, έχουν την ίδια αντίληψη στον ίδιο βαθμό, σχετικά με την αξιολόγηση για τη συμβολή του Comenius στη δημιουργία δικτύων μέσω της προαγωγής της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, αναφορικά με την ερώτηση: **Ε6Α** («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας).

Από την ανάλυση της ερώτησης Ε6Α θα μπορούσαμε να συνάγουμε τα εξής:

Δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης ανάμεσα στις ειδικότητες, στα δύο φύλα, στις ηλικιακές ομάδες, στις διάφορες κατηγορίες των ετών υπηρεσίας καθώς και στις ομάδες των μετεκπαιδευμένων εκπαιδευτικών. Δηλαδή, τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες, τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί με τους καθηγητές ειδικοτήτων, αλλά και οι μετεκπαιδευμένοι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευτικοί με διαφορετικά έτη υπηρεσίας, αξιολογούν στον ίδιο βαθμό, ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων που μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της προαγωγής της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

«Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»
Αν ΝΑΙ, αξιολογήστε: Α) Με την προαγωγή της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Γράφημα 14

Από το **Γράφημα 14** διαπιστώνουμε, ότι οι εκπαιδευτικοί κατά 53,4% θεωρούν πως μέσα από το πρόγραμμα Comenius και τη δημιουργία σχολικών δικτύων, ότι προάγεται η ευρωπαϊκή συνεργασία. Η αποτελεσματικότητα στη διαχείριση των

δικτύων που διαμορφώνονται μέσα από το πρόγραμμα, ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων, διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων και φορέων εκπαίδευσης από διαφορετικά κράτη μέλη, ενδυναμώνοντας με αυτόν τον τρόπο την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης.

Ανάλυση Ερώτησης Ε6Β

«Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Αν ΝΑΙ Αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.

Σχέση ερώτησης Ε6Β και ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών

Στον Πίνακα 38, παρατηρούμε ότι οι Μ.Ο. για τα τρία επίπεδα της μεταβλητής **special (ειδικότητα)** σε σχέση με την ερώτηση Ε6Α, έχουν παραπλήσιες τιμές, άρα δεν αναμένεται στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσά τους.

<i>Ε6Β: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.</i>				
ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	14	3,43	,756	,202
ΔΑΣΚΑΛΟΙ	175	3,16	,849	,064
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ	31	3,00	,775	,139
Total	220	3,15	,835	,056

ΠΙΝΑΚΑΣ 38

Στον Πίνακα 39, παρατηρείται ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την Ερώτηση Ε6Β («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.) και σε σχέση με τις ειδικότητες⁵¹, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, και 2-3.

Πράγματι για τα ζεύγη:

⁵¹ 1= Νηπιαγωγοί, 2=Δάσκαλοι, 3=Καθηγητές Ειδικοτήτων

α) 1-2 έχουμε sig = 47,9% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 25% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 2-3 έχουμε sig = 58,7% > 5% => H₀ ισχύει

Συνεπώς, και οι τρεις κατηγορίες ειδικοτήτων συμφωνούν ως προς τη στάση, την κρίση και την αντιμετώπιση της ερώτησης.

E6B: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»					
Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.					
	(I) ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	(J) ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,269	,232	,479
		3	,429	,269	,250
	2	1	-,269	,232	,479
		3	,160	,163	,587
	3	1	-,429	,269	,250
		2	-,160	,163	,587
Scheffe	1	2	,269	,232	,512
		3	,429	,269	,282
	2	1	-,269	,232	,512
		3	,160	,163	,617
	3	1	-,429	,269	,282
		2	-,160	,163	,617
Bonferroni	1	2	,269	,232	,743
		3	,429	,269	,336
	2	1	-,269	,232	,743
		3	,160	,163	,978
	3	1	-,429	,269	,336
		2	-,160	,163	,978

ΠΙΝΑΚΑΣ 39

Σχέση ερώτησης E6B και φύλου

Αναφορικά με την **Ερώτηση E6B** («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη

σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.) και το φύλο⁵², παρατηρήσαμε ότι υπάρχει μία παραβίαση (sig = 3,7% < 5%) (βλ. Πίνακα 40) των συνθηκών κανονικότητας και ομοιογένειας με το κριτήριο Kalmogorov – Smirnov, όπου για τους άνδρες έχουμε στατιστική σημαντική διαφορά (sign = 0,0005% < 0,05%) και για τις γυναίκες ομοίως.

E6B: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.								
ΦΥΛΟ		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
	Equal variances assumed	2,181	,145	-2,142	55	,037	-,473	,221
	Equal variances not assumed			-2,247	4,905	,076	-,473	,211

ΠΙΝΑΚΑΣ 40

Όπως παρατηρείται στον Πίνακα 41 & 41A, όπου αναλύεται η παραπάνω ερώτηση σε σχέση με το φύλο, καταφύγαμε στο μη παραμετρικό κριτήριο Mann Whitney όπου Asymp. Sig = 87,9% > 5% => H₀ ισχύει και Monte Carlo Sign = 87,4% > 5% => H₀ ισχύει

E6B: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.			
Mann-Whitney U		7902,500	
Wilcoxon W		12753,500	
Z		-,153	
Asymp. Sig. (2-tailed)		,879	
Monte Carlo Sig. (2-tailed)	Sig.	,874(a)	
	99% Confidence Interval	Lower Bound	,866
		Upper Bound	,883
Monte Carlo Sig. (1-tailed)	Sig.	,437(a)	
	99% Confidence Interval	Lower Bound	,424
		Upper Bound	,450

a Based on 10000 sampled tables with starting seed 2000000.
b Grouping Variable: SEX

ΠΙΝΑΚΑΣ 41

⁵² Φύλο: 1= Άνδρας, 2=Γυναίκα

Ε6Β: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.					
	ΦΥΛΟ			Statistic	Std. Error
	Άνδρες	Mean		3,10	,091
		95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	2,92	
			Upper Bound	3,28	
		5% Trimmed Mean		3,18	
		Median		3,00	
		Variance		,814	
		Std. Deviation		,902	
		Minimum		0	
		Maximum		4	
		Range		4	
		Interquartile Range		1	
		Skewness		-,892	,244
		Kurtosis		,552	,483
	Γυναίκες	Mean		3,13	,067
		95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	3,00	
			Upper Bound	3,27	
		5% Trimmed Mean		3,18	
		Median		3,00	
		Variance		,735	
		Std. Deviation		,857	
		Minimum		0	
		Maximum		4	
		Range		4	
		Interquartile Range		1	
		Skewness		-,800	,190
		Kurtosis		,604	,378

ΠΙΝΑΚΑΣ 41 Α

Συμπερασματικά, δεν υπάρχει διαφορά στα δύο φύλα, δηλαδή και τα δύο φύλα πιστεύουν στον ίδιο βαθμό, ότι το Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων με την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.

Σχέση ερώτησης E6B και ηλικιακών κατηγοριών

Όσον αφορά την **Ερώτηση E6B** («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.) σε σχέση με τις **ηλικιακές κατηγορίες**, στον **Πίνακα 42**, βλέπουμε ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες ηλικιών, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

<i>E6B: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.</i>				
Ηλικιακές Κατηγορίες	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
24-35 ετών	28	3,21	,833	,157
36-45 ετών	145	3,11	,859	,071
46-59 ετών	75	3,09	,932	,108
Total	248	3,12	,876	,056

ΠΙΝΑΚΑΣ 42

Στον **Πίνακα 43**, παρατηρείται ότι και οι τρεις μέθοδοι, όσον αφορά την **Ερώτηση E6B** («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.) σε σχέση με τις **ηλικιακές κατηγορίες**, δεν εμφανίζουν στατιστικώς σημαντική διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη 1-2, 1-3, και 2-3.

Πράγματι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε $\text{sig} = 83,5\% > 5\% \Rightarrow H_0$ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε $\text{sig} = 80,9\% > 5\% \Rightarrow H_0$ ισχύει

γ) 2-3 έχουμε sig = .99% > 5% => H₀ ισχύει

Επομένως, και οι τρεις ηλικιακές κατηγορίες αξιολογούν με τις ίδιες απόψεις τη συμβολή του Comenius στη δημιουργία δικτύων μέσω της προαγωγής της Ευρωπαϊκής συνεργασίας.

E6B: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.					
	(I) ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	(J) ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Tukey HSD	1	2	,104	,181	,835
		3	,121	,195	,809
	2	1	-,104	,181	,835
		3	,017	,125	,990
	3	1	-,121	,195	,809
		2	-,017	,125	,990
Scheffe	1	2	,104	,181	,849
		3	,121	,195	,825
	2	1	-,104	,181	,849
		3	,017	,125	,991
	3	1	-,121	,195	,825
		2	-,017	,125	,991
Bonferroni	1	2	,104	,181	1,000
		3	,121	,195	1,000
	2	1	-,104	,181	1,000
		3	,017	,125	1,000
	3	1	-,121	,195	1,000
		2	-,017	,125	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 43

Σχέση ερώτησης E6B και ετών υπηρεσίας

Αναφορικά με την **Ερώτηση E6B**, («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.) και σε σχέση με τα **έτη υπηρεσίας**⁵³, ο **Πίνακας 44**, καταδεικνύει, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις

⁵³ Κατηγορίες ετών υπηρεσίας: 1=2-6 έτη, 2=7-15 έτη, 3=16-25 έτη και 4=26-35 έτη υπηρεσίας.

κατηγορίες των ετών υπηρεσίας, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι παραπλήσιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Ε6Β: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»				
Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.				
ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
2-6 έτη	31	3,10	,790	,142
7-15 έτη	71	3,18	,780	,093
16-25 έτη	99	3,10	,985	,099
26-35 έτη	51	3,02	,836	,117
Total	252	3,11	,875	,055

ΠΙΝΑΚΑΣ 44

Επιλέγουμε τη μέθοδο Bonferroni, γιατί οι συνθήκες κανονικότητας και ομοιογένειας ικανοποιούνται και δεν αναδεικνύεται καμιά διαφορά ανάμεσα στα ζεύγη.

Πράγματι, στον **Πίνακα 45**, παρατηρείται ότι για ζεύγη:

α) 1-2 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει και άρα δεν υπάρχει διαφορά στις τρεις μεθόδους.

β) 1-3 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

γ) 1-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

δ) 2-3 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

ε) 2-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

στ) 3-4 έχουμε sig = 100% > 5% => H₀ ισχύει

Επομένως, δεν υπάρχει καμιά διαφορά αντίληψης στους εκπαιδευτικούς με διαφορετικά έτη υπηρεσίας, σχετικά με την αξιολόγηση για τη συμβολή του Comenius στη δημιουργία δικτύων μέσω της εισαγωγής καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.

Ε6Β: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»					
Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.					
	(I) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	(J) ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Bonferroni	1	2	-,086	,189	1,000
		3	-,004	,181	1,000
		4	,077	,200	1,000
	2	1	,086	,189	1,000
		3	,082	,137	1,000
		4	,163	,161	1,000
	3	1	,004	,181	1,000
		2	-,082	,137	1,000
		4	,081	,151	1,000
	4	1	-,077	,200	1,000
		2	-,163	,161	1,000
		3	-,081	,151	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 45

Σχέση ερώτησης Ε6Β και μεταπτυχιακών σπουδών

Όσον αφορά την **Ερώτηση Ε6Β** : («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.) και τις μεταπτυχιακές σπουδές, παρατηρούμε στον **Πίνακα 46**, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες **μεταπτυχιακών σπουδών**⁵⁴, αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση, γιατί οι Μ.Ο είναι περίπου οι ίδιοι και άρα δεν έχουμε στατιστικώς σημαντική διαφορά.

Ε6Β: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»					
Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.					
		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ	1	1,00	.	.
	MASTER	20	1,35	,489	,109

ΠΙΝΑΚΑΣ 46

⁵⁴ Κατηγορίες: 1=Διδασκαλείο και 2=Μεταπτυχιακός τίτλος σπουδών (Master)

Στον **Πίνακα 47**, καταδεικνύεται ότι η ομοιογένεια ισχύει, αφού έχουμε $\text{sig} = 49,4\% > 5\%$ και άρα δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις κατηγορίες των μεταπτυχιακών σπουδών αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης, κρίσης και στάσης τους απέναντι στην ερώτηση.

Ε6B: «Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: Β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.								
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means				
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ	Equal variances assumed	.	.	-,698	19	,494	-,350	,501
	Equal variances not assumed			.	.	.	-,350	.

ΠΙΝΑΚΑΣ 47

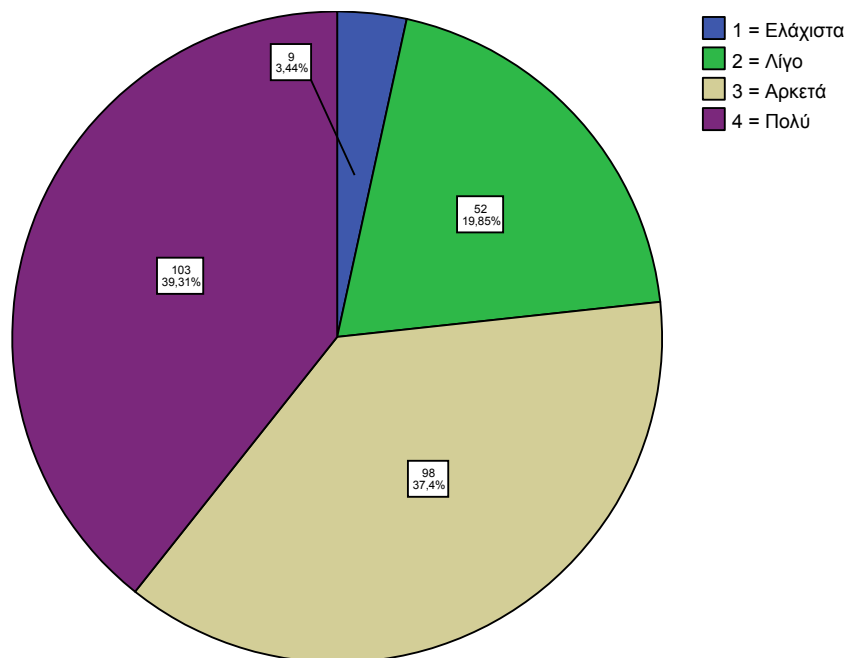
Συμπερασματικά, οι δύο κατηγορίες μεταπτυχιακών σπουδών (διδασκαλείο και master) αξιολογούν στον ίδιο βαθμό, ότι το Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης μέσω της εισαγωγής καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, αναφορικά με την ερώτηση: **Ε6B**: («Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.)

Από την ανάλυση της ερώτησης Ε6B θα μπορούσαμε να συνάγουμε τα εξής:

Δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης ανάμεσα στις ειδικότητες, στις ηλικιακές ομάδες, στα δύο φύλα, στις διάφορες κατηγορίες των ετών υπηρεσίας, καθώς και στις ομάδες των μετεκπαιδευομένων εκπαιδευτικών. Δηλαδή, τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί με τους καθηγητές ειδικοτήτων, τόσο οι άνδρες και οι γυναίκες αλλά οι εκπαιδευτικοί με διαφορετικά έτη υπηρεσίας και οι μετεκπαιδευμένοι εκπαιδευτικοί, αξιολογούν στον ίδιο βαθμό, ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων που μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, μέσω της εισαγωγής καινοτομιών στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.

«Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;» Αν ΝΑΙ αξιολογήστε: β) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.

Γράφημα 14

Στο **Γράφημα 14** φαίνεται, ότι βαθμός ικανοποίησης του δείγματος για την εισαγωγή καινοτομιών σε διάφορους θεματικούς τομείς, είναι αρκετά ικανοποιητικός, αφού το 39,31% των εκπαιδευτικών απάντησαν, ότι ενισχύεται η εισαγωγή καινοτομιών

στην εκπαιδευτική διαδικασία και είναι πολύ ικανοποιημένοι, καθώς επίσης και το 37,4% αρκετά ικανοποιημένοι. Στον αντίποδα βρίσκεται ένα ποσοστό 3,44%, που θεωρεί, ότι τα σχολικά δίκτυα δεν εισάγουν καινοτομίες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ένα ποσοστό της τάξεως του 19,85%, που δηλώνουν λίγο ικανοποιημένοι από τη συμβολή των σχολικών δικτύων στην εισαγωγή καινοτομιών.

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό πιστεύει, ότι τα δίκτυα είναι αποτελεσματικά και ενισχύουν την ανταλλαγή στοιχείων με άξονα την εισαγωγή καινοτομιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ανάλυση ερώτησης Ε8

«Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;»

- α) Νέες Τεχνολογίες*
- β) Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών*
- γ) Διεπιστημονική Προσέγγιση θεμάτων*
- δ) Επιχειρηματικότητα*
- ε) Τίποτα από τα προηγούμενα*

Σχέση ερώτησης Ε8Α και εφαρμογής ή μη εφαρμογής της καινοτομίας των Νέων Τεχνολογιών.

Ο Πίνακας 48, αναφέρεται στις Νέες Τεχνολογίες, ως καινοτομικό στοιχείο που εφαρμόστηκε σε σχολικές συμπράξεις. Παρατηρούμε ότι 229 εκπαιδευτικοί απάντησαν θετικά στην ερώτηση, ποσοστό 87,4%, ενώ 33 δεν απάντησαν, ποσοστό 12,6%.

<i>Ε8Α: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;»</i>				
<i>α) Νέες Τεχνολογίες</i>				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
<i>Δεν εφάρμοσα</i>	33	12,6	12,6	12,6
<i>Εφάρμοσα</i>	229	87,4	87,4	100,0
<i>Total</i>	262	100,0	100,0	

Πίνακας 48

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι υπάρχει συντριπτική υπεροχή της δεύτερης κατηγορίας (εφάρμοσα). Δηλαδή η μεγάλη πλειοψηφία των απαντώντων απάντησε ότι εφάρμοσε τις Νέες Τεχνολογίες κατά την υλοποίηση του προγράμματος Comenius..

Σχέση ερώτησης Ε8Α και εφαρμογής ή μη εφαρμογής της καινοτομίας των Ξένων Γλωσσών.

Ο Πίνακας 49 και 49^A αναφέρεται στην εκμάθηση Ξένων Γλωσσών, ως καινοτομικό στοιχείο που εφαρμόστηκε σε σχολικές συμπράξεις και αποτελεί μία όψη του προβλήματος. Ωστόσο, αν εφαρμόσουμε το μη παραμετρικό One Way X^2 καθώς επίσης και την προσομοιωτική μέθοδο Monte Carlo (βλ. Πίνακα 49Α) θα λάβουμε τα παρακάτω αποτελέσματα:

Asymp. Sign = 13,8% > 5% και

Monte Carlo sign = 15,5% > 5%.

E8B: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;» β) Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Δεν εφάρμοσα	119	45,4	45,4	45,4
Εφάρμοσα	143	54,6	54,6	100,0
Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 49

E8B: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;» β) Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών				
	Observed N	Expected N	Residual	
Δεν εφάρμοσα	119	131,0	-12,0	
Εφάρμοσα	143	131,0	12,0	
Total	262			
Chi-Square(a)				2,198
df				1
Asymp. Sig.				,138
Monte Carlo Sig.	Sig.			,155(b)
	99% Confidence Interval	Lower Bound	,146	
		Upper Bound	,165	

a 0 cells (0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 131,0.
b Based on 10000 sampled tables with starting seed 299883525.

ΠΙΝΑΚΑΣ 49 A

Αμφότερα τα παραπάνω παρατηρούμενα επίπεδα στατιστικής σημαντικότητας μας οδηγούν στο **συμπέρασμα**, ότι δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις δύο κατηγορίες των ερωτωμένων αναφορικά με τη στάση τους απέναντι στην εκμάθηση ξένων γλωσσών

ως καινοτομικό στοιχείο των σχολικών συμπράξεων Comenius. Με άλλα λόγια ο πληθυσμός είναι διχασμένος.

Σχέση ερώτησης Ε8Α και εφαρμογής ή μη εφαρμογής της καινοτομίας της Διεπιστημονικής Προσέγγισης των θεμάτων.

Ο Πίνακας 50, αναφέρεται στη Διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων, ως καινοτομικό στοιχείο που εφαρμόστηκε σε σχολικές συμπράξεις. Παρατηρούμε ότι 185 εκπαιδευτικοί απάντησαν θετικά στην ερώτηση δηλ. εφάρμοσαν την Διεπιστημονική προσέγγιση ως καινοτομία, ποσοστό 70,6%, ενώ η μειοψηφία που δεν το εφάρμοσε ως καινοτομικό στοιχείο, ανέρχεται στο ποσοστό 29,4%.

Ε8Γ: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;» γ) Διεπιστημονική Προσέγγιση θεμάτων				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Δεν εφάρμοσα	77	29,4	29,4	29,4
Εφάρμοσα	185	70,6	70,6	100,0
Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 50

Σχέση ερώτησης Ε8Α και εφαρμογής ή μη εφαρμογής της καινοτομίας της Επιχειρηματικότητας.

Ο Πίνακας 51, αναφέρεται στην Επιχειρηματικότητα, ως καινοτομικό στοιχείο που εφαρμόστηκε σε σχολικές συμπράξεις. Παρατηρούμε ότι 52 εκπαιδευτικοί απάντησαν θετικά στην ερώτηση, ποσοστό 19,8%, ενώ 210 δεν το εφάρμοσαν ως καινοτομικό στοιχείο, ποσοστό 80,2%.

Ε8Δ: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;» δ) Επιχειρηματικότητα				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Δεν εφάρμοσα	210	80,2	80,2	80,2
Εφάρμοσα	52	19,8	19,8	100,0
Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 51

Σχέση ερώτησης E8A και εφαρμογής ή μη εφαρμογής καμίας καινοτομίας.

Στον Πίνακα 52, παρατηρούμε το πλήθος των εκπαιδευτικών που δεν εφάρμοσαν κανένα καινοτομικό στοιχείο από τα παραπάνω στα σχέδια Comenius που υλοποίησαν. Παρατηρούμε, ότι μόλις 4 εκπαιδευτικοί απάντησαν θετικά στην ερώτηση δηλ. δεν εφάρμοσαν κανένα καινοτομικό στοιχείο, ποσοστό 1,5%, ενώ 258 δεν απάντησαν, γιατί προφανώς εφάρμοσαν κάποιο καινοτομικό στοιχείο από τα παραπάνω που αναφερθήκαν, ποσοστό 98,5%.

E8E: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;» ε) Τίποτα από τα προηγούμενα				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Δεν εφάρμοσα	258	98,5	98,5	98,5
Εφάρμοσα	4	1,5	1,5	100,0
Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 52

Σχέση ερώτησης E8A και εφαρμογής ή μη εφαρμογής καινοτομιών.

Στον Πίνακα 53 και στο Γράφημα 15, παρατηρούμε τα εξής:

A) Εφάρμοσαν τις Νέες Τεχνολογίες στα σχέδια που υλοποίησαν ως καινοτομικό στοιχείο, 229 εκπαιδευτικοί και σε ποσοστό 37,4%,

B) Η Εκμάθηση Ξένων γλωσσών εφαρμόστηκε ως καινοτομία από 143 εκπαιδευτικούς, ποσοστό 23,3%.

Γ) Η Διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων που υλοποιήθηκαν εφαρμόστηκε ως καινοτομία από 185 εκπαιδευτικούς, ποσοστό 30,2%.

Δ) Εφάρμοσαν την Επιχειρηματικότητα ως καινοτομία, 52 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 8,5%.

E) Δεν εφάρμοσαν καμιά καινοτομική δράση από τις παραπάνω μόλις 4 εκπαιδευτικοί, ποσοστό 0,7%.

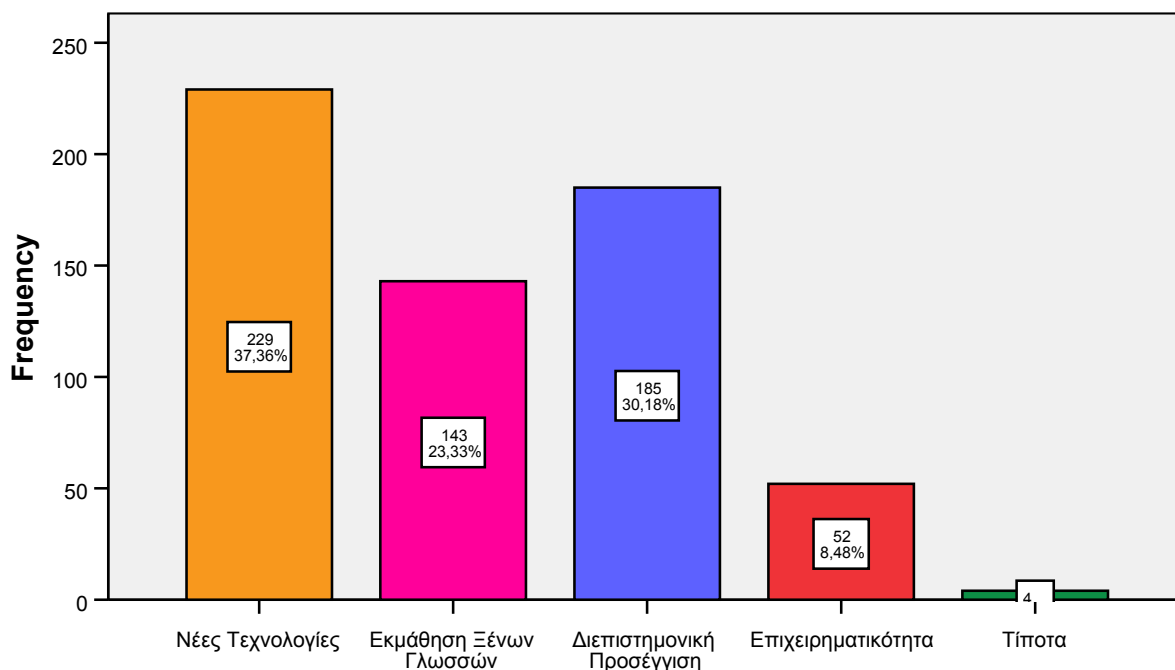
ΣΤ) Ορισμένοι εκπαιδευτικοί εφάρμοσαν παραπάνω από μία καινοτομία στις συμπράξεις τους.

E8: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;»

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Νέες Τεχνολογίες	229	37,4	37,4	37,4
Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών	143	23,3	23,3	60,7
Διεπιστημονική προσέγγιση θεμάτων	185	30,2	30,2	90,9
Επιχειρηματικότητα	52	8,5	8,5	99,3
Τίποτα	4	,7	,7	100,0
Total	613	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 53

«Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;»

Γράφημα 15

Cases weighted by SKOR

Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius ενθαρρύνει την εκμάθηση ξένων γλωσσών σύμφωνα με του ερωτηθέντες εκπαιδευτικούς καθώς το 23,33% δηλώνουν ικανοποιημένοι από τη συνεισφορά του προγράμματος στον τομέα αυτό.

Ωστόσο, η ερώτηση αυτή διχάζει τους ερωτηθέντες. Το ποσοστό 23,3% των εκπαιδευτικών που πιστεύουν στη πολύ μεγάλη συμβολή του προγράμματος, ως τρόπος

και κίνητρο εκμάθησης ξένων γλωσσών είναι μικρό. Η ενίσχυση της επιθυμίας για εκμάθηση ξένων γλωσσών αποτελεί βασικό στόχο του προγράμματος, ο οποίος όμως δεν επιτυγχάνεται στο 100%, από τις μέχρι τώρα δράσεις του. Η συγκεκριμένη προοπτική ικανοποιείται στα πλαίσια της ανάπτυξης ατομικής πρωτοβουλίας και ενίσχυσης των ήδη υπάρχοντων κινήτρων. Κρίνεται ίσως, σκόπιμο να συμπεριλαμβάνεται η εκμάθηση ξένων γλωσσών σε ενισχυτικά σεμινάρια στα πλαίσια του προγράμματος Comenius.

Στον Πίνακα 54 παρατηρούμε τα εξής:

A) Εφάρμοσαν τις Νέες Τεχνολογίες στα σχέδια που υλοποίησαν ως καινοτομικό στοιχείο, 229 εκπαιδευτικοί και σε **συνολικό ποσοστό 88,1%**,

B) Η Εκμάθηση Ξένων γλωσσών εφαρμόστηκε ως καινοτομία από 143 εκπαιδευτικούς, σε συνολικό ποσοστό 55%.

Γ) Η Διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων που υλοποιήθηκαν εφαρμόστηκε ως καινοτομία από 185 εκπαιδευτικούς, **σε συνολικό ποσοστό 71,2%**.

Δ) Εφάρμοσαν την Επιχειρηματικότητα ως καινοτομία, 52 εκπαιδευτικοί, σε συνολικό ποσοστό 20%.

Ε) Δεν εφάρμοσαν καμιά καινοτομική δράση από τις παραπάνω μόλις 4 εκπαιδευτικοί, **σε συνολικό ποσοστό 1,5%**.

E8: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;»			
	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Νέες Τεχνολογίες	229	37,4%	88,1%
Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών	143	23,3%	55,0%
Διεπιστημονική προσέγγιση θεμάτων	185	30,2%	71,2%
Επιχειρηματικότητα	52	8,5%	20,0%
Τίποτα	4	,7%	1,5%
Total	613	100,0%	235,8%

a Dichotomy group tabulated at value 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 54

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, για την ερώτηση Ε8: «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στη σύμπραξη σας;»

α) Νέες Τεχνολογίες, β) Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών, γ) Διεπιστημονική Προσέγγιση θεμάτων, δ) Επιχειρηματικότητα, ε) Τίποτα από τα προηγούμενα

Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από την προηγούμενη ανάλυση, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (37,4%) θεωρούν, προτιμούν και χρησιμοποιούν τις Νέες Τεχνολογίες, ως καινοτόμο δράση στα σχέδια που υλοποίησαν.

Δεύτερη στην προτίμησή τους καινοτομία, έρχεται η Διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων, με ποσοστό 30,2%, ενώ την τρίτη θέση καταλαμβάνει η εκμάθηση ξένων γλωσσών.

Η επιχειρηματικότητα φαίνεται να ενέχει θέση ταμπού και μόνο ένα ποσοστό (19,8%) την χρησιμοποίησε ως καινοτόμο στοιχείο. Απειροελάχιστο είναι επίσης το ποσοστό που δεν χρησιμοποίησε καμιά καινοτομία (1,5%).

Ανάλυση Ερώτησης Ε9

«Ποια η γνώμη σας για τα Ευρωπαϊκά καινοτόμα προγράμματα, ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»

Σχέση ερώτησης Ε9 και θετικής ή αρνητικής στάσης των ερωτώμενων.

Στον Πίνακα 55 παρατηρούμε ότι 257 εκπαιδευτικοί απάντησαν θετικά στην ερώτηση, ενώ μόλις 5 εκπαιδευτικοί απάντησαν αρνητικά.

<i>E9: «Ποια η γνώμη σας για τα Ευρωπαϊκά καινοτόμα προγράμματα, ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	ΘΕΤΙΚΗ	257	98,1	98,1	98,1
	ΑΡΝΗΤΙΚΗ	5	1,9	1,9	100,0
	Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 55

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, για την ερώτηση Ε9: «Ποια η γνώμη σας για τα Ευρωπαϊκά καινοτόμα προγράμματα, ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»

Όλοι οι εκπαιδευτικοί, ανεξαρτήτως ειδικότητας, φύλου, ηλικίας, ετών υπηρεσίας ή μεταπτυχιακών σπουδών, έχουν θετική άποψη για τα ευρωπαϊκά προγράμματα ως τρόπου εισαγωγής καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση.

Αυτό ενισχύεται και από την ερώτηση για το ποιες καινοτομίες εφάρμοσαν στη σύμπραξή τους, αφού καταδεικνύεται ότι η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (99,3%) (βλ. Πίνακα 53) χρησιμοποίησε κάποιου είδους καινοτομία στα σχέδια Comenius που υλοποιήθηκαν.

Τα Ευρωπαϊκά καινοτόμα προγράμματα αξιολογούνται θετικά από το 98,1% των εκπαιδευτικών, ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Σε μεγάλη πλειοψηφία οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν, ότι η ύπαρξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων ενισχύει την εισαγωγή νέων δεδομένων μεθόδων και εργαλείων οργάνωσης και διδασκαλίας. Ο εμπλουτισμός του ημερήσιου σχολικού προγράμματος, η

συνεργασία και η κινητικότητα των εκπαιδευτικών, η οργάνωση της εκπαίδευσης με άξονα την υπερεθνική διάσταση, αποτελεί καινοτόμο προσέγγιση στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ανάλυση της ερώτησης E10

«Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;»

A) Χρηματοδότηση

B) Γραφειοκρατία

Γ) Συντονισμός

Δ) Ωράριο

E) Καμία έλλειψη

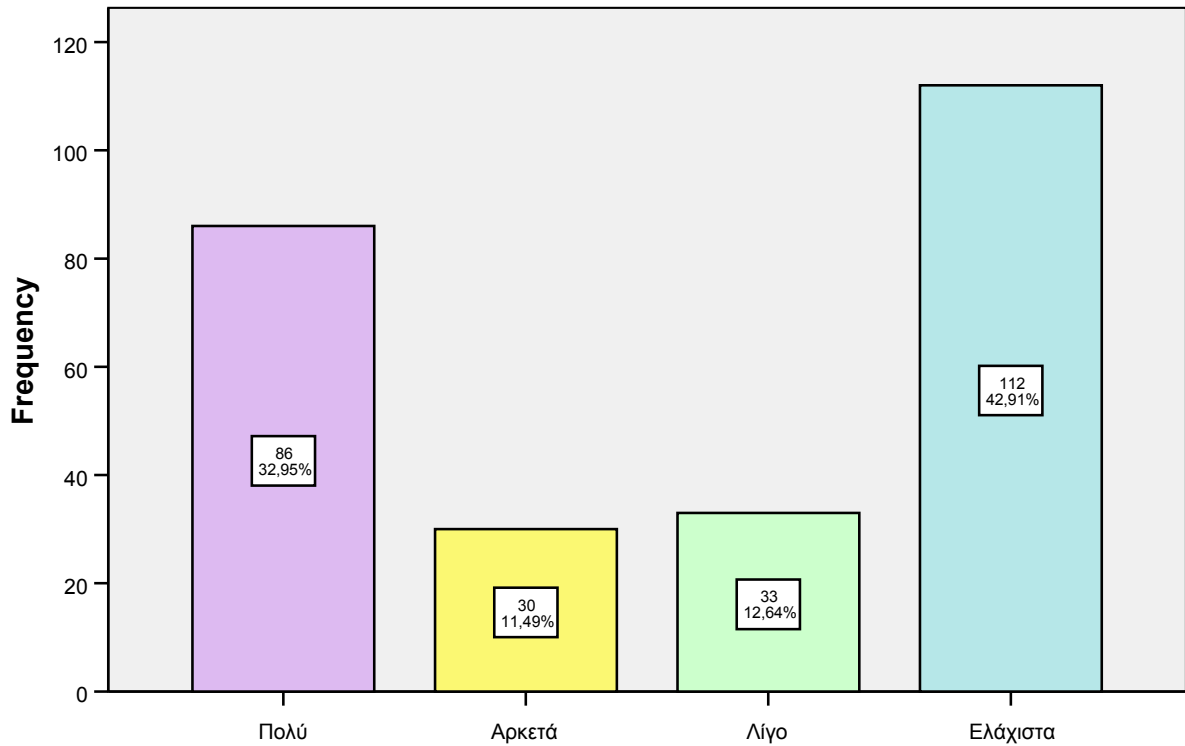
Σχέση ερώτησης E10 και της έλλειψης της χρηματοδότησης.

Όπως βλέπουμε στον **Πίνακα 56** και στο **Γράφημα 16** (βλ. επίσης Πίνακα 74), που αναφέρονται στο πρόβλημα της **χρηματοδότησης**, το 42,7% δεν το θεωρεί πρώτη προτεραιότητας πρόβλημα, ενώ, αντίθετα το 32,8% το θεωρεί μείζον πρόβλημα. Ως δεύτερης προτεραιότητας πρόβλημα θεωρείται από το 11,5% των ερωτηθέντων και ως τρίτης προτεραιότητας από το 12,6%.

<i>E10A: «Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;»</i>				
<i>A) Χρηματοδότηση</i>				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Πολύ	86	32,8	33,0	33,0
Αρκετά	30	11,5	11,5	44,4
Λίγο	33	12,6	12,6	57,1
Ελάχιστα	112	42,7	42,9	100,0
Total	261	99,6	100,0	
Missing System	1	,4		
Total	262	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 56

**«Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;»
Α)Χρηματοδότηση**

Γράφημα 16

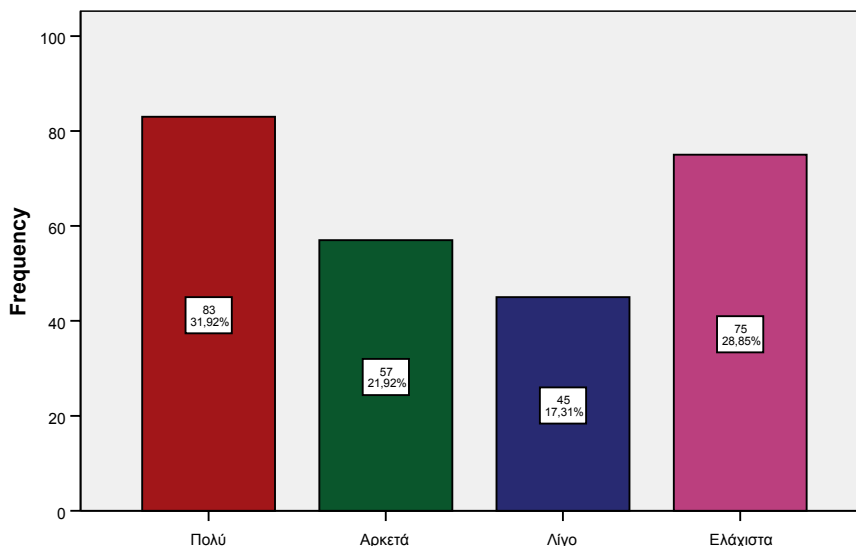
Σχέση ερώτησης E10 και του προβλήματος της Γραφειοκρατίας.

Στον Πίνακα 57 και στο Γράφημα 17 (βλ. επίσης Πίνακα 74), φαίνεται, ότι η **Γραφειοκρατία** αποτελεί πρώτης προτεραιότητας πρόβλημα για το 31,7% των εκπαιδευτικών, ενώ δεν αξιολογείται ως πρόβλημα από το 28,6% των εκπαιδευτικών. Ως δεύτερης προτεραιότητας πρόβλημα θεωρείται από το 21,8% των ερωτηθέντων και ως τρίτης προτεραιότητας από το 17,3%.

<i>E10B: «Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;» B) Γραφειοκρατία</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	83	31,7	31,9	31,9
	Αρκετά	57	21,8	21,9	53,8
	Λίγο	45	17,2	17,3	71,2
	Ελάχιστα	75	28,6	28,8	100,0
	Total	260	99,2	100,0	
Missing	System	2	,8		
Total		262	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 57

**«Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;»
B)Γραφειοκρατία**

Γράφημα 17

Σχέση ερώτησης E10 και της έλλειψης του Συντονισμού.

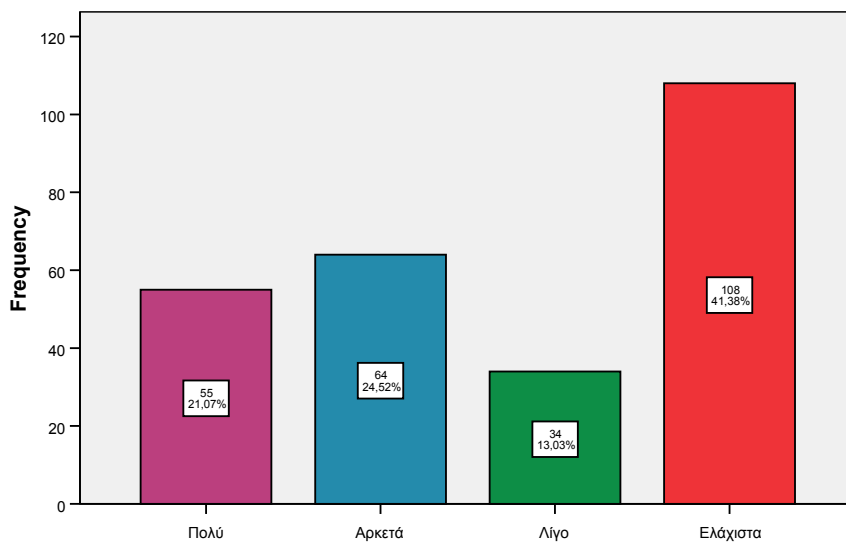
Στον Πίνακα 58 και στο Γράφημα 18 (βλ. επίσης Πίνακα 74), που απεικονίζει το πρόβλημα του **συντονισμού**, παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία 41,2% δεν τον θεωρεί έλλειψη ενώ 21% των ερωτηθέντων θεωρεί τον συντονισμό μία από τις σημαντικότερες ελλείψεις της εφαρμογής του Comenius. Ως δεύτερης προτεραιότητας πρόβλημα θεωρείται από το 24,4% των ερωτηθέντων και ως τρίτης προτεραιότητας από το 13%.

E10Γ: «Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;»
Γ) Συντονισμός

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	55	21,0	21,1	21,1
	Αρκετά	64	24,4	24,5	45,6
	Λίγο	34	13,0	13,0	58,6
	Ελάχιστα	108	41,2	41,4	100,0
	Total	261	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		262	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 58

«Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;»
Γ) Συντονισμός

Γράφημα 18

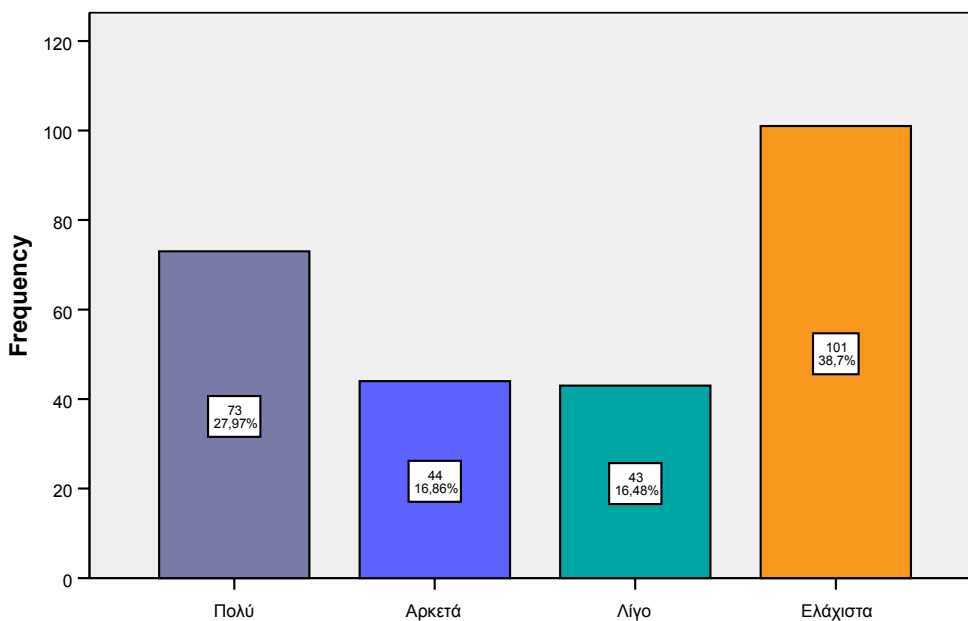
Σχέση ερώτησης E10 και του προβλήματος του Ωράριου.

Στον Πίνακα 59 και στο Γράφημα 19 (βλ. επίσης Πίνακα 74), φαίνεται ότι το **ωράριο** δεν αποτελεί σημαντική έλλειψη για το 27,9% των ερωτηθέντων, ενώ αντίθετη άποψη έχει το 38,5%. Δεύτερης σημασίας έλλειψη θεωρεί το ωράριο το 16,8% των ερωτηθέντων και τρίτης προτεραιότητας το θέτει το 16,4% των ερωτηθέντων.

E10A: «Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;» Δ) Ωράριο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πολύ	73	27,9	28,0	28,0
	Αρκετά	44	16,8	16,9	44,8
	Λίγο	43	16,4	16,5	61,3
	Ελάχιστα	101	38,5	38,7	100,0
	Total	261	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		262	100,0		

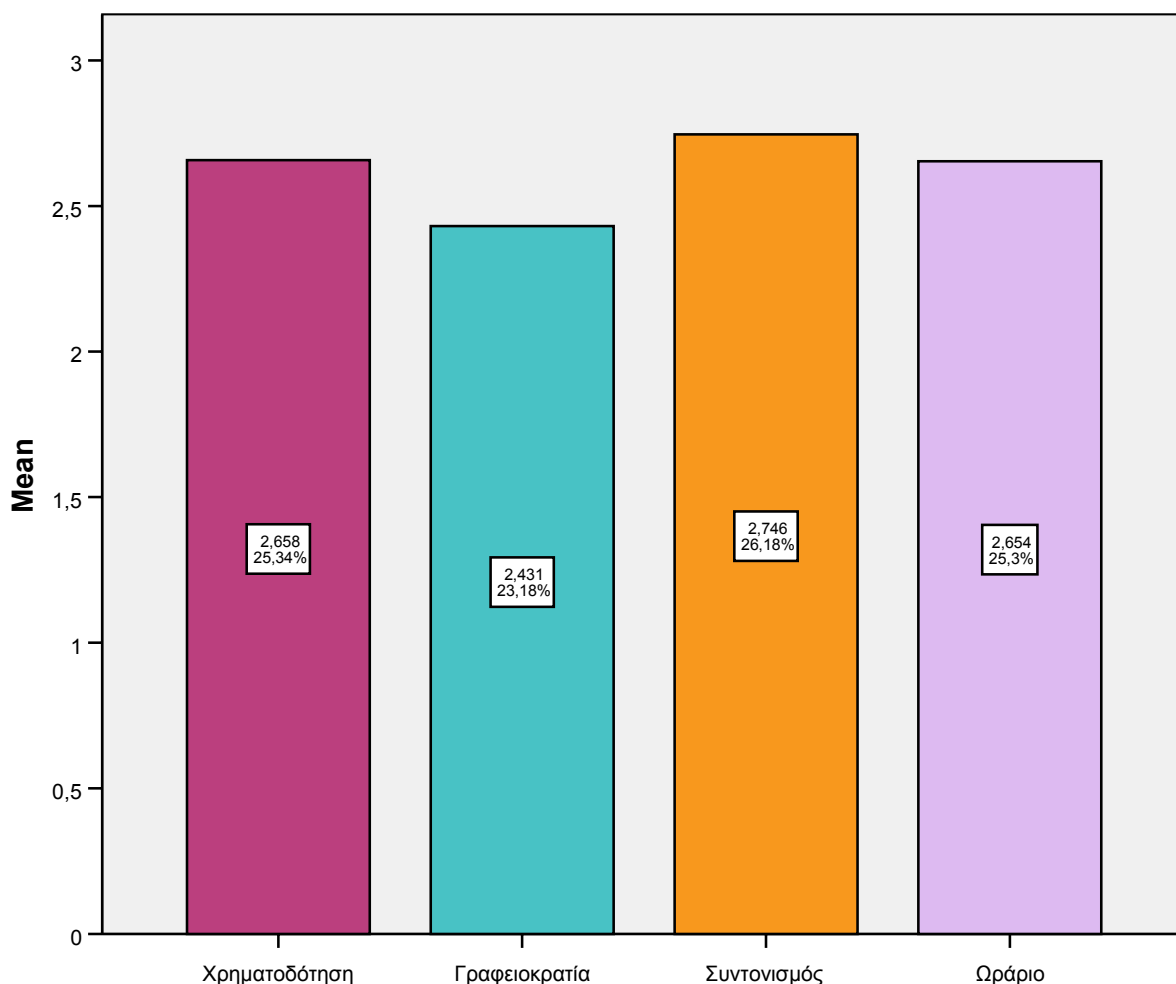
ΠΙΝΑΚΑΣ 59

«Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;»
Δ) Ωράριο

Γράφημα 19

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ για την ερώτηση: «Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius; Α) Χρηματοδότηση Β) Γραφειοκρατία Γ) Συντονισμός Δ) Ωράριο Ε) Καμία έλλειψη»

Γράφημα 20

Τα προβλήματα που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή των δράσεων του προγράμματος Comenius διαφοροποιούνται σε σπουδαιότητα.

Σύμφωνα με το **Γράφημα 20** και τον **Πίνακα 73**, τα προβλήματα που εμφανίζονται κατά τη δράση Comenius σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, είναι τα ακόλουθα: ελλιπής χρηματοδότηση, γραφειοκρατία, μειωμένος συντονισμός και αδυναμία προσαρμογής του προγράμματος στο ωράριο των εκπαιδευτικών. Τα προβλήματα αυτά κατατάσσονται ανάλογα με τη σειρά εμφάνισής τους στο δείγμα και προκύπτει, ότι ο συντονισμός αρχικά και έπειτα η χρηματοδότηση, αποτελούν τα

πρωταρχικά προβλήματα του Comenius, αν και όπως φαίνεται από το Γράφημα 20, είναι σχεδόν ίσης βαρύτητας όλες οι ελλείψεις. Το γεγονός αυτό μας δεικνύει, ότι θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία σε όλα τα παραπάνω προβλήματα ανεξαιρέτως.

<i>E10: «Ποιες θεωρείται ότι είναι οι σημαντικότερες ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius; A) Χρηματοδότηση B) Γραφειοκρατία Γ) Συντονισμός Δ)Ωράριο»</i>					
		E10A2	E10B2	E10C2	E10D2
N	Valid	261	260	261	261
	Missing	1	2	1	1
Mean		2,66	2,43	2,75	2,66
Std. Error of Mean		,082	,075	,074	,077
Median		3,00	2,00	3,00	3,00
Mode		4	1	4	4
Std. Deviation		1,323	1,211	1,201	1,251
Variance		1,750	1,466	1,444	1,564
Skewness		-,209	,111	-,239	-,199
Std. Error of Skewness		,151	,151	,151	,151
Kurtosis		-1,727	-1,548	-1,526	-1,605
Std. Error of Kurtosis		,300	,301	,300	,300
Range		3	3	3	3
Minimum		1	1	1	1
Maximum		4	4	4	4
Percentiles	25	1,00	1,00	2,00	1,00
	50	3,00	2,00	3,00	3,00
	75	4,00	4,00	4,00	4,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 73

Παρά ταύτα, σημαντική έλλειψη αλλά μικρότερης σημαντικότητας αποτελεί ο περιορισμένος χρόνος των εκπαιδευτικών για την υλοποίηση του προγράμματος, καθώς δεν υπάρχει δυνατότητα προσαρμογής του προγράμματος στο σχολικό ημερήσιο πρόγραμμα και έπεται η γραφειοκρατία που κατατάσσεται ως τελευταίο πρόβλημα.

Η γραφειοκρατία που απαιτείται σχετικά, (όπως σε όλα τα ευρωπαϊκά προγράμματα), με την αίτηση και την μετέπειτα υλοποίηση του προγράμματος, αποτελεί αντικίνητρο στην ανάληψη των ευθυνών από τους εκπαιδευτικούς και τους φορείς της εκπαίδευσης. Η συμμετοχή στο πρόγραμμα προϋποθέτει εκτενείς αναφορές και διαδικασίες επικύρωσης, γεγονός που παρεμποδίζει την ευελιξία του προγράμματος. Η διαδικασία έγκρισης από το ΙΚΥ, συχνά είναι χρονοβόρα, και η επίλυση γραφειοκρατικών διαδικασιών καθίσταται σε πολλές περιπτώσεις αδύνατη.

Παράλληλα η έλλειψη χρόνου, αποτελεί έντονο πρόβλημα στην υλοποίηση των δράσεων του προγράμματος, καθώς από το δείγμα προκύπτει η αδυναμία προσαρμογής

των δράσεων του προγράμματος στο ημερήσιο σχολικό πρόγραμμα απαιτεί προσωπικό χρόνο διαθέσιμο από τους εκπαιδευτικούς. Εξάλλου, οι δράσεις του Comenius, έως σήμερα, υλοποιούνται εμβόλιμα μέσα στο ημερήσιο σχολικό πρόγραμμα γεγονός, που περιορίζει τόσο την προετοιμασία και την οργάνωση, όσο και την ανάπτυξη, αφενός του προγράμματος και αφετέρου το ημερήσιο πρόγραμμα διδασκαλίας.

Μείζονος σημασίας πρόβλημα αναδεικνύεται ο συντονισμός μεταξύ των συμμετεχόντων: εταίρων, συντονιστών, σχολικών ιδρυμάτων, εκπαιδευτικών και μαθητών. Η οργάνωση των συμμετεχόντων αναπτύσσεται σε επίπεδο ατομικής πρωτοβουλίας, καθώς οι συντονιστές του προγράμματος δεν έχουν την κατάλληλη επιμόρφωση ή δεν επαρκούν. Πολλές φορές δε, η οργανωτική αδυναμία των συντονιστών, καλύπτεται από την προσωπική προσπάθεια των εκπαιδευτικών. Η οργάνωση των συμμετεχόντων αναπτύσσεται σε επίπεδο ατομικής πρωτοβουλίας, καθώς οι συντονιστές του προγράμματος δεν έχουν την κατάλληλη κατάρτιση. Η διασύνδεση, η επικοινωνία και η παροχή βοήθειας από την πλευρά των συντονιστών είναι μειωμένη. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός, ότι στην περιφέρεια Κρήτης υπάρχει ένας συντονιστής, επιφορτισμένος και με άλλα καθήκοντα, ο οποίος είναι υπεύθυνος για όλα τα σχολεία της Κρήτης. Η ύπαρξη ομάδων συντονισμού σε επίπεδο νομών και όχι σε επίπεδο περιφέρειας θα αποτελούσε ίσως επίλυση για τα προβλήματα επικοινωνίας και διασύνδεσης των σχολείων, των εκπαιδευτικών και των μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

Σημαντικό μειονέκτημα του προγράμματος επίσης, είναι η χρηματοδότηση. Οι εκπαιδευτικοί διαπιστώνουν ότι η χρηματοδότηση του προγράμματος είναι ένα σημαντικό πρόβλημα, καθώς οι ανάγκες για τη σωστή ανάπτυξη των δράσεων του Comenius απαιτούν υψηλότερο ποσό χρηματοδότησης για την επιτυχή ολοκλήρωση τους και την κάλυψη αναγκών των εκπαιδευτικών σε επίπεδο μετακινήσεων και υποδομών. Οι συντονιστές και οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα, συχνά απευθύνονται σε χορηγούς για την κάλυψη μέρους της χρηματοδότησης, που απαιτείται για την πλήρη κάλυψη του προγράμματος. Ωστόσο, η χρηματοδότηση, αν και αυξημένη το έτος 2005 (βλ. 4.1.3), όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση των εγκεκριμένων δράσεων, παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά προγράμματα, γεγονός που υπαγορεύει την ανάγκη για αύξηση των δαπανών για την παιδεία, καθώς ο στόχος της Ε.Ε. είναι η δημιουργία της Ευρώπης της Γνώσης και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, μέσα από την επένδυση στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη των ικανοτήτων των ευρωπαίων πολιτών.

Επίσης, καταγράφηκαν και άλλα επιμέρους προβλήματα, όπως: τεχνολογική υποστήριξη, δυσκολίες στην ανταλλαγή μαθητών, βεβαρημένο, -εκτός σχολείου-, πρόγραμμα μαθητών, έλλειψη ενδιαφέροντος συμμετοχής άλλων φορέων π.χ. τοπικής αυτοδιοίκησης, συλλόγου γονέων, κοινωνικών φορέων, καθυστέρηση επιχορήγησης, έλλειψη ενδιαφέροντος συναδέλφων και απροθυμία συνεργασίας, αναπλήρωση εκπαιδευτικού όταν απουσιάζει για ανάγκες του προγράμματος, μη επαρκής γνώση ξένης γλώσσας από τους μαθητές.

Ανάλυση ερώτησης E11

«Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»

- A) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών
- B) Δημιουργικότητα εκπαιδευτικών
- Γ) Ενεργή συμμετοχή μαθητών
- Δ) Κίνητρα στους εκπαιδευτικούς
- E) Δημοσιοποίηση αποτελεσμάτων (δημιουργία βάσης δεδομένων)

Σχέση ερώτησης E11 και της βελτίωσης της εισαγωγής καινοτομιών μέσω της Επιμόρφωσης των Εκπαιδευτικών

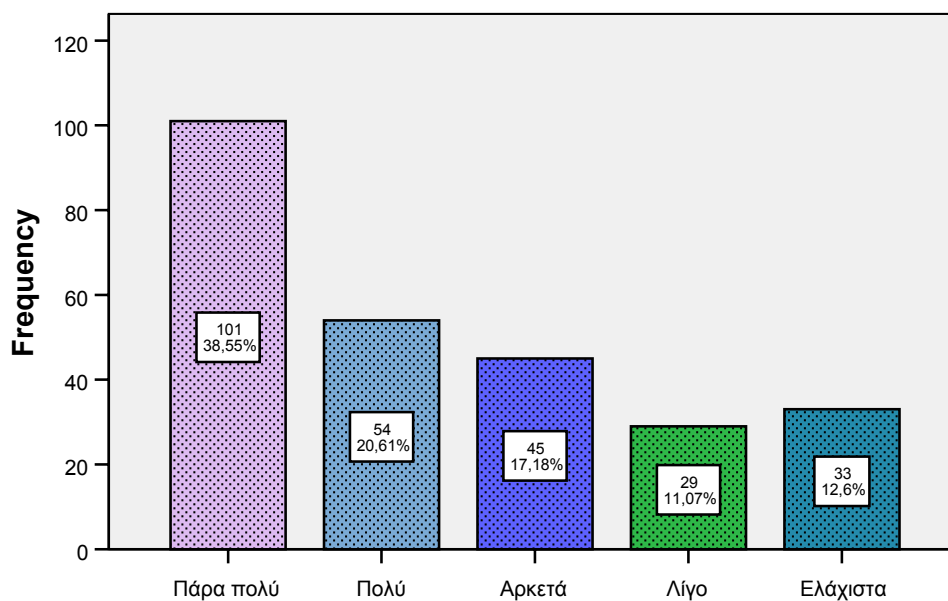
Ο Πίνακας 60 και το Γράφημα 21 (βλ. επίσης Πίνακα 74), αναφέρονται στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ως μέτρο βελτίωσης της δράσης του προγράμματος Comenius για την εισαγωγή των καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση.

Όπως φαίνεται το 38,5% των εκπαιδευτικών πιστεύει, ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, θα συμβάλλει τα μέγιστα στη βελτίωση του Comenius, το 20,6% και το 17,2% των ερωτηθέντων πιστεύει, ότι θα συμβάλλει πολύ και αρκετά αντίστοιχα, ενώ το 11,1% και το 12,6% θεωρεί, ότι η επιμόρφωση θα συμβάλλει λίγο ή ελάχιστα στη βελτίωση του προγράμματος με στόχο την εισαγωγή καινοτομιών.

E11A: «Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»					
A) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πάρα Πολύ	101	38,5	38,5	38,5
	Πολύ	54	20,6	20,6	59,2
	Αρκετά	45	17,2	17,2	76,3
	Λίγο	29	11,1	11,1	87,4
	Ελάχιστα	33	12,6	12,6	100,0
	Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 60

«Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»...

Γράφημα 21

Σχέση ερώτησης E11 και της βελτίωσης της εισαγωγής καινοτομιών μέσω της Δημιουργικότητας των Εκπαιδευτικών

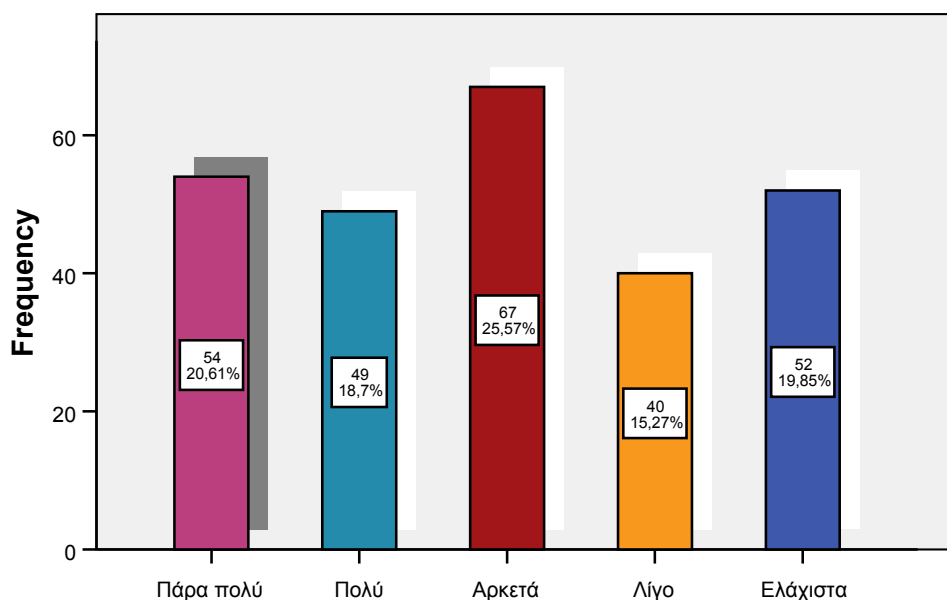
Στον **Πίνακα 61** και στο **Γράφημα 22** (βλ. επίσης Πίνακα 74), που αναφέρονται στη δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών, ως μέσο βελτίωσης της συμβολής του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών, φαίνεται, ότι είναι σχεδόν ίσης βαρύτητας όλες οι κατηγορίες αξιολόγησης, με προεξάρχουσα εκείνη, που βαθμολογεί με «αρκετά», ποσοστό 25,6%. Το 20,6% των εκπαιδευτικών αλλά και το 18,7%, βαθμολογεί με «πάρα πολύ» και «πολύ» αντίστοιχα, ενώ το 19,8% και το 15,3% βαθμολογεί με «ελάχιστα» και «λίγο». Φαίνεται λοιπόν, ότι η δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών διχάζει το δείγμα, που δεν έχει μια περισσότερο αποκρυσταλλωμένη άποψη. Όπως φαίνεται από τη δεξιά στήλη του Πίνακα 61, αν αθροίσουμε τις δύο πρώτες κατηγορίες και τις δύο τελευταίες θα δούμε, ότι το 39,3%, θεωρεί τη δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών, ως πρώτιστο μέσο βελτίωσης της δράσης Comenius για την εισαγωγή καινοτομιών, ενώ το 35,1%

πιστεύει, ότι η δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών δεν θα συμβάλλει στη βελτίωση του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών.

E11B: «Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;» B) Δημιουργικότητα εκπαιδευτικών				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Πάρα Πολύ	54	20,6	20,6	20,6
Πολύ	49	18,7	18,7	39,3
Αρκετά	67	25,6	25,6	64,9
Λίγο	40	15,3	15,3	80,2
Ελάχιστα	52	19,8	19,8	100,0
Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 61

«Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»...

Γράφημα 22

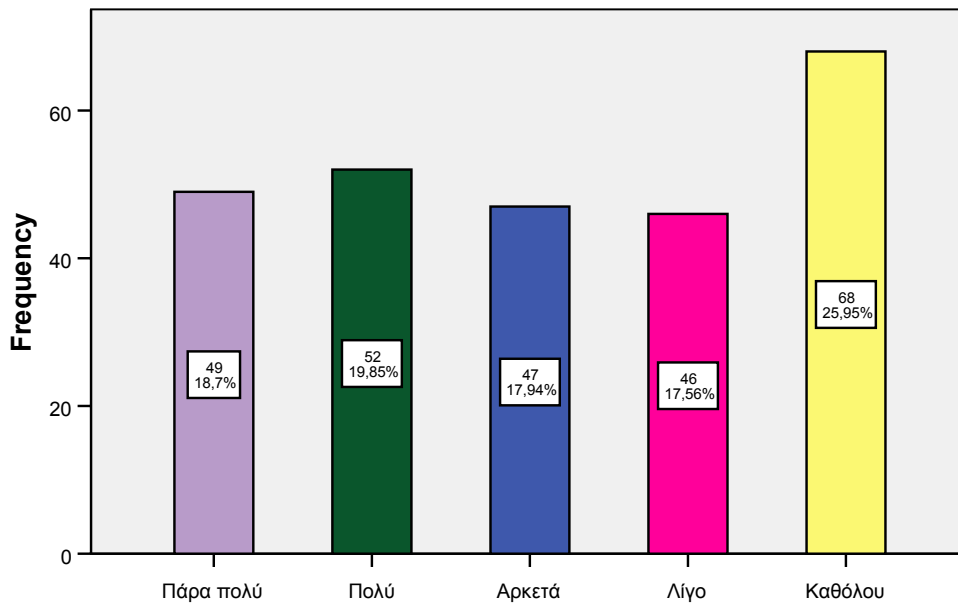
Σχέση ερώτησης E11 και της βελτίωσης της εισαγωγής καινοτομιών μέσω της Ενεργής συμμετοχής των μαθητών.

Στον Πίνακα 62 και στο Γράφημα 23 (βλ. επίσης Πίνακα 74), που αναφέρονται στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών, ως μέσο βελτίωσης της δράσης Comenius, με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών, φαίνεται, ότι το δείγμα είναι διχασμένο, ως προς την άποψή του και βαθμολογεί ισάξια σχεδόν σε όλες τις βαθμίδες αξιολόγησης. Αναλυτικότερα: Το 18,7% θεωρεί, ότι η ενεργή συμμετοχή των μαθητών βελτιώνει πάρα πολύ τη συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών . Το 19,8% και το 17,9% θεωρεί, ότι η συμμετοχή των μαθητών βελτιώνει πολύ και αρκετά, αντίστοιχα, τη συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών. Στον αντίποδα βρίσκεται ένα ποσοστό της τάξεως του 26% και 17,6%, που δεν πιστεύει, ότι η ενεργή συμμετοχή των μαθητών βελτιώνει τη συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών ή αλλιώς βαθμολογεί με « ελάχιστα» και «λίγο» αντίστοιχα.

<i>E11Γ: «Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»</i>					
<i>Γ) Ενεργή συμμετοχή μαθητών</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πάρα Πολύ	49	18,7	18,7	18,7
	Πολύ	52	19,8	19,8	38,5
	Αρκετά	47	17,9	17,9	56,5
	Λίγο	46	17,6	17,6	74,0
	Ελάχιστα	68	26,0	26,0	100,0
	Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 62

«Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»...

Γράφημα 23

Σχέση ερώτησης E11 και της βελτίωσης της εισαγωγής καινοτομιών μέσω των κινήτρων που αφορούν εκπαιδευτικούς.

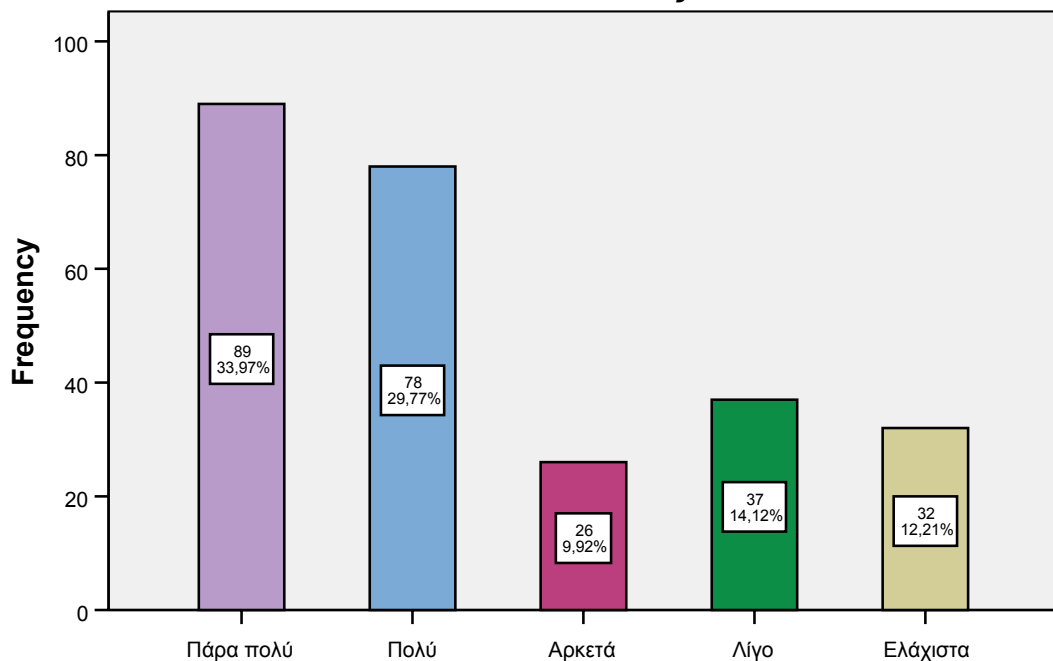
Στον **Πίνακα 63** και στο **Γράφημα 24** (βλ. επίσης Πίνακα 74), που αναφέρονται στα κίνητρα των εκπαιδευτικών, ως μέσο βελτίωσης της δράσης Comenius, με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών, φαίνεται, ότι το 34% πιστεύει «πάρα πολύ», πως πρέπει να δοθούν κίνητρα στους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να βελτιωθεί η δράση του Comenius στην εισαγωγή καινοτομιών, το 29,8% το πιστεύει «πολύ», το 9,9% το πιστεύει «αρκετά», ενώ το 14,1% και το 12,2% το πιστεύει «λίγο» και «ελάχιστα» αντίστοιχα.

**Ε11Δ: «Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»
Δ) Κίνητρα εκπαιδευτικών**

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Πάρα Πολύ	89	34,0	34,0	34,0
Πολύ	78	29,8	29,8	63,7
Αρκετά	26	9,9	9,9	73,7
Λίγο	37	14,1	14,1	87,8
Ελάχιστα	32	12,2	12,2	100,0
Total	262	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 63

«Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»Δ) Κίνητρα στους εκπαιδευτικούς

Γράφημα 24

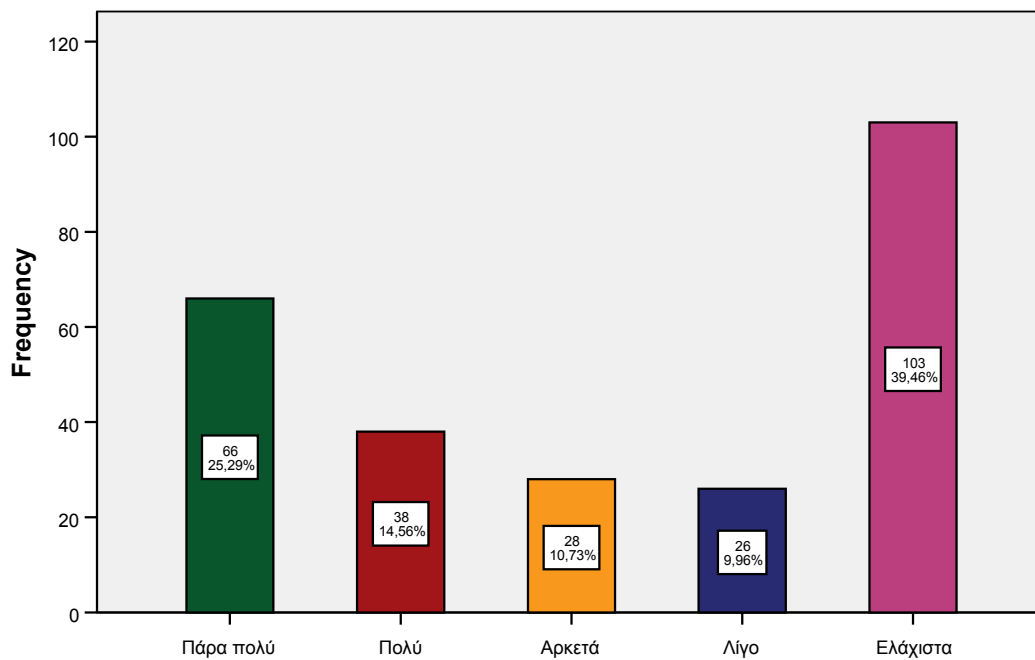
Σχέση ερώτησης E11 και της βελτίωσης της εισαγωγής καινοτομιών μέσω της Δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων.

Ο Πίνακας 64 και το Γράφημα 25 (βλ. επίσης Πίνακα 74), μας δείχνουν την τάση του δείγματος, ως προς τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων, ως μέσο βελτίωσης της δράσης Comenius, με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών. Όπως φαίνεται, το 25,2% και το 14,5%, πιστεύει «πάρα πολύ» και «πολύ», ότι η δημοσιοποίηση είναι ένα καλό μέσο βελτίωσης του προγράμματος, ως προς την εισαγωγή των καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αντίθετα, ένα 39,3% και 9,9% θεωρεί «ελάχιστα» έως «λίγο», ότι η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων θα βελτιώσει τη δράση του Comenius, ως προς την εισαγωγή καινοτομιών. Στη μέση βρίσκεται ένα ποσοστό της τάξεως του 10,7%, που πιστεύει ότι η δημοσιοποίηση θα βοηθήσει «αρκετά» στην εισαγωγή των καινοτομιών.

<i>E11E: «Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;» E) Δημοσιοποίηση αποτελεσμάτων (δημιουργία βάσης δεδομένων)</i>					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Πάρα Πολύ	66	25,2	25,3	25,3
	Πολύ	38	14,5	14,6	39,8
	Αρκετά	28	10,7	10,7	50,6
	Λίγο	26	9,9	10,0	60,5
	Ελάχιστα	103	39,3	39,5	100,0
	Total	261	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		262	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 64

«Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»
Ε) Δημοσιοποίηση αποτελεσμάτων (δημιουργία βάσης δεδομένων)

Γράφημα 25

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ για την ερώτηση E11: «Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;» Α) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Β) Δημιουργικότητα εκπαιδευτικών Γ) Ενεργή συμμετοχή μαθητών Δ) Κίνητρα στους εκπαιδευτικούς Ε) Δημοσιοποίηση αποτελεσμάτων (δημιουργία βάσης δεδομένων).

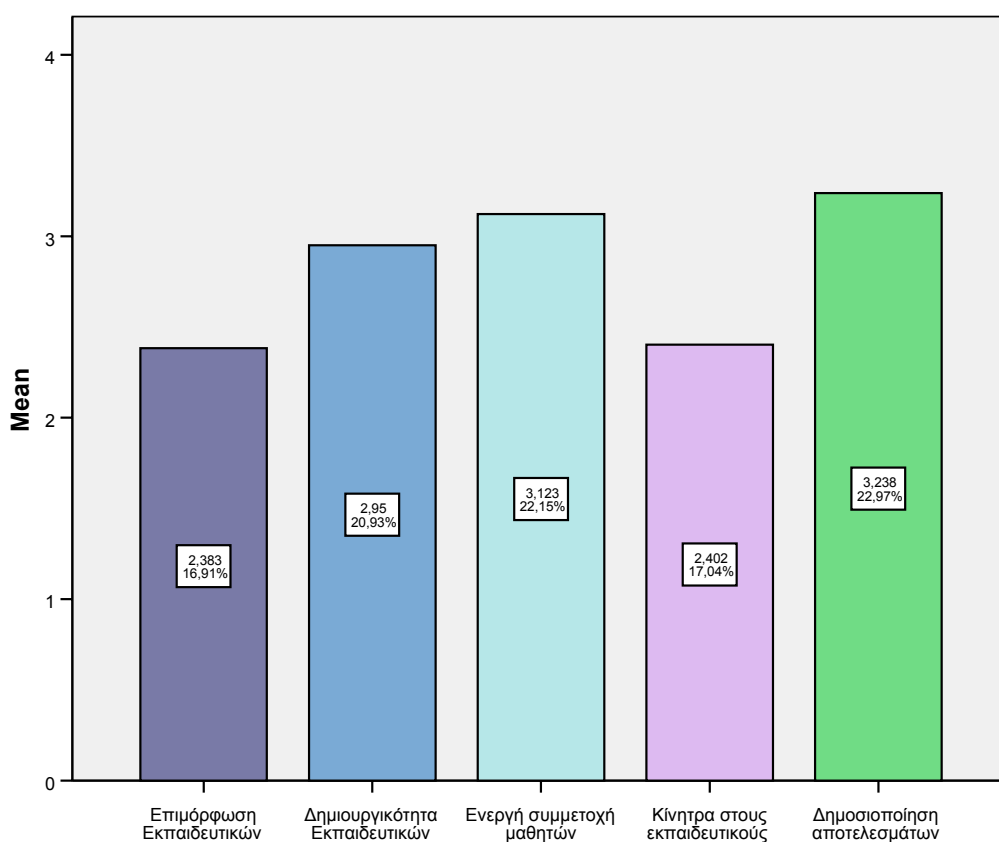
Όπως φαίνεται από το **Γράφημα 25, τον Πίνακα 74** αλλά και από την παραπάνω ανάλυση, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν, ότι η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων και η ενεργή συμμετοχή των μαθητών, αλλά ακόμα και η δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών, που έπεται με πολύ μικρή διαφορά από τα δύο πρώτα, είναι τα μέτρα εκείνα που θα βελτιώσουν τη δράση Comenius, ως προς την εισαγωγή των καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων, που θα δημοσιοποιεί τα αποτελέσματα των υλοποιημένων σχεδίων, αποτελεί επιβράβευση και κίνητρο για εκπαιδευτικούς και μαθητές, αλλά και των εμπλεκομένων, κάθε φορά, φορέων, γι' αυτό έρχεται και πρώτο στην προτίμησή των εκπαιδευτικών, ως μέτρο βελτίωσης.

E11: «Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;» Α) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Β) Δημιουργικότητα εκπαιδευτικών Γ) Ενεργή συμμετοχή μαθητών Δ) Κίνητρα στους εκπαιδευτικούς Ε) Δημοσιοποίηση αποτελεσμάτων (δημιουργία βάσης δεδομένων)						
		Επιμόρφωση Εκπ/κών	Δημιουργικότητα Εκπ/κών	Ενεργή συμμετοχή μαθητών	Κίνητρα στους εκπ/κούς	Δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων
N	Valid	262	262	262	262	261
	Missing	0	0	0	0	1
Mean		2,39	2,95	3,12	2,41	3,24
Std. Error of Mean		,087	,087	,091	,086	,103
Median		2,00	3,00	3,00	2,00	3,00
Mode		1	3	5	1	5
Std. Deviation		1,412	1,401	1,468	1,394	1,670
Variance		1,993	1,963	2,154	1,944	2,790
Skewness		,618	,072	-,074	,652	-,197
Std. Error of Skewness		,150	,150	,150	,150	,151
Kurtosis		-,943	-1,216	-1,387	-,921	-1,646
Std. Error of Kurtosis		,300	,300	,300	,300	,300
Range		4	4	4	4	4
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		5	5	5	5	5
Percentiles	25	1,00	2,00	2,00	1,00	1,00
	50	2,00	3,00	3,00	2,00	3,00
	75	3,00	4,00	5,00	4,00	5,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 74

Την ενεργή συμμετοχή των μαθητών δηλώνει ένα ποσοστό της τάξεως του 22,15%, ως μέσο βελτίωσης της δράσης Comenius για την εισαγωγή καινοτομιών. Αυτό δηλώνει, ότι οι μαθητές μέχρι τώρα τουλάχιστον, δεν κατορθώνουν να έχουν την ενεργή συμμετοχή που θα ήθελαν οι εκπαιδευτικοί. Το σφάλμα αυτό, ίσως, θα πρέπει να το αναζητήσουμε στο σχεδιασμό των δράσεων του κάθε σχεδίου, στον ασφυκτικό χρονικό κλοιό του αναλυτικού προγράμματος αλλά και στη δημιουργικότητα-εφευρετικότητα των εκπαιδευτικών που δεν καταφέρνουν να ενεργοποιήσουν στο μέγιστο, το ενδιαφέρον των μαθητών τους.

Γράφημα 25

Τρίτη κατά σειρά επιλογή του δείγματος, με ποσοστό 20,93%, είναι η δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί κρίνοντας τους ίδιους τους εαυτούς τους διαπιστώνουν, ότι ένα μέτρο βελτίωσης των δράσεων του Comenius με στόχο την εισαγωγή της καινοτομίας στη σχολική εκπαίδευση, είναι και η βελτίωση της ίδιας της δημιουργικότητάς τους. Το γεγονός αυτό θα πρέπει να εξεταστεί σε σχέση και με τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων δηλ. της προβολής της εργασίας των ίδιων των εκπαιδευτικών, ως κίνητρο αυτοβελτίωσης και ευγενούς άμιλλας, σε σχέση με την

επιμόρφωση που τους παρέχεται στα πλαίσια του προγράμματος, ως μέτρο ανάπτυξης των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών, αλλά και σε σχέση με την ενεργή συμμετοχή των μαθητών, γιατί πιστεύουμε, πως ο δημιουργικός δάσκαλος δεν μπορεί, παρά να ενεργοποιεί και να κινητοποιεί τους μαθητές του στο μέγιστο βαθμό, που απαιτείται για καλύτερη απόδοση της μάθησης.

Προτελευταίο μέτρο βελτίωσης του προγράμματος θεωρούν οι ερωτώμενοι τα κίνητρα στους εκπαιδευτικούς. Μόνο το 17,04% πιστεύει, πως δίδοντας κίνητρα στους εκπαιδευτικούς, θα βελτιωθεί η εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Και αυτό, ίσως είναι μια πραγματικότητα, αν θεωρήσουμε τα κίνητρα ως χρηματικό ποσόν ή μείωση ωραρίου, γεγονός, που ελάχιστα θα πρόσφερε στη βελτίωση της εισαγωγής καινοτομιών.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού και απόκτησης επιστημονικών γνώσεων φαίνεται να επιτυγχάνεται, ως ένα βαθμό, αφού μόνο το 16, 91% θεωρεί, ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θα καλυτερεύσει τη δράση του Comenius ως μέσο εισαγωγής καινοτομιών, αν και η επιμόρφωση μέσα από το πρόγραμμα είναι ανύπαρκτη. Φαίνεται, ότι η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού προσωπικού πραγματοποιείται μέσα από τα προγράμματα κινητικότητας, αφού η επιμόρφωση και η παροχή γνώσεων, ως οργανωμένη δράση δεν υφίσταται μέσα από τις δράσεις του Comenius, αν και στους στόχους του προγράμματος συμπεριλαμβάνεται η ανάπτυξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών.

Ανάλυση της Ερώτησης E12

*«Εσείς πως αντιλαμβάνεστε την έννοια καινοτομία στην Εκπαίδευση;»
(Αναφέρετε κάποιες χαρακτηριστικές)*

Από τον Πίνακα 65 αλλά και το Γράφημα 26, διαπιστώνουμε ότι οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται, ως έννοια της καινοτομίας, πρωτίστως τη χρήση Νέων Τεχνολογιών σε ποσοστό 27,3%. Το ανοικτό σχολείο⁵⁵ το υποστηρίζει ένα ποσοστό της τάξεως του 11,2% και τη Διαθεματικότητα⁵⁶ ένα ποσοστό 10,7% των ερωτηθέντων.

E12: «Εσείς πως αντιλαμβάνεστε την έννοια καινοτομία στην Εκπαίδευση;» (Αναφέρετε κάποιες χαρακτηριστικές)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Διαθεματικότητα	22	8,4	10,7	10,7
	Χρήση ΤΠΕ	56	21,4	27,3	38,0
	Ανοικτό Σχολείο	23	8,8	11,2	49,3
	Άλλο	104	39,7	50,7	100,0
	Total	205	78,2	100,0	
Missing	System	57	21,8		
Total		262	100,0		

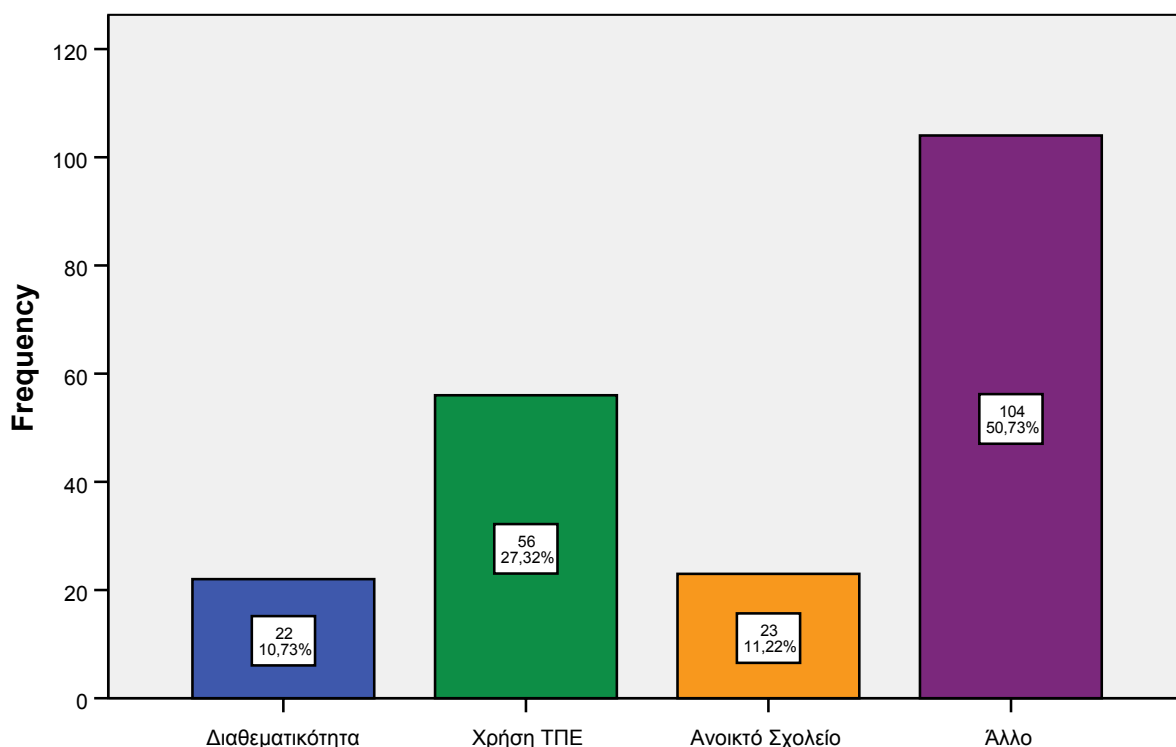
ΠΙΝΑΚΑΣ 65

Στην κατηγορία «Άλλο» βρίσκουμε έννοιες, όπως εκσυγχρονισμός εκπαιδευτικού συστήματος, νέα προγράμματα, βιωματική μάθηση, δια βίου εκπαίδευση, βελτίωση εκπαιδευτικών, σύνδεση εκπαίδευσης και αγορά εργασίας, νέες παιδαγωγικές παιδοκεντρικές μέθοδοι, καλύτερη υλικοτεχνική υποδομή, ενεργός συμμετοχή μαθητών, διδασκαλία ξένων γλωσσών.

⁵⁵ Το ανοικτό σχολείο ως έννοια συνδέεται με: α) τη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με τη λειτουργία των εκπαιδευτικών μονάδων και με το πρόγραμμα σπουδών τους, σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, β) τη μετατροπή του σχολείου σε εστία πολιτισμού και γνώσης για τις τοπικές κοινωνίες, γ) την ουσιαστική διεύρυνση των εκπαιδευτικών ευκαιριών σε όλους τους πολίτες και την άμβλυνση των ανισοτήτων, δ) τη σύνδεση του περιεχομένου σπουδών με τις ανάγκες της κοινωνίας.

⁵⁶ Curriculum integration ή thematic teaching ή cross curricular themes. Εισαγωγή της «διαθεματικότητας», της «διαθεματικής προσέγγισης», ή της «θεματοκεντρικής διδασκαλίας» με «διεπιστημονικές διασυνδέσεις», όπως αλλιώς λέγεται, σημαίνει, ότι καταργείται η αυτοτέλεια των γνωστικών αντικειμένων (μαθημάτων) στη διδακτική πράξη και τη θέση τους παίρνουν ως δομή στη μάθηση και στην οργάνωση του σχολικού χρόνου, τα θέματα. Η διαθεματική προσέγγιση συνιστά καινοτομία, τόσο ως προς το περιεχόμενο της διδασκαλίας όσο και ως προς τη μέθοδο εργασίας.

"Εσείς πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια καινοτομία στην Εκπαίδευση;"

Γράφημα 26

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ για την ερώτηση Ε12: «Εσείς πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια καινοτομία στην Εκπαίδευση;»

Από τις απαντήσεις αντιλαμβανόμαστε, ότι στη συνείδηση των εκπαιδευτικών κυριαρχεί, ως καινοτομία, η χρήση της νέας τεχνολογίας πρωτίστως, και δευτερευόντως όλες οι υπόλοιπες έννοιες, με αυτές του ανοικτού σχολείου και της διαθεματικότητας να υπερτερούν.

Ένα μεγάλο ποσοστό 50,73% (βλ. Γράφημα 26), απαντάει με διαφορετικό τρόπο, εννοώντας καινοτομία έννοιες όπως εκσυγχρονισμός εκπαιδευτικού συστήματος, νέα προγράμματα, βιωματική μάθηση, δια βίου εκπαίδευση, βελτίωση εκπαιδευτικών, σύνδεση εκπαίδευσης και αγορά εργασίας, νέες παιδαγωγικές παιδοκεντρικές μέθοδοι, καλύτερη υλικοτεχνική υποδομή, ενεργός συμμετοχή μαθητών, διδασκαλία ξένων γλωσσών, ίσως γιατί η «έννοια» της καινοτομίας είναι συγκεχυμένη στην αντίληψή του ή δεν υπάρχει κατάλληλη πληροφόρηση.

Το γεγονός αυτό ενέχει τη διαπίστωση, πως η έννοια της καινοτομίας χρειάζεται ακόμα επεξεργασία, τόσο στο εκπαιδευτικό μας σύστημα όσο και στη συνείδηση του εκπαιδευτικού κόσμου.

Ανάλυση Ερώτησης E13

«Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»

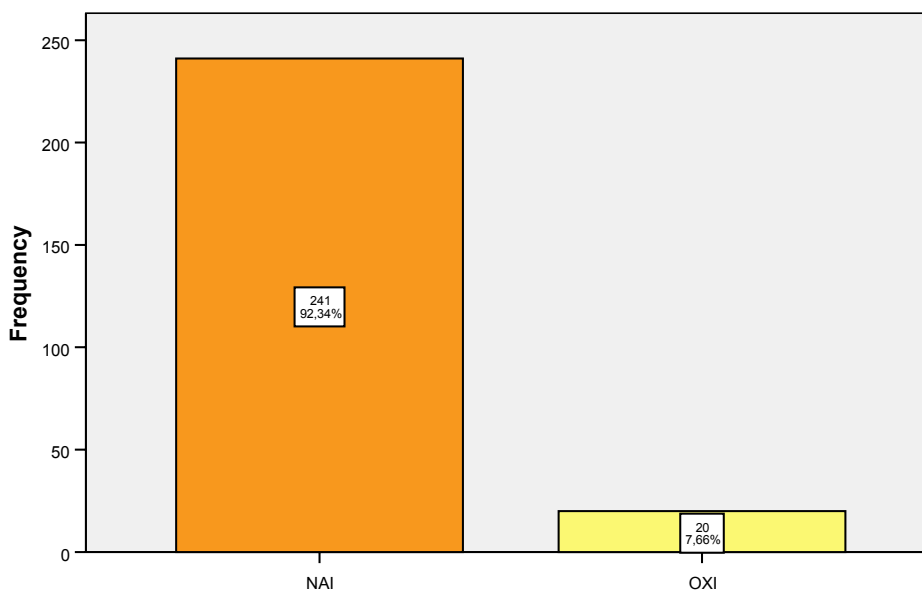
Αν ΝΑΙ με ποιο τρόπο; (Παρακαλώ καταγράψτε)

Στον Πίνακα 66 και στο Γράφημα 27 παρατηρούμε, ότι το 92% των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών πιστεύει, ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα ενισχύουν την ποιότητα στην εκπαίδευση. Μόλις το 7,6% των εκπαιδευτικών είναι αντίθετο σε αυτήν την άποψη.

E13: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	NAI	241	92,0	92,3	92,3
	OX I	20	7,6	7,7	100,0
	Total	261	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		262	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 66

"Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα στην Α/θμια Εκπ/ση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;"

Γράφημα 27

Στον Πίνακα 67 και 68 παρατηρούμε, ότι το επίπεδο της στατιστικής σημαντικότητας είναι 69,6% και άρα η μηδενική μας υπόθεση (H₀) ισχύει, αφού η μία μεταβλητή διαχέει τα στοιχεία της άλλης, με ομοιόμορφο τρόπο.

E13: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»						
		ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΕΣ			Total	
		ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΙ	ΔΑΣΚΑΛΟΙ	ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΩΝ		
	NAI	Count	14	164	29	207
		Expected Count	13,1	164,9	29,0	207,0
		% of Total	6,3%	74,2%	13,1%	93,7%
		Residual	,9	-,9	,0	
	OXI	Count	0	12	2	14
		Expected Count	,9	11,1	2,0	14,0
		% of Total	,0%	5,4%	,9%	6,3%
		Residual	-,9	,9	,0	
Total	Count	14	176	31	221	
	Expected Count	14,0	176,0	31,0	221,0	
	% of Total	6,3%	79,6%	14,0%	100,0%	

ΠΙΝΑΚΑΣ 67

Εφαρμόζουμε το παραμετρικό χ^2 για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «ειδικότητες» και την ερώτηση E13 ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ).

Παρατηρούμε στη πρώτη υποσημείωση (α), ότι υπάρχει παραβίαση κάτω από 5, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Τα ελαττωματικά κελιά είναι 33,3%, δηλ. περισσότερα από 5% εκείνων, που θα μπορούσαμε να ανεχθούμε (Δαφέρμος, 2005:347).

Γίνεται σαφές ότι η εφαρμογή του χ^2 είναι αδύνατη, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Για τον λόγο αυτό, εφαρμόζουμε την μέθοδο προσομοίωσης Monte Carlo.

Καταδεικνύεται λοιπόν, ότι δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;» και από τις τρεις κατηγορίες ειδικοτήτων.

E13: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»

Chi-Square Tests						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	1,017(a)	2	,601	,696(b)	,684	,708
Likelihood Ratio	1,901	2	,387	,594(b)	,581	,606
Fisher's Exact Test	,419			,883(b)	,875	,892
Linear-by-Linear Association	,327(c)	1	,567	,752(b)	,741	,763
N of Valid Cases	221					

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,89.

b Based on 10000 sampled tables with starting seed 926214481.

c The standardized statistic is ,572.

ΠΙΝΑΚΑΣ 68

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε, ότι και οι τρεις κατηγορίες ειδικοτήτων, δηλ. και τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί αλλά και οι καθηγητές ειδικοτήτων, διακατέχονται από ενιαία αντίληψη και στάση αναφορικά με την ερώτηση, για το αν τα Ευρωπαϊκά προγράμματα ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα στο μέρος που αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Στον Πίνακα 69, παρατηρούμε ότι στην περίπτωση του πίνακα 2X2, η μέθοδος Monte Carlo ταυτίζεται με τη μέθοδο Exact. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι, ότι και να επιλέξουμε, θα λάβουμε τα ίδια αποτελέσματα (Δαφέρμος, 2005:344).

<i>E13: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»</i>						
		ΦΥΛΟ			Total	
		ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ			
ΝΑΙ	Count	88	153	241		
	Expected Count	91,4	149,6	241,0		
	% of Total	33,7%	58,6%	92,3%		
	Residual	-3,4	3,4			
ΟΧΙ	Count	11	9	20		
	Expected Count	7,6	12,4	20,0		
	% of Total	4,2%	3,4%	7,7%		
	Residual	3,4	-3,4			
Total	Count	99	162	261		
	Expected Count	99,0	162,0	261,0		
	% of Total	37,9%	62,1%	100,0%		
Chi-Square Tests(d)						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
Pearson Chi-Square	2,680(b)	1	,102	,148	,083	
Continuity Correction(a)	1,953	1	,162			
Likelihood Ratio	2,592	1	,107	,148	,083	
Fisher's Exact Test				,148	,083	
Linear-by-Linear Association	2,670(c)	1	,102	,148	,083	,051
N of Valid Cases	261					
a Computed only for a 2x2 table b 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,59. c The standardized statistic is -1,634. d For 2x2 crosstabulation, exact results are provided instead of Monte Carlo results.						
ΠΙΝΑΚΑΣ 69						

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι και τα δύο φύλα δηλ. και τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, συμφωνούν στην αντίληψη τους, αναφορικά με την ερώτηση, για το αν τα Ευρωπαϊκά προγράμματα ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα στο μέρος που αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Στον Πίνακα 70, εφαρμόζουμε το παραμετρικό χ^2 για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «ηλικιακές κατηγορίες» και την ερώτηση E13, ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ). Είτε με το χ^2 είτε με τη προσομοιωτική μέθοδο Monte Carlo, το παρατηρούμενο επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι το ίδιο ($\text{sign}=3,4\% < 5\%$). Επομένως υπάρχει στατιστική σημαντική διαφορά στις ηλικιακές κατηγορίες αναφορικά με τη στάση τους απέναντι στην ερώτηση E13 και σαφώς θα πρέπει να την αναζητήσουμε από τον Πίνακα 70.

<i>E13: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»</i>						
		ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ			Total	
		24-35 ΕΤΩΝ	36-45 ΕΤΩΝ	46-59 ΕΤΩΝ		
NAI	Count	28	136	66	230	
	Expected Count	26,0	133,5	70,5	230,0	
	% of Total	11,3%	54,8%	26,6%	92,7%	
	Residual	2,0	2,5	-4,5		
OXI	Count	0	8	10	18	
	Expected Count	2,0	10,5	5,5	18,0	
	% of Total	,0%	3,2%	4,0%	7,3%	
	Residual	-2,0	-2,5	4,5		
Total	Count	28	144	76	248	
	Expected Count	28,0	144,0	76,0	248,0	
% of Total		11,3%	58,1%	30,6%	100,0%	
Chi-Square Tests						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	6,741(a)	2	,034	,034(b)	,029	,039
Likelihood Ratio	8,112	2	,017	,021(b)	,017	,024
Fisher's Exact Test	5,949			,042(b)	,036	,047
Linear-by-Linear Association	6,633(c)	1	,010	,012(b)	,009	,015
N of Valid Cases	248					
a 1 cells (16,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,03. b Based on 10000 sampled tables with starting seed 926214481. c The standardized statistic is 2,576.						
ΠΙΝΑΚΑΣ 70						

Η ανάγνωση του **Πίνακα 70** μας οδηγεί στα εξής **συμπεράσματα**:

α) Οι ηλικιακές κατηγορίες 1 και 2 δηλ εκείνες των 24 έως 35 και 36 έως 45 ετών αντίστοιχα, εμφανίζονται με θετικό Residual και επομένως πολλοί απαντώντες ετάχθησαν υπέρ του ΝΑΙ στην ερώτηση E13.

β) Οι περισσότεροι που ετάχθησαν υπέρ του ΝΑΙ ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία των 36 έως 45 ετών.

γ) Η τρίτη ηλικιακή κατηγορία δηλ εκείνη των 46 έως 59 ετών φαίνεται ότι δεν πιστεύει καθόλου πως τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα σε αντίθεση με τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες. (Residual για 3η κατηγορία = -4,5% αναφορικά με το ΝΑΙ).

Στον **Πίνακα 71**, εφαρμόζουμε το παραμετρικό X^2 για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «έτη υπηρεσίας» και την ερώτηση E13, ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ). Ωστόσο, μία από αυτές που αναφέρεται στο ποσοστό των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα <5 δεν ικανοποιείται, όπως βλέπουμε από την υποσημείωση α. Γίνεται σαφές ότι η εφαρμογή του X^2 είναι αδύνατη, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Για τον λόγο αυτό εφαρμόζουμε την μέθοδο προσομοίωσης Monte Carlo.

Παρατηρούμε επίσης, στον **Πίνακα 71**, αναφορικά με την ερώτηση «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;» και τα έτη υπηρεσίας, ότι τα έτη υπηρεσίας και η ερώτηση δεν σχετίζονται, επειδή το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας είναι 6% > 5% και άρα η μηδενική μας υπόθεση (H_0) ισχύει, γιατί διαχέει με ομοιόμορφο τρόπο τα επίπεδα της μεταβλητής «έτη υπηρεσίας» από την ερώτηση E13.

E13: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»						
		ΕΤΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ				Total
		2-6 έτη	7-15 έτη	16-25 έτη	26-35 έτη	
ΝΑΙ	Count	30	67	94	43	234
	Expected Count	28,8	65,0	92,9	47,4	234,0
	% of Total	11,9%	26,6%	37,3%	17,1%	92,9%
	Residual	1,2	2,0	1,1	-4,4	
ΟΧΙ	Count	1	3	6	8	18
	Expected Count	2,2	5,0	7,1	3,6	18,0
	% of Total	,4%	1,2%	2,4%	3,2%	7,1%
	Residual	-1,2	-2,0	-1,1	4,4	
Total	Count	31	70	100	51	252
	Expected Count	31,0	70,0	100,0	51,0	252,0
	% of Total	12,3%	27,8%	39,7%	20,2%	100,0%
Chi-Square Tests						
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Monte Carlo Sig. (2-sided)		
				Sig.	99% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Pearson Chi-Square	7,388(a)	3	,061	,060(b)	,054	,066
Likelihood Ratio	6,379	3	,095	,123(b)	,115	,132
Fisher's Exact Test	5,931			,100(b)	,092	,108
Linear-by-Linear Association	5,294(c)	1	,021	,025(b)	,021	,029
N of Valid Cases	252					
a 2 cells (25,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,21. b Based on 10000 sampled tables with starting seed 926214481. c The standardized statistic is 2,301.						
ΠΙΝΑΚΑΣ 71						

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι, οποιαδήποτε κατηγορία ετών υπηρεσίας σε σχέση με την άλλη, έχει ενιαία αντιμετώπιση, στάση και κρίση, αναφορικά με την ερώτηση για το αν τα Ευρωπαϊκά προγράμματα ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Στον **Πίνακα 72**, εφαρμόζουμε το παραμετρικό X^2 , για να συγκρίνουμε τις κατηγορικές μεταβλητές «μεταπτυχιακές σπουδές» και την ερώτηση E13 «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο

εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;», ελέγχοντας τις γνωστές παραδοχές (βλ. παράγραφο 4.2.8.Δ). Ωστόσο, μία από αυτές που αναφέρεται στο ποσοστό των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα <5 δεν ικανοποιείται, όπως βλέπουμε από την υποσημείωση α. Γίνεται σαφές ότι η εφαρμογή του X² είναι αδύνατη, γιατί η παραδοχή που αναφέρεται στο 20% των κελιών με αναμενόμενη συχνότητα μικρότερη του 5, παραβιάζεται. Τα ελαττωματικά κελιά είναι 50%, δηλ. περισσότερα από 5% εκείνων που θα μπορούσαμε να ανεχθούμε (Δαφέρμος, 2005:347).). Στην περίπτωση του πίνακα 2X2 η μέθοδος Monte Carlo ταυτίζεται με τη μέθοδο Exact. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι, ότι και να επιλέξουμε, θα λάβουμε τα ίδια αποτελέσματα (Δαφέρμος, 2005:344).

<i>E13: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»</i>							
			ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ		Total		
			ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ	MASTER			
E13	NAI	Count	47	24	71		
		Expected Count	48,3	22,7	71,0		
		% of Total	62,7%	32,0%	94,7%		
		Residual	-1,3	1,3			
	OXI	Count	4	0	4		
		Expected Count	2,7	1,3	4,0		
		% of Total	5,3%	,0%	5,3%		
		Residual	1,3	-1,3			
Total		Count	51	24	75		
		Expected Count	51,0	24,0	75,0		
		% of Total	68,0%	32,0%	100,0%		
Chi-Square Tests(d)							
		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	Point Probability
	Pearson Chi-Square	1,988(b)	1	,159	,299	,206	
	Continuity Correction(a)	,738	1	,390			
	Likelihood Ratio	3,190	1	,074	,299	,206	
	Fisher's Exact Test				,299	,206	
	Linear-by-Linear Association	1,962(c)	1	,161	,299	,206	,206
	N of Valid Cases	75					
<p>a Computed only for a 2x2 table b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,28. c The standardized statistic is -1,401. d For 2x2 crosstabulation, exact results are provided instead of Monte Carlo results.</p>							
ΠΙΝΑΚΑΣ 72							

Συμπερασματικά, μπορούμε να υποστηρίξουμε, ότι και οι δύο κατηγορίες μεταπτυχιακών σπουδών, έχουν την ίδια συμπεριφορά απέναντι στην ερώτηση, για το αν τα Ευρωπαϊκά προγράμματα ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ για την ερώτηση **E13**: «Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;»

Από την ανάλυση της ερώτησης συνάγουμε τα εξής συμπεράσματα:

Δεν υπάρχει διαφορά στην αντιμετώπιση της ερώτησης ανάμεσα στις ειδικότητες, στις διάφορες κατηγορίες των ετών υπηρεσίας, καθώς και στις ομάδες των μετεκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών. Δηλαδή, τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι νηπιαγωγοί με τους καθηγητές ειδικοτήτων, αλλά οι εκπαιδευτικοί με διαφορετικά έτη υπηρεσίας και οι μετεκπαιδευμένοι εκπαιδευτικοί, πιστεύουν και αξιολογούν στον ίδιο βαθμό, ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα, στο μέρος που αφορά την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Παρατηρείται όμως μία διαφοροποίηση στις ηλικιακές ομάδες: α) Οι ηλικιακές κατηγορίες των 24 έως 35 και 36 έως 45 ετών αντίστοιχα, τάσσονται υπέρ του ΝΑΙ στην ερώτηση. β) Οι περισσότεροι που ετάχθησαν υπέρ του ΝΑΙ ανήκουν στην δεύτερη κατηγορία των 36 έως 45 ετών και γ) Η ηλικιακή κατηγορία εκείνη των 46 έως 59 ετών, φαίνεται, ότι δεν πιστεύει καθόλου πως τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα σε αντίθεση με τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες.

Το 92,3% των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι τα ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα και αξιολογεί θετικά την ύπαρξη αυτών των προγραμμάτων, ως εργαλείο πολιτικής που ενδυναμώνει το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα.

Σύμφωνα με αυτήν την πλειοψηφία το πρόγραμμα Comenius και οι επιμέρους δράσεις του, ικανοποιούν σε άριστο επίπεδο το στόχο του προγράμματος για βελτίωση της ποιότητας στην σχολική εκπαίδευση. Η μειοψηφία των ερωτηθέντων 7,7% δηλώνουν μη ικανοποιημένοι από τη συνεισφορά του προγράμματος στην προσπάθεια ενίσχυσης του περιεχομένου και της ενδυνάμωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

4.3.10. Γενικά συμπεράσματα έρευνας

Τα αποτελέσματα και η αξιολόγηση του προγράμματος στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκαν με πρωτογενή έρευνα και ταυτόχρονα με τη συγκέντρωση και αξιοποίηση υπαρχόντων στατιστικών δεδομένων.

Σύμφωνα με την επεξεργασία των ποσοτικών δεδομένων του ΙΚΥ, η συνολική συμμετοχή της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στα Ευρωπαϊκά προγράμματα, κυμαίνεται στο 50% και το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών για συμμετοχή υψηλό.

Επίσης, προκύπτει δυσανάλογη απορρόφηση των κονδυλίων του προγράμματος ανάμεσα στις επιμέρους περιφέρειες της Ελλάδας. Οι επιχορηγήσεις κατανέμονται κυρίως στα αστικά κέντρα, όπως περιφέρεια Αττικής, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Αθήνας, και στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, όπου συμμετέχουν τα σχολεία της Θεσσαλονίκης.

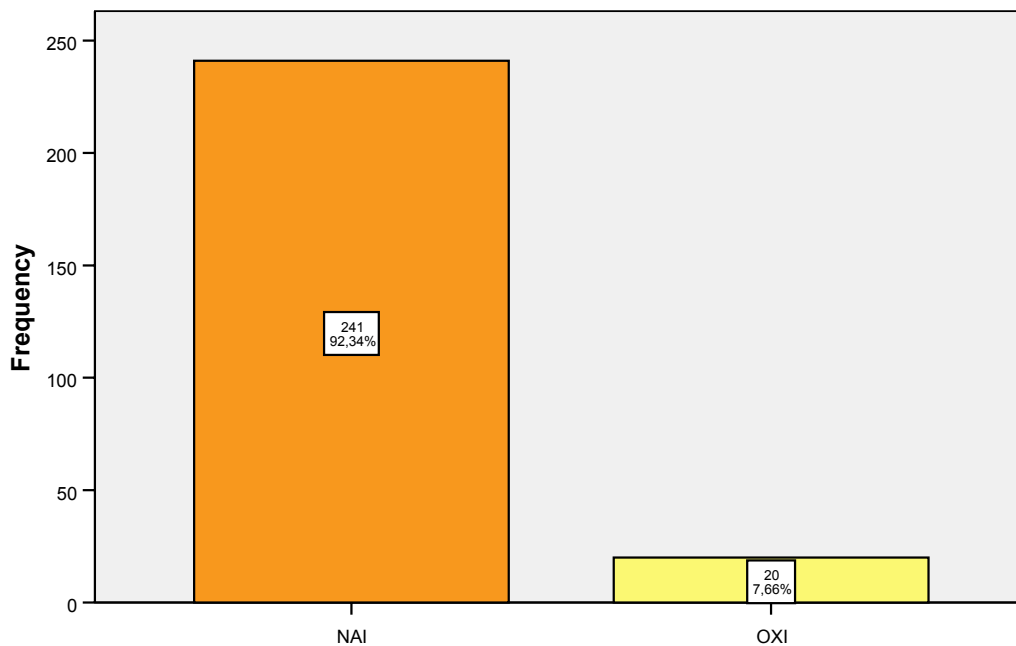
Στις απομακρυσμένες περιφέρειες της Ελλάδας παρατηρείται μειωμένη συμμετοχή στο πρόγραμμα, γεγονός, που οφείλεται στη έλλειψη ικανοποιητικού αριθμού εκπαιδευτικών ανά σχολείο και στην αδυναμία σύνταξης ορθών υποψηφίων προτάσεων, λόγω δυσκολίας επικοινωνίας και ενημέρωσης. Ενεργό συμμετοχή στο πρόγραμμα παρατηρείται στην περιφέρεια Κρήτης και Θεσσαλίας αλλά και πάλι στις συγκεκριμένες περιφέρειες, το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης απορροφάται από σχολεία, που βρίσκονται σε αστικά κέντρα, όπως το Ηράκλειο και η Λάρισα.

Επιτακτική είναι η ανάγκη για ενίσχυση της περιφερειακής διάστασης του προγράμματος, με αύξηση των κινήτρων συμμετοχής στις απομακρυσμένες περιοχές, ώστε το πρόγραμμα να γίνει περισσότερο αποκεντρωμένο και οι δράσεις του να διαμοιράζονται με άξονα τη βελτίωση της ποιότητας και την ισόρροπη ανάπτυξη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης παράλληλα σε όλη την Ελληνική επικράτεια.

A. Ποιότητα στην εκπαίδευση

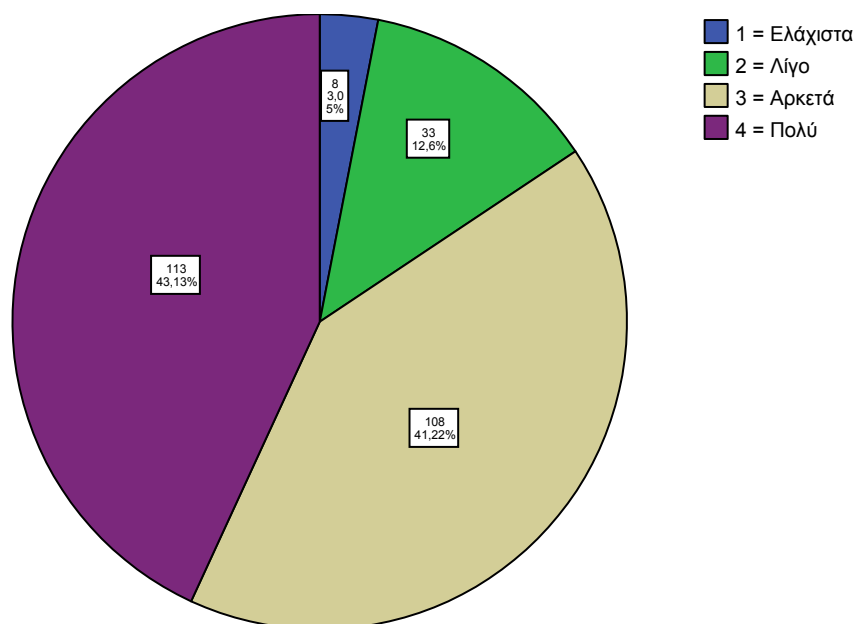
Σύμφωνα με το **Γράφημα 27** αλλά και το **Γράφημα 11** (που επιβεβαιώνεται από το Γρ. 27) , το 92,3% των εκπαιδευτικών θεωρεί, ότι τα ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα και αξιολογεί θετικά την ύπαρξη αυτών των προγραμμάτων, ως εργαλείο πολιτικής που ενδυναμώνει το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα.

"Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα στην Α/θμια Εκπ/ση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;"

Γράφημα 27

«Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;».

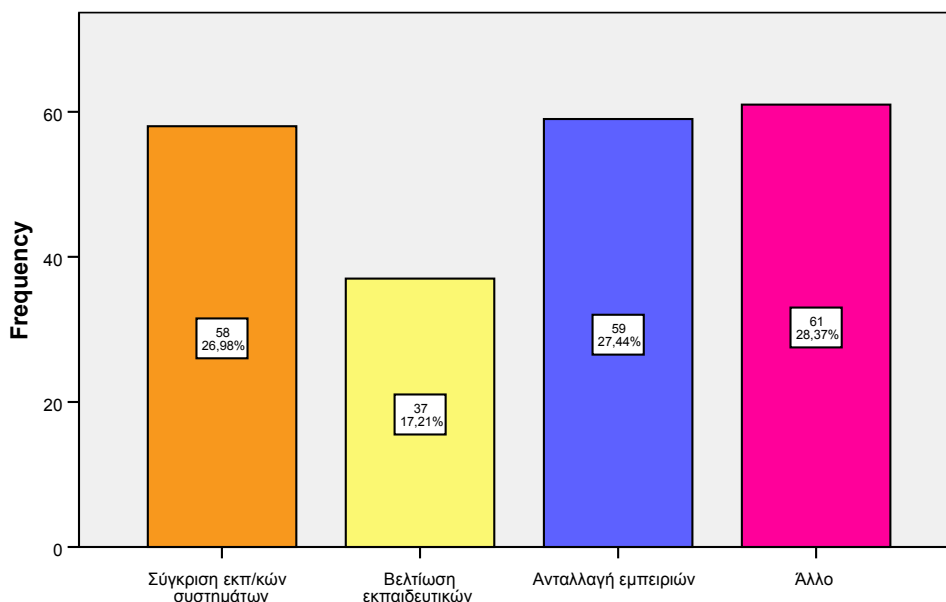

Γράφημα 11

Σύμφωνα με αυτήν την πλειοψηφία, το πρόγραμμα Comenius και οι επιμέρους δράσεις του, ικανοποιούν σε άριστο επίπεδο το στόχο του προγράμματος για βελτίωση της ποιότητας στην σχολική εκπαίδευση. Η μειοψηφία των ερωτηθέντων 7,7% δηλώνουν μη ικανοποιημένοι από τη συνεισφορά του προγράμματος, στην προσπάθεια ενίσχυσης του περιεχομένου και της ενδυνάμωσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Παρατηρήθηκε επίσης διαφοροποίηση στις ηλικιακές ομάδες: Η ηλικιακή κατηγορία εκείνη των 46 έως 59 ετών, φαίνεται, ότι δεν πιστεύει καθόλου πως τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα σε αντίθεση με τις άλλες ηλικιακές κατηγορίες.

Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα στην Α/θμια Εκπ/ση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα; Αν ΝΑΙ με ποιό τρόπο;

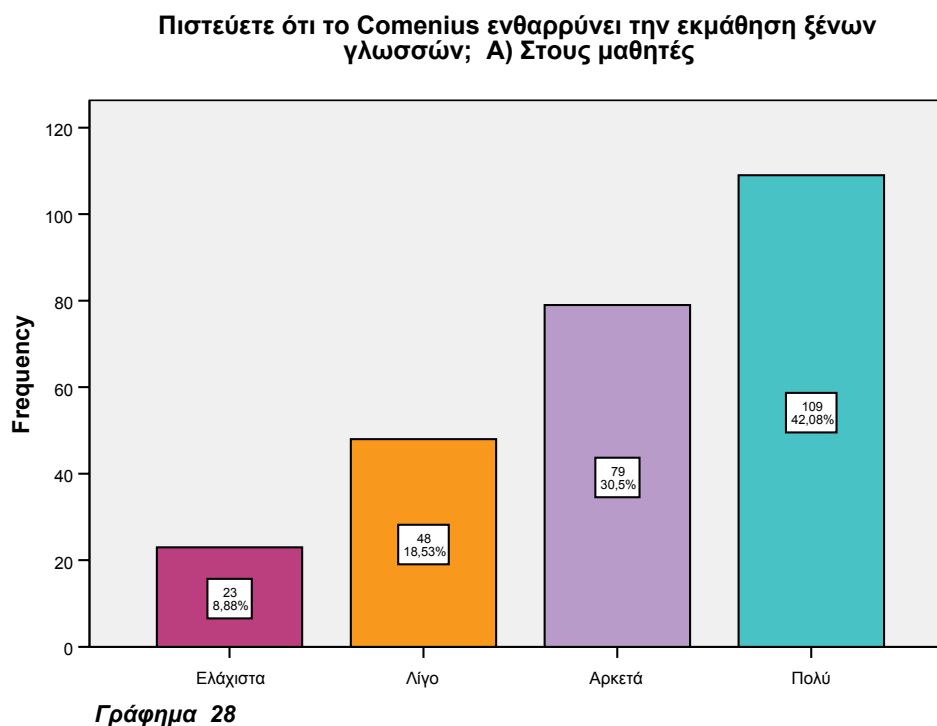
Γράφημα 33

Παρατηρούμε στο **Γράφημα 33**, ότι οι απόψεις για τον τρόπο ενίσχυσης της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος στο σύνολο των ερωτηθέντων είναι διχασμένες. Το 26,98% των απαντωμένων πιστεύει, ως τρόπο ενίσχυσης της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, τη σύγκριση των εκπαιδευτικών συστημάτων, ενώ το 27,44% την ανταλλαγή των εμπειριών των εκπαιδευτικών. Τη βελτίωση των εκπαιδευτικών ως τρόπος ενίσχυσης της ποιότητας την υποστηρίζει το 17,21% των ερωτηθέντων.

Στην περίπτωση «Άλλο» καταγράφηκαν ως τρόποι ενίσχυσης της ποιότητας του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, η διαπολιτισμική εκπαίδευση, η ενθάρρυνση μάθησης, η ενεργή συμμετοχή και ανάπτυξη κριτικής σκέψης των μαθητών, η χρήση νέων τεχνολογιών, η προαγωγή της ευρωπαϊκής συνείδησης, η ολόπλευρη ανάπτυξη μαθητών, η διάχυση αποτελεσμάτων.

Η θετική, κατά γενική ομολογία, άποψη υπέρ της βελτίωσης της ποιότητας στη σχολική εκπαίδευση, επιβεβαιώνεται εν μέρει, από την άποψη που έχουν οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί, στο θέμα της ενθάρρυνσης για εκμάθηση ξένων γλωσσών τόσο από τους μαθητές όσο και από τους εκπαιδευτικούς.

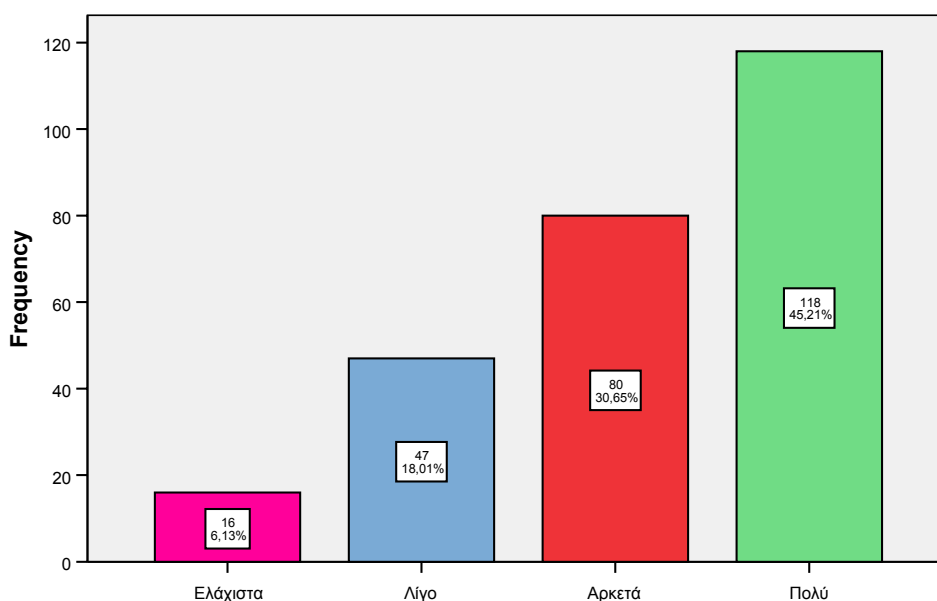
Στο **Γράφημα 28 και 29**, εμφανίζεται η άποψη των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών για την ενθάρρυνση στην εκμάθηση ξένων γλωσσών. Και στις δύο περιπτώσεις, τόσο στους μαθητές (Γρ. 28), όσο και στους εκπαιδευτικούς (Γρ. 29), η πλειοψηφία (42,08% & 45,21% αντίστοιχα), δηλώνει πολύ ικανοποιημένη από τη συνεισφορά του προγράμματος στον τομέα αυτόν. Βεβαίως, δεν μπορεί να παραβλεφθεί το ποσοστό των εκπαιδευτικών που εμφανίζονται ελάχιστα ή λίγο ικανοποιημένοι. Υπάρχει μία ασυμφωνία στους εκπαιδευτικούς στο βαθμό ικανοποίησης του συγκεκριμένου στόχου.

Η ενίσχυση της επιθυμίας για εκμάθηση ξένων γλωσσών αποτελεί βασικό στόχο του προγράμματος, ο οποίος όμως δεν επιτυγχάνεται 100% από τις μέχρι τώρα δράσεις του Comenius. Η συγκεκριμένη προοπτική ικανοποιείται στα πλαίσια της ανάπτυξης ατομικής πρωτοβουλίας και ενίσχυσης των ήδη υπαρχόντων κινήτρων. Κρίνεται σκόπιμο να συμπεριλαμβάνεται η εκμάθηση ξένων γλωσσών σε ενισχυτικά σεμινάρια στα πλαίσια του προγράμματος, ώστε η ξένη γλώσσα να μην αποτελεί τροχοπέδη και ανασταλτικό παράγοντα για εκπαιδευτικούς, που θα ήθελαν να εμπλακούν στο πρόγραμμα και δεν το επιδιώκουν λόγω αυτής της αδυναμίας.

Όσον αφορά τους μαθητές, η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας συμπεριλαμβάνεται στο αναλυτικό πρόγραμμα των τεσσάρων τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου και από το σχολικό έτος που διανύουμε (2006-2007), η εισαγωγή της δεύτερης ξένης γλώσσας στο δημοτικό σχολείο για τις δύο τελευταίες τάξεις, είναι γεγονός που ενθαρρύνει την πεποίθηση για μεγαλύτερη και ποιοτικότερη εμπλοκή των μαθητών στην διαδικασία υλοποίησης των σχεδίων Comenius. Και σε αυτή την περίπτωση η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών πιστεύει, ότι ενθαρρύνεται η εκμάθηση ξένων γλωσσών (42,08%).

"Πιστεύετε ότι το Comenius ενθαρρύνει την εκμάθηση ξένων γλωσσών;" Β) Στους εκπαιδευτικούς

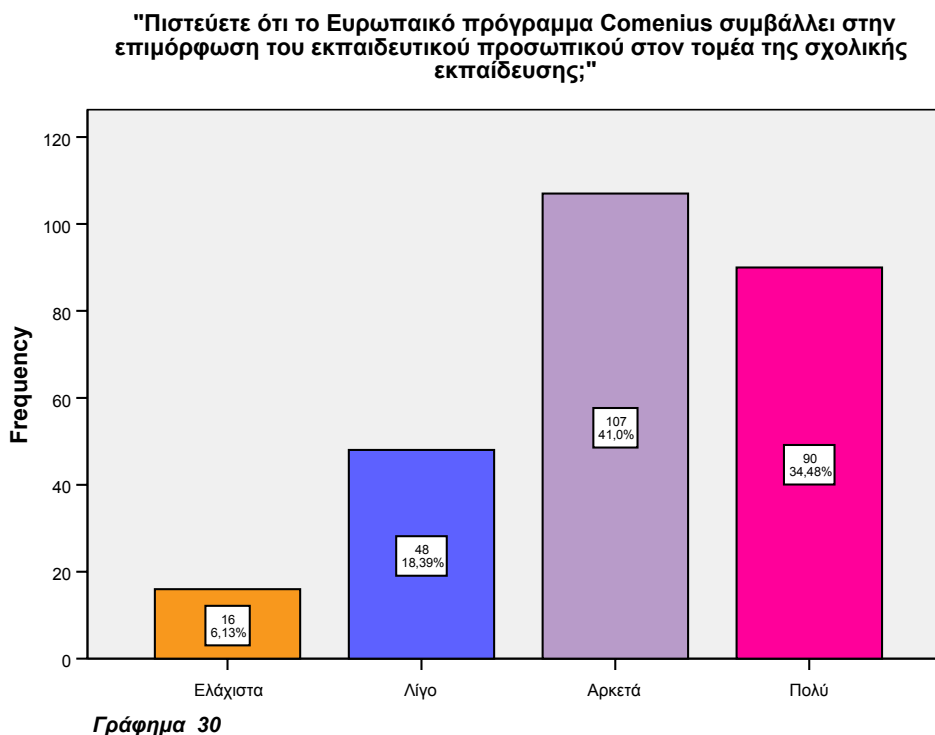
Γράφημα 29

Παρά την ασυμφωνία όμως, και αφού η πλειοψηφία, και στις δύο περιπτώσεις (για μαθητές & εκπαιδευτικούς), πιστεύει, ότι το Comenius ενθαρρύνει την εκμάθηση ξένων γλωσσών πολύ ή αρκετά, η διαπίστωση αυτή από μόνη της θα μπορούσε να ερμηνευτεί, ως άλλη μία συμβολή του προγράμματος για την βελτίωση της παρεχόμενης ποιότητας, η οποία φυσικά επιδέχεται περαιτέρω βελτιώσεις.

Στον τομέα της επιμόρφωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού, όπως φαίνεται στο **Γράφημα 30**, η πλειοψηφία (41%) των ερωτηθέντων πιστεύει, ότι το Comenius συμβάλλει αρκετά στην επιμόρφωση και στην απόκτηση επιστημονικών γνώσεων. Ένα ποσοστό της τάξεως του 34,5% πιστεύει ότι συμβάλλει πολύ, ενώ ένα μικρό ποσοστό (6,1% & 18,4%) θεωρεί, ότι το Comenius συμβάλλει στην επιμόρφωση ελάχιστα έως

λίγο αντίστοιχα. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ερώτηση, όπως παρατηρούμε, δίστανται.

Αν και στους στόχους του προγράμματος συμπεριλαμβάνεται η ανάπτυξη των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του εκπαιδευτικού προσωπικού, αυτό μάλλον επιτυγχάνεται περισσότερο, μέσω των δράσεων της κινητικότητας, παρά μέσω οργανωμένης δράσης του προγράμματος για παροχή επιστημονικής γνώσης. Το ότι δεν παρέχεται επιστημονική γνώση υπό τύπου σεμιναρίων ή κάποιου άλλου είδους επιμόρφωση, επιβεβαιώνεται και από την ανάλυση της «έννοιας» της καινοτομίας, όπου η αποσαφήνιση του όρου παραμένει ασαφής, μεταξύ των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών (βλ. παρακάτω «Καινοτομίες στην Α/θμια Εκπ/ση»). Είναι ένα ακόμα παραπάνω στοιχείο, που ενδυναμώνει την άποψη, πως οι εκπαιδευτικοί, στα πλαίσια της υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων, χρειάζονται υποστηρικτική κάλυψη και επιπλέον επιμόρφωση-πληροφόρηση.

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι σε όλα τα επίπεδα στάθμισης της ποιότητας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, υπάρχει μία αδυναμία ικανοποίησης του στόχου στο μέγιστο, η οποία αποτελεί και αδυναμία του μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού του προγράμματος.

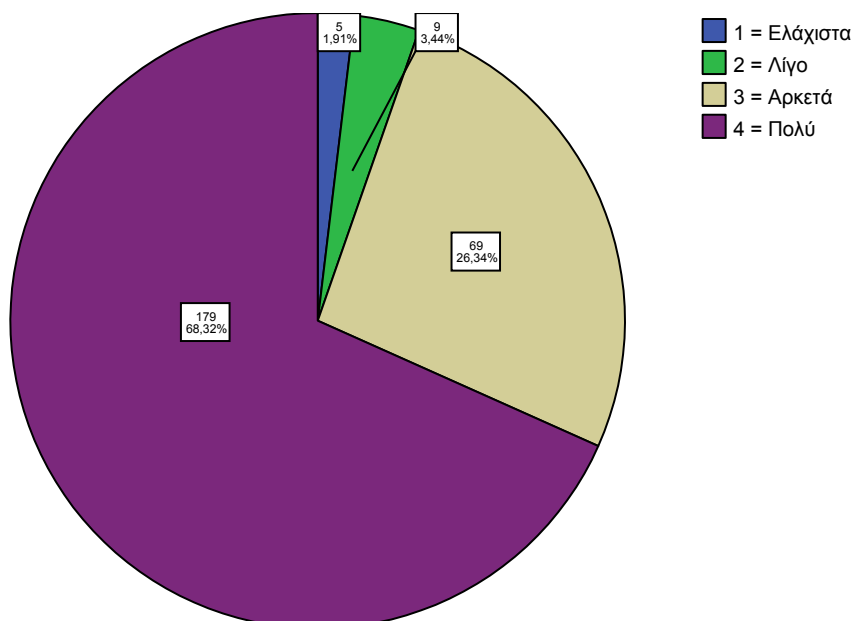
Συνεπώς, η επίτευξη του στόχου αναβάθμισης της ποιότητας των σχολικών συστημάτων, μέσω των δράσεων του Comenius, πληρούται αλλά εμπεριέχει περιθώρια

βελτίωσης, με στόχο την πλήρη ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και την παροχή υψηλότερου επιπέδου εκπαιδευτικών υπηρεσιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

B. Πολυπολιτισμικότητα. Η νέα πρόκληση

Σύμφωνα με το **Γράφημα 12**, η αντίληψη και κατανόηση της Πολυπολιτισμικότητας και του αιτήματος για πολιτισμική ποικιλομορφία στην εκπαίδευση, πραγματοποιείται σε μεγάλο βαθμό από το πρόγραμμα Comenius, σύμφωνα με την

"Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;"

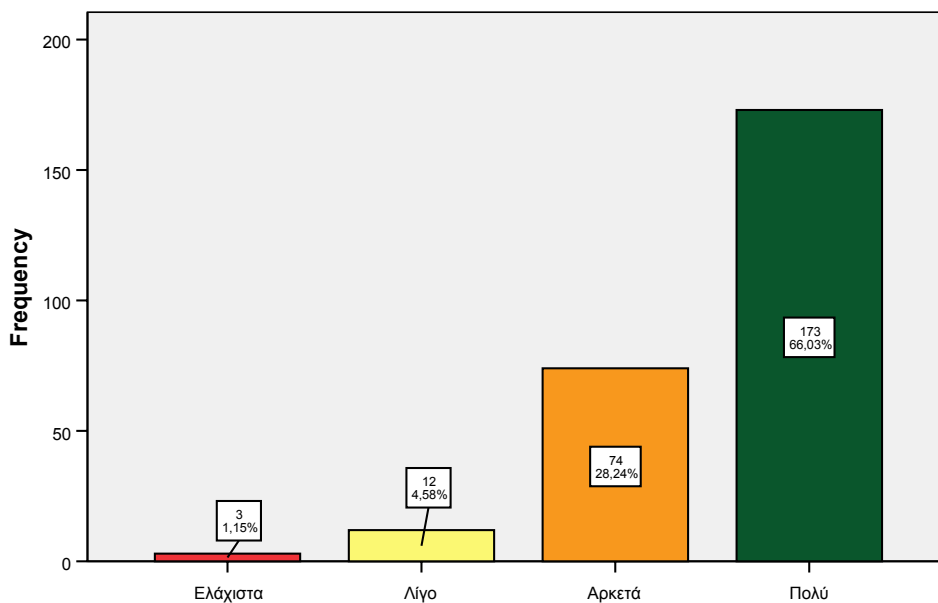
Γράφημα 12

πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών (68,32%). Αντίθετα, ελάχιστοι είναι εκείνοι που θεωρούν, ότι το πρόγραμμα δεν ενισχύει τη πολυπολιτισμικότητα (1,9%), ενώ εκείνοι, που ικανοποιούνται λίγο, είναι το 3,4% του δείγματος.

Επίσης, όπως βλέπουμε στο **Γράφημα 31 και 32**, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (66%) πιστεύει, ότι το Comenius συμβάλλει στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας πρωτίστως, μέσω της συνεργασίας των σχολείων, ενώ οι γνώμες διχάζονται για την συμβολή στην ενίσχυση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας μέσω της επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού προσωπικού. Σε αυτήν την περίπτωση η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (37,4%) πιστεύει, ότι προάγεται αρκετά, το 33,2% των

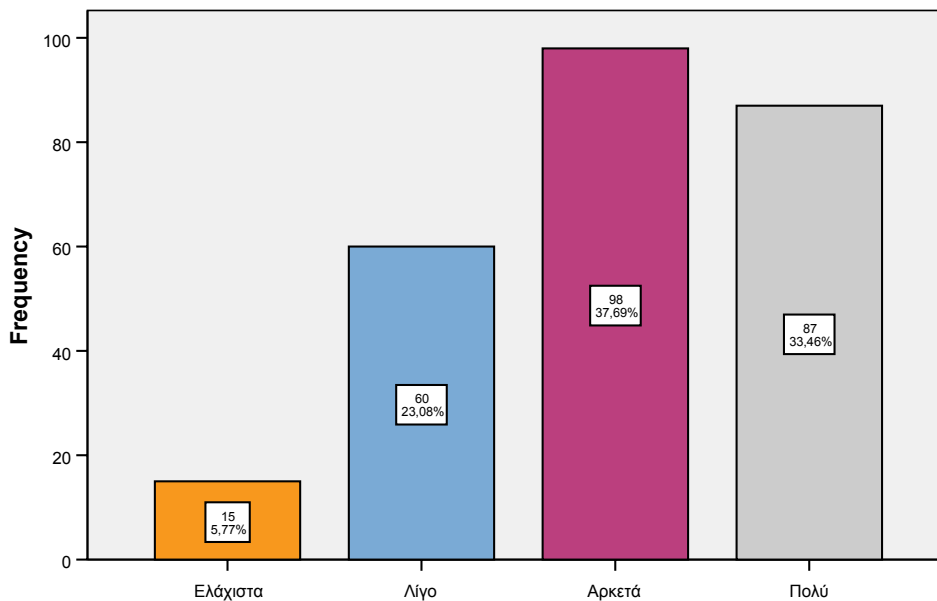
ερωτηθέντων πιστεύει, ότι προάγεται πολύ και είναι πλήρως ικανοποιημένο, ενώ εκείνοι που πιστεύουν, ότι το Comenius συμβάλλει στην συνεργασία λίγο ή ελάχιστα, είναι 22,9% και 5,7% αντίστοιχα.

**Πώς θεωρείται ότι το Comenius συμβάλλει στην ενίσχυση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;
Α) Μέσω της ενθάρρυνσης της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων.**

Γράφημα 31

**Πώς θεωρείται ότι το Comenius συμβάλλει στην ενίσχυση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;
Β) Μέσω της ενθάρρυνσης της επαγγελματικής ανάπτυξης του διδακτικού προσωπικού.**

Γράφημα 32

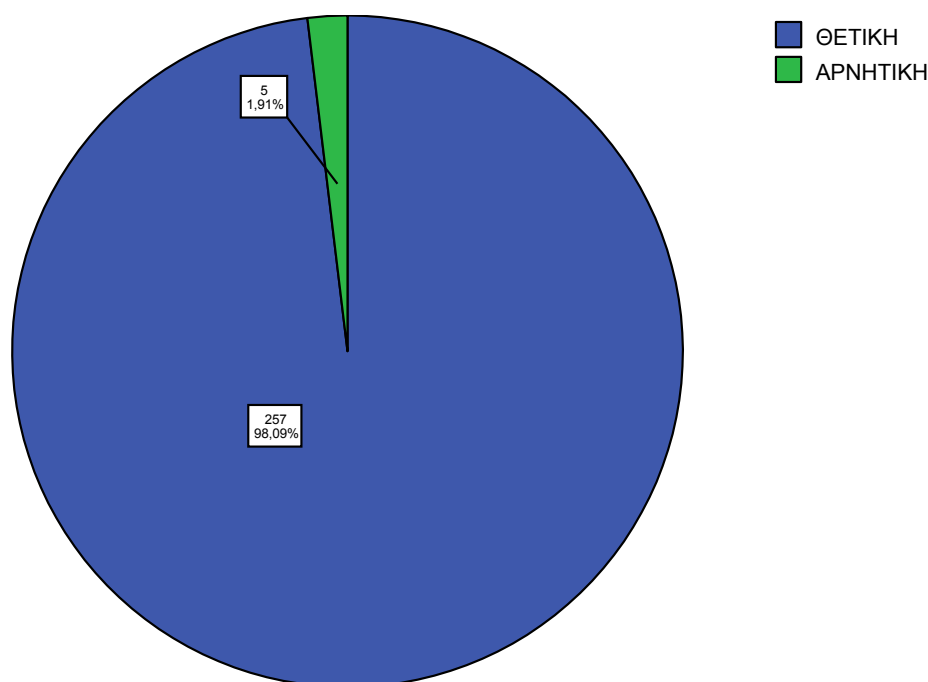
Η ενίσχυση και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής πολιτισμικής πολυμορφίας, αποτελούν πρωταρχικό στόχο της Ε.Ε. και περιλαμβάνονται, ως βασικοί στόχοι, στο Πρόγραμμα Comenius, όπως και στα περισσότερα ευρωπαϊκά προγράμματα. Η πολυπολιτισμικότητα (multicultural approach) αποτελεί αναγκαίο εργαλείο πολιτικής, με στόχο την προσαρμογή του εκπαιδευτικού προσωπικού και των εκπαιδευτικών συστημάτων στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για ενίσχυση του αιτήματος. Ο βαθμός ικανοποίησης του στόχου αυτού αποδεικνύει, ότι μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων προάγεται η διαπολιτισμική συνειδητοποίηση, ενώ περιθώρια βελτίωσης διαφαίνονται για περισσότερο συστηματική και οργανωμένη προσέγγιση κατά τη σύνταξη των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

Η ευαισθητοποίηση σε θέματα διάδρασης και ποικιλομορφίας των πολλαπλών πολιτισμικών στοιχείων, επιτυγχάνεται μέσω των δράσεων Comenius, αλλά η μειωμένη, ίσως, σε πολλές περιπτώσεις, επικοινωνία μεταξύ των συμμετεχόντων και η αδυναμία συντονισμού (βλ. παρακάτω «προβλήματα & ελλείψεις»), δυσχεραίνουν την προώθηση του αιτήματος για διαπολιτιστική προσέγγιση.

Γ. Καινοτομίες στην πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Τα Ευρωπαϊκά καινοτόμα προγράμματα αξιολογούνται θετικά από το 98,1% των εκπαιδευτικών (**Γράφημα 28**), ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Σε μεγάλη πλειοψηφία οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν, ότι η ύπαρξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, ενισχύει την εισαγωγή νέων δεδομένων μεθόδων και εργαλείων οργάνωσης και διδασκαλίας. Ο εμπλουτισμός του ημερήσιου σχολικού προγράμματος, η συνεργασία και η κινητικότητα των εκπαιδευτικών, η οργάνωση της εκπαίδευσης με άξονα την υπερεθνική διάσταση, αποτελεί καινοτόμο προσέγγιση στην εκπαιδευτική διαδικασία.

«Ποια η γνώμη σας για τα Ευρωπαϊκά καινοτόμα προγράμματα, ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;»

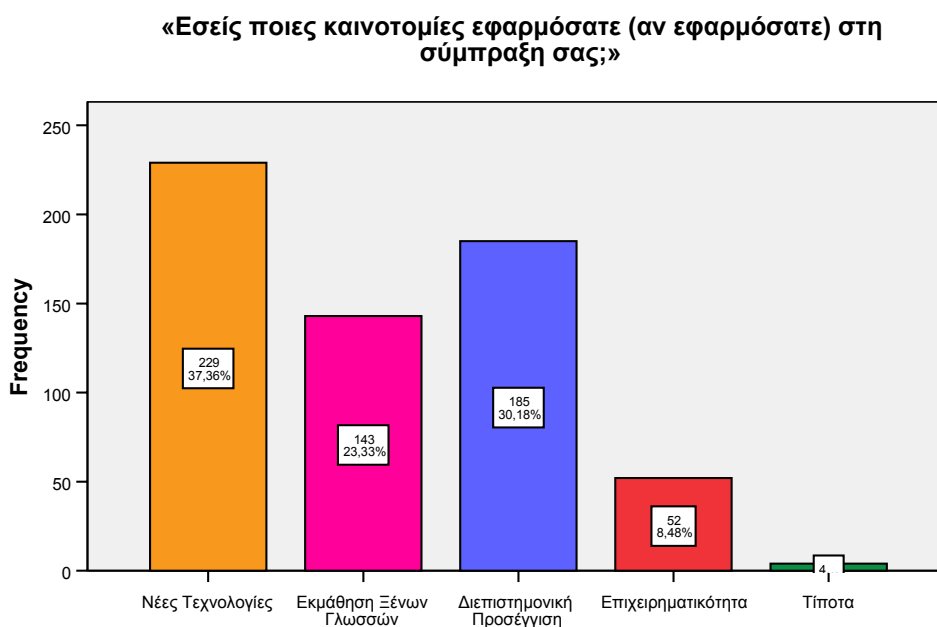

Γράφημα 28

Αυτό ενισχύεται περαιτέρω (βλ. **Γράφημα 15**), όταν στην ερώτηση «Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε στη σύμπραξη σας;» (α) Νέες Τεχνολογίες, β) Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών, γ) Διεπιστημονική Προσέγγιση θεμάτων, δ) Επιχειρηματικότητα, ε)

Τίποτα από τα προηγούμενα), διαπιστώνουμε, ότι το 99,3% (βλ. Πίνακα 53) εφάρμοσε κάποιου είδους καινοτομία ή καινοτομίες.

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (37,4%), χρησιμοποιούν τις νέες Τεχνολογίες, ως καινοτόμο δράση στα σχέδια που υλοποίησαν, ενώ δεύτερη στην προτίμησή τους καινοτομία, έρχεται η Διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων, με ποσοστό 30,2%. Την τρίτη θέση καταλαμβάνει η εκμάθηση ξένων γλωσσών. Η επιχειρηματικότητα φαίνεται να ενέχει θέση ταμπού και μόνο ένα ποσοστό (19,8%) την χρησιμοποίησε, ως καινοτόμο στοιχείο. Απειροελάχιστο είναι το ποσοστό που δεν χρησιμοποίησε καμιά καινοτομία (1,5%) γεγονός που επιβεβαιώνει τη θετική στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στην καινοτομία.

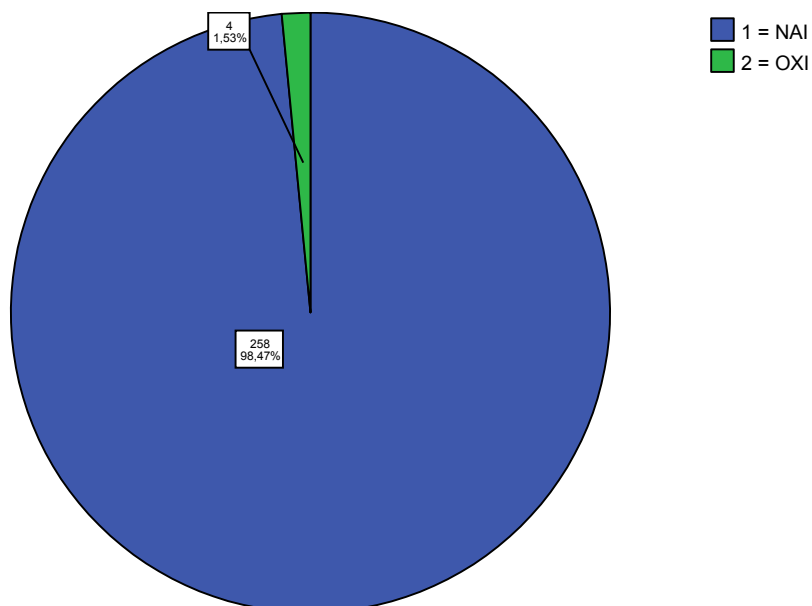
Γράφημα 15

Cases weighted by SKOR

Τα ποσοστά αυτά μας επιτρέπουν να υποστηρίξουμε, ότι η καινοτομία έχει εμφιλοχωρήσει στη σχολική εκπαίδευση μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, καθώς επίσης, ότι έχει καταξιωθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό στη συνείδηση του εκπαιδευτικού, που δε διστάζει να τη χρησιμοποιήσει στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Σύμφωνα με το **Γράφημα 13**, οι εκπαιδευτικοί σε σχεδόν απόλυτη πλειοψηφία 98,5% πιστεύουν, ότι μέσα από το πρόγραμμα, μπορούν να διαμορφωθούν και να λειτουργήσουν δίκτυα, με στόχο την περαιτέρω ενίσχυση ενός ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Μέσα από τα δίκτυα αυτά ενισχύονται και οι πολιτικές της Ε.Ε., καθώς η επικοινωνία των εκπαιδευτικών, μέσω των δικτύων, έχει ως στόχο τη λήψη αποφάσεων σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος όπως θεσμικά και διοικητικά θέματα, σχολικά προγράμματα, μέθοδοι διδασκαλίας κ.λ.π.

«Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;»

Γράφημα 13

Επίσης η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών (53,4%) θεωρούν, ότι προάγεται η ευρωπαϊκή συνεργασία, μέσω του προγράμματος Comenius και τη δημιουργία σχολικών δικτύων, ενώ ο βαθμός ικανοποίησης του δείγματος για την εισαγωγή καινοτομιών σε διάφορους θεματικούς τομείς, είναι αρκετά ικανοποιητικός, αφού το 39,3% των εκπαιδευτικών απάντησαν, ότι ενισχύεται η εισαγωγή καινοτομιών στην εκπαιδευτική διαδικασία και είναι πολύ ικανοποιημένοι, καθώς επίσης και το 37,4% αρκετά ικανοποιημένοι. Στον αντίποδα, βρίσκεται ένα ποσοστό 3,4% που θεωρεί, ότι τα σχολικά δίκτυα δεν εισάγουν καινοτομίες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ένα

ποσοστό της τάξεως του 19,8%, που δηλώνουν λίγο ικανοποιημένοι, από τη συμβολή των σχολικών δικτύων στην εισαγωγή καινοτομιών.

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό πιστεύει, ότι τα δίκτυα είναι αποτελεσματικά και ενισχύουν την ανταλλαγή στοιχείων με άξονα την εισαγωγή καινοτομιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς και ότι, η αποτελεσματικότητα στη διαχείριση των δικτύων, που διαμορφώνονται μέσα από το πρόγραμμα, ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων, διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων και φορέων εκπαίδευσης, από διαφορετικά κράτη μέλη, ενδυναμώνοντας με αυτόν τον τρόπο την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με την έρευνα η ευαισθητοποίηση σε θέματα Ευρωπαϊκής Παιδείας και η αντίληψη και κατανόηση της Ευρωπαϊκής διάστασης σε θέματα εκπαίδευσης που αποτελούν πρωταρχικό στόχο του προγράμματος, πραγματοποιούνται εν μέρει, μέσω των διακρατικών συνεργασιών των σχολείων.

Αφενός η συνεργασία μεταξύ των σχολικών ιδρυμάτων, και αφετέρου η συνεργασία των εκπαιδευτικών με συναδέλφους τους στο εξωτερικό, ο ενισχύουν την υπερεθνική διάσταση στην εκπαίδευση. Το ενδιαφέρον άλλωστε που εμφανίζεται για το πρόγραμμα και η επιτυχής διεξαγωγή του προγράμματος οφείλεται στην ανάγκη κινητικότητας και ανάπτυξης συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών.

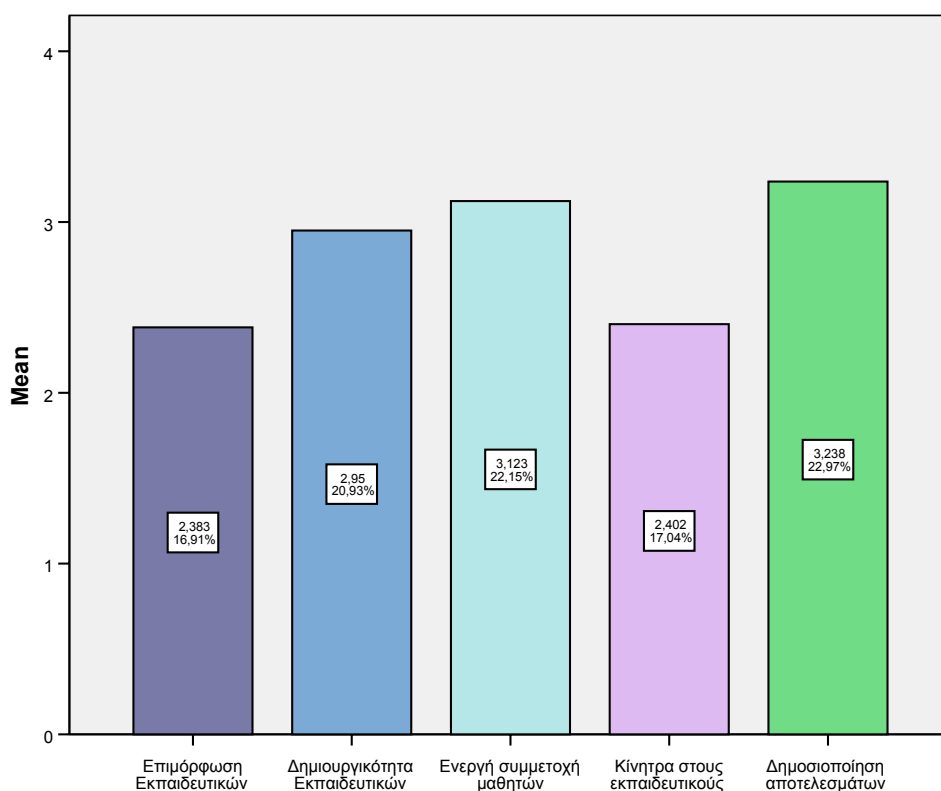
Κρίνεται λοιπόν αναγκαία και υλοποιείται επιτυχώς η επικοινωνία μεταξύ των κρατών μελών μέσα από τις δράσεις του Comenius, αλλά επιδέχεται ενισχύσεις καθώς ένα μέρος των εκπαιδευτικών δε δηλώνει πλήρως ικανοποιημένο από την αποτελεσματικότητα του προγράμματος.

Βεβαίως, η εισαγωγή της καινοτομίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση εμπεριέχει περιθώρια βελτίωσης, με στόχο την πλήρη ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και την παροχή υψηλότερου επιπέδου εκπαιδευτικών υπηρεσιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Οι προτάσεις για βελτίωση της δράσης Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών (βλ. **Γράφημα 25**) κατατάσσονται ως εξής: δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων (22,97%), ενεργή συμμετοχή των μαθητών (22,15%), δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών (20,93%), κίνητρα στους εκπαιδευτικούς (17,04%) και τέλος επιμόρφωση των εκπαιδευτικών (16,91%).

Η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων, που θα *δημοσιοποιεί τα αποτελέσματα* των υλοποιημένων σχεδίων, αποτελεί επιβράβευση και κίνητρο για εκπαιδευτικούς και μαθητές, αλλά και των εμπλεκόμενων, κάθε φορά, φορέων, γι' αυτό έρχεται και πρώτο στην προτίμησή των εκπαιδευτικών, ως μέτρο βελτίωσης. Μέχρι τώρα δεν έχει δημιουργηθεί κάτι ανάλογο, με αποτέλεσμα το έργο που παράγεται μέσω των σχεδίων Comenius, να παραμένει άδηλο στο ευρύτερο περιβάλλον. Βέβαια, ένας βασικός σκοπός του προγράμματος, είναι και η διάχυση των αποτελεσμάτων του κάθε σχεδίου, όμως αυτό γίνεται, αν πραγματοποιείται, στα κλειστά περιθώρια του κάθε σχολείου. Δεδομένου, και της χαμηλής χρηματοδότησης, μάλλον καθίσταται ανέφικτος στόχος, στα πλαίσια των σχολικών ιδρυμάτων. Γίνεται λοιπόν φανερό, ότι η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων θα πρέπει να επανεξεταστεί στα πλαίσια του σχεδιασμού του προγράμματος και να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στην υλοποίησή του στόχου αυτού, αφού φαίνεται να αποτελεί άξονα για την ανάπτυξη και ενίσχυση του εκπαιδευτικού προσωπικού και των μαθητών στα συμμετέχοντα σχολικά ιδρύματα.

Γράφημα 25

Την ενεργή συμμετοχή των μαθητών εκφράζει ένα ποσοστό της τάξεως του 22,15% (βλ. **Γράφημα 25**), ως μέσο βελτίωσης της δράσης Comenius για την εισαγωγή καινοτομιών. Αυτό δηλώνει, ότι οι μαθητές μέχρι τώρα τουλάχιστον, δεν κατορθώνουν να έχουν την ενεργή συμμετοχή, που θα επιθυμούσαν οι εκπαιδευτικοί. Το σφάλμα αυτό, ίσως, θα πρέπει να το αναζητήσουμε στο σχεδιασμό των δράσεων του κάθε σχεδίου, στον ασφυκτικό χρονικό κλοιό του αναλυτικού προγράμματος, αλλά και στη δημιουργικότητα-εφευρετικότητα-γνώσεις των εκπαιδευτικών, που δεν καταφέρνουν να ενεργοποιήσουν στο μέγιστο, το ενδιαφέρον των μαθητών τους.

Η ανάπτυξη αυτοεκτίμησης και εμπιστοσύνης από μέρος των μαθητών, η ανάπτυξη διαπροσωπικών επικοινωνιακών δεξιοτήτων, η ενίσχυση της επιθυμίας για εκμάθηση ξένων γλωσσών, η απόρριψη στερεοτύπων, η κατανόηση και εκτίμηση της ζωής εκτός του στενού περιβάλλοντος, η αντίληψη και κατανόηση της Ευρωπαϊκής διάστασης και συνεργασίας, είναι οφέλη που θα πρέπει να αποκομίζει κάθε εμπλεκόμενος μαθητής, προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι γενικότεροι σκοποί και στόχοι του Comenius. Αυτό καθιστά αναγκαία την επανεξέταση της δυνατότητας υλοποίησης των δράσεων του κάθε σχεδίου στα πλαίσια ίσως, της ευέλικτης ζώνης, στο πλαίσιο μιας «ζώνης καινοτόμων δράσεων» ή στο πλαίσιο άλλων εξωσχολικών δραστηριοτήτων, για μεγαλύτερη χρονική ενασχόληση με τις δραστηριότητες που απαιτούνται.

Όμως, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι η έρευνα έλαβε χώρα, πριν την πλήρη εφαρμογή της ευέλικτης ζώνης στα σχολεία, γεγονός που αφήνει περιθώρια να σκεφτούμε, πως στην επόμενη φάση υλοποίησης του προγράμματος, η ενεργή συμμετοχή των μαθητών θα είναι ίσως περισσότερο ουσιαστική, στο μέτρο που αυτό οφείλεται στην έλλειψη χρόνου πραγματοποίησης των δραστηριοτήτων του κάθε σχεδίου.

Τρίτη κατά σειρά επιλογή του δείγματος, με ποσοστό 20,93% (βλ. **Γράφημα 25**), είναι η *δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών*. Οι εκπαιδευτικοί κρίνοντας τους ίδιους τους εαυτούς τους διαπιστώνουν, ότι ένα μέτρο βελτίωσης των δράσεων του Comenius με στόχο την εισαγωγή της καινοτομίας στη σχολική εκπαίδευση, είναι και η βελτίωση της ίδιας της δημιουργικότητάς τους. Το γεγονός αυτό θα πρέπει να εξεταστεί σε σχέση και με τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων, δηλ. της προβολής της εργασίας των ίδιων των εκπαιδευτικών, ως κίνητρο αυτοβελτίωσης και ευγενούς άμιλλας, σε σχέση με την επιμόρφωση, που τους παρέχεται στα πλαίσια του προγράμματος, ως μέτρο ανάπτυξης των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών αλλά και σε σχέση με την ενεργή συμμετοχή των μαθητών, γιατί πιστεύουμε, πως ο δημιουργικός δάσκαλος δεν

μπορεί, παρά να ενεργοποιεί και να κινητοποιεί τους μαθητές του στο μέγιστο βαθμό, που απαιτείται για καλύτερη απόδοση της μάθησης.

Προτελευταίο μέτρο βελτίωσης του προγράμματος, κατατάσσουν οι ερωτώμενοι τα *κίνητρα στους εκπαιδευτικούς*. Μόνο το 17,04% (βλ. **Γράφημα 25**) πιστεύει, πως δίδοντας κίνητρα στους εκπαιδευτικούς, θα βελτιωθεί η εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Και αυτό ίσως είναι μια πραγματικότητα, αν θεωρήσουμε τα κίνητρα ως χρηματικό ποσό ή μείωση ωραρίου, γεγονός που ελάχιστα θα πρόσφερε στη βελτίωση της εισαγωγής καινοτομιών.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού και απόκτησης επιστημονικών γνώσεων φαίνεται να επιτυγχάνεται ως ένα βαθμό, αφού μόνο το 16,91% (βλ. **Γράφημα 25**) θεωρεί, ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θα καλυτερεύσει τη δράση του Comenius ως μέσο εισαγωγής καινοτομιών, αν και η επιμόρφωση μέσα από το πρόγραμμα είναι ανύπαρκτη. Φαίνεται λοιπόν, ότι οι εκπαιδευτικοί λειτουργούν αυτόνομα και η διαδικασία εκμάθησης επιτυγχάνεται περισσότερο μέσα από την προσωπική διάθεση και επικοινωνία, ή από άλλου τύπου και δράσης υποστηρικτικές διαδικασίες εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Φαίνεται ίσως ακόμα, ότι η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού προσωπικού πραγματοποιείται μέσα από τα προγράμματα κινητικότητας, αφού η επιμόρφωση και η παροχή γνώσεων, ως οργανωμένη δράση δεν υφίσταται μέσα από τις δράσεις του Comenius, αν και στους στόχους του προγράμματος συμπεριλαμβάνεται η ανάπτυξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών.

Διαπιστώνεται ακόμα, ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ίσως, πως, λόγω της συνεργασίας με συναδέλφους από το εξωτερικό, δίνεται η δυνατότητα ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης, μέσω της διάδρασης, ανταλλαγής απόψεων, δεδομένων και μεθόδων διδασκαλίας.

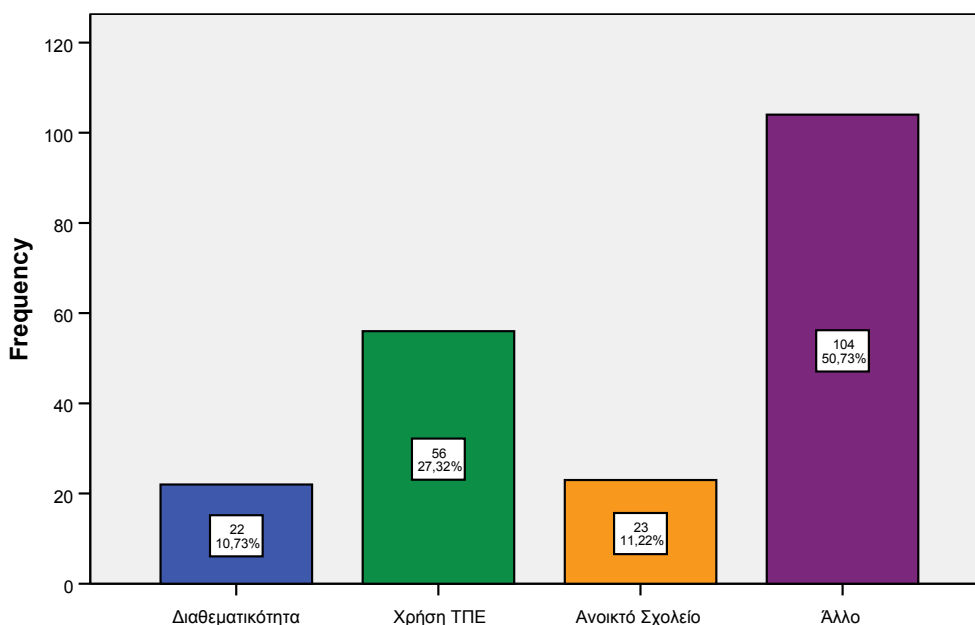
Όπως είδαμε στα παραπάνω, οι εκπαιδευτικοί και έχουν θετική στάση απέναντι στις καινοτομίες, και τις χρησιμοποιούν στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία, και όπως είναι φυσικό κάνουν προτάσεις για βελτιώσεις στην εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση.

Παρά ταύτα όμως, η «έννοια» της καινοτομίας παραμένει ασαφής.

Από τις απαντήσεις στην ερώτηση: «Εσείς πως αντιλαμβάνεστε την έννοια καινοτομία στην Εκπαίδευση;» διαπιστώνουμε, ότι στη συνείδηση των εκπαιδευτικών κυριαρχεί, ως καινοτομία, η χρήση της νέας τεχνολογίας πρωτίστως, και δευτερευόντως

όλες οι υπόλοιπες έννοιες, με αυτές του ανοικτού σχολείου και της διαθεματικότητας να υπερτερούν.

"Εσείς πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια καινοτομία στην Εκπαίδευση;"

Γράφημα 26

Παράλληλα σημειώνονται έννοιες για την καινοτομία, όπως εφαρμογή νέων διδακτικών μεθόδων, ενημερωμένο εκπαιδευτικό προσωπικό, βιωματική μάθηση, νέο εποπτικό υλικό, σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα, σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, εισαγωγή Η/Υ στην τάξη, ουσιαστική εκμάθηση ξένων γλωσσών κ.ά. Αυτές οι αντιλήψεις για την έννοια της καινοτομίας αποτελούν την πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών (50,73%) και διχάζουν το δείγμα ως προς την αντίληψή του για το τι πρέπει να θεωρεί καινοτομία.

Το γεγονός αυτό ενέχει τη διαπίστωση, πως η έννοια της καινοτομίας χρειάζεται ακόμα επεξεργασία και υποστήριξη, τόσο στο εκπαιδευτικό μας σύστημα όσο και στη συνείδηση του εκπαιδευτικού κόσμου. Λείπει δηλαδή από τους εκπαιδευτικούς, από αυτούς που καλούνται να εφαρμόσουν και να προσαρμόσουν στην πράξη τις καινοτομίες, η θεωρητική υποστήριξη της έννοιας καινοτομίας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την ανάλυση της ερώτησης για το πώς μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius, με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών (βλ. Ανάλυση ερώτησης E11). Σε εκείνη την ανάλυση, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών κατατάσσεται, ως τελευταίο μέτρο βελτίωσης της δράσης Comenius, γεγονός που καταδεικνύει, ότι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί δεν συνειδητοποιούν την συγκεκριμένη

αδυναμία τους αλλά, ότι λειτουργούν αυτόνομα και η επιμόρφωσή τους επιτυγχάνεται κυρίως μέσω αυτομόρφωσης και του ίδιου ενδιαφέροντος, που κατά καιρούς έχουν. Το γεγονός αυτό, σε καμία περίπτωση δεν συνιστά εμπεριστατωμένη αντιμετώπιση του προβλήματος.

Το γεγονός της «άγνοιας» ή της «σύγχυσης» που φαίνεται να προκύπτει της έννοιας της καινοτομίας, δεικνύει ένα τρωτό σημείο των Ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και θα πρέπει ενδεχομένως να εξεταστεί η δυνατότητα καλύτερης πληροφόρησης-επιμόρφωσης-στήριξης των εκπαιδευτικών, παράλληλα με την εφαρμογή των καινοτόμων προγραμμάτων, αφού η όλη φιλοσοφία τους (των προγραμμάτων) στηρίζεται σε αυτήν την έννοια.

Ο εκπαιδευτικός της πράξης, θα πρέπει, πρωτίστως, να γνωρίζει σε βάθος το θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο καλείται να εφαρμόσει, έτσι ώστε να μπορεί να διαχειριστεί καλύτερα και ποιοτικότερα την καινοτομία που εισαγάγει. Γνωρίζοντας και υλοποιώντας παράλληλα, θα είναι σε θέση να την επεξεργαστεί αλλά και να την κατευθύνει περαιτέρω, ώστε να ανεβάσει τη στάθμη των υπηρεσιών που παρέχει ο ίδιος και κατ' επέκταση το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα.

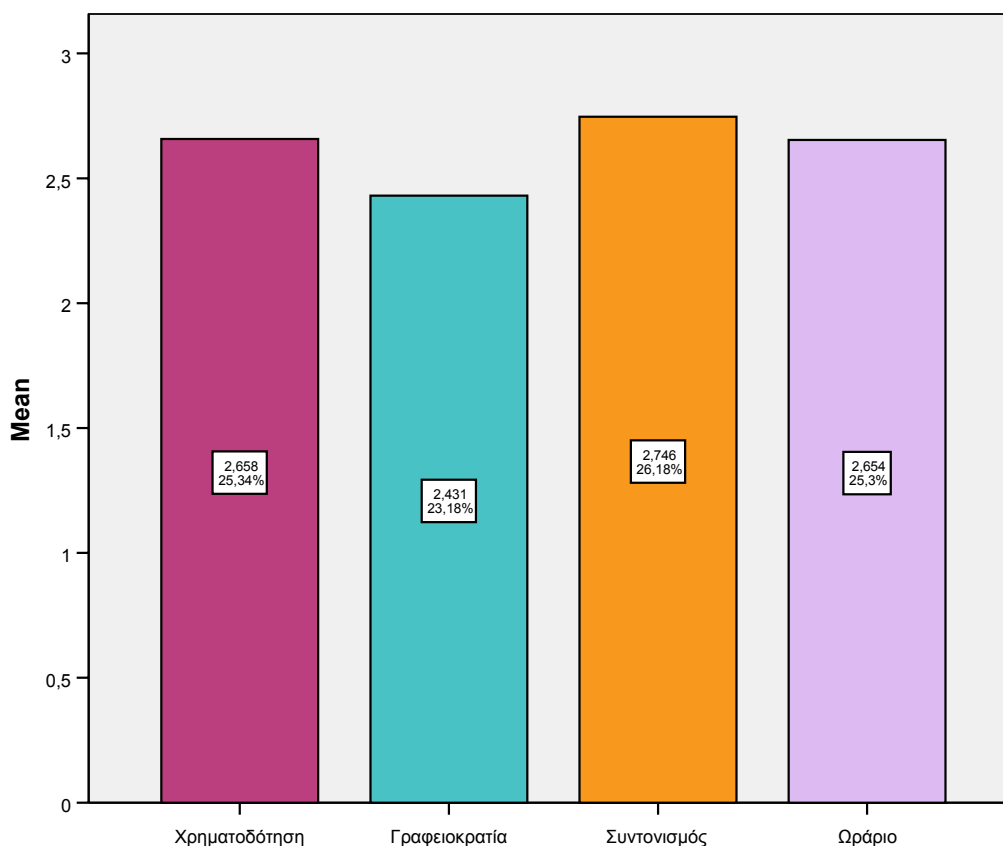
Όταν ένας από τους βασικούς άξονες της συνθήκης της Λισαβόνας στηρίζεται στην καινοτομία, δεν μπορεί παρά να δοθεί η δέουσα προσοχή στην θεωρητική κάλυψη αυτής της έννοιας. Και όταν η μάθηση της μάθησης επιτυγχάνεται κατά μείζονα λόγο στα χρόνια της σχολικής εκπαίδευσης, τότε θα πρέπει πρώτα να εκπαιδεύονται οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην εφαρμογή, υλοποίηση και θεωρία της για να καθιστούν ικανότεροι να τη διοχετεύσουν, ώστε και εκείνη με τη σειρά της (η καινοτομία) να αποδώσει τα δέοντα στις μετέπειτα βαθμίδες εκπαίδευσης.

Δ. Προβλήματα-Ελλείψεις

Τα προβλήματα που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή των δράσεων του προγράμματος Comenius διαφοροποιούνται σε σπουδαιότητα.

Σύμφωνα με το **Γράφημα 20**, τα προβλήματα που εμφανίζονται κατά τη δράση Comenius σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, είναι τα ακόλουθα: ελλιπής χρηματοδότηση, γραφειοκρατία, μειωμένος συντονισμός και αδυναμία προσαρμογής του προγράμματος στο ωράριο των εκπαιδευτικών.

Τα προβλήματα αυτά κατατάσσονται ανάλογα με τη σειρά εμφάνισής τους στο δείγμα, και προκύπτει, ότι ο συντονισμός αρχικά και έπειτα η χρηματοδότηση, αποτελούν τα πρωταρχικά προβλήματα του Comenius, αν και όπως φαίνεται από το γράφημα, είναι σχεδόν ίσης βαρύτητας όλες οι ελλείψεις. Το γεγονός αυτό μας δεικνύει, ότι θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία σε όλα τα παραπάνω προβλήματα ανεξαιρέτως.

Γράφημα 20

Παρά ταύτα, σημαντική έλλειψη αλλά μικρότερης σημαντικότητας αποτελεί ο περιορισμένος χρόνος των εκπαιδευτικών για την υλοποίηση του προγράμματος, καθώς δεν υπάρχει δυνατότητα προσαρμογής του προγράμματος στο σχολικό ημερήσιο πρόγραμμα και έπεται η γραφειοκρατία που κατατάσσεται, ως τελευταίο πρόβλημα.

Η γραφειοκρατία που απαιτείται σχετικά με την αίτηση και την μετέπειτα υλοποίηση του προγράμματος (όπως σε όλα τα ευρωπαϊκά προγράμματα), αποτελεί αντικίνητρο στην ανάληψη των ευθυνών από τους εκπαιδευτικούς και τους φορείς της εκπαίδευσης. Η συμμετοχή στο πρόγραμμα προϋποθέτει εκτενείς αναφορές και διαδικασίες επικύρωσης, γεγονός, που παρεμποδίζει την ευελιξία του προγράμματος. Η διαδικασία έγκρισης από το ΙΚΥ, συχνά είναι χρονοβόρα, και η επίλυση γραφειοκρατικών διαδικασιών καθίσταται σε πολλές περιπτώσεις αδύνατη.

Παράλληλα, η έλλειψη χρόνου, αποτελεί έντονο πρόβλημα στην υλοποίηση των δράσεων του προγράμματος, καθώς από το δείγμα προκύπτει η αδυναμία προσαρμογής των δράσεων του προγράμματος στο ημερήσιο σχολικό πρόγραμμα απαιτεί προσωπικό χρόνο διαθέσιμο από τους εκπαιδευτικούς. Εξάλλου, οι δράσεις του Comenius, έως σήμερα, υλοποιούνται εμβόλιμα μέσα στο ημερήσιο σχολικό πρόγραμμα γεγονός, που περιορίζει τόσο την προετοιμασία και την οργάνωση, όσο και την ανάπτυξη, αφενός του προγράμματος και αφετέρου το ημερήσιο πρόγραμμα διδασκαλίας.

Μείζονος σημασίας πρόβλημα αναδεικνύεται ο συντονισμός μεταξύ των συμμετεχόντων: εταίρων, συντονιστών, σχολικών ιδρυμάτων, εκπαιδευτικών και μαθητών. Η οργάνωση των συμμετεχόντων αναπτύσσεται σε επίπεδο ατομικής πρωτοβουλίας, καθώς οι συντονιστές του προγράμματος δεν έχουν την κατάλληλη επιμόρφωση ή δεν επαρκούν. Πολλές φορές δε, η οργανωτική αδυναμία των συντονιστών, καλύπτεται από την προσωπική προσπάθεια των εκπαιδευτικών. Η οργάνωση των συμμετεχόντων αναπτύσσεται σε επίπεδο ατομικής πρωτοβουλίας, καθώς οι συντονιστές του προγράμματος δεν έχουν την κατάλληλη κατάρτιση. Η διασύνδεση, η επικοινωνία και η παροχή βοήθειας από την πλευρά του συντονιστικού φορέα της χώρας (ΙΚΥ) είναι μειωμένη. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός, ότι στην περιφέρεια Κρήτης υπάρχει ένας συντονιστής, ο οποίος είναι υπεύθυνος για όλα τα σχολεία της Κρήτης, που υλοποιούν προγράμματα Comenius επιφορτισμένος ταυτόχρονα και με άλλα καθήκοντα. Η ύπαρξη ομάδων συντονισμού σε επίπεδο κάθε νομού και όχι σε επίπεδο περιφέρειας, θα αποτελούσε ίσως επίλυση για τα προβλήματα επικοινωνίας και διασύνδεσης των σχολείων, των εκπαιδευτικών και των μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

Σημαντικό μειονέκτημα του προγράμματος επίσης, είναι η χρηματοδότηση. Οι εκπαιδευτικοί διαπιστώνουν, ότι η χρηματοδότηση του προγράμματος είναι ένα σημαντικό πρόβλημα, καθώς οι ανάγκες για τη σωστή ανάπτυξη των δράσεων του Comenius, απαιτούν υψηλότερο ποσό χρηματοδότησης για την επιτυχή ολοκλήρωσή τους και την κάλυψη αναγκών των εκπαιδευτικών σε επίπεδο μετακινήσεων και υποδομών. Οι συντονιστές και οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα, συχνά απευθύνονται σε χορηγούς για την κάλυψη μέρους της χρηματοδότησης, που απαιτείται για την πλήρη κάλυψη του προγράμματος. Ωστόσο, η χρηματοδότηση, αν και αυξημένη το έτος 2005, όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση των εγκεκριμένων δράσεων, παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά προγράμματα, γεγονός που υπαγορεύει την ανάγκη για αύξηση των δαπανών για την παιδεία, καθώς ο στόχος της Ε.Ε. είναι η δημιουργία της Ευρώπης της Γνώσης και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, μέσω της επένδυσης στην εκπαίδευση και της ανάπτυξη των ικανοτήτων των ευρωπαίων πολιτών.

Παράλληλα εντοπίστηκαν προβλήματα κατά την υλοποίηση του προγράμματος που οφείλονται περισσότερο σε προσωπικές αδυναμίες των συμμετεχόντων, παρά στα πλαίσια της γενικότερης οργάνωσης του προγράμματος Comenius. Αδυναμίες εντοπίζονται σχετικά με την επάρκεια γνώσεων Η/Υ και ξένων γλωσσών, τη δυσκολία επικοινωνίας και συνεργασίας των μαθητών και εκπαιδευτικών, η αδιαφορία και η έλλειψη κινήτρων και ευαισθητοποίησης από τους εκπαιδευτικούς και εμπλεκόμενους φορείς. Τα προβλήματα αυτά μπορούν να επιλυθούν με την ενασχόληση των εκπαιδευτικών σχετικά με τη διεύρυνση των ενδιαφερόντων και την προσωπική τους εξέλιξη με άξονα την ανάπτυξη ικανοτήτων. Παράλληλα, σε θεσμικό επίπεδο οι φορείς εκπαιδευτικής πολιτικής θα πρέπει να διοργανώνουν σεμινάρια ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων στην εκπαίδευση, με στόχο την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σε θέματα έξω από τα όρια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το πρόβλημα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και κατ' επέκταση η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, φαίνεται να είναι ένα οριζόντιο πρόβλημα που διατρέχει όλες τις δράσεις του Comenius.

E. Οφέλη

Τα οφέλη που προκύπτουν μέσα από τη διαδικασία συμμετοχής στο Πρόγραμμα COMENIUS είναι πολλαπλά, τόσο για τους μαθητές και τη σχολική μονάδα, όσο και για

τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας και τις περισσότερες φορές αλληλένδετα.

Τα οφέλη που προκύπτουν για τους μαθητές, είναι η ανάπτυξη αυτοεκτίμησης και εμπιστοσύνης στον εαυτό τους, η ανάπτυξη διαπροσωπικών επικοινωνιακών δεξιοτήτων, η ενίσχυση της επιθυμίας για εκμάθηση ξένων γλωσσών, η απόρριψη στερεοτύπων, η κατανόηση και εκτίμηση της ζωής εκτός του στενού περιβάλλοντος, η αντίληψη και κατανόηση της Ευρωπαϊκής διάστασης.

Τα οφέλη που προκύπτουν για τους εκπαιδευτικούς είναι η ευκαιρία για συνεργασία με συναδέλφους από το εξωτερικό, που ενισχύει επιπλέον την υπερεθνική διάσταση στην εκπαίδευση, η νέα προσέγγιση του Εθνικού αναλυτικού προγράμματος σπουδών και η εκτίμηση των θετικών στοιχείων τόσο του δικού τους όσο και των ξένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Το ενδιαφέρον άλλωστε, που εμφανίζεται για το πρόγραμμα και η επιτυχής διεξαγωγή του προγράμματος, οφείλεται πρωτίστως στην ανάγκη κινητικότητας και ανάπτυξης συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών.

Στην προσπάθεια επικοινωνίας που συντελείται μέσω των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων, ενθαρρύνεται η εκμάθηση ξένων γλωσσών, διευρύνεται η αντίληψη της πολυπολιτισμικής πολυμορφίας και αποκτάται πολιτισμική συνειδητοποίηση, τόσο στους εκπαιδευτικούς όσο και στους εμπλεκόμενους φορείς αλλά ιδιαιτέρως στους μαθητές.

Τα οφέλη που προκύπτουν για τη σχολική μονάδα είναι η αποτελεσματικότητα στη διαχείριση εκπαιδευτικών σχεδίων (projects), η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων, η ενδυνάμωση της Ευρωπαϊκής διάστασης στο αναλυτικό πρόγραμμα και η ενίσχυση του ευρωπαϊκού προφίλ του σχολείου, η βελτίωση και αναβάθμιση της ποιότητας του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου μέσω της εισαγωγής καινοτομιών. Ενισχύεται η ευαισθητοποίηση σε θέματα Ευρωπαϊκής Παιδείας και η αντίληψη και κατανόηση της Ευρωπαϊκής διάστασης σε θέματα εκπαίδευσης, που αποτελούν πρωταρχικό στόχο του προγράμματος και πραγματοποιούνται μέσα από τις διακρατικές συνεργασίες των σχολείων.

Τέλος, στα πλαίσια υλοποίησης ενός σχεδίου COMENIUS οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί και μαθητές ανταλλάσσουν εμπειρίες, διερευνούν διάφορες πτυχές της Ευρωπαϊκής πολιτισμικής, κοινωνικής και οικονομικής πολυμορφίας, εμπλουτίζουν τις γενικές γνώσεις τους και μαθαίνουν να κατανοούν καλύτερα και να εκτιμούν τις απόψεις και τη διαφορετικότητα των άλλων.

- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για εκμάθηση ξένης γλώσσας.
- Πληροφόρηση – επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, που υλοποιούν ευρωπαϊκά προγράμματα για τη φιλοσοφία και τις καινοτομίες που τα διέπουν καθώς και για τα αναμενόμενα αποτελέσματα.
- Δημιουργία δικτύων δημοσιοποίησης και διάχυσης των αποτελεσμάτων του κάθε ολοκληρωμένου σχεδίου Comenius και η αξιοποίηση τους ως εργαλείο ανάπτυξης πολιτικής.
- Απλοποίηση γραφειοκρατικών διαδικασιών, μεγαλύτερη γραμματειακή στήριξη καθώς και καλύτερη πληροφόρηση για τις διαδικασίες υποβολής των αιτημάτων.
- Επέκταση του θεσμού των τοπικών συντονιστών σε κάθε νομό.
- Αύξηση της χρηματοδότησης του προγράμματος.
- Ενίσχυση της περιφερειακής διάστασης του προγράμματος, με αύξηση των κινήτρων συμμετοχής σε απομακρυσμένες περιοχές.

5. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΛΛΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να αντιμετωπίσει την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση για εκσυγχρονισμένη εκπαίδευση, θέσπισε μία σειρά από κοινοτικά προγράμματα για νέους. Πρόκειται για προγράμματα, που έχουν στόχο να βελτιώσουν την ποιότητα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των νέων, προετοιμάζοντάς τους κατάλληλα για την επαγγελματική ζωή.

Μετά τη συνθήκη του Μάαστριχτ η εκπαίδευση αποτελεί πρωταρχικό μέλημα της Ε.Ε. Αυτό εκφράστηκε, κυρίως με το μεγάλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα Σωκράτης, το οποίο αφορά όλες της βαθμίδες της εκπαίδευσης και στόχο έχει την ευρωπαϊκή διάσταση και την ποιότητα στην εκπαίδευση. Ταυτόχρονα προετοιμάζεται το πρόγραμμα Σωκράτης 2, στο πλαίσιο της δεύτερης γενιάς Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

Η Ελλάδα την περίοδο 1994-1999 συμμετέχει στο 2ο Κοινοτικό Πλαίσιο, που για πρώτη φορά παρέχει ένα πρωτόγνωρο σε μέγεθος Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ). Το τελευταίο στοχεύει σε διαρθρωτικές αλλαγές του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος για την εναρμόνισή του με αυτά των υπόλοιπων κρατών-μελών της Ε.Ε..

Ως γνωστό, η σχολική εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο στο Πρόγραμμα Σωκράτης, κυρίως με το υποπρόγραμμα Comenius, και στο ΕΠΕΑΕΚ με πρωτόγνωρα σε μέγεθος υποπρογράμματα. Αυτό σημαίνει, ότι το ελληνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα τα τελευταία χρόνια δέχεται, άμεσα και έμμεσα, όλο και μεγαλύτερες επιρροές από τις Εκπαιδευτικές Μεθοδολογίες των Προγραμμάτων της Ε.Ε..

Στα προγράμματα αυτά, οι σχολικές μονάδες παίζουν ρόλο πρωταγωνιστικό. Η προετοιμασία των αυριανών εκπαιδευτικών γι' αυτή την πραγματικότητα, φαίνεται να είναι εκ των “ων ουκ άνευ”. Η προετοιμασία τους για τα προγράμματα της Ε.Ε. και των διεθνών οργανισμών συμβάλλει επίσης, στην καλύτερη αξιοποίηση των πολλαπλασιαζόμενων ελληνικών προαιρετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπως π.χ. τα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αγωγής υγείας, πολιτιστικά.

5.1.1. Πρόγραμμα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Το Πρόγραμμα Αλέξανδρος, αποτελεί την Ελληνική συμμετοχή στο διεθνές περιβαλλοντικό Πρόγραμμα GLOBE (Global Learning and Observations to Benefit the Environment), το οποίο έχει σαν στόχο την επιλογή σχολείων της Πρωτοβάθμιας και

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, από συνεργαζόμενες χώρες σε όλο τον κόσμο, τα οποία θα λειτουργούν περιβαλλοντικούς σταθμούς και θα ανταλλάσσουν τις συλλεγμένες περιβαλλοντικές μετρήσεις, μέσω του ηλεκτρονικού δικτύου Internet.

Η έναρξη του Προγράμματος GLOBE έγινε στις 22 Απριλίου 1994. Το GLOBE ξεκίνησε με εκατοντάδες σχολεία στις ΗΠΑ. Πάνω από 100 χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον για συμμετοχή.

Στην Ελλάδα την ευθύνη του Προγράμματος GLOBE έχει το Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, ενώ στην Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος συμμετέχει και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Το Πρόγραμμα Αλέξανδρος έχει στόχο τη συνεργασία των μαθητών, των Δασκάλων/Καθηγητών τους και της επιστημονικής κοινότητας έτσι ώστε:

να ενισχυθεί η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση της νέας γενιάς

να βελτιωθεί η επιστημονική γνώση σχετικά με το γήινο οικοσύστημα

να καθιερωθούν υψηλότερα πρότυπα στην εκπαίδευση σε ότι αφορά τα επιστημονικά-τεχνικά θέματα

να ενισχυθεί η διεθνής επικοινωνία και συνεργασία των μαθητικών κοινοτήτων σε περιβαλλοντικά θέματα.

Στο πρόγραμμα επιλέχθηκαν, από σύνολο είκοσι τεσσάρων σχολείων μόνο 4 δημοτικά σχολεία, στην περιοχή του λεκανοπεδίου Αττικής.

5.1.2. Οικολογικά Σχολεία

Το Πρόγραμμα "ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ", είναι ένα εθελοντικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα περιβαλλοντικής ενημέρωσης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, το οποίο απευθύνεται σε σχολεία, βασικά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και σε ένα μικρό ποσοστό (15%) στις Α' και Β' τάξεις του Γυμνασίου. Βασική προϋπόθεση είναι τα σχολεία να έχουν ήδη ασχοληθεί με συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόγραμμα.

Το πρόγραμμα αυτό συντονίζεται από το F.E.E.E.(fountasion for Environmendal Education in Europe, (Ίδρυμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ευρώπη), το οποίο εδρεύει στην Κοπεγχάγη, της Δανίας, και είναι ο ευρωπαϊκός χειριστής του Προγράμματος ΓΑΛΑΖΙΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.

Τα πρόγραμμα αποσκοπεί ουσιαστικά στην προβολή και ανάδειξη των περιβαλλοντικών αξιών, αλλά και των περιβαλλοντικών προβλημάτων, εξασκεί δε, και

προτρέπει τους μαθητές σε δράσεις, που έχουν στόχο την πληροφόρηση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας.

Τα θέματα του Προγράμματος "ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ" είναι τρία: Ενέργεια, Νερό, Απορρίμματα.

Διάρκεια του Προγράμματος: Τρία χρόνια.

Για τη σχολική χρονιά 1995-1996, η Ελλάδα επέλεξε το θέμα Ενέργεια, ενώ το σχολικό έτος 1996-1997 το θέμα Απορρίμματα.

5.1.3. Ευριδίκη.

Το Δίκτυο "ΕΥΡΥΔΙΚΗ", είναι το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πληροφόρησης για την Εκπαίδευση. Δημιουργήθηκε το 1980, με στόχο να προωθήσει τις ανταλλαγές πληροφοριών και εμπειριών μεταξύ των υπευθύνων για τη χάραξη πολιτικής της εκπαίδευσης και, γενικότερα να παρέχει πληροφορίες στο σύνολο των φορέων του εκπαιδευτικού χώρου στην Ευρώπη. Από το 1995, το Δίκτυο "ΕΥΡΥΔΙΚΗ" ενσωματώθηκε στο πρόγραμμα "ΣΩΚΡΑΤΗΣ" και συγκεκριμένα στη δράση 6 "Παρατήρηση και καινοτομία".

Αποστολή του Δικτύου είναι η μελέτη και παρακολούθηση των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στις χώρες ΕΖΕΣ/ΕΟΧ, καθώς και στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες (συνολικά 30 χώρες), η συλλογή και ηλεκτρονική διαχείριση των πληροφοριών και η διάδοση των αποτελεσμάτων. Εκπονεί συγκριτικές μελέτες για τα εκπαιδευτικά συστήματα και για θέματα κοινού ενδιαφέροντος σε κοινοτικό επίπεδο, αναπτύσσει χρήσιμους δείκτες για τους αρμόδιους για θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής και διαχειρίζεται μια μεγάλη βάση δεδομένων για τα εκπαιδευτικά συστήματα.

Το Δίκτυο "ΕΥΡΥΔΙΚΗ" συνεργάζεται με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Ανάπτυξης της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP) και την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (EUROSTAT) για τις εκδόσεις των μελετών του.

Παρέχει στην Επιτροπή και στην εκάστοτε προεδρία του Συμβουλίου αξιόπιστες πληροφορίες, οι οποίες αποτελούν βάση για πολιτικό προβληματισμό, σχετικά με τα εκπαιδευτικά ζητήματα σε κοινοτικό επίπεδο.

Η πληροφόρηση, που παρέχει το Δίκτυο "ΕΥΡΥΔΙΚΗ" είναι σημαντική, για τις δραστηριότητες του προγράμματος "ΣΩΚΡΑΤΗΣ".

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο "ΕΥΡΥΔΙΚΗ" αποτελείται από τις Εθνικές Υπηρεσίες, που στεγάζονται στα Υπουργεία Παιδείας ή σε φορείς στενά συνδεδεμένα με αυτά, και

την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία, η οποία συντάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και είναι υπεύθυνη για την κεντρική καθοδήγηση του Δικτύου και το συντονισμό των δραστηριοτήτων του.

5.1.4. eTwinning

Το eTwinning είναι ένα πλαίσιο συνεργασίας των σχολείων διαφόρων Ευρωπαϊκών χωρών στο Διαδίκτυο.

Είναι η κύρια δράση του προγράμματος eLearning της Ευρωπαϊκής Ένωσης .

Προωθεί τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στα σχολεία της Ευρώπης. Οι δάσκαλοι και οι μαθητές χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο για να δουλέψουν μαζί πέρα από τα σύνορα. Συνεργάζονται, ανταλλάσσουν πληροφορίες και μοιράζονται υλικά εκμάθησης.

Επίσης:

- Ενισχύει τις διαπολιτιστικές αρμοδιότητες και τις επικοινωνιακές ικανότητες,
- Βελτιώνει τις ικανότητες στις ΤΠΕ,
- Δίνει προοπτική στον πολιτισμό και τις αξίες,
- Ενδυναμώνει την παιδαγωγική καινοτομία,
- Δημιουργεί ένα ελκυστικό περιβάλλον εκμάθησης για τους καθηγητές, τους μαθητές και ολόκληρο το σχολείο,
- Παρέχει τη βάση για έργα μακράς διάρκειας τα οποία εξελίσσονται με το χρόνο.

Το eTwinning διευρύνει το πεδίο των παιδαγωγικών ευκαιριών, που προσφέρονται στους καθηγητές και τους σπουδαστές, παρακινεί στη μάθηση και ανοίγει την σχολική τάξη στην Ευρώπη

Χάρη στο eTwinning, είναι εύκολη πια, η συνεργασία πέραν των συνόρων χρησιμοποιώντας τις ΤΠΕ. Τα σχολεία μπορούν να λάβουν μέρος στο eTwinning, χωρίς κάποια διαδικασία αίτησης, και τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι συνεργασίες είναι ελάχιστα.

5.1.5. ΙΣΤΟΣ

Το έργο ΙΣΤΟΣ είχε, ως στόχο, τη διευκόλυνση της πρόσβασης των σχολείων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε πολιτιστικό υλικό, μέσω δικτύων και άλλων ψηφιακών μέσων (Internet, CD-ROMs κλπ.).

Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας σε ευέλικτα περιβάλλοντα εξ αποστάσεως μάθησης, εστιάζεται στον χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης.

Το έργο ξεκίνησε με τη διερεύνηση των εκπαιδευτικών-μαθησιακών αναγκών, όπως διαμορφώνονται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ως αποτέλεσμα του δεδομένου σχολικού και ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, και σχεδιάστηκε να καλύψει θέματα μάθησης σχετικά με τον πολιτισμό, θέματα γενικότερης μάθησης με την αξιοποίηση του πολιτιστικού υλικού, καθώς και θέματα εξοικείωσης με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και αξιοποίησής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Το έργο υλοποιήθηκε με τη συνεργασία της Εθνικής Πινακοθήκης, της Ταινιοθήκης της Ελλάδας, του Βυζαντινού Μουσείου και της Μουσικής Βιβλιοθήκης και εντάχθηκε στο Πρόγραμμα Επιδεικτικών Έργων της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας. (1995-1997).

5.1.6. Το Νησί των Φαιάκων

Το Νησί των Φαιάκων είχε ως αντικείμενο την εισαγωγή των υπολογιστικών συστημάτων και του Διαδικτύου στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στη χώρα.

Οι δραστηριότητες περιλάμβαναν

α) την ανάπτυξη διαδικτυακής υποδομής στα σχολεία,

β) την τεχνική υποστήριξη,

γ) την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών,

δ) την αξιολόγηση και ανάπτυξη λογισμικού και

ε) τη μελέτη αξιολόγησης και περαιτέρω αξιοποίησης των αποτελεσμάτων του έργου.

Το Νησί των Φαιάκων υλοποιήθηκε σε συνεργασία με τρία Πανεπιστημιακά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Αθήνας, Κρήτης, Θεσσαλίας) και με φορέα διαχείρισης και συντονισμού το ΙΜΛ. 1998-2001.

5.1.7. EPICT

Σκοπός του έργου EPICT, είναι η διαμόρφωση προγράμματος σπουδών καθώς και πλαισίου προσφοράς προς τους εκπαιδευτικούς, ενός Πρότυπου Ευρωπαϊκού Πιστοποιητικού Δεξιοτήτων για την Παιδαγωγική Αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών.

Το έργο αυτό, στο πνεύμα ενός επιτυχημένου και ποιοτικά υψηλού πλαισίου επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη Δανία, δοκιμάζει πιλοτικά παρόμοιες μορφές κατάρτισης και στην Ελλάδα, οι οποίες θα προταθούν για αξιοποίηση από τις εθνικές αρχές τις υπεύθυνες για την πολιτική επιμόρφωσης. 2004-2006.

5.1.8. ΣΑΠΦΩ

Το έργο ΣΑΠΦΩ, (με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Προγράμματος "STRIDE"), ασχολήθηκε με την ανάπτυξη εκπαιδευτικού και πολιτιστικού υλικού σε μορφή πολυμέσων. Διήρκεσε 3 χρόνια και ολοκληρώθηκε το 1995. Επρόκειτο για ένα από τα πρώτα και μεγαλύτερα προγράμματα του τύπου αυτού, στο ελληνικό χώρο. Από τα πλέον σημαντικά αποτελέσματα του έργου το εκπαιδευτικό CD-ROM "COΦΙΑ" για τη Βυζαντινή Ιστορία. 1992-1995.

5.1.9. Train South Eastern Europe

Βασικός στόχος του έργου Train South Eastern Europe, ήταν ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη υπηρεσιών ηλεκτρονικής μάθησης για ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση στην Νοτιο-ανατολική Ευρώπη. Προγράμματα επιμόρφωσης-κατάρτισης τετράμηνης διάρκειας στην Ελλάδα, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τουρκία κατά τα έτη 2002-2003.

5.1.10. ACTIV-E

Σκοπός του έργου ACTIV-E, ήταν να σχεδιάσει και να αναπτύξει ένα πρακτικό εργαλείο, που να ενισχύει και να βελτιώνει όλες τις δυνατότητες κατασκευής σχολικών ιστοσελίδων, απευθυνόμενο κυρίως σε εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και στους μαθητές.

Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του, το έργο συγκέντρωσε και προσέφερε στην σχολική κοινότητα τους βέλτιστους οδηγούς κατασκευής σχολικών ιστοσελίδων,

δημιουργώντας ένα σύστημα κατηγοριοποίησης τους σε τρεις κατηγορίες: ιστοσελίδες ενημερωτικού περιεχομένου, παρουσιάσεις σχολείων και παροχής εκπαιδευτικού περιεχομένου, βοηθώντας έτσι, την εκπαιδευτική κοινότητα να κατανοήσει καλύτερα τις πολλές και διαφορετικές διαστάσεις του Διαδικτύου και ενθαρρύνοντας τον διάλογο ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς.

5.1.11. Netd@ys Europe

Στόχος ήταν η αξιοποίηση των σύγχρονων ψηφιακών δικτύων και των τεχνολογιών της πληροφορίας για την αναβάθμιση της παρεχόμενης γνώσης και την εισαγωγή νέων προτύπων διδασκαλίας και μάθησης στο σχολικό περιβάλλον.

Το έργο "School Islands in the Information Sea" (έργο Netd@ys Europe '98), το οποίο απέβλεπε στην καθιέρωση ενός δικτύου σχολείων σε δυσπρόσιτα νησιά με την χρήση ασύρματης τεχνολογίας (ασύρματη πρόσβαση στο Internet μέσω κινητής τηλεφωνίας). 1997, 1998.

5.1.12. eWATCH

Ο στόχος του έργου eWATCH, ήταν η δημιουργία ενός παρατηρητηρίου με σκοπό, να υποστηρίξει την αλλαγή και τις καινοτομίες που προκύπτουν με την εισαγωγή της ηλεκτρονικής μάθησης σε επίπεδο ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής. 2000-2002.

5.1.13. MENON

Το έργο MENON, ήταν ένα σημαντικό έργο στον τομέα της εκπαιδευτικής τεχνολογίας και ειδικότερα σε ό,τι αφορά τα εκπαιδευτικά πολυμέσα, με τελικό (στρατηγικό) αποτέλεσμα τη δημιουργία του "Ευρωπαϊκού Δικτύου στήριξης της παραγωγής και χρήσης πολυμέσων για την εκπαίδευση" και ενός Ευρωπαϊκού φορέα, για να παράσχει τεχνογνωσία για την αξιοποίηση της «ηλεκτρονικής μάθησης» στα εκπαιδευτικά συστήματα στην Ευρώπη.

Με την συμμετοχή πέντε ειδικευμένων οργανισμών από την Ελλάδα, την Ιταλία, τη Βρετανία, τη Γερμανία και τη Φιλανδία, με συντονιστή το ΙΜΛ, ο οργανισμός MENON, που ιδρύθηκε το 2000, προσφέρει υποστήριξη στις εκπαιδευτικές κοινότητες και τους φορείς σχεδιασμού πολιτικής, στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε

προγράμματα ένταξης των νέων τεχνολογικών μέσων στην εκπαιδευτική πρακτική. 1998-2000.

5.1.14. *ETB (European Treasury Browser)*

Το έργο ETB, (European Treasury Browser), είχε στόχο τη δημιουργία ενός φιλικού περιβάλλοντος αναζήτησης και καταχώρησης εκπαιδευτικού υλικού, από τα σχολεία, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές του Ευρωπαϊκού Σχολικού Δικτύου (European School Network).

Το έργο ανέπτυξε τις τεχνικές λύσεις και την υποδομή (μηχανές αναζήτησης, δομές μετα-πληροφορίας, αυτόματη καταχώρηση σε καταλόγους υλικού, κλπ.), που επιτρέπουν στα Ευρωπαϊκά σχολεία να έχουν πρόσβαση σε πηγές χρήσιμες για το εκπαιδευτικό έργο. Επίσης, απέβλεπε στο να προκαλέσει την δημιουργία νέου υλικού, μέσα από δράσεις ενημέρωσης και να διασφαλίσει την παιδαγωγική τους επάρκεια και ποιότητα. 2000 - 2002.

5.1.15. *AGROWEB*

Το AGROWEB, δημιούργησε ένα πρόγραμμα δραστηριοτήτων που εντάσσονται στη σχολική τάξη, εφαρμόζονται εύκολα στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική, είναι διαθέσιμες και παράγουν πολλαπλά επωφελή αποτελέσματα.

Το πρόγραμμα ενθάρρυνε την ανάπτυξη ενός πρωτοποριακού μαθησιακού περιβάλλοντος, μιας εικονικής τάξης, όπου κάθε πιθανή παράμετρος μιας συμβατικής τάξης μπορεί να προσομοιωθεί, ενώ υιοθέτησε μια αλληλεπιδραστική και συνεργατική εφαρμογή της Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης με αποκεντρωτική οργανωτική δομή. 2000-2002.

5.1.16. *«Παιδεία της Δημοκρατίας» του Συμβουλίου της Ευρώπης*

Το πρόγραμμα «Παιδεία της Δημοκρατίας» (Education for Democratic Citizenship), αποτελεί από το 1997, μία από τις προτεραιότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης, με σκοπό τη διάδοση και την προώθηση εκείνων των αξιών και δεξιοτήτων

που απαιτούνται για τη συμμετοχή κάθε πολίτη στις δημοκρατικές διαδικασίες. Η «Παιδεία της Δημοκρατίας» περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις της εκπαίδευσης, όπως τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, την εκπαίδευση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την εκπαίδευση για την ειρήνη, την ανεκτικότητα, το δημοκρατικό πολιτισμό, την αλληλεγγύη και άλλα. Οι διαστάσεις αυτές προτείνεται να υλοποιηθούν μέσω νέων διδακτικών μεθόδων και εργαλείων εκπαίδευσης στο πλαίσιο της δημοκρατικής διαπαιδαγώγησης των πολιτών. Συνολικός στόχος του Προγράμματος είναι η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων για την πληρέστερη δυνατή συμμετοχή των νέων στα δημόσια πράγματα μέσω της ενεργού ιδιότητας του πολίτη.

5.1.17. Ηλεκτρονική μάθηση (E-learning).

Η Διάσκεψη Κορυφής της Λισσαβόνας το Μάρτιο 2000, τόνισε το στόχο, του να καταστεί η Ε.Ε. η πλέον ανταγωνιστική και δυναμική κινούμενη από τη γνώση οικονομία του κόσμου. Όμως, η Κοινότητα, παρότι διαθέτει υψηλότατο επίπεδο εκπαίδευσης, μένει πολύ πίσω από τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία όσον αφορά τις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών. Η Επιτροπή ενέκρινε συνεπώς, την πρωτοβουλία "eLearning" για να προσαρμόσει τα συστήματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των κρατών μελών στις τελευταίες εξελίξεις του τομέα. Η πρωτοβουλία αυτή συνίσταται από τέσσερα στοιχεία: τον εξοπλισμό των σχολείων με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και πολυμέσα, την εκπαίδευση των Ευρωπαίων δασκάλων στις ψηφιακές τεχνολογίες, την ανάπτυξη ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών υπηρεσιών και λογισμικού, και την επιτάχυνση της δικτύωσης σχολείων και δασκάλων.

5.1.18. Πρόγραμμα συνεχούς επιμόρφωσης για τους Επαγγελματίες Εκπαίδευσης.

Το πρόγραμμα συνεχούς επιμόρφωσης για τους επαγγελματίες εκπαίδευσης, είναι μια δραστηριότητα Συμβουλίου της Ευρώπης. Στοχεύει στην επιμόρφωση των δασκάλων της αρχικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, των 48 συμβαλλόμενων κρατών της ευρωπαϊκής πολιτιστικής Συνθήκης (δάσκαλοι, επικεφαλής δάσκαλοι, επιθεωρητές, εκπαιδευτικοί σύμβουλοι, εκπαιδευτές δασκάλων, συντάκτες εγχειριδίων, κ.λπ.).

Το πρόγραμμα συνεχούς επιμόρφωσης για τους επαγγελματίες εκπαίδευσης, ρυθμίζεται από το τμήμα για την Ευρωπαϊκή Διάσταση της εκπαίδευσης της Γενικής Διεύθυνσης IV «Education, Culture and Heritage Youth and Sport» του Συμβουλίου της Ευρώπης, και από ένα δίκτυο των εθνικών ανώτερων υπαλλήλων των κρατών μελών.

Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος, οργανώνονται περίπου είκοσι ευρωπαϊκά εργαστήρια (από 3 έως 5 ημέρες) με διάφορα θέματα που αφορούν την εκπαίδευση.

5.1.19. ARION

Το πρόγραμμα ARION αποτελεί δράση του προγράμματος Σωκράτης και απευθύνεται σε ανώτερα στελέχη της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και διοικητικά στελέχη της εκπαίδευσης και προσφέρει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν επισκέψεις μελέτης σε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις συνεργαζόμενες χώρες, με σκοπό να παρακολουθήσουν από κοντά την εκπαιδευτική πράξη

Στόχος του προγράμματος είναι να εμπλουτίσει τον προβληματισμό, σε όσους εκ της θέσεώς τους, έχουν δυνατότητα να επηρεάσουν εκπαιδευτικές διαδικασίες στην περιοχή ευθύνης τους, να οδηγήσει σε γόνιμο προβληματισμό πάνω σε κοινά εκπαιδευτικά προβλήματα και πρακτικές και, τέλος, να υποβοηθήσει τη συγκέντρωση και ανταλλαγή πληροφοριών για τις εκπαιδευτικές εξελίξεις σε όλο το εύρος της Κοινότητας. Παράλληλα, το πρόγραμμα ενισχύει την ευρωπαϊκή διάσταση της παιδείας.

Το πρόγραμμα ακολουθεί τις πολιτικές προτεραιότητες που θέτουν τα Συμβούλια των Υπουργών Παιδείας, έτσι ώστε να ευρίσκεται πάντοτε στην πρωτοπορία του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού προβληματισμού.

5.1.20. ΕΠΕΑΕΚ⁵⁷

Το ΕΠΕΑΕΚ εξυπηρετεί το σύνολο των οριζόντιων πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Πρόγραμμα εμφανίζει μεγαλύτερη συνάφεια με τις πολιτικές «τοπικής ανάπτυξης και απασχόλησης», «δια βίου μάθησης», «ενσωμάτωσης της Κοινωνίας της

---

⁵⁷ Πηγή: Ενημερωτικά φυλλάδια της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του ΕΠΕΑΕΚ του ΥΠΕΠΘ, αριθ. 27726/30-12-2005.

Πληροφορίας (ΚτΠ)», «ισότητας ευκαιριών» και μικρότερη συνάφεια με τις πολιτικές «προστασίας περιβάλλοντος» και «ανταγωνιστικότητας».

Το ΕΠΕΑΕΚ εμφανίζει υψηλή εσωτερική συνοχή μεταξύ των μέτρων του. Το Πρόγραμμα εμφανίζει ισχυρή συμπληρωματικότητα με τα ΠΕΠ, η οποία αφορά σε υποδομές της εκπαίδευσης. Πέντε (5) από τα 14 μέτρα του Προγράμματος διαπιστώθηκε, ότι έχουν συνάφεια με μέτρα άλλων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Τα προγράμματα με τα οποία, το ΕΠΕΑΕΚ σχετίζεται, είναι το Ε.Π. Απασχόληση & Επαγγελματική Κατάρτιση, Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα, Ε.Π. Κοινωνία της Πληροφορίας και τα 13 ΠΕΠ.

Στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ Ι έγιναν αρκετές προσπάθειες για την βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό της παρεχόμενης εκπαίδευσης, και εκτελέστηκαν Πράξεις, που αφορούσαν την επιμόρφωση εκπαιδευτικών, την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και την ανάπτυξη βιβλιοθηκών, ενώ το ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ βρίσκεται εν εξελίξει.

Πιο συγκεκριμένα στο ΕΠΕΑΕΚ Ι:

Όσον αφορά την Επιμόρφωση, ενδεικτικά υλοποιήθηκαν τα ακόλουθα:

- ❖ 14.853 δάσκαλοι και 2.616 νηπιαγωγοί συμμετείχαν σε προγράμματα ακαδημαϊκής και επαγγελματικής αναβάθμισης εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης – εξομοίωσης, που υλοποιήθηκαν από τα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών.
- ❖ 74.475 εκπαιδευτικοί συμμετείχαν σε ταχύρρυθμα υποχρεωτικά επιμορφωτικά προγράμματα υποδοχής και υποστήριξης εκπαιδευτικών αλλαγών, 27.000 εκπαιδευτικοί σε ταχύρρυθμα προαιρετικά προγράμματα, που υλοποιήθηκαν στα 16 Περιφερειακά Εκπαιδευτικά Κέντρα (ΠΕΚ) και 5.740 εκπαιδευτικοί σε προγράμματα εισαγωγικής επιμόρφωσης.
- ❖ 480 εκπαιδευτικοί συμμετείχαν σε 18 επιμορφωτικά προγράμματα μέσης διάρκειας που υλοποίησαν ισάριθμα πανεπιστημιακά τμήματα.
- ❖ 6.606 εκπαιδευτικοί, από 470 σχολικές μονάδες, συμμετείχαν σε προγράμματα ενδοσχολικής επιμόρφωσης.
- ❖ Επιμορφώθηκαν εκπαιδευτικοί της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΤΕ.Ε.). Στα πλαίσια έργου που υλοποίησε η ΣΕΛΕΤΕ, επιμορφώθηκαν 152 εκπαιδευτικοί σε θέματα γενικής τεχνολογίας, 291 εκπαιδευτικοί σε θέματα συμβουλευτικής και προσανατολισμού, 480 εκπαιδευτικοί σε θέματα τεχνολογικής επιμόρφωσης και 720 υπηρετούντες εκπαιδευτικοί, ενώ 800 εκπαιδευτικοί επιμορφώθηκαν στα Παραρτήματα της ΣΕΛΕΤΕ – ΠΑΤΕΣ στην Κρήτη, τα Ιωάννινα, και τον Βόλο.

- ❖ Πραγματοποιήθηκε μεγάλος αριθμός επιμορφωτικών προγραμμάτων ή σεμιναρίων που αφορούσαν την αγωγή υγείας, την αγωγή καταναλωτή, την περιβαλλοντική εκπαίδευση, την συμβουλευτική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την ειδική αγωγή, την εκπαίδευση ατόμων ειδικών κατηγοριών, την πληροφορική και τις νέες τεχνολογίες, την ενισχυτική διδασκαλία και τα προγράμματα πρόσθετης διδακτικής στήριξης, την λειτουργία και αξιοποίηση των βιβλιοθηκών, κλπ.
- ❖ Καταβλήθηκε προσπάθεια αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών (δημιουργία ηλεκτρονικών κόμβων ή τράπεζες πληροφοριών) και ξεκίνησε η ευαισθητοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος σε θέματα ισότητας των φύλων.

Ειδικότερα τα προγράμματα που αφορούν την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι:

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Ολοήμερο Σχολείο

Το Πρόγραμμα του Ολοήμερου Σχολείου αποτελεί ολοκληρωμένη δράση του εκπαιδευτικού συστήματος με εκπαιδευτική και κοινωνική διάσταση. Καλύπτονται μαθησιακές ανάγκες των μαθητών, ενθαρρύνονται οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής και αξιοποιείται ο χρόνος παραμονής των μαθητών στο σχολείο. Η κοινωνική διάσταση της λειτουργίας του ολοήμερου αποτυπώνεται στη διευκόλυνση των εργαζόμενων γονέων, ιδίως των εργαζόμενων μητέρων, αφιερώνοντας περισσότερο χρόνο στην εργασία τους με αποτέλεσμα τη βελτίωση της θέσης τους και ισότιμη διεκδίκηση του δικαιώματος στην εργασία.

Το πρόγραμμα υλοποιείται σε 4775 δημοτικά σχολεία στο σύνολο της χώρας. Προετοιμάζει τους μαθητές για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας (Γλώσσα, Μαθηματικά, Ξένη Γλώσσα), δίνοντας παράλληλα τη δυνατότητα συμμετοχής σε εικαστικές δραστηριότητες, θεατρικές, μουσικής, Φυσικής Αγωγής, Χορού, νέων Τεχνολογιών.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος (για την περίοδο 2002-2006):

- ❖ Συμμετέχουν πάνω από 200.000 μαθητές.
- ❖ Απασχολούνται περίπου 8.000 εκπαιδευτικοί.
- ❖ Επιμορφώνονται για τις ανάγκες σωστής λειτουργίας του ολοήμερου σχολείου 97.000 εκπαιδευτικοί.

Στο πλαίσιο αυτής της εφαρμογής του προγράμματος, λειτούργησαν και 28 πιλοτικά ολόημερα σχολεία με τη συνεργασία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Τα προγράμματα των πιλοτικών σχολείων παρακολούθησαν 5640 μαθητές και επιμορφώθηκαν 550 εκπαιδευτικοί.

Μαθητές με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες

Βασική προτεραιότητα του έργου, είναι η καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής των ειδικών κατηγοριών μαθητών, καθώς και η αρμονική ένταξη των παιδιών με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Στα σχετικά προγράμματα εντάσσονται:

- ❖ Παρεμβάσεις που αφορούν στην παραγωγή νέου εκπαιδευτικού υλικού, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για το νέο υλικό, τη δημιουργία εργαλείων βοηθητικών της εκμάθησης της ελληνικής κ.λ.π.
- ❖ Παρεμβάσεις αρμονικής ένταξης και αποδοχής των μαθητών με ρόμικη καταγωγή στο εκπαιδευτικό σύστημα και άλλων παιδιών με γλωσσικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες
- ❖ Ενέργειες επιμόρφωσης των αποσπασμένων και ομογενών εκπαιδευτικών και των συντονιστών εκπαίδευσης, καθώς και ενέργειες διατήρησης, καλλιέργειας και προώθησης της ελληνικής γλώσσας.

Έχει ολοκληρωθεί η πρώτη φάση υλοποίησης του έργου για την περίοδο 2000-2004 με 75.000 ωφελούμενους μαθητές/τριες. Με την έναρξη των νέων προγραμμάτων υπολογίζεται ότι οι ωφελούμενοι θα φτάσουν τους 120.000.

Πιλοτικά προγράμματα σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Τα πιλοτικά προγράμματα στοχεύουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και διαμόρφωση ατόμων με κριτική στάση, στη συνεργατική ομαδική μάθηση, στην ψυχολογική στήριξη των μαθητών που παρουσιάζουν υψηλή πιθανότητα εγκατάλειψης του σχολείου, εξαιτίας ψυχοκοινωνικών και μαθησιακών προβλημάτων.

Την περίοδο 2001-2006 υλοποιούνται 31 προγράμματα με 2790 μαθητές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Ενίσχυση Σχολών Γονέων

Περιλαμβάνονται δραστηριότητες ευαισθητοποίησης των γονέων και της τοπικής κοινωνίας, οι οποίες εστιάζουν στην ομαλή λειτουργία του σχολικού έργου, στην κατανόηση του σχολικού περιβάλλοντος, στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι μαθητές στη νέα διαμορφούμενη πολυπολιτισμική ελληνική κοινωνία, στη συνειδητοποίηση της ψυχολογίας των παιδιών από τους γονείς, στην αποδοχή της προσωπικότητας τους καθώς και στη στήριξη τους σε θέματα διατροφικών συνηθειών και καλής σωματικής και ψυχικής κατάστασης των παιδιών.

Για την περίοδο μέχρι το 2006 υλοποιούνται 1909 προγράμματα με τη συμμετοχή 42.970 γονέων.

«Προγράμματα ενίσχυσης πρωτοβουλιών σε θέματα Αγωγής Υγείας».

Στις σχολικές μονάδες της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης αναπτύσσονται προγράμματα προώθησης θεμάτων που άπτονται της Αγωγής Υγείας.

Στόχος των προγραμμάτων αυτών, είναι η πρόληψη φαινομένων κοινωνικής παθογένειας, ήδη από την προεφηβική ηλικία των μαθητών, μέσω της πληροφόρησης περί των φαινομένων και των συνεπειών τους και της παραγωγής προτύπων συμπεριφοράς, ικανών να ενισχύσουν τις αντιστάσεις των μαθητών σε τέτοιου είδους προκλήσεις και να προβάλουν το φυσικό και υγιεινό τρόπο διαβίωσης.

Ο ρόλος των προγραμμάτων αυτών, δεν είναι απλώς η παροχή πληροφοριών. Εξάλλου, η πληροφόρηση στη σύγχρονη κοινωνία παρέχεται με πολλαπλά μέσα εκτός σχολικού χώρου. Ο ρόλος των προγραμμάτων συνίσταται, στο να καθιστά το νέο ικανό να εκμεταλλεύεται αυτές τις πληροφορίες δημιουργικά, και να τις χρησιμοποιεί κατάλληλα (Απόφαση του ΥΠΕΠΘ αριθ. 150615/Γ7).

Εφαρμογή προγραμμάτων που προωθούν την ισότητα στην κοινωνία

Προγραμματίζεται η εφαρμογή προγραμμάτων εισαγωγής στην εκπαιδευτική κοινότητα της Α/θμιας εκπαίδευσης, της προβληματικής της ισότητας σε όλες τις διαστάσεις της, όπως η ισότητα των δύο φύλων στην εκπαίδευση και την κοινωνία, τα

ανθρώπινα δικαιώματα, με ανάλυση σύγχρονων κοινωνικών θεμάτων (πολυπολιτισμικότητα, ρατσισμός, κοινωνικές ανισότητες, ολυμπιακά ιδεώδη κ.ά)

Περιλαμβάνονται δράσεις όπως:

- ❖ Εκπόνηση έντυπου και ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού υλικού, αγορά ή και επεξεργασία υπάρχοντος εκπαιδευτικού υλικού για εκπαιδευτικούς και μαθητές
- ❖ Επιμόρφωση βραχείας διάρκειας 40 ωρών περίπου, 2000 εκπαιδευτικών.

Το πρόγραμμα υλοποιείται την περίοδο 2005/2007 σε εθνικό επίπεδο, με τη συμμετοχή 2000 εκπαιδευτικών και 50.000 μαθητών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.

Μελέτη του διδακτικού υλικού / διδακτικών βιβλίων

Η υλοποίηση περιλαμβάνει:

Τη μελέτη του υπάρχοντος διδακτικού υλικού, που χρησιμοποιείται σήμερα στην Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και σχολές Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, σχετικά με τον τρόπο, που η παρεχόμενη γνώση αντιμετωπίζει το θέμα των σχέσεων των φύλων, τα πιθανά αποτελέσματα, που έχουν τα υπάρχοντα διδακτικά βιβλία στη διαμόρφωση προτύπων, αξιών, αντιλήψεων και για την κοινωνική θέση των δύο φύλων

Τη διατύπωση προτάσεων για αλλαγές και προσθήκες, όπου κρίνεται απαραίτητο, για καλά παραδείγματα προς εφαρμογή, νέες διδακτικές μεθόδους και άλλα θέματα.

Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών

Ταχύρρυθμα και μικρής διάρκειας επιμορφωτικά σεμινάρια

Λειτουργούν ταχύρρυθμα και μικρής διάρκειας επιμορφωτικά προγράμματα για τη υποστήριξη των εκπαιδευτικών στους τομείς της επιστημονικής και παιδαγωγικής ενημέρωσης, σε θέματα αλλαγής σχολικών προγραμμάτων, εισαγωγής νέων μαθημάτων, νέων σχολικών βιβλίων ή νέων διδακτικών μέσων και μεθόδων, καθώς και καινοτομικών εκπαιδευτικών σχεδίων.

Υλοποιήθηκαν 13 ταχύρρυθμα επιμορφωτικά προγράμματα πανελλαδικής εμβέλειας, με τη συμμετοχή όλων των στελεχών της διοίκησης της εκπαίδευσης.

Στην περίοδο 2000-2006 θα συμμετέχουν στα επιμορφωτικά αυτά σεμινάρια 149.000 εκπαιδευτικοί Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.

Εισαγωγική επιμόρφωση για νεοδιόριστους εκπαιδευτικούς.

Εκτελούνται προγράμματα εισαγωγικής επιμόρφωσης για τους νεοδιόριστους εκπαιδευτικούς, λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος, που μεσολαβεί ανάμεσα στη λήψη του πτυχίου και του διορισμού τους.

Τα προγράμματα υλοποιούνται σε όλη τη χώρα από το 2000 έως το 2007.

Εκπαιδευτικά προγράμματα για την ακαδημαϊκή και επαγγελματική αναβάθμιση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης – Εξομοίωση.

Λειτουργήσαν προγράμματα αναβάθμισης της ποιότητας των βασικών σπουδών των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ιδίως εκείνων, που δεν είχαν τη δυνατότητα παρακολούθησης των Παιδαγωγικών Τμημάτων των Πανεπιστημίων, με στόχο την ολοκλήρωση και επέκταση της βασικής επαγγελματικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, την απόκτηση γνώσεων που αφορούν νέες γνωστικές περιοχές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις (π.χ. πληροφορική, ευρωπαϊκά θέματα, αγωγή περιβάλλοντος, καταναλωτή και υγείας κλπ.) και την υιοθέτηση ενδιαφερόντων, που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις του μορφωτικού και κοινωνικού ρόλου του σχολείου.

Υλοποιούνται 29 προγράμματα σε όλη τη χώρα από τα Πανεπιστημιακά Τμήματα Δημοτικής και Προσχολικής Εκπαίδευσης.

Την περίοδο 2000-2006 ολοκληρώνονται προγράμματα «εξομοίωσης» με τη συμμετοχή 14.000 εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Προγράμματα εξ' αποστάσεως επιμόρφωσης.

Περιλαμβάνονται προγράμματα αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ), στην οργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης από απόσταση, με στόχο να προσφέρουν στους εκπαιδευτικούς προγράμματα επιμόρφωσης με μεγάλο βαθμό προσαρμοστικότητας και ευελιξίας ως προς τον τόπο, χρόνο, το ρυθμό και το περιεχόμενο της επιμορφωτικής διαδικασίας.

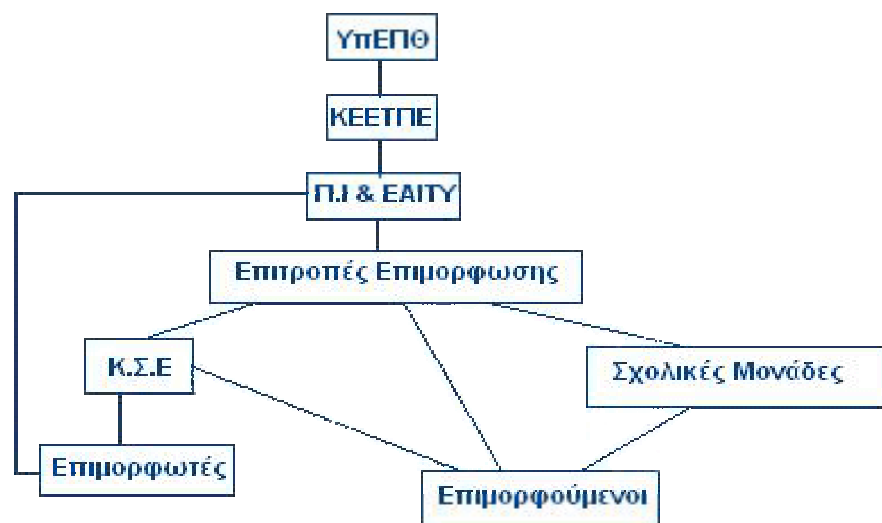
Προγραμματίζεται η εξασφάλιση της δημιουργίας των τεχνικών και εκπαιδευτικών προϋποθέσεων (υποδομές και προγράμματα σπουδών), καθώς και η εκπόνηση πιλοτικών προγραμμάτων εξ' αποστάσεως επιμόρφωσης.

"Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στην αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στην Εκπαίδευση".

Πραγματοποιούνται προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας και Τεχνικής εκπαίδευσης, στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Μέχρι τώρα, έχει υλοποιηθεί η επιμόρφωση 84.000 εκπαιδευτικών των ελληνικών σχολείων της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, στη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), προκειμένου αυτές να αξιοποιηθούν στην τάξη.

Στο πλαίσιο του έργου έχουν συσταθεί ειδικοί υποστηρικτικοί μηχανισμοί, που αναλαμβάνουν την οργάνωση, διεξαγωγή, παρακολούθηση και μετά τη λήξη του προγράμματος, την αξιολόγηση της επιμόρφωσης, καθώς και την πιστοποίηση των

γνώσεων και δεξιοτήτων του συνόλου των επιμορφωμένων εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.) μαζί με το Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών (EAITY), είναι οι δύο φορείς επιστημονικής και τεχνικής υποστήριξης του έργου.

Αναμένεται συνέχιση του Έργου, ώστε να ολοκληρωθεί στο 100% καθώς και περαιτέρω επέκτασή του.

«Εξειδικευμένο σεμινάριο σε θέματα Αγωγής Υγείας για Εκπαιδευτικούς της Π/θμιας εκπαίδευσης».

Το υποέργο αυτό, αποβλέπει στην εξειδικευμένη επιμόρφωση εκπαιδευτικών της Π/θμιας Εκπαίδευσης σε θέματα Αγωγής Υγείας, ώστε να διευρυνθεί το δίκτυο πολλαπλασιαστικής και υποστηρικτικής δράσης λόγω των ιδιομορφιών που παρουσιάζει η Π/θμια Εκπαίδευση πχ. μεγάλος αριθμός σχολείων που σχετίζεται άμεσα με τη γεωγραφική ιδιαιτερότητα της χώρας μας και μεγάλος αριθμός μαθητών αλλοδαπών και παλιννοστούντων.

Στόχος του σεμιναρίου είναι, οι εκπαιδευτικοί να αποκτήσουν πείρα , γνώση και δεξιότητες έτσι ώστε:

1. Να χρησιμοποιούν ποικίλες και πρωτότυπες τεχνικές μάθησης, ώστε τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργητικά στη διαδικασία της μάθησης.
2. Να γνωρίζουν την αξία των γνώσεων, που φέρνει ο μαθητής από το εξωσχολικό περιβάλλον και πάνω σ' αυτό το γνωστικό υπόβαθρο, να οικοδομούν τις νέες πληροφορίες και τις αρχές της Αγωγής Υγείας.
3. Να έχουν υπόψη τους τη διαθεματική προσέγγιση της Αγωγής Υγείας.
4. Να αξιολογούν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας και την καταλληλότητα της μεθοδολογίας τους.
5. Να αποκτήσουν γνώση, σχετικά με την Ευρωπαϊκή Διάσταση της Αγωγής Υγείας.
6. Να αποκτήσουν άμεση γνώση όλων των μεθόδων εφαρμογής προγραμμάτων Αγωγής Υγείας στα σχολεία.
7. Να μάθουν να ανανεώνουν και να εμπλουτίζουν τα διδακτικά τους εφόδια και να συνδέουν τη διδακτική θεωρία με τη διδακτική πράξη.

Με αυτό τον τρόπο, τα στελέχη της Αγωγής Υγείας θα μπορούν να ερευνούν τις ανάγκες της σχολικής κοινότητας και αναλόγως να σχεδιάζουν, να εφαρμόζουν και να

στηρίζουν προγράμματα Αγωγής Υγείας στα σχολεία, χρησιμοποιώντας την κατάλληλη μεθοδολογία και συνεργαζόμενοι με τους τοπικούς φορείς και τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, με στόχο την προαγωγή της Υγείας στη σχολική κοινότητα.

Το πρόγραμμα γίνεται στα πλαίσια του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ ΙΙ Μέτρο 2.4 «Επαγγελματικός προσανατολισμός και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας»- Ενέργεια 2.4.3 «Ανάπτυξη δεξιοτήτων για τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας»- Πράξη 2.4.3.β «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών»,σε συνεργασία με το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας.

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.)

Υλοποιούνται εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα, αναπτύσσοντας θεματικά δίκτυα, τοπικές και διεθνείς συνεργασίες. Υποστηρίζεται η ανάπτυξη κτιριακών υποδομών και εκπαιδευτικού εξοπλισμού, καθώς και παιδαγωγικές ομάδες υλοποίησης των προγραμμάτων.

Μέσω των προγραμμάτων, δημιουργούνται γνωστικές και αξιακές προϋποθέσεις για τη σωστή διαχείριση του περιβάλλοντος, στην κατεύθυνση της οικολογικής ισορροπίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Την περίοδο 2000-2005, ιδρύθηκαν και λειτουργούν σε συνεργασία με τους ΟΤΑ ή το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας, 31 κέντρα ΚΠΕ και διευρύνεται ο θεσμός τους κατά 25 ακόμα σε όλη τη χώρα.

Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Σ.Π.Π.Ε.)

Μέσω των δράσεων αυτών, υλοποιούνται προγράμματα Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων, με δυνατότητα ανάπτυξης δραστηριοτήτων, με κύριο στόχο την ευαισθητοποίηση του μαθητικού πληθυσμού σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

Τα ΣΠΠΕ, συμβάλλουν στην μετάδοση των απαραίτητων γνώσεων, στην ευαισθητοποίηση των μαθητών της χώρας, ώστε να αποτελέσουν κριτικούς και ενεργούς

πολίτες, με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων και την προώθηση των αρχών και πρακτικών της αειφορίας.

Τα προγράμματα αποτελούν ουσιαστικά, τη συστηματικότερη και τη μεγαλύτερη κλίμακας παρέμβαση στην εκπαίδευση σε θέματα προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος στο σύνολο της χώρας.

Υλοποιούνται από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου από το Νοέμβριο του 2002 μέχρι σήμερα, με τη συμμετοχή 4748 σχολικών μονάδων και 157.929 μαθητών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.

Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Στελεχών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Τα προγράμματα αναφέρονται στην ενημέρωση των εκπαιδευτικών και των στελεχών της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για τις νέες εξελίξεις, που εμφανίζονται διεθνώς στην εκπαίδευση για την αειφορία, με την ενσωμάτωση δράσεων κοινωνικής και αναπτυξιακής διάστασης, για την προώθηση της περιβαλλοντικής Αγωγής σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Τα προγράμματα της επιμόρφωσης αξιολογούνται, ενώ η βασική υποχρέωση των επιμορφούμενων είναι η εφαρμογή προγραμμάτων Π.Ε. στις σχολικές μονάδες και παράλληλα η εξασφάλιση της ισόρροπης εφαρμογής της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τεχνική Εκπαίδευση.

Εκπαιδευτικό Υλικό Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Περιλαμβάνεται η αξιολόγηση, η αγορά, η παραγωγή και η αναπαραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού περιβαλλοντικού περιεχομένου, για τους μαθητές και εκπαιδευτικούς Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να αξιοποιηθεί, ιδίως από τους μαθητές στα πλαίσια προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

5.2. Ευρωπαϊκά Σχολεία – Σχολείο Ευρωπαϊκής Παιδείας Ελλάδας

«(...) ο κάθε ένας από αυτούς τους μαθητές θα μπορεί, παρακολουθώντας με τους καθηγητές της χώρας του τη μελέτη της μητρικής του γλώσσας, της λογοτεχνίας του και της εθνικής του ιστορίας, να αποκτήσει ήδη από την παιδική ηλικία την πρακτική άλλων γλωσσών, και να επωφεληθεί από τη συνδυασμένη συνεισφορά των διαφόρων πολιτισμών που σχηματίζουν μαζί τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Συμμετέχοντας στα ίδια παιχνίδια, συγκεντρωμένοι σε κοινά μαθήματα, αγόρια και κορίτσια των διαφόρων γλωσσών και εθνικοτήτων θα μάθουν να γνωρίζονται, να εκτιμώνται, να ζουν μαζί.

Εκπαιδευόμενοι σε επαφή, οι μεν με τους δε, απελευθερωμένοι ήδη, από την νεαρή ηλικία από τις προκαταλήψεις που διαιρούν, μνημένοι στις ωραιότητες και στις αξίες των διάφορων πολιτισμών, θα συνειδητοποιήσουν, μεγαλώνοντας την αλληλεγγύη τους. Διατηρώντας την αγάπη και υπερηφάνεια προς την πατρίδα τους, θα γίνουν, με το πνεύμα, Ευρωπαίοι, καλώς προετοιμασμένοι να ολοκληρώσουν και να σταθεροποιήσουν το έργο, που ανέλαβαν οι πατέρες τους για τον ερχομό μιας Ευρώπης ενωμένης και ευημερούσας».

Jean Monnet

Τα ευρωπαϊκά σχολεία, άρχισαν τον Οκτώβριο του 1953 στο Λουξεμβούργο, κατόπιν πρωτοβουλίας των ανώτερων υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, με την υποστήριξη των Οργάνων της Κοινότητας και της κυβέρνησης του Λουξεμβούργου

Τον Απρίλιο του 1957, η υπογραφή του πρωτοκόλλου έκανε το σχολείο του Λουξεμβούργου, το πρώτο επίσημο ευρωπαϊκό σχολείο.

Η επιτυχία αυτού του εκπαιδευτικού πειράματος, ενθάρρυνε την ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, ώστε να πιέσει για την καθιέρωση και άλλων ευρωπαϊκών σχολείων στις βάσεις των διαφόρων οργάνων της Κοινότητας.

Αποστολή των σχολείων αυτών είναι η κοινή εκπαίδευση των παιδιών του προσωπικού των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με σκοπό την καλή λειτουργία των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Εκτός από τα παιδιά του προσωπικού των Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, επιτρέπεται η φοίτηση και άλλων παιδιών στα σχολεία, εντός των ορίων που καθορίζει το ανώτατο συμβούλιο.

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, επιθυμώντας να εξασφαλίσουν την κοινή εκπαίδευση των παιδιών αυτών, συνεισφέρουν στον προϋπολογισμό των ευρωπαϊκών σχολείων εκτός των σχολείων Ευρωπαϊκής Παιδείας, όπου τη χρηματοδότησή τους την αναλαμβάνει το κράτος φιλοξενίας του σχολείου.

Τα Ευρωπαϊκά σχολεία έχουν κοινά όργανα διοίκησης τα οποία είναι:

Το ανώτατο συμβούλιο, ο γενικός γραμματέας, τα συμβούλια επιθεωρητών, το όργανο εκδίκασης προσφυγών. Τη διοίκηση κάθε σχολείου, αναλαμβάνει το διοικητικό συμβούλιο και τη διεύθυνση, ο διευθυντής.

Το σύστημα των ευρωπαϊκών σχολείων, αποτελεί «*sui generis*» σύστημα. Με το σύστημα αυτό, πραγματοποιείται μια μορφή συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και μεταξύ των κρατών μελών και των Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ενώ ταυτόχρονα τα κράτη μέλη έχουν την πλήρη ευθύνη για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού τους συστήματος, καθώς και για την πολιτιστική και γλωσσική τους διαφοροποίηση.

Οργάνωση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Η διδασκαλία που παρέχεται σε κάθε σχολείο, καλύπτει τη φοίτηση μέχρι την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η διδασκαλία περιλαμβάνει:

- νηπιαγωγείο,
- πενταετή κύκλο σπουδών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης,
- επταετή κύκλο σπουδών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. (Επίσημη

Εφημερίδα αριθ. L 212 της 17/08/1994 σ. 0003 – 0014)

Στο σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης έμφαση δίνεται στη μητρική γλώσσα, τα μαθηματικά και την πρώτη ξένη γλώσσα, αλλά και η τέχνη, η μουσική, η φυσική αγωγή, οι περιβαλλοντικές μελέτες και η θρησκεία/ή ηθική είναι επίσης σημαντικές, όπως είναι και οι "ευρωπαϊκές ώρες".

Οι μαθητές αναγνωρίζονται από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην ηλικία των 11 ετών, μετά από την επιτυχή ολοκλήρωση των αρχικών σπουδών του ευρωπαϊκού σχολείου ή μιας ισοδύναμης σειράς μαθημάτων που πιστοποιείται κατάλληλα από ένα άλλο σχολείο.

Από την αρχή έως το τέλος, το ευρωπαϊκό σχολείο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη φυσική, ψυχολογική, κοινωνική, συναισθηματική και δημιουργική ανάπτυξη των

παιδιών, θέτοντας κατά συνέπεια τα θεμέλια για μια καλά δομημένη εκπαίδευση, από την άποψη της ακαδημαϊκής επίτευξης και των κοινωνικών δεξιοτήτων.

Αρχές Ευρωπαϊκών Σχολείων

Η εκπαιδευτική οργάνωση του σχολείου βασίζεται στις ακόλουθες αρχές:

- ❖ οι σπουδές, προς το παρόν, και πριν τη διεύρυνση, πραγματοποιούνται στις γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Δανική, Ελληνική, Ισπανική, Ιταλική, Ολλανδική και Πορτογαλική.
- ❖ για να ευνοηθεί η ενότητα του σχολείου, η προσέγγιση και η αμοιβαία κατανόηση μεταξύ μαθητών που φοιτούν σε διαφορετικά γλωσσικά τμήματα, ορισμένα μαθήματα διδάσκονται από κοινού σε τάξεις του ίδιου επιπέδου. Τα μαθήματα αυτά, μπορούν να διδάσκονται σε οποιαδήποτε κοινοτική γλώσσα, εφόσον το ανώτατο συμβούλιο αποφασίσει ότι οι περιστάσεις δικαιολογούν κάτι τέτοιο,
- ❖ καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια για να αποκτήσουν οι μαθητές, άρτια γνώση των σύγχρονων γλωσσών,
- ❖ τα προγράμματα σπουδών προβάλλουν ιδιαίτερα την ευρωπαϊκή διάσταση,
- ❖ τόσο η εκπαίδευση όσο και η διδασκαλία, διέπονται από το σεβασμό της συνείδησης και των πεποιθήσεων του ατόμου,
- ❖ λαμβάνονται μέτρα για να διευκολύνεται η υποδοχή των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Πιο συγκεκριμένα:⁵⁸

Η μητρική γλώσσα του μαθητή παραμένει η πρώτη γλώσσα του/της, σε όλο το σχολείο.

Τα προγράμματα σπουδών και η διδακτέα ύλη, (εκτός από την περίπτωση της μητρικής γλώσσας), είναι τα ίδια σε όλα τα τμήματα.

Για να ενθαρρύνει την ενότητα του σχολείου και να ενθαρρύνει τη γνήσια πολυπολιτισμική εκπαίδευση, δίνεται μια ισχυρή έμφαση στην εκμάθηση, την κατανόηση και τη χρήση των ξένων γλωσσών. Αυτό αναπτύσσεται με ποικίλους τρόπους π.χ:

---

⁵⁸ Πηγή <http://www.eursc.org>

- ✓ Η μελέτη μιας πρώτης ξένης γλώσσας (αγγλικά, γαλλικά ή γερμανικά), είναι υποχρεωτική, καθ' όλη τη διάρκεια του σχολείου, από το πρώτο έτος αρχικό μέχρι το πτυχίο.
- ✓ Όλοι οι μαθητές, πρέπει να μελετήσουν μια δεύτερη ξένη γλώσσα, που αρχίζει στο δεύτερο έτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οποιαδήποτε διαθέσιμη γλώσσα στο σχολείο μπορεί να επιλεγεί. Οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν να μελετήσουν μια τρίτη ξένη γλώσσα από το τέταρτο έτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Το καινοτόμο και το πρωτότυπο, εκείνο που εμπερικλείει την ευρωπαϊκή διάσταση στην καθημερινότητα του σχολείου και κάνει πράξη τις θεωρίες της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση, είναι οι ευρωπαϊκές ώρες.

Στις "ευρωπαϊκές ώρες", στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συγκεντρώνονται και αναμειγνύονται μαθητές από όλα τα τμήματα διαφόρων εθνικοτήτων. Εργάζονται και επικοινωνούν μαζί στη διάρκεια κοινών δραστηριοτήτων. Είναι μια περιοχή προγράμματος, μη επιστημονικού χαρακτήρα, που προτείνει ένα ευρύ σύνολο δραστηριοτήτων. Αντιμετωπίζουν (οι ώρες), το πρωτοβάθμιο ευρωπαϊκό σχολείο, ως μία ενότητα, υπερβαίνοντας το πλαίσιο των γλωσσικών τμημάτων, προσεγγίζει τους διδάσκοντες, προωθεί ένα διαφοροποιημένο δίκτυο αλληλεπιδράσεων.

Επιπλέον, συμβάλλουν στην προώθηση της εναρμόνισης, μεταξύ των γλωσσικών τμημάτων, στην εμβάθυνση της ευρωπαϊκής κληρονομιάς και ευρωπαϊκής διάστασης, επιτρέποντας στους μαθητές να γνωρίσουν διαφορετικές κουλτούρες, ιδιαίτερα ευρωπαϊκές, και να εισαγάγουν μια διαδικασία ανοίγματος προς τους άλλους. επίσης, στις ώρες αυτές, υπάρχει η δυνατότητα να δοκιμαστούν καινοτόμες παιδαγωγικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Πραγματοποιούνται τρεις ώρες ανά εβδομάδα, στο 3^ο, 4^ο και 5^ο έτος σπουδών.

Οι Ευρωπαϊκές ώρες προσφέρουν στους διδάσκοντες τη δυνατότητα να συντάξουν Τοπικό Σχέδιο, αφού λάβουν υπόψη τους υλικά, δημοσιονομικά και ανθρώπινα μέσα του σχολείου τους, καθώς και τοπικού περιβάλλοντος θέματα προτείνοντας δραστηριότητες.

Σκοποί των Ευρωπαϊκών ωρών είναι:

- Η ανάπτυξη ευρωπαϊκής ταυτότητας/πνεύματος, που στηρίζεται στην ίδια πολιτιστική ταυτότητα των μαθητών.
- Η ανάπτυξη της θέλησης και της ικανότητας να επιδιώξουν στόχους διαπολιτισμικού χαρακτήρα, όπως αποδοχή διαφορετικότητας, συνεργασία κ.λ.π.

- Η εξέταση θεμάτων, που εντάσσονται σε ένα πλαίσιο διαπολιτισμικότητας και επικοινωνίας.
- Η εμφάνιση της ιδέας της Ευρωπαϊκής διάστασης.
- Η δυνατότητα για τους μαθητές να γνωριστούν, να αλληλοεκτιμηθούν, αλληλοβοηθηθούν.
- Η προσωπική και κοινωνική κατάρτιση των μαθητών.
- Η προώθηση ενόπιον των μαθητών του πνεύματος πρωτοβουλίας, αυτονομίας και αλληλεγγύης.
- Η θρησκευτική εκπαίδευση ή η εκπαίδευση στην ηθική είναι ένα αναπόσπαστο τμήμα του προγράμματος σπουδών.

Το νηπιαγωγείο δέχεται τα παιδιά από την ηλικία τεσσάρων, και στόχος του είναι η πλήρη ανάπτυξη των παιδιών. Δεν υπάρχει Αναλυτικό πρόγραμμα, αλλά η διδασκαλία βασίζεται σε ένα πλαίσιο εργασίας, που σχεδιάζεται και εγκρίνεται από το Συμβούλιο επιθεωρητών. Υπάρχει η κατευθυνόμενη από το δάσκαλο μάθηση αλλά επίσης, αναγνωρίζεται, ότι η μάθηση, που βασίζεται στις δεξιότητες του παιδιού, μέσω του οργανωμένου παιχνιδιού, είναι συχνά η επιτυχέστερη προσέγγιση στην νηπιακή εκπαίδευση.

Το πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου καλύπτει τους ακόλουθους κύριους τομείς της μάθησης:

1. Δημιουργική μάθηση, δηλ. τέχνη και χειροτεχνίες, δημιουργική γλώσσα, θέατρο και αυτοέκφραση, μουσική και χορός.
2. Μαθαίνω μέσω της έρευνας, δηλ. φυσικές επιστήμες, μαθηματικά, μελέτη της ζωής ανδρών και γυναικών ανά τον κόσμο.
3. Βασική εκπαίδευση των μαθηματικών και των ουσιαστικών κινητικών δεξιοτήτων.

Εκτός από αυτό το γενικό πρόγραμμα σπουδών, ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών και μιας ηθικής διάστασης.

Εναρμονισμένες διδακτέες ύλες

Οι διδακτέες ύλες, στα ένδεκα γλωσσικά τμήματα είναι, -με εξαίρεση τη μητρική γλώσσα-, πανομοιότυπες με τα πρότυπα επίτευξης, που απαιτούνται για όλα τα τμήματα. Όλα τα προγράμματα στα διαφορετικά τμήματα, οδηγούν στο ευρωπαϊκό πτυχίο. Για να εξασφαλίσουν, ότι το ευρωπαϊκό πτυχίο αναγνωρίζεται, οι διδακτέες ύλες έχουν ως

σκοπό, να καλύψουν τουλάχιστον τις ελάχιστες απαιτήσεις και των δεκαπέντε χωρών. Δεδομένου, ότι αυτές ποικίλλουν, το περιεχόμενο έχει καθιερωθεί, μετά από διαπραγματεύση μεταξύ εθνικών εμπειρογνομόνων βάσει της διερεύνησης και της σύγκρισης των εθνικών προγραμμάτων σπουδών.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι το μάθημα της Ιστορίας στα Ευρωπαϊκά Σχολεία διδάσκεται μέσω μιας πολυπρισματικής θεώρησης και μέσω του μαθήματος της Ανακάλυψης του κόσμου. Χαρακτηρίζεται κυρίως από το γεγονός, ότι αποτελεί έναν τρόπο εξέτασης, και μια προδιάθεση εξέτασης ιστορικών γεγονότων, προσωπικοτήτων, εξελίξεων, πολιτισμών και κοινωνιών από διαφορετικές οπτικές γωνίες, με στόχο να δεχτούν οι μαθητές, ότι υπάρχουν και άλλοι πιθανοί τρόποι θεώρησης του κόσμου, εκτός από το δικό τους και, ότι αυτοί μπορεί να είναι εξίσου έγκυροι και εξίσου μεροληπτικοί. Να προθυμοποιηθούν επίσης, να μπουν στη θέση κάποιου άλλου και να επιχειρήσουν να δουν τον κόσμο όπως τον βλέπει αυτός, δηλαδή, να εφαρμόσουν την ενσυναίσθηση.

επίσης, το μάθημα των θρησκευτικών δεν διδάσκεται, όπως γνωρίζουμε όλοι στα ελληνικά σχολεία, αλλά από την άποψη της ηθικής που στοχεύει. Παραδείγματος χάριν, στην ανακάλυψη των θετικών στάσεων συμπεριφοράς και αξιών, στο σεβασμό των δικαιωμάτων κάθε έμβιου όντος, στη συμμετοχή σε ανθρωπιστικές και οικολογικές διαδικασίες, στη συνειδητοποίηση του να ανήκω σε κοινότητες της ζωής και της σκέψης, στην ανακάλυψη της έννοιας των εορτών, των τελετουργικών τους και του συμβολισμού τους, στην περιέργεια για τις παραδόσεις και την πίστη άλλων κοινοτήτων και πολιτισμών, στο σχηματισμό της προσωπικότητας μέσω όλων εκείνων που δίνουν νόημα στη ζωή.

Με τη μη-θρησκευτική σειρά μαθημάτων ηθικής, το παιδί συμμετέχει σε μια ατέρμονη προσωπική αναζήτηση, χωρίς κανένα δογματισμό για τη θέση και ο ρόλο του στην οικογένεια, την ομάδα και την κοινωνία, για τις αξίες και τις αρχές, που θα καθοδηγήσουν τις πράξεις του και τις σκέψεις.

Έτσι, τα Ευρωπαϊκά Σχολεία και τα Σχολεία ευρωπαϊκής Παιδείας, ενδυναμώνουν την εμπιστοσύνη μαθητών στην πολιτιστική ταυτότητά τους, ενώ παράλληλα προωθούν την ανάπτυξή τους, ως ευρωπαίων πολιτών παρέχοντας σφαιρική εκπαίδευση, βασισμένη σε ένα μεγάλο εύρος θεμάτων, από το επίπεδο του νηπιαγωγείου έως την είσοδο τους στο πανεπιστήμιο.

Προωθούν την εκμάθηση γλωσσών καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης, ενθαρρύνουν μια ευρωπαϊκή και σφαιρική προοπτική στη μελέτη της ιστορίας και της γεωγραφίας, παρά μια στενότερη εθνικιστική, ενθαρρύνουν την ανοχή, τη συνεργασία, την επικοινωνία και την ανησυχία για τους άλλους σε όλη τη σχολική κοινότητα

ενσταλάζοντας τελικά στους μαθητές τους την ιδέα της πολυπολιτισμικής Ευρώπης, ως πραγματική σύγχρονη αναγκαιότητα.

6. **ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ**

Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική πρόκειται για μια πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη πολιτική, που αντανακλά, αφομοιώνει και εξελίσσει την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Στην μέχρι τώρα πορεία της κλυδωνίστηκε από αντιθέσεις, προσδοκίες, διαφορετικούς προβληματισμούς και κοινωνικοοικονομικές ιδεολογίες, και ακολούθησε τα βήματα μιας χελώνας, που χαρακτηρίζονται από βραδύτητα αλλά σταθερότητα στο στόχο.

Σήμερα, η Κοινοτική Εκπαιδευτική Πολιτική απαντάται συστηματικότερη και συνεκτικότερη, εισερχόμενη σε μία νέα φάση, η οποία χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία της αναπροσαρμογής, της εμβάθυνσης, της διεύρυνσης και της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας.

Η Ε.Ε. έχει αυξήσει τα τελευταία χρόνια την παραγωγή της εκπαιδευτικής πολιτικής με διακηρυκτικά κείμενα, δείκτες, στοχοθεσίες, προγράμματα, αποτιμήσεις κ.λ.π. Συσχετίζεται η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο με την ανάπτυξη της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας ταυτόχρονα δε, είναι εμφανής η οικονομική ορθολογικότητα, που διέπει τις πολιτικές προτάσεις για τη διάχυση της γνώσης, την αναβάθμιση αλλά και απόκτηση δεξιοτήτων κ.λ.π. Δηλαδή, η βασική ιδέα που διέπει την κοινοτική δράση, είναι η σταδιακή οικοδόμηση ενός ανοικτού και δυναμικού ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού πεδίου, που θα εστιάζει στην παροχή των αναγκαίων μέσων, προκειμένου να καταστεί δυνατή η συνεχής ανανέωση των υφιστάμενων γνώσεων, ώστε, αφενός να ενισχυθεί η απασχολησιμότητα μέσω της απόκτησης δεξιοτήτων που παρακολουθούν τη φύση και την οργάνωση της εργασίας, και αφετέρου να χρησιμοποιηθεί, ως βοηθητικό πλαίσιο για τη διαδικασία του σχηματισμού της ευρωπαϊκής ταυτότητας του πολίτη.

Η γνώση κατατάσσεται, ως άλλη αιχμή του δόρατος, στην αντιμετώπιση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, το οποίο επηρεάζει αναπόδραστα τα εκπαιδευτικά συστήματα, που καλούνται με τη σειρά τους να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα του κράτους μέσα στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι. Και ένα έθνος ενταγμένο σε μία οικονομικό – πολιτικό – πολιτισμική κοινότητα δεν μπορεί, παρά να προετοιμάσει κατάλληλα τα μέλη της για μια διαφορετική συνύπαρξη και διαβίωση, επικαιροποιώντας ζητήματα που άπτονται στην φύση των σχολικών γνώσεων, τη διάρκεια, τη χρησιμότητα, την αξία τους. Η εκπαίδευση αναλαμβάνει ένα καινούργιο ρόλο με υπερεθνική βάση και

το σχολείο προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις, αναπροσαρμόζει τη διδακτική και τα μέσα του.

Ωστόσο, η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής αποτελεί ένα πεδίο πολιτικής, που διαμορφώνεται με την πρωτοβουλία των κυβερνήσεων των κρατών μελών, σε εθνικό επίπεδο, καθώς η Ε.Ε. δεν έχει διαμορφώσει ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη κοινής εκπαιδευτικής πολιτικής. Η Κοινοτική Εκπαιδευτική Πολιτική έχει θέσει και επιτύχει σύγκλιση στόχων, αλλά σε επίπεδο περιεχομένου θεωρούμε, ότι υπάρχει περιορισμένος εξευρωπαϊσμός. Η δράση της Ε.Ε. στον τομέα της Εκπαιδευτικής Πολιτικής, περιορίζεται στην ανταλλαγή ιδεών και ορθών πρακτικών και στην προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη μέλη, κυρίως μέσα από τις δράσεις των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων. Ο πολιτικός λόγος που αναπτύσσεται στην Ε.Ε., συνδέεται με τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης, των οικονομικών σχέσεων, της κοινωνίας της πληροφορίας, των τεχνολογικών επιστημών, την αντιμετώπιση των κοινωνικών, πολιτισμικών και δημογραφικών προβλημάτων. Συνδέεται ακόμα με θέματα, όπως περιφερειακές ανισότητες, αποδυνάμωση του κράτους πρόνοιας, ρατσισμός, ανεργία. Από την άλλη πλευρά, τα πεδία της κοινωνίας που συνδέονται με τη γνώση και τον πολιτισμό, είναι η ευρωπαϊκή συνείδηση, η συνεργασία, η κοινωνική αλληλεγγύη, η ιστορική κληρονομιά, ο εθνικός χαρακτήρας. Έτσι, το κύριο βάρος για την επίτευξη του σκοπού της ευρωπαϊκής ενοποίησης επικεντρώνεται πλέον στην πειθώ του ιδεολογικού περιεχομένου της «Ευρωπαϊκής εκπαίδευσης».

Η Ελλάδα προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τις διεθνείς προκλήσεις, εισαγάγει στην υποχρεωτική εκπαίδευση το κανονιστικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, προσπαθώντας να άρει την εθνική περιχαράκωση και εσωστρέφεια του εκπαιδευτικού της συστήματος, να βελτιώσει τις δομές και τη λειτουργία του, προετοιμάζοντας έτσι, τους μελλοντικούς εργαζόμενους για την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, βασικό δομικό στοιχείο διαμόρφωσης του μελλοντικού ανθρώπινου παράγοντα, διευρύνεται ποιοτικά για να ανταποκριθεί σε νέες σύνθετες επιλογές δυνατοτήτων και ευκαιριών.

Οι σημερινές κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανάγκες, από την ίδια τη φύση τους δίνουν έμφαση στη γνώση, την προσαρμοστικότητα και την ευρηματικότητα. Απαιτούν ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας, ταχείας αντίδρασης σε προκλήσεις, ανάληψη πρωτοβουλιών και διαχείριση επιλογών. Το φορτίο πέφτει στην εκμάθηση της μάθησης, μια διαδικασία, όπου καθιστά το σημερινό μαθητή πιο ευέλικτο, αποφασιστικότερο, πιο έτοιμο από ποτέ για την αντιμετώπιση του μελλοντικού ανταγωνισμού της ζωής του.

Η διαδικασία αυτή προωθείται μέσα από καινοτόμα προγράμματα και δράσεις, ενθαρρύνοντας την εισαγωγή και ανάπτυξη της καινοτομίας, την πολυπολιτισμικότητα (Multicultural Approach) και τη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση, μέσω των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την εισαγωγή στο αναλυτικό πρόγραμμα νέων πεδίων γνώσης, όπως η διδασκαλία ξένων γλωσσών και ηλεκτρονικών υπολογιστών. Τα προγράμματα αυτά αποτελούν το βασικό εργαλείο πολιτικής για την ενθάρρυνση της καινοτομίας στην Ε.Ε.. Η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση λειτουργεί συμπληρωματικά με τις επιμέρους δράσεις των κρατών μελών έτσι ώστε, να προωθεί θέματα όπως ίσες ευκαιρίες, ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού, καινοτομία, διαπολιτισμική συνειδητοποίηση, που τα κράτη μέλη ενσωματώνουν σταδιακά στις εθνικές τους πολιτικές.

Καθώς, η καινοτομία επιβάλλει τη συνεργασία ανάμεσα στα διαφορετικά πεδία των πολιτικών της Ε.Ε., η Εκπαιδευτική Πολιτική ανάγεται ως πρωταρχικής σημασίας πολιτική στην ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Η σημασία επομένως της καινοτομίας και των τεχνολογικών αλλαγών στην οικονομική ανάπτυξη και στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, θέτει τη σχολική εκπαίδευση στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής πολιτικής ατζέντας, καθώς η πρωτοβάθμια εκπαίδευση συμβάλλει στην ικανοποίηση του στόχου «Εκμάθηση της Μάθησης», που τροφοδοτεί την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπινου κεφαλαίου της οικονομίας.

Η κοινωνική-οικονομική διάσταση της εκπαίδευσης για βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου και για αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, που ορίζεται από τις απαιτήσεις της οικονομικής ολοκλήρωσης, και η πολιτισμική -πολιτική διάσταση της εκπαίδευσης, που ορίζεται από τις απαιτήσεις της πολιτικής ολοκλήρωσης, αποτελούν τα πλαίσια μέσα στα οποία διαμορφώνεται η Κοινωνική Εκπαιδευτική πολιτική.

Το πρόγραμμα Comenius για τη σχολική εκπαίδευση μέσω των 3 δράσεών του, συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς ενισχύει την ευρωπαϊκή διάσταση, προωθεί τη διαθεματικότητα, την πολυπολιτισμικότητα, την κινητικότητα των εκπαιδευτικών, ενισχύει την επικοινωνία και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών, μαθητών και σχολικών ιδρυμάτων, με στόχο την βελτίωση της ποιότητας της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την προαγωγή της διάδρασης μεταξύ των πολλαπλών ευρωπαϊκών συστημάτων, καθιστώντας αποτελεσματικότερη την ανταλλαγή απόψεων και την επίλυση προβλημάτων, σε επίπεδο οργάνωσης και

εκπαιδευτικής διαδικασίας. Άλλωστε, η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση γίνεται γνωστή στους εκπαιδευτικούς και ενθαρρύνεται από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα, ως εταίρων ή ως συντονιστών.

Σύμφωνα με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε και που αναλύεται στο ανά χείρας πόνημα προκύπτει ότι:

- ✓ Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί (92%) πιστεύουν, ότι το πρόγραμμα ως σύνολο αλλά και οι επιμέρους δράσεις του Comenius, βελτιώνουν την ποιότητα στη σχολική εκπαίδευση.
- ✓ Ενισχύεται η επιθυμία για εκμάθηση ξένων γλωσσών, τόσο από τους μαθητές όσο και από τους εκπαιδευτικούς.
- ✓ Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (41%) πιστεύει, ότι το πρόγραμμα Comenius συμβάλλει αρκετά στην επιμόρφωση τους.
- ✓ Το 68,32% των υποκειμένων κρίνει ότι το πρόγραμμα προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση
- ✓ Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (66%) θεωρεί, ότι το πρόγραμμα συμβάλλει στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας πρωτίτως, μέσω της συνεργασίας των σχολείων και δευτερευόντως, μέσω της επαγγελματικής ανάπτυξης του διδακτικού προσωπικού.
- ✓ Η άποψη των εκπαιδευτικών για το πρόγραμμα Comenius και γενικότερα για τα ευρωπαϊκά προγράμματα στην εκπαίδευση, ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, είναι σε μεγάλη πλειοψηφία (98,1%) θετική.
- ✓ Η μεγάλη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (99,3%) εφάρμοσε μία ή και περισσότερες καινοτομίες κατά την υλοποίηση των σχεδίων Comenius.
- ✓ Οι εκπαιδευτικοί σε πολύ μεγάλη πλειοψηφία (98,47%) πιστεύουν, ότι μέσα από το πρόγραμμα, μπορούν να διαμορφωθούν και να λειτουργήσουν δίκτυα, με στόχο την περαιτέρω ενίσχυση ενός ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής.
- ✓ Οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι δράσεις του Comenius μπορούν να βελτιωθούν με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών με:
  - A) Δημοσιοποίηση αποτελεσμάτων (22,97%)
  - B) Ενεργή συμμετοχή μαθητών (22,15%)
  - Γ) Δημιουργικότητα Εκπαιδευτικών (20,93%)
  - Δ) Κίνητρα για εκπαιδευτικούς (17,04%)
  - E) Επιμόρφωση εκπαιδευτικών (16,91%)

Ωστόσο, κατά την υλοποίηση και συμμετοχή στο πρόγραμμα οι εκπαιδευτικοί εντοπίζουν προβλήματα:

- ❖ έλλειψη συντονισμού,
- ❖ ελλιπής χρηματοδότηση,
- ❖ αδυναμία προσαρμογής του προγράμματος στο ωράριο των εκπαιδευτικών,
- ❖ γραφειοκρατία.

Τα προβλήματα αυτά κατατάσσονται με κριτήριο τη σειρά εμφάνισής τους στο δείγμα και προκύπτει ότι η έλλειψη συντονισμού αρχικά και έπειτα η χρηματοδότηση, αποτελούν τα πρωταρχικά προβλήματα του Comenius. Μικρότερης σημαντικότητας πρόβλημα αποτελεί ο περιορισμένος χρόνος των εκπαιδευτικών για την υλοποίηση του προγράμματος, καθώς δεν υπάρχει δυνατότητα προσαρμογής του Comenius στο σχολικό ημερήσιο πρόγραμμα ενώ η γραφειοκρατία κατατάσσεται, ως τελευταίο πρόβλημα.

Από τη μελέτη όλων των άλλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που αναφέρονται στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, διαπιστώνεται μια προσπάθεια ολοκληρωμένων δεσμών και συνεκτικών μέτρων και ενεργειών, με απώτερο σκοπό και στόχο την ανάπτυξη της «Κοινωνίας της γνώσης» και της «Δια βίου Μάθησης», καθώς και μια βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των υπηρεσιών που προσφέρει, ώστε να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις πραγματικές κοινωνικές προτεραιότητες, ανοίγοντας διαύλους επικοινωνίας και σύνδεσης με τις αγορές εργασίας.

Τα προγράμματα αυτά εξυπηρετούν τους στόχους της Λισσαβόνας, για να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση η πιο ανταγωνιστική και η πιο δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο.

Οι στόχοι και ο σχεδιασμός τους εντάσσονται στην εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση, εισάγοντας αναβάθμιση και βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση, καινοτομίες, πρόληψη και θεραπεία κοινωνικών αποκλεισμών, σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση και κινούνται παράλληλα με σημαντικές δράσεις θεσμικού χαρακτήρα, στον τομέα της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι προτεραιότητες και τα μέτρα που αναπτύσσονται βρίσκονται σε συνάφεια με τη γενικότερη πολιτική ανάπτυξης των ανθρωπίνων πόρων, το Εθνικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση και κοινωνική ενσωμάτωση, καθώς και την πολιτική και τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε:

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση ενθαρρύνει τις ποιοτικές βελτιώσεις στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα, οι οποίες όντως ενδυναμώνουν την προσπάθεια βελτίωσης της ποιότητας του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.
- Η Πρωτοβάθμια εκπαίδευση παραπέμπει στη διαμόρφωση νέων δεδομένων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στην Ευρωπαϊκή οικονομία, μέσω της ανάπτυξης της Ευρώπης της γνώσης.
- Ενισχύεται η διαπολιτισμική συνειδητοποίηση, ενώ υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης.
- Η εισαγωγή καινοτομιών πραγματοποιείται μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και έχει καταξιωθεί στη συνείδηση των εκπαιδευτικών, που δε διστάζουν να τη χρησιμοποιήσουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Η καινοτομία στην βασική εκπαίδευση εισάγεται, αλλά δεν προσεγγίζει πλήρως τους στόχους, στον επιθυμητό βαθμό, που θέτει η Ένωση.

7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Επωνυμία Σχολείου:

Ειδικότητα:

Φύλλο: Άνδρας Γυναίκα

Ηλικία: Έτη Υπηρεσίας:

Πιθανές Μεταπτυχιακές Σπουδές: Διδασκαλείο Master PhD

1. Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

2. Πως θεωρείτε ότι το Comenius συμβάλλει στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;

A) Μέσω της ενθάρρυνσης της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

B) Μέσω της ενθάρρυνσης της επαγγελματικής ανάπτυξης του διδακτικού προσωπικού.

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

Γ) Άλλο (αναφέρατε)

---

3. Πιστεύετε ότι το Comenius ενθαρρύνει την εκμάθηση ξένων γλωσσών;

A) Στους μαθητές

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

B) Στους εκπαιδευτικούς

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

4. Κρίνετε ότι το Comenius προάγει τη διαπολιτισμική συνειδητοποίηση;

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

5. Πιστεύετε ότι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius συμβάλλει στην επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;

Βαθμολο κλίμακα 1 έως 4

6. Πιστεύετε ότι το Comenius συμβάλλει στη δημιουργία δικτύων τα οποία μελετούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης;

NAI OXI

Αν **ΝΑΙ** αξιολογήστε:

- A) Την προαγωγή της ευρωπαϊκής συνεργασίας

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

- B) Την εισαγωγή καινοτομιών στη σχολική εκπαίδευση σε διάφορους θεματικούς τομείς.

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4

7. Πιστεύετε ότι η υλοποίηση του Comenius επηρέασε το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας;

NAI OXI

8. Εσείς ποιες καινοτομίες εφαρμόσατε (αν εφαρμόσατε) στην σύμπραξή σας;

α) Νέες τεχνολογίες

β) Εκμάθηση Ξένων Γλωσσών

γ) Διεπιστημονική προσέγγιση θεμάτων

δ) Επιχειρηματικότητα

ε) Τίποτα από τα προηγούμενα

στ) Άλλο (Αναφέρατε)

☐
☐
☐
☐
☐

---

9. Ποια η γνώμη σας για τα Ευρωπαϊκά καινοτόμα προγράμματα ως τρόπος εισαγωγής καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;

Θετική Αρνητική

10. Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι σημαντικότερες-ελλείψεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή του προγράμματος Comenius;

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 4 κατά σειρά σπουδαιότητας.

α) Χρηματοδότηση

β) Γραφειοκρατία

γ) Συντονισμός

δ) Ωράριο

ε) Καμία έλλειψη

στ) Άλλο (αναφέρατε)

---

11. Πως μπορεί να βελτιωθεί η δράση Comenius με στόχο την ουσιαστική συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή καινοτομιών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση;

α) Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών

β) Δημιουργικότητα Εκπαιδευτικών

γ) Ενεργή συμμετοχή μαθητών

δ) Κίνητρα στους εκπαιδευτικούς

ε) Δημοσιοποίηση αποτελεσμάτων (δημιουργία βάσης δεδομένων)

Βαθμολογήστε με κλίμακα 1 έως 5 κατά σειρά σπουδαιότητας

12. Εσείς πως αντιλαμβάνεστε την έννοια καινοτομία στην Εκπαίδευση; (Αναφέρατε κάποιες χαρακτηριστικές)

---

13. Πιστεύετε ότι τα Ευρωπαϊκά προγράμματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενισχύουν την ποιότητα στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αν **ΝΑΙ** με ποιο τρόπο; (παρακαλώ καταγράψτε)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Απόφαση του ΥΠΕΠΘ αριθ. 150615/Γ7

Απόφαση 1031/2000/ΕΚ της 13ης Απριλίου 2000

Απόφαση 95/2493

Ανακοίνωση της Επιτροπής της 20ής Σεπτεμβρίου 2000 προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο - «Καινοτομία στο πλαίσιο της οικονομίας της γνώσης» [COM (2000) 567]

Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 11 Μαρτίου 2003, «Πολιτική της καινοτομίας: ενημέρωση προσέγγισης της Ένωσης στο πλαίσιο στρατηγικής της Λισσαβόνας»

Γράβαρης Δ, (2005), Από το Κράτος στο Κράτος Ορθολογικότητα και κανόνες νομιμοποίησης στην Εκπαιδευτική Πολιτική, στο Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική, εκδ. Σαββάλας.

Γράβαρης Δ. & Παπαδάκης Ν. (2003), Δια- βίου εκπαίδευση: η αναγγελία μιας μετατόπισης: Καταγωγή, σημασιακοί μετασχηματισμοί και παραδείγματα πολιτικής, στο Σ. Μπουζάκης (επιμ.), Η Παιδεία στην Αυγή του 21ου Αιώνα: Ιστορικό- συγκριτικές προσεγγίσεις. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών. Εργαστήριο Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης.

Γράβαρης Δ. (2005) Από το Κράτος στο Κράτος. Ορθολογικότητα και κανόνες νομιμοποίησης στην εκπαιδευτική πολιτική, στο Δ. Γράβαρης & Ν. Παπαδάκης (επιμ), Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική μεταξύ Κράτους και Αγοράς. Αθήνα, Σαββάλας, σσ. 27- 50.

Γρόλλιος, Γ. (2005). Ιδεολογία, παιδαγωγική και εκπαιδευτική πολιτική, Αθήνα, εκδ. Gutenberg.

Γρόλλιος Γ. (2004), Παγκοσμιοποίηση, ευρωπαϊκή ενοποίηση και εκπαίδευση. 18ο Πανελλήνιο συνέδριο ΔΟΕ.

de Brie Ch. (1995) Έξοδος από το Λαβύρινθο, στη Le Monde diplomatique, τχ. 6, σελ. 96.

Δαφέρμος Β., (2005), Κοινωνική Στατιστική με το SPSS, Θεσσαλονίκη, εκδ. Ζήτη.

Δημόπουλος Δ., Μπαλτάς Ν., Χασσιδ Ι., (2001) «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές», Εκδόσεις Σιδέρης,

Ηλιάδης Ν. Παιδεία και απασχόληση: Εκπαίδευση – κατάρτιση και αντιμετώπιση της απασχόλησης στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας και των προοπτικών που διαγράφονται. Τεχνικά, Απρίλιος 1994.

Jarvis, P. (2004) Εκπαίδευση ενηλίκων: προσωρινό φαινόμενο ή μόνιμη πραγματικότητα, στο Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Πρακτικά 1ου Συνεδρίου 2004. Αθήνα, Μεταίχμιο, σσ. 19- 28.

Καζαμιάς, Α, (1995), Ελληνική Εκπαίδευση: Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού,. Α. Καζαμιάς - Μ. Κασσωτάκης (επιμ.), Αθήνα, εκδ. Σείριος.

Καζαμιάς Α., (2005) Παγκοσμιοποίηση και Εκπαιδευτικές κουλτούρες στην ύστερη νεωτερικότητα, στο Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική, Γράβαρης Δ., Παπαδάκης Ν., εκδ. Σαββάλας.

Κακαβούλης, Α. (1995). Νέες εξελίξεις και προοπτικές για την εκπαίδευση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: κριτική θεώρηση και συνέπειες για την ελληνική παιδεία, Παιδαγωγικός Λόγος, τχ 3.

Καλογιαννάκη Π., - Μακράκης Β. (επιμ), (1996), Ευρώπη και Εκπαίδευση, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρης

Γ. Καρύδης (2001)Νομικό πλαίσιο της Ενιαίας αγοράς : Θεμελιώσεις Ελευθερίες από το συλλογικό τόμο Δημόπουλος Δ., Μπαλτάς Ν., Χασσιδ Ι., «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές»,)

Κοντογεώργης, Γ. (1995). Η Ευρωπαϊκή ιδέα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελλάδα, ιστορική διαδρομή, σύγχρονη εποχή, προοπτικές, Αθήνα: εκδ. Ι. Σιδέρης.

Κυριαζής Α., (2004), Εκπαίδευση και παραγωγικότητα, Φιλελεύθερη Έμφαση, τχ 18.

Ματθαίου, Δ., (2001), Νέες ορίζουσες και ορισμοί του εκπαιδευτικού έργου στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας – Η προβληματική της εκπαιδευτικής πολιτικής σε αναψηλάφηση, στον τιμητικό τόμο για τα 65χρονα του Παναγιώτη Ξωχέλλη.

Μελλάς Κ, (1999) Παγκοσμιοποίηση: Νέα φάση διεθνοποίησης της οικονομίας μύθοι και πραγματικότητα εκδ :Εξάντας

Μοσχονάς Α, (2001) «Η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης» από το συλλογικό τόμο Δημόπουλος Δ., Μπαλτάς Ν., Χασσιδ Ι., «Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές».

Μούτσιος Σ., «Η ταυτότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι Ευρωπαϊκές Παιδαγωγικές ταυτότητες», Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση, τχ2, Απρίλιος.

Μπαρτζάκη, Μ. & Παπαδάκης, Ν. (2005) Κατάρτιση και εξατομίκευση, στο Εκπαίδευση και Επιστήμη, τχ. 2, σσ. 131- 146.

Murphy M., (2005), «Πετρέλαιο, Ύφεση και η αναζήτηση της Ευρωπαϊκής πρωτοπορίας», στο «Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική», Γράβαρης Δ., Παπαδάκης Ν., (επιμ), Αθήνα, εκδ. Σαββάλας.

Μπουζάκης, (1986,) Ν. Σύγχρονη Ελληνική Εκπαίδευση, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, Μπουζάκης, Σ. (1997). Η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών: από τη θεωρία στην πράξη, Πρακτικά Ζ' Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος: Παιδαγωγική επιστήμη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, τάσεις και προοπτικές, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

Μπουζάκη Σ., Παγκοσμιοποίηση και εκπαίδευση, Εισήγηση στο Διεθνές συνέδριο της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος, Ναύπλιο 2001.

Neill Nugent, (2003), Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκδ. Σαββάλας.

Παντίδης Σ. – Γ. Κ. Πασιάς, (2003) Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση, Αθήνα, Τόμος Α', εκδ. Gutenberg.

Παπαδάκης .Ν, (2003), Εκπαιδευτική Πολιτική, Η Εκπαιδευτική Πολιτική ως κοινωνική πολιτική, εκδ. Ελληνικά Γράμματα,

Παπαδάκης, Ν. (2005) Μεταξύ Δυνητικότητας & Αναγκαιότητας: Όψεις του πλαισίου των Πολιτικών Απασχόλησης στην Ελλάδα. Αθήνα, Α.Σ. E-QUALITY & ΚΕΘΙ.

Παπαδάκης, Ν. (2005β), Επαγγελματική Κατάρτιση και Απασχόληση, στο Α. Δεδουσόπουλος, Γ. Κουζής. Ξ. Πετρινώτη & Σ. Ρομπόλης (επιμ.), Εργασία 2005. Εξελίξεις, Αναλύσεις, Τεκμηρίωση. Αθήνα: Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού Παντείου Πανεπιστημίου.

Παπαδάκης, Ν. (2006) Προς την Κοινωνία των δεξιοτήτων; Τα όρια της υπερεθνικότητας, το διακύβευμα της απασχολησιμότητας και οι πολιτικές κατάρτισης. Αθήνα, Σάκκουλα.

Παπαδάκης, Ν. (2006), Προς την «Κοινωνία των Δεξιοτήτων»; Τα όρια της υπερεθνικότητας, το διακύβευμα της απασχολησιμότητας και οι πολιτικές κατάρτισης. Αθήνα: Σάκκουλα & Κέντρο Ευρωπαϊκού & Συνταγματικού Δικαίου.

Παπαδάκης Ν., (2007), Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, κατάρτιση και Στρατηγική της Λισσαβόνας. Πέρα από την αρχή της επικουρικότητας; Μ. Τσινισιζέλης & Ν. Μαραβέγιας, επιμ. Ε.Ε. και οι Πολιτικές της, Αθήνα, υπό έκδοση.

Παπαδοπούλου, Δ. & Τσιώλης, Γ. (2002) Τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας για την ανασφάλεια των νέων στην ελληνική κοινωνία, στο Τετράδια του ΙΝΕ, τευχ. 22- 23, 2002, σσ. 17- 32.

Παπαϊωάννου Σκ. (1995), Εργασία και εκπαίδευση :Μια διαλεκτική σχέση, στο ΟΛΜΕ: Η Αναγκαιότητα του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου και το Σύστημα Εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Αθήνα.

Πασιάς Γ., - Φλουρής Γ., (2005) Η Ευρώπη της Γνώσης, στο Εκπαίδευση και Εκπαιδευτική Πολιτική, Γράβαρης Δ., Παπαδάκης Ν., εκδ. Σαββάλας.

Πετρονικολός Λ., (2004), «Η Ευρωπαϊκή Ταυτότητα και η Παιδεία του Πολίτη», Συγκριτική και Διεθνής Εκπαιδευτική Επιθεώρηση, τχ2, Απρίλιος.

Πυργιωτάκης, Ι. (1995) Κράτος πρόνοιας και ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, στο Α. Καζαμιάς & Μ. Κασσωτάκης (επιμ.), Ελληνική Εκπαίδευση. Αθήνα, Σείριος, σσ. 84- 120.

Πυργιωτάκης, Ι. (2000) Εισαγωγή στην παιδαγωγική επιστήμη. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Πυργιωτάκης, Ι. (2002) Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες. Αθήνα, Γρηγόρης.

Reich, H. (1997). «Ευρωπαϊκή και «διαπολιτισμική» εκπαίδευση: ένα αταίριαστο ζευγάρι, Πρακτικά Ζ΄ Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος: Παιδαγωγική επιστήμη στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, τάσεις και προοπτικές, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Σουμελής, Κ. (1995). Εκπαίδευση και εκπαιδευτικά συστήματα στις χώρες-μέλη της Ε.Ο.Κ., Αθήνα: Δημοσιεύματα της Επιτροπής Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών.

Σταμέλος, Γ., Βασιλόπουλος, Α. (2004). Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.

Τσαούσης, Δ., (1998) (επιμ.), Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική πολιτική: βασικά κείμενα για την παιδεία, την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Αθήνα, εκδ. Gutenberg.

Εενόλωσση

Afuah Allan, (1998) “Innovation Management: Strategies, Implementation and Profits”, Oxford University Press, New York

Ball, St. (1994) Education Reform. Buchingham, Open University Press.

C.H. Church – D. Phinnemore, (1994), European Union and European Community. A Handbook and Commentary on the Post- Maastricht Treaties, London, Harvester.

Carlos Alberto Torres, “Clobalization, Education and Citizenship: Solidarity Versus Markets?”, American Educational Research Journal, Summer 2002, Vol 39, No.2

Clayton Thomas, “Competing Conceptions of Globalization”, Comparative Education Review, August 2004, vol. 24, no 3.

Dent (1997) The European Economy. The global context, London, Routledge

Freeman C., (1982), The Economics of Industrial Innovation, 2nd ed, Pinter.

Habermas J., (1996), “The European Nation-State – Its Achievements and its Limits. On the past and future of Sovereignty and Citizenship”, στο Mapping the Nation, Gopal Balakrishnan (ed), London / New York, Verso.

Moschonas, A (1996), «The logic of integration», στο Kourvetaris G. και Moschonas A. (επιμ), the impact of European Integration: Political, sociological and Economic changes, Praeger, Westport CT

Moschonas, A (1998), Education and Training in the European Union, Ashgate, Aldershot (UK)

Torres Carlos Alberto, Globalization, “Education, and citizenship: Solidarity Versus Markets?”, American Educational Research Journal, summer 2002, vol.39, pp. 363-378.

Twiss Brian, “Managing Technological Innovation”, Pitman Publishing, London 1995

Tidd Joe, Bessant John, Pavitt Keit (2001) “Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change” John Wiley & Sons, 2nd edition

Επίσημα Κείμενα – Τύπος - Διαδίκτυο

Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο: «Αποδοτικές επενδύσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση: επιτακτική ανάγκη για την Ευρώπη». COM(2002) 779 της 10ης Ιανουαρίου 2003 (έγγρ. 5269/03)

Έγγρ. SN 100/1/00 REV 1, παράγραφος 27.

Έκθεση της Επιτροπής της 31ης Ιανουαρίου 2001, Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων, COM (2001)

EKKE (2003), Ελλάδα – Ευρώπη: Κοινωνία Πολιτική Αξίες στο http://www.ekke.gr/ess/ess_results.doc

Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 20.4.2005, COM(2005) 152 τελικό)

Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 212 της 17/08/1994 σ. 0003 – 0014

Επίσημη Εφημερίδα ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Μαΐου 2005 σχετικά με νέους δείκτες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση (2005/C 141/04)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Comenius 1, Εγχειρίδιο για τα σχολεία.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1994), Συνεργασία στον τομέα εκπαίδευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. 1976-1994, E.E., Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Κοινότητα (1994), Λευκή Βίβλος: Ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση. Οι προκλήσεις προς τον 21^ο αιώνα, E.E., Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Προς έναν Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας, Βασικά στοιχεία 2003-2004», Γενική Διεύθυνση Έρευνας.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Η κοινή γνώμη στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Ευρωβαρόμετρο 59 (Ιούνιος 2003)., ΓΔ Τύπος και Επικοινωνία.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Σύσταση του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 για τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών και της Κοινότητας (για την περίοδο 2003 έως 2005)». E.E. L 195, 1^η Αυγούστου 2003.

European Commission (1995) “Green Paper on Innovation ”European Communities

European Commission (1995) White paper on Education and Training: Teaching and Learning – Towards the Knowledge Society, Brussels, COM (95) 590.

European Commission (1997) Accomplishing Europe Through Education and Training (Education, training, youth, study group on education and training), Brussels.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002), Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ευρώπη: Διαφορετικά Συστήματα, Κοινοί Στόχοι για το 2010, Λουξεμβούργο. Υπηρεσία Επίσημων Ευρωπαϊκών Εκδόσεων.

European Commission (2002), The Future Development of the EU Education, Training and Youth Programmes after 2006. Brussels: EC Directorate- General for Education and Culture (November 2002).

European Commission (2002b), Education and Training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission (2002c), Communication from the Commission to the Spring European Council in Barcelona: “The Lisbon Strategy- making change happen”. COM (2002) 14 final, 15 January 2002.

European Commission (2002d), Communication from the Commission: “European benchmarks in education and training: follow up to the Lisbon Council”. COM (2002) 629, 20 November 2002.

Evaluating and Comparing the innovation performance of the United States and the European Union. Expert report prepared for the TrendChart Policy Workshop 2005 Giovanni Dosi, Patrick Llerena, Mauro Sylos Labini June 29, 2005

European Commission (2004b), Progress towards the common objectives in education and training. Indicators and benchmarks. Brussels: E.C. DG Education & Culture. SEC (2004) 73. 21 January 2004.

European Commission (2004), Note to the Directors General of Vocational Training and the Group Coordinators of the ACVT: “Developing common reference levels for VET”. Brussels: E.C. DG EAC.

European Commission (2005), Commission Staff Working Document: Annex to the Communication “Draft 2006 Joint Report on progress on implementing the Education and Training 2010 Work Programme”. Brussels: E.C. DG EAC.

European Commission (2005), Organisation, planning and monitoring of working methods under the 2nd phase of the Education and Training 2010 work programme, in particular Peer Learning Activities (PLAs). Brussels: E.C. DG EAC (1 December 2005- EAC A1 SV D (2005).

European Commission (2005c), EU Implementation of the “Education & Training 2010”. Work Programme since the 2004 Joint Interim Report, Brussels: EC DG EAC {1 December 2005- EAC/A1/SV D (2005)}.

European Commission (2005), Education & Training 2010 Coordination Group (ETCG). 1st Meeting of the Education & Training 2010 Coordination Group. 13/14 Dec 2005, Brussels: DG EAC.

European Trend Chart on Innovation, Annual Innovation Policy Trends and Appraisal Report, Greece, 2004-2005

European Commission (2005) EU IMPLEMENTATION OF THE “EDUCATION AND TRAINING 2010” WORK PROGRAMME SINCE THW 2004 JOINT INTERIM REPORT (MEETING OF THE ETCG – 13/14 DEC 2005)

European Commission (2006) COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN COUNCIL, (INFORMAL MEETING IN LAHTI – FINLAND, 20 October 2006), An innovation-friendly, modern Europe, Brussels, 12 October 2006, COM(2006)589

Ενημερωτικά φυλλάδια της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του ΕΠΕΑΕΚ του ΥΠΕΠΘ, αριθ. 27726/30-12-2005

Η Καθημερινή, (8/10/2005), Επενδύοντας στη Γνώση, στην Καινοτομία

Μοσχονάς, Κ., (8/5/2002), «Ευρωβαρόμετρο: Τελευταίοι στις σχέσεις μας με τις Πολιτισμικές Δραστηριότητες, Πρώτοι στην τηλεθέαση». Ελευθεροτυπία.

OECD (1996) Making lifelong learning a reality for all. Paris, OECD.

Οδηγός ευρωπαϊκού προγράμματος Socrates.

Πράσινες βίβλοι της Επιτροπής για την «Ευρωπαϊκή Διάσταση» (1993), την «Καινοτομία» (1996) και την «Απασχόληση» (1996).

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Βρυξέλλες, 22 Απριλίου 2004, 6905/3/04, REV 3 (el), EDUC 43

<http://europa.eu.int/>

<http://www.ypepth.gr/>

<http://www.iky.gr/>

<http://www.eu.int/scadplus/leg/el/ch1a/c11049.htm>.

<http://www.eursc.org>

<http://www.eursc.org>

<http://www.coe.int/>

http://www.europarl.eu.int/factsheets/4_16_0_el.htm

<http://europa.eu.int/comm/education/socrates/comenius/index.html>

<http://partbase.eupro.se>

<http://www.en.eun.org/menu/projects/partners.html>

http://www.ekke.gr/ess/ess_results.doc

<http://www.e-paideia.net/Vortal/default.asp>

<http://www.e-paideia.net//teachers/item.asp?lngEntityID=51747>

http://imd.ch/research/publications/wcy/competitiveness_scoreboard_2006.cfm